

Ioana Vintilă-Rădulescu

LIMBILE STATELOR LUMII

Mică enciclopedie

Ioana Vintilă-Rădulescu

**LIMBILE
STATELOR LUMII**
Mică enciclopedie

Cuvânt-înainte: acad. Marius SALA

EDITURA MERONIA
București, 2007

Machetă: **Dumitru F. DUMITRU**

Editare computerizată: **Cristian DRAGOMIR**

Copertă: **Daniel NICOLESCU**

Descriere CIP a Bibliotecii Naționale a României
VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA

Limbile statelor lumii. Mică enciclopedie /
Vintilă-Rădulescu Ioana. - București : Meronia, 2007
ISBN 978-973-7839-32-9

811(100)

© Editura **MERONIA**, 2007

CUPRINS

CUVÂNT-ÎNAINTE, de acad. Marius SALA	15
INTRODUCERE	17
ABREVIERI ȘI SEMNE SPECIALE	21
I. NOȚIUNI GENERALE	23
Ce este o limbă?	23
Câte limbi se vorbesc pe glob?	24
Clasificarea limbilor lumii	24
<i>Pidginurile</i>	41
Limbile creole	42
Sisteme de scriere	44
II. PROFILUL LINGVISTIC AL CONTINENTELOR	65
Africa	65
America	72
Asia	79
Australia	88
Europa	91
Oceania	99
III. LIMBILE STATELOR LUMII	105
Afghanistan	105
R. Africa de Sud	106
Albania	109
Algeria	110
Andorra	111
Angola	111

Antigua și Barbuda	112
Arabia Saudită	113
Argentina	114
Armenia	115
Australia	115
Austria	116
Azerbaidjan	118
Bahamas	119
Bahrain	119
Bangladesh	120
Barbados	121
Belarus	121
Belgia	122
Belize	123
Benin	124
Bhutan	125
Bolivia	126
Bosnia și Herțegovina	126
Botswana	127
Brazilia	128
Brunei	129
Bulgaria	129
Burkina Fasso	130
Burundi	131
Cambodgia	132
Camerun	133
Canada	134
Capul Verde	135
Cehia	136
R. Centrafricană	137
Chile	137
China	138
Ciad	141
Cipru	142
Columbia	143
Comore	143
R. Congo	144
R.D. Congo	145

[Coreea]	146
R. Coreea	147
R.P.D. Coreeană	147
Costa Rica	148
Côte d'Ivoire	148
Croația	149
Cuba	150
Danemarca	150
Djibouti	151
Dominica	152
R. Dominicană	152
Ecuador	153
Egipt	153
El Salvador	154
Elveția	154
Emiratele Arabe Unite	155
Eritreea	156
Estonia	157
Etiopia	158
Fiji	159
Filipine	160
Finlanda	163
Franța	164
Gabon	165
Gambia	166
Georgia	167
Germania	168
Ghana	169
Grecia	170
Grenada	171
Guatemala	172
Guineea	173
Guineea-Bissau	174
Guineea Ecuatorială	175
Guyana	175
Haiti	176
Honduras	177

India	177
Indonezia	182
Iordania	182
Irak	183
Iran	184
Irlanda	186
Islanda	187
Israel	187
Italia	188
Jamaica	190
Japonia	190
Kazahstan	191
Kârgâzstan	192
Kenya	194
Kiribati	195
Kuwait	195
Laos	196
Lesotho	196
Letonia	197
Liban	198
Liberia	199
Libia	200
Liechtenstein	200
Lituania	201
Luxemburg	201
Macedonia	202
Madagascar	203
Malawi	204
Malaysia	205
Maldiva	206
Mali	207
Malta	208
Marea Britanie	209
Maroc	211
Insulele Marshall	211
Mauritania	212
Mauritius	213

Mexic	214
Micronezia	214
R. Moldova	215
Monaco	216
Mongolia	216
Mozambic	217
Muntenegru	218
Myanmar	219
Namibia	220
Nauru	221
Nepal	221
Nicaragua	223
Niger	223
Nigeria	224
Norvegia	225
Noua Zeelandă	226
Olanda	227
Oman	229
Pakistan	229
Palau	231
Panama	232
Papua Noua Guinee	233
Paraguay	234
Peru	235
Polonia	236
Portugalia	237
Qatar	238
România	239
Rusia	240
Rwanda	245
Saint Kitts și Nevis	245
Saint Lucia	246
Saint Vincent și Grenadinele	246
Samoa	247
San Marino	247
São Tomé și Príncipe	248

Senegal	248
Serbia	250
Seychelles	250
Sierra Leone	251
Singapore	252
Siria	253
Slovacia	254
Slovenia	255
Insulele Solomon	256
Somalia	257
Spania	257
Sri Lanka	259
Statele Unite ale Americii	260
Sudan	261
Suedia	263
Suriname	264
Swaziland	264
Tadjikistan	265
Tanzania	266
Thailanda	267
Timor-Leste/Timorul de Est	268
Togo	269
Tonga	270
Trinidad și Tobago	271
Tunisia	271
Turcia	272
Turkmenistan	274
Tuvalu	274
Ucraina	275
Uganda	276
Ungaria	277
Uruguay	278
Uzbekistan	279
Vanuatu	280
Vatican	281
Venezuela	282
Vietnam	282
Yemen	284

Zambia	284
Zimbabwe	285
IV. ANEXE	287
1. Principalele limbi ale lumii	287
2. Limbile oficiale ale statelor lumii	288
3. Nume de limbi sinonime/corespondențe nume de limbi – nume de state	293
4. Principalele sisteme de scriere	295
5. Nume vechi și actuale ale unor teritorii	296
6. Mic glosar	299
7. Bibliografie selectivă	302

*Mamei mele, Rodica Vintilă,
sfătuitoare și colaboratoare neprețuită.*

CUVÂNT-ÎNAINTE

Acum un sfert de secol publicam, împreună cu Ioana Vintilă-Rădulescu, prima ediție a unei „mici” enciclopedii intitulate *Limbile lumii*, care avea să cunoască după trei ani o nouă versiune, la o importantă editură pariziană. Am reluat această colaborare cu un volum prilejuit de *Anul european al limbilor*. Între timp, deși sunt în continuare preocupat de problema contactului între limbi, am preferat să sistematizez, sub forma unor enciclopedii colective (la care a colaborat și autoarea prezentei cărți), problemele limbilor romanice și ale limbii române. Colaboratoarea mea a rămas, printr-o parte a activității ei, mai fidelă acelor prime preocupări, fie cercetând rădăcinile sociolingvistice ale globalizării actuale, fie reluând, parțial, direcția inițială, în seria enciclopediilor celor cinci continente, publicate de editura Meronia, specializată în lucrări de acest tip.

Apariția, acum – în întâmpinarea anului 2008, proclamat de Adunarea Generală a ONU *Anul internațional al limbilor* –, a unei alte mici enciclopedii, *Limbile statelor lumii*, elaborată numai de coautoarea primului volum menționat, îmi dă prilejul să meditez asupra lucrurilor care apropie și a celor care deosebesc cele două lucrări.

Prima se adresa mai ales specialiștilor, cuprinzând cu precădere informații de ordin lingvistic, privitoare la structura și istoria a peste 3.500 de limbi (cu mai mult de 1.000 de vorbitori) și grupări de limbi înrudite, în ordinea alfabetică a limbilor. În schimb, prezentul volum este destinat unui public mult mai larg și pune accentul pe informațiile de ordin extralingvistic și lingvistic extern, ordonate după statele independente ale lumii.

Dar confruntarea, într-un fel „peste veac”, a celor două lucrări, una aparținând secolului 20 și alta secolului 21, îmi prilejuiește și reflecții legate de modul în care s-a schimbat sub ochii noștri lumea în care trăim. În acest răstimp s-au destrămat imperii și sisteme economico-politice, s-au creat ori dezvoltat alte alianțe, de naturi diferite. Noi state și-au dobândit sau redobândit independența, adoptând noi limbi oficiale sau doar nume noi pentru limbi vechi. Numărul de vorbitori ai multor limbi s-a schimbat. Optica față de limbile zise „mici” s-a nuanțat și ea, o serie de documente internaționale și de decizii la nivelul anumitor țări venind în sprijinul idiomurilor „cu risc seismic ridicat”.

S-au schimbat într-o anumită măsură și sursele de informații. Pe când lucram la *Limbile lumii*, problema cea mai grea era să obținem cărțile de care aveam nevoie. Deși nu ascund faptul că nu sunt un fan necondiționat al internetului, nu pot să nu recunosc că o lucrare precum cea de față nu mai este de conceput în zilele noastre fără suportul acestei rețele globale, care, dacă este folosită cu discernământ, rezolvă, în bună parte, problemele legate de imposibilitatea de a „accesa” altfel uriașa informație acumulată în lume.

Prezentul volum îmi oferă însă și satisfacția de a constata că, totuși, continuăm să publicăm, să cumpărăm și să citim, sau măcar să răsfoim, cărți „pe suport hârtie”, care ne oferă altfel de avantaje și de plăceri decât ecranul calculatorului.

Iar calitățile lucrării de față îl îndreptățesc pe cititor să o așeze printre acele cărți pe care le va deschide când va dori să afle rapid o informație de felul celor pe care le cuprinde, pentru a-și pregăti o călătorie adevărată sau numai pentru a întreprinde una virtuală.

Acad. Marius SALA

INTRODUCERE

Prezența enciclopedie privește limbile statelor independente ale lumii. Pe lângă limbile oficiale, la fiecare stat sunt menționate și un număr variabil de alte limbi, în funcție de importanța lor în statul respectiv (care nu este dată exclusiv de numărul de vorbitori).

Deoarece nu există acord în ce privește calitatea de limbă sau de dialect a unor idiomuri, în prezenta lucrare apar, de regulă, ca limbi distincte, cele care figurează ca atare în *Ethnologue* 15 (v. *Bibliografia*), cu excepția variantelor subsumabile uneia și aceleiași limbi, care nu sunt înregistrate aici separat.

În cazul limbilor care au mai multe nume, primul nume sub care se citează acestea sunt cele sub care apar în *Constituția* statului respectiv sau, pentru cele care nu figurează în *Constituții*, de regulă primul nume din *Ethnologue* sau numele uzual în românește. La limbile cu mai multe nume (în același stat sau în state diferite), la statul în care sunt limbi oficiale sau la care sunt tratate mai pe larg se dau în paranteză, după aceeași sursă, diversele variante lexicale, fonetice și grafice (ultimele explicabile prin dificultatea de a reda în grafia limbilor cu circulație internațională sunetele specifice unor limbi diferite). Pentru economie, unele variante cu deosebiri minime au fost comasate. La limbile oficiale cu nume uzuale în românește se dau și numele în limba respectivă.

Statutul de limbă oficială (la nivel național sau regional) este cel care reiese din *Constituția* statului respectiv (lucru menționat ca atare), din legi speciale ale limbilor sau din situația *de facto* (în cazul când statul respectiv nu are o *Constituție*, când limba oficială nu este menționată în *Constituție* sau când nu se cunosc legi speciale ale limbilor). Numele limbilor oficiale la nivelul întregului

stat apar cu **bold**, iar al celor oficiale la nivel regional și al celor naționale – subliniate.

Apartenența genealogică a limbilor concordă cu clasificarea prezentată în secțiunea introductivă.

Informații mai numeroase se dau la limbile oficiale și la cele naționale (în sensul de limbi ale principalelor etnii). În cazul limbilor comune mai multor state și care nu sunt limbi oficiale, pentru informații suplimentare se trimite la statul de origine, la statul în care are mai mulți vorbitori și un statut mai important sau, după caz, la primul stat în ordine alfabetică.

Celelalte limbi menționate la fiecare stat în parte se dau în ordinea din *Constituțiile* respective sau în ordinea descrescândă a numărului de vorbitori. În secțiunea introductivă și în anexe se urmează, ori de câte ori este posibil, ordinea alfabetică, pentru a se facilita găsirea informațiilor.

Numărul de locuitori din fiecare stat reprezintă **estimările** pentru luna iulie 2007, afișate pe site-ul CIA (v. *Bibliografia*) la 18 octombrie 2007.

Numărul de vorbitori ai fiecărei limbi provine în principal din *Ethnologue* 15 și reprezintă evaluări anterioare, de unde unele posibile neconcordanțe între numărul de vorbitori și numărul de locuitori. De aceea, deși este vorba de numere exacte, ele au actualmente o semnificație mai mult orientativă, ca ordin de mărime, datele numerice trebuind privite cu o anumită prudență, deoarece sursele nu concordă totdeauna, informațiile provenite din diverse izvoare depinzând de data și modul realizării recensămintelor, de declarațiile cetățenilor etc. Multe state nu colectează niciun fel de date referitoare la limbile în uz – ci numai la grupurile etnice sau „naționale” –, de unde gradul de incertitudine relativă a estimărilor care nu sunt bazate pe recensăminte care să cuprindă și întrebări referitoare la limbile vorbite. Se prezumă că există – în mare – concordanță între distribuția etnică și cea lingvistică, însă etnia, naționalitatea, cetățenia, religia și limba nu se suprapun totdeauna, numărul vorbitorilor unei limbi necoincizând decât rareori cu acela al etnicilor respectivi. Pe de altă parte, chiar în cazul datelor culese prin anchete, nu se poate miza pe sinceritatea totală a răspunsurilor, diverse considerente de oportunitate, sentimentul de inferioritate, teama, rușinea etc. viciind parțial datele obținute pe această cale. Când nu se precizează altfel, prin vorbitori se înțeleg locutorii care

folosesc limba în cauză ca prima limbă (de regulă maternă), deci vorbitorii nativi.

Prezentul volum are o structură asemănătoare seriei în care apare, cu specificul de rigoare.

S-au evitat informațiile de ordin strict lingvistic (mai puțin accesibile marelui public), cu excepția încadrării generale în familiile de limbi; în cazul limbilor amerindiene și negroafricane nu s-au indicat nici acestea, puțin cunoscute. S-au inclus însă, acolo unde a fost posibil, raportări la limba română.

Numele statelor și, în general, numele geografice, alte nume proprii, alte cuvinte străine intrate mai de mult în limba română se scriu conform normelor academice ale limbii române, așa cum sunt indicate în DOOM² (de exemplu *Panama*, *Peru* fără accent, *Eritreea* etc.), și nu în forma în care apar în sursele în diverse limbi, de exemplu în grafia engleză, frecventă pe internet.

Secțiunea de bază, privitoare la limbi, este precedată, pentru fiecare continent, respectiv stat, de o scurtă prezentare a unor informații de ordin politic, geografic, istoric, demografic etc. menite să ajute la înțelegerea situației și a politicii lingvistice a statului respectiv.

Abrevierile încearcă să răspundă nevoii de echilibru între economie și caracterul explicit.

Anexele sintetizează o serie de informații comparative suplimentare.

Glosarul explică unii termeni mai puțin uzuali.

Bibliografia, minimală, privilegiază lucrările românești și site-urile web.

ABREVIERI ȘI SEMNE SPECIALE

adv. = adverb

bel. = belarus(ă)

bulg. = bulgar(ă)

cca = circa

CSI = Comunitatea Statelor Independente

d.H. = după Hristos

engl. = englez(ă)

fr. = francez(ă)

germ. = german(ă)

gr. = greacă/grecesc

ins. = insulă

it. = italian(ă)

î.H. = înainte de Hristos

md. = miliard

mil. = milion, milioane

ONU = Organizația Națiunilor Unite

R. = Republică

RASS = Regiunea Autonomă Socialistă Sovietică (în fosta URSS)

R.D. = Republica Democratică

reg. = regiune

R.P.D. = Republica Populară Democrată

RPF = Republica Populară Federativă

RSF = Republica Socialistă Federativă

RSS = Republica Socialistă Sovietică (în fosta URSS)

rus. = rus(ă)

sec. = secol

SUA = Statele Unite ale Americii

ș.a. = și altele, și alții

ucr. = ucrainean(ă)

URSS = fosta Uniunea Sovietică (Uniunea Republicilor Socialiste
Sovietice)

v., ↑ = vezi

I. NOȚIUNI GENERALE

1. CE ESTE O LIMBĂ?

Întrebarea poate surprinde, toată lumea având impresia că știe sau intuiește ce este o limbă. Termenul are însă mai multe accepții și este definit în mod diferit de diverșii autori. Dintre numeroasele definiții date acestui concept este operantă practic aceea potrivit căreia sunt limbi idiomurile naturale în care ordinul de mărime al numărului de cuvinte este de minimum 3.000.

Numărul cuvintelor dintr-o limbă poate depăși câteva sute de mii, în cazul limbilor celor mai bogate și dacă se iau în considerare și vocabularele specializate. Însă chiar despre limba franceză, una dintre cele mai elaborate din lume, s-a arătat, de pildă, că numai cca 4.200 de cuvinte sunt folosite în mod curent, între numărul de cuvinte utilizate efectiv de vorbitorul mediu al unei limbi de cultură și acela al unei limbi considerate „primitive” nefiind practic o diferență sensibilă.

Limbile cunosc, printre altele, și **varietăți** geografice/regionale/locale subordonate: **dialecte**, subdialecte, graiuri. Acestea se definesc unele în raport cu altele în funcție de dimensiunile spațiului pe care se vorbesc și mai ales de felul și numărul particularităților care le caracterizează.

Limita limbă – dialect este destul de imprecisă, astfel încât, în diferite cazuri concrete, este adesea greu de precizat dacă avem a face cu limbi distincte sau cu dialecte ale aceleiași limbi.

Limbile se caracterizează, în general, prin standardizare (adică prin codificare și prin acceptarea, de către comunitatea lingvistică, a unui set de norme care definește uzul corect), prin autonomie (și

anume prin unicitatea și independența sistemului lingvistic), prin caracterul istoric (adică prin existența unei origini respectabile și cât mai vechi) și prin îndeplinirea uneia sau a mai multor funcții vitale (prin existența unor rețele de interacțiune utilizate în chip natural în acest scop) – trăsături care nu se regăsesc, de exemplu, în cazul *pidginurilor* (pentru care v. I.4.).

2. CÂTE LIMBI SE VORBESC PE GLOB?

Această întrebare nu mai surprinde, dar poate surprinde ... răspunsul la ea! Din numeroase cauze, printre care se numără și dificultatea sau chiar imposibilitatea, pomenite mai sus, de a determina în unele cazuri statutul de limbă sau de dialect al unui idiom, numărul limbilor vorbite actualmente pe glob este apreciat extrem de diferit, între 2.500 și 7.000. În plus, existența unor limbi a fost descoperită abia de curând și nu este exclus ca în zone izolate să se vorbească limbi încă necunoscute specialiștilor.

La limbile vii, utilizate astăzi în comunicarea orală și scrisă în diversele părți ale globului, se adaugă un număr nedeterminat de limbi moarte, nemaifolosite în prezent ca mijloc de comunicare orală și care au ieșit din uz de mai multă vreme sau mai recent, unele fără a lăsa urme și descendenți, altele – atestate prin inscripții, documente, literatură etc. și continuate de limbi vii.

3. CLASIFICAREA LIMBILOR LUMII

3.1. Criterii de clasificare

Pentru a face ordine în marele număr de limbi vorbite pe glob s-au propus diverse clasificări, având la bază criterii diferite.

Acestea sunt de trei categorii: criterii care țin de originea și înrudirea limbilor și de dezvoltarea lor istorică; criterii care țin de structura limbilor, de particularitățile lor interne, constând în asemănări de structură semnificative; și criterii care țin de proveniența, de funcția și, într-o anumită măsură, de natura structurii idiomurilor.

Pe baza primului criteriu a rezultat tipul fundamental de clasificare clasică a limbilor: clasificarea genealogică, asemănătoare genealogiei unei familii.

Încadrarea genealogică a unei limbi, dacă a fost corect stabilită, este definitivă, neputându-se schimba în cursul evoluției limbii respective. Ea poate suferi modificări mai mult sau mai puțin importante numai ca urmare a evoluției cunoștințelor despre limbile în cauză.

3.2. Principalele familii de limbi

Generalități

Nu există consens în ce privește numărul și identitatea familiilor de limbi de pe glob, nici, în cazul anumitor idiomuri, asupra calității lor de limbi distincte sau de dialecte ale aceleiași limbi, de aceea și numărul limbilor dintr-o grupare este apreciat adesea în mod diferit de diverși autori.

În cele ce urmează este prezentată clasificarea genealogică a limbilor lumii care se bucură de cea mai largă acceptare. Familiile de limbi mai mult sau mai puțin general admise sunt următoarele (în ordine alfabetică): afro-asiatică, altaică, australiană, austro-neziană, austroasiatică, caucaziană, dravidiană, indo-europeană, kam-tai, khoisană, miao-yao, paleosiberiană, papua, sino-tibetană, uralică; se adaugă familiile de limbi amerindiene (amerindiană propriu-zisă, na-dene și eschimo-aleută) și de limbi negroafricane (nigero-kordofaniană și nilo-sahariană).

Familiile sunt ilustrate în principal prin limbi cu statut oficial la nivelul întregului stat sau pe plan regional, fără a se enumera aici și celelalte state în care se vorbesc.

Familia afro-asiatică

Se întinde pe o arie foarte vastă (20 mil. de kilometri pătrați), fiind vorbită atât în Asia (în sud-vest – în Orientul Apropiat/ Peninsula Arabia și în statele învecinate din nord), cât și în Africa (în nord, de la Oceanul Indian până la Atlantic – prin ramura

semitică), de unde îi vine și numele; include și o limbă vorbită în Europa, malteza. În Africa este cea mai independentă, din punct de vedere genetic, dintre cele patru mari familii lingvistice de pe continent (împreună cu familiile khoisană, nigero-kordofaniană și nilo-sahariană). Este familia de limbi cel mai bine cunoscută după cea indo-europeană.

Cuprinde 241 de limbi; grupate în cinci sau șase ramuri: **ciadiană** (limbile din această ramură sunt considerate de unii specialiști negroafricane; include hausa, limbă oficială regională în Nigeria, vorbită și în alte state africane), **cușitică** (din care face parte somaleza, limbă oficială în Somalia, vorbită și în alte state africane), **egipteană** (reprezentată numai prin limba egipteană, dispărută), **libico-berberă** (din care fac parte idiomurile berbere, vorbite în Algeria, Maroc, Tunisia etc.), **omotică** (ramură din care nicio limbă nu este oficială) și **semitică** (singura vorbită și în afara Africii); limbile din primele cinci ramuri sunt reunite sub numele generic de limbi hamitice, familia fiind numită și *hamito-semitică*.

Cele mai importante limbi din ramura semitică sunt amhara (limbă oficială în Etiopia), araba (limbă oficială în 24 de state, pentru care v. Arabia Saudită), ebraica modernă/ivrit (limbă oficială în Israel), tigrinya (limbă oficială în Eritreea) ș.a.; din aceasta ramură au făcut parte numeroase și importante limbi dispărute: akkadiana (asiro-babiloniană), limba Mesopotamiei, atestată din mileniul III î.H.; feniciană; ebraica veche; vechea arameană (aramaică) ș.a.

Familia altaică

Este vorbită aproape în totalitate în Asia (unde are o extensiune geografică importantă, din Asia Mică și peninsula Arabia până în Japonia) și în mică măsură în Europa (în Peninsula Balcanică).

Cuprinde 35–70 de limbi, grupate în două ramuri principale: **occidentală** sau **turcică** și **orientală**.

Din ramura turcică fac parte azerbaidjana, kazaha, turca, uzbeka (limbi oficiale, respectiv, în Azerbaidjan, Kazahstan, Turcia și Cipru, Uzbekistan) ș.a.

Ramura orientală cuprinde grupul mongol – din care limba cea mai importantă este mongola (v. Mongolia) –, grupul tungus, eventual limbile coreeană (v. [Coreea]), japoneză (v. Japonia) ș.a.

Familiile de limbi amerindiene

Limbile indigenilor din Lumea Nouă sunt grupate sub denumirea generică tradițională de limbi (amer)indiene – vorbite de amerindieni sau indienii din America, numiți impropriu astfel deoarece membrii primelor expediții geografice în zonă credeau că au descoperit ceea ce căutaseră – un drum mai scurt spre India.

Din cele 1.000–2.400 de limbi care se presupune că ar fi existat la origine în America de Nord, Centrală (istmică și insulară) și de Sud, nu au mai supraviețuit decât vreo 700–750. Ca și limbile negroafricane, australiene sau papua, limbile amerindiene sunt lipsite de istorie, în sensul că nu au atestări scrise suficient de vechi. Din această cauză nu s-a putut demonstra (dar nici infirma definitiv) înrudirea presupusă a tuturor limbilor amerindiene.

După diferiți autori, limbile amerindiene s-ar grupa într-un număr de familii neînrudite între ele variind între 200 și trei mari familii: **amerindiană propriu-zisă**, **eschimo-aleută** și **na-dene**, corespunzătoare celor trei valuri probabile de migrare având punctul de plecare în Asia.

Familiile amerindiană propriu-zisă și na-dene nu sunt probabil înrudite cu niciuna din celelalte mari familii lingvistice din lume. Ar putea exista înrudire numai între familia eschimo-aleută și unele limbi paleosiberiene.

Familia amerindiană propriu-zisă a fost subîmpărțită în moduri diferite, în grupări de diverse ranguri, care au primit nume mai mult sau mai puțin convenționale, după numele triburilor care le vorbesc.

Acestea au fost reduse la opt mari grupuri: septentrional (cuprinzând limbile vorbite în general în America de Nord; numai limbile din grupul penutian se vorbesc în toate cele trei Americi), central (cuprinzând limbile vorbite în general în America Centrală, dintre care numai limbile oto-manguean se vorbesc exclusiv în aceasta zonă) și șase grupări cuprinzând limbile vorbite în general

în America de Sud (dintre care limbile macro-chibchan se vorbesc și în America Centrală).

Două limbi amerindiene au statut de limbi oficiale în state din America de Sud: aymara și quechua (în Bolivia și Peru), iar azteca (náhuatl) este limbă națională în Mexic.

Familia eschimo-aleută este vorbită în nordul Asiei (Federația Rusă), Europa și America de Nord (Alaska); cuprinde câteva limbi cu un număr mic de vorbitori, dintre care inuktitut/eschimosă este limbă cooficială regională în Danemarca.

Familia na-dene cuprinde cca 30 de limbi vorbite numai în America de Nord – în Statele Unite ale Americii (Alaska) și în Canada –, printre care se numără limba apașilor, navaho ș.a.

Familia australiană

Marea familie australiană cuprinde toate limbile aborigenilor din Australia cu excepția unei limbi din insulele Torres Straits, care face parte din familia papua. Limbile indigene din insula Tasmania, puțin cunoscute, care au dispărut la sfârșitul secolului trecut, au fost incluse fie în familia australiană, fie în familia papua.

Familia australiană este izolată: similitudinile pe care le prezintă cu alte familii (inclusiv papua) nu dovedesc înrudirea ei cu nicio altă familie de limbi de pe glob.

Din cauza lipsei informațiilor despre trecutul acestor limbi, nu s-a putut stabili dacă similitudinile dintre limbile australiene reprezintă elemente conservate paralel cu un proces general de diferențiere pornind de la o limbă comună sau sunt, dimpotrivă, efectul unei evoluții convergente.

Limbile australiene au fost reunite în ramuri sau (sub)familii, al căror număr a fost redus, pe măsura dezvoltării cercetărilor, de la 29 la 15, cca 15 limbi rămânând izolate și neputând fi incluse în niciuna dintre aceste grupări. Limbile cele mai diferite din punctul de vedere al apartenenței lor la ramuri ale familiei australiene se vorbesc în nordul părții centrale a continentului australian. Ramurile familiei australiene sunt foarte apropiate între ele sub aspect fonetic, în schimb proporția cuvintelor comune este foarte redusă, de ordinul celei care există în general între familii de limbi, ceea ce reprezintă o trăsătură neobișnuită printre limbile lumii.

Familia austroasiatică

Este vorbită exclusiv în Asia (în sud-est) și cuprinde 100–150 de limbi reunite în două-șase ramuri: **Malacca, nicobareză** (incluse de unii specialiști în ramura môn-khmer), **môn-khmer** (din care cele mai importante limbi sunt khmer și vietnameza, limbi oficiale în Cambodgia, respectiv Vietnam), **munda** (din care face parte santali, limbă oficială regională în India) ș.a.

Familia austroneziană

Familia (numită anterior *malaio-polineziană*, nume dat acum unei subîmpărțiri a ei) are o diversitate considerabilă, cuprinzând, după unii autori, cca 10% din limbile lumii. Cele mai multe (180–300) sunt vorbite în Oceania propriu-zisă, unde totalizează însă un număr relativ mic de vorbitori. Această familie este reprezentată de asemenea în Asia (în sud-est), de 120–200 de limbi, totalizând un număr foarte mare de vorbitori. Un caz izolat îl constituie singura reprezentantă din Africa a acestei familii, malgașa, din ramura indoneziană, care este despărțită de celelalte limbi din familie, fiind vorbită în Madagascar, în vecinătatea unor limbi negroafricane.

Familia austroneziană prezintă astfel cea mai mare extensiune geografică actuală de pe glob după familia indo-europeană, atât pe direcția est-vest (din Madagascar până în Hawaii și Insula Paștelui), cât și pe direcția nord-sud (din Taiwan până în Noua Zeelandă). Patria primitivă a strămoșilor vorbitorilor actuali de limbi austroneziene ar putea fi sud-estul Asiei, de unde, prin migrații, s-ar fi răspândit pe aria actuală.

Clasificarea internă a familiei austroneziene este în continuare controversată. Această familie de limbi este împărțită în mod tradițional în două-trei ramuri, dintre care cele mai importante sunt cea **indoneziană** (contestată ulterior) și cea **oceanică**; pe baza altor metode, familia austroneziană a fost împărțită în 40 de ramuri.

Ramura indoneziană (occidentală) are 200–250 de limbi. Accepția lingvistică este mult mai largă decât cea geografică, această ramură cuprinzând, în afară de limbile din Indonezia (inclusiv din vestul insulei Noua Guinee), și limbile austroneziene

din Cambodgia, Filipine, Madagascar, Peninsula Malacca, insula Taiwan, Vietnam ș.a. și, după unii autori, și două limbi din Oceania (din estul Microneziei geografice), dintre care palauana este limbă oficială în Palau. Limbile cele mai importante sunt malaeza (limbă oficială în Brunei, Malaysia și Singapore), javaneza, madureza, sundaneza (pentru toate trei v. Indonezia), malgașa (limbă oficială în Madagascar) ș.a.

Ramura oceanică a familiei austroneziene cuprinde cca 300 de limbi. Această ramură este împărțită la rândul ei, prin tradiție, în trei grupuri: **melanezian** (cel mai numeros, cuprinzând cca 250 de limbi), **micronezian** și **polinezian**. Limbile cu cel mai mare număr de vorbitori din ramură sunt fidjiana și samoana (limbi oficiale în Fiji, respectiv în Samoa).

Familia austro-tai, ramura kam-tai

Unii autori grupează limbile austroneziene împreună cu limbi din alte familii (printre care limbile kam-tai), pe baza unor concordanțe lexicale și a corespondenței dintre unele prefixe ș.a., într-o familie mai mare, austro-tai.

Este vorbită exclusiv în Asia (sud-est); cuprinde 54 de limbi, dintre care cele mai importante sunt lao și thai (limbi oficiale în Laos, respectiv în Thailanda).

Basca

Basca (vorbită în Țara Bascilor din Spania și din Franța) nu este încadrată în nicio familie lingvistică (deși a fost apropiată de limbile caucaziene): este, probabil, o relicvă a unui grup de limbi mediteraneene preindo-europene.

Familia caucaziană

Este o familie izolată, numită astfel după Munții Caucaz pe ai căror versanți este vorbită. Cuprinde 32–35 de limbi, majoritatea cu un număr restrâns de vorbitori. Cea mai mare parte sunt vorbite în

Europa (de exemplu cecena, limbă oficială în R. Cecenia din partea europeană a Federației Ruse), iar unele în Asia (georgiana, limbă oficială în Georgia).

Familia dravidiană

Este răspândită exclusiv în Asia (în sudul continentului) și cuprinde 22–24 de limbi. Este vorba de limbi preindo-europene, care au fost împinse spre sud de limbile indo-europene din India. Cele mai importante sunt kannada, malayalam, telugu (limbi oficiale în state din India), tamil (limbă cooficială în Singapore, Sri Lanka și într-un stat din India). Majoritatea celorlalți membri ai familiei sunt limbi tribale nescrise, unele descoperite relativ de curând; este posibil să mai existe și alte limbi încă nedescoperite.

Familia indo-europeană

Familia lingvistică indo-europeană (care a fost numită și *indo-ariană* sau *indo-germanică*, termeni evitați astăzi din cauza compromiterii lor de către naziști) este singura răspândită în epoca modernă în toate continentele (dintre care în America, Australia, Africa și Oceania prin limbi „de import”, în ultimele două vorbite mai ales ca a doua limbă).

Este cea mai importantă familie de limbi din lume.

Cuprinde cca 130–160 de limbi. Limbile cele mai importante sunt engleza (limbă oficială în Marea Britanie, SUA și în alte 52 de state de pe toate continentele, inclusiv în Australia și în state din Oceania), spaniola (limbă oficială în Spania și în 18 state din America Latină, precum și într-un stat din Africa), franceza (limbă oficială în cinci state europene – Belgia, Elveția, Franța, Luxemburg și Monaco – și în numeroase state africane, mai slab reprezentată pe continentul american și în Oceania), rusa (limbă oficială în Federația Rusă și în trei foste republici sovietice din Asia Centrală). Acestea se numără printre limbile de pe glob cu cel mai mare număr de vorbitori și au devenit limbi oficiale și de lucru ale Organizației Națiunilor Unite.

Familia indo-europeană este împărțită în 10–13 ramuri – numite curent tot familii: albaneză (formată dintr-o singură limbă, oficială în Albania), armeană (reprezentată printr-o singură limbă, oficială în Armenia), baltică, celtică, germanică, greacă (formată actualmente numai din limba greacă, oficială în Grecia și Cipru), indo-iraniană, italică (cuprinzând latina, din care derivă actuala ramură romanică), slavă.

Patru ramuri cuprindeau limbi dispărute: anatoliană (care includea câteva limbi dispărute din Asia Mică), ilirică (constituind substratul limbii albaneze), toharică (vorbită în Asia în mileniul I d.H.) și traco-dacă (formând substratul limbii române).

Ramura **baltică** include actualmente numai două limbi vii, letona și lituaniana, limbi oficiale în statele baltice corăspunzătoare, Letonia și Lituania.

Din ramura **celtică**, irlandeza este limbă oficială în Irlanda; galeza și scoțiana, care provin de pe continent, se vorbesc în Marea Britanie, iar bretona este singura limbă celtică vorbită actualmente pe continentul european propriu-zis, și anume în peninsula Bretagne din Franța, dar nu continuă limba vechilor gali, ci a fost adusă în sec. 5 d.H. de britonii care au părăsit Anglia sub presiunea anglo-saxonă.

Ramura **germanică** include daneza (limbă oficială în Danemarca), germana (limbă oficială în cinci state europene: Austria, Belgia, Elveția, Germania și Liechtenstein), islandeza (limbă oficială în Islanda), luxemburgheza (limbă oficială în Luxemburg), neerlandeza/olandeză (limbă oficială în Olanda, Belgia – unde este numită flamandă – și într-un stat din America de Sud, Suriname), norvegiana (limbă oficială în Norvegia), suedeza (limbă oficială în Suedia și Finlanda). Neerlandeza a dat naștere în actuala Republică Africa de Sud limbii afrikaans, devenită limbă oficială. Feroeza și frizona sunt limbi oficiale regionale în insulele Feroe, aparținând de Danemarca, și, respectiv, în Olanda. Pentru engleză v. mai sus.

Ramura **indo-iraniană**, cea mai orientală – reprezentanta în Asia (în sud și sud-vest) a familiei indo-europene –, are cel mai mare număr de limbi (70–100) și de vorbitori din familie (vorbitorii ei realizând cel mai mare ritm de creștere demografică). Este subîmpărțită în două grupuri: **indian** și **iranian**.

Grupul **indian** cuprinde limbile bangla/bengali (limbă oficială în Bangladesh), nepali/nepaleză (limbă oficială în Nepal), sinhala/singhaleză (limbă oficială în Sri Lanka); asameză, gujarati, konkani, marathi, oriya, panjabi (limbi oficiale în state din India), sindhi (limbă oficială regională în India și Pakistan) ș.a. Hindi (limbă oficială în India și Fiji, în ultima sub numele hidustani) și urdu (limbă oficială în Pakistan) sunt varietăți ale unei aceeași limbi, numite *hindi-urdu*. Romani/limba țigănească, limbă nonteritorială răspândită astăzi în Europa și în America, face și ea parte din acest grup al familiei indo-europene, fiind provenită de pe subcontinentul indian. Din grupul indian făcea parte și sanscrita, limbă moartă, dar declarată încă prima limbă de către un număr mic de locuitori din India.

Grupul **iranian** cuprinde limbile kurdă, pashtu/afghană, persană, tadjikă (limbi oficiale în Irak și, respectiv, în Afghanistan, Iran și Tadjikistan) ș.a.

Ramura **romanică** include, după opinia cea mai răspândită, nouă limbi vii, reunite în mai multe grupuri, unele controversate: galoromanic (franceza, pentru care v. mai sus, și occitana, vorbită în Franța), iberoromanic (catalana, limbă oficială în Andorra și limbă oficială regională în Spania; portugheza, limbă oficială în Portugalia, în cinci state africane și în câte unul din America Latină și din Asia; spaniola, pentru care v. mai sus), italaromanic (italiana, limbă oficială în patru state europene: Italia, Elveția, San Marino și Vatican; sarda, vorbită în insula Sardinia din Italia), oriental (româna, limbă oficială în România și în R. Moldova – în ultima sub numele *moldovenească*) și retoroman (friulana, ladina dolomitică – vorbite în Italia – și romanșa – limbă oficială regională în Elveția).

Ramura **slavă** include belarusa, bulgara, ceha, macedoneana, polona, slovaca, slovena, ucraineana – limbi oficiale în Belarus, respectiv în Bulgaria, Cehia, Macedonia, Polonia, Slovacia, Slovenia și Ucraina. Sârba și croata erau reunite în trecut sub numele *sârbă-croată*; croata este limbă oficială în Croația și în statul Bosnia și Herțegovina, iar sârba în Serbia, Muntenegru și în statul Bosnia și Herțegovina; din acest complex a fost desprinsă și bosniaca, declarată limbă oficială în statul Bosnia și Herțegovina. Pentru rusă v. mai sus.

Familia khoisană

Reunește limbi arhaice vorbite în Africa de sud-vest, fiind una dintre cele patru mari familii de limbi de pe continentul african (împreună cu familiile afro-asiatică, nigero-kordofaniană și nilo-sahariană); alți specialiști le apropie de familia afro-asiatică. Ar cuprinde un grup **sud-african**, din care limbile cele mai reprezentative sunt nama/hotentota și boșimana, ambele fără statut oficial.

Familia miao-yao

Este reprezentată exclusiv în Asia (în sud-est); cuprinde 4–20 de limbi; nicio limbă din familie nu are statut de limbă oficială.

Famiile de limbi negroafricane

Cele 1.050–1.350 de limbi indigene care se vorbesc în Africa zisă „Neagră” (după populația majoritară) sau Subsahariană (după situarea la sud de Sahara) au fost numite generic, din considerente de ordin antropologic și etnologic mai curând decât lingvistic, negroafricane. În această parte a globului se constată o coincidență cu totul remarcabilă între regiune geografică și încadrare lingvistică. Asemănările dintre limbile negroafricane sunt considerate însă generale și vagi. Este, totuși, cvasiunanim acceptată existența unui stoc lexical comun și a unui ansamblu de trăsături structurale, dintre care niciuna nu se întâlnește în toate limbile, mai multe având însă o răspândire aproape generală.

Aceste limbi nu sunt, probabil, ca și cele amerindiene, înrudite, toate, între ele, ci fac parte din mai multe familii. S-au propus diferite clasificări ale limbilor negroafricane, după diverse criterii. Pentru clasificarea lor genealogică – la fel ca și în cazul limbilor amerindiene, australiene, oceanice sau papua –, dificultatea decurge din faptul că istoria acestor limbi este foarte puțin cunoscută din cauza lipsei atestărilor vechi și că unele limbi sunt încă destul de puțin studiate. Pe de altă parte, limbile negroafricane nu au putut fi puse în legătură în mod convingător cu nicio familie de limbi de pe glob.

După unele păreri, toate limbile negro-africane ar putea fi grupate în două mari familii: **nigero-kordofaniană** și **nilo-sahariană**, a căror unitate originară și a căror descendență dintr-o limbă comună n-au fost încă demonstrate în mod convingător. Această posibilitate nu este exclusă în stadiul actual al cercetărilor, dar, după opinia anumitor specialiști, trăsăturile comune limbilor negroafricane se pot explica și altfel decât printr-o origine comună a tuturor. Însăși includerea unor limbi printre cele negroafricane este controversată, unele fiind subsumate de diversele școli lingvistice și de diverșii autori și altor familii (de exemplu fula, hausa și celelate limbi ciadiene sunt incluse de unii autori în familia afro-asiatică).

Familia **nigero-kordofaniană**, familie majoră, include 914–1.214 limbi, reunite în grupările, numite tot familii, **kordofaniană** și **nigero-congoleză**.

Familia **kordofaniană** nu cuprinde nicio limbă cu statut oficial.

Familia **nigero-congoleză** este indiscutabil cea mai importantă grupare de limbi negroafricane. Ocupă cea mai mare parte a Africii Occidentale și toată partea continentului situată la sud de ecuator. Cuprinde 882–1.182 de limbi. Reunește mai multe grupuri, dintre care sunt admise, în general, grupurile **Atlantic occidental** (care include, printre altele, limbile fula și wolof, limbă națională în Senegal), **mande** (din care face parte soninke, vorbită în principal în Mali), **gur** (care include limba tem, vorbită în principal în Togo), **Adamawa-oubanguian** (din care face parte sango, limbă oficială în R. Centrafricană), **kwa** (căruia îi aparține limba éwé, vorbită în principal în Ghana), **Benue-Congo** (ultimele două grupuri sunt insuficient diferențiate între ele), poate și un grup **central**.

Din grupul Benue-Congo (care include limbile (ki)kongo, limbă națională în R.D. Congo; (se)sotho, limbă oficială în R. Africa de Sud și Lesotho; swahili, limbă oficială în Kenya și Tanzania; (isi)xhosa și (isi)zulu, limbi oficiale în R. Africa de Sud), subgrupul cel mai important este cel numit **bantoid**, care corespunde, în linii mari, în clasificarea școlii americane de africanistică, grupului **bantu** (nume mai cunoscut) din tradiția franceză. Limbile bantu (numite astfel de lingviști după cuvântul local *ban-tu* care înseamnă „oameni”) formează ansamblul geografic și demografic cel mai important din Africa Neagră. În

zona pe care o ocupă acest subgrup, omogenitatea lingvistică este mult mai pronunțată decât în Africa occidentală.

Familia **nilo-sahariană** cuprinde cca 145 de limbi vorbite în centrul Africii, la sud de limbile afro-asiatice; niciuna nu este limbă oficială; unele limbi sunt considerate și afro-asiatice sau nigerocongoleze.

Limbile paleosiberiene

Reprezintă, poate, numai un termen generic, mai curând geografic decât genealogic, înglobând mai multe familii și limbi izolate, vorbite în nordul Asiei (în Federația Rusă – pe Ienisei, în Peninsula Ciukotka, în Kamceatka și în insula Sahalin) de descendenți ai vechilor locuitori ai Siberiei (de unde și numele familiei). Cuprinde opt limbi pe cale de dispariție, cu un număr mic de vorbitori (multi bilingvi; unii și-au abandonat limba în favoarea rusei), dintre care niciuna nu are statut oficial; câteva limbi din familie au dispărut. Limbile paleosiberiene nu par înrudite cu alte familii de limbi, deși au fost puse în legătură cu familiile altaică și sino-tibetană; după unele păreri, ar fi înrudite cu familia eschimo-aleută (cuprinzând limbi considerate amerindiene în sens larg). Acum câteva secole aveau mai mulți vorbitori și ocupau o arie mai mare, dar au fost separate unele de altele de limbile tunguse și turcice, devenind mici enclave.

Se caracterizează prin existența unor deosebiri fonetice și lexicale între graiul bărbaților și cel al femeilor, precum și a unor diferențe între vorbirea nomazilor și aceea a locuitorilor sedentari. Au avut sisteme de scriere pictografice.

Familia papua

Familia papua (care a fost numită și *indo-pacifică*) cuprinde 700–1.000 de limbi – cca 20% din limbile lumii – puțin cunoscute, iar unele descoperite abia relativ de curând.

Cele mai multe nu au un nume propriu și sunt denumite convențional, după un nume geografic, etnic, un cuvânt considerat caracteristic etc.

Această familie este reprezentată aproape exclusiv în insula Noua Guinee (din care jumătatea de vest face parte din Indonezia, iar cea de est formează statul Papua Noua Guinee).

Se crede că limbile papua ar fi fost vorbite inițial pe o arie mai întinsă, care s-ar fi restrâns ca urmare a expansiunii limbilor austroneziene. Nicio limbă papua nu are rol oficial. Limba indigenă cea mai folosită în insula Noua-Guinee este enga (cu peste 100.000 de vorbitori).

Familia sino-tibetană

Vorbită exclusiv în Asia (în centru și sud-est); este familia cea mai importantă din acest continent și a doua familie lingvistică din lume ca număr de vorbitori după cea indo-europeană. Cuprinde, după diverse estimări, 260–300 de limbi, dintre care multe sunt puțin cunoscute. Are două ramuri: **sinitică** și **tibeto-birmană**. Cele mai importante limbi din familie sunt birmana (limbă oficială în Myanmar), chineza (limbă oficială în China și Singapore), tibetana centrală (limbă oficială regională în China).

Familia uralică

Este numită astfel după zona în care a fost probabil vorbită protolimba din care provin limbile din aceasta familie (la nord de Munții Urali). Este răspândită mai ales în nordul Europei și în nord-vestul Asiei. Acestei familii îi aparțin cele mai multe limbi neindo-europene din Europa, care formează enclave printre limbile indo-europene.

Include 24–28 de limbi. Se subdivide în două sau trei ramuri: **fino-ugrică**, **samoedă**, eventual și **laponă** (sau subordonată celei dintâi).

Ramura cea mai importantă, fino-ugrică, include estona, finlandeza, maghiara (limbi oficiale în Estonia, respectiv Finlanda și Ungaria), eventual sami/lapona (limbă oficială regională în Norvegia și Suedia) ș.a.

Categoriile funcționale de limbi

Tipologia sociolingvistică distinge între mai multe tipuri de limbi, dintre care majoritatea au o structură dicotomică, iar altele operează cu categorii mai mult sau mai puțin izolate (limbă *clasică* ș.a.). Unele tipuri există rareori în realitate în stare pură, situațiile concrete fiind, ca întotdeauna, mult mai complicate decât sistematizările mai mult sau mai puțin simplificatoare.

Astfel, după criteriul provenienței, se face distincție între limbă *indigenă* (*aborigenă* sau *autohtonă*) – originară din teritoriul în cauză – și limbă *imigrantă* – limbă neautohtonă, introdusă din afară într-un teritoriu; ele se comportă diferit din diverse puncte de vedere, în special din acela al rezistenței, respectiv al receptivității la interferențe și împrumut.

După extensiunea utilizării, se opun limbă *regională* – care servește ca mijloc de comunicare într-o comunitate restrânsă (și are un grad restrâns de normare) – și limbă *de comunicare interetnică*, limbă *vehiculară* sau *lingua franca* – limbă care mediază comunicarea între comunități sau grupuri lingvistice. În condițiile unor societăți eterogene din punct de vedere lingvistic, una dintre limbile vorbite de o parte a comunității respective, după criterii diferite de la caz la caz, sau chiar o limbă neautohtonă devine, prin forța împrejurărilor, ori este aleasă în mod deliberat, limbă de comunicare interetnică la nivelul unor comunități mai restrânse sau mai largi și chiar la scară națională.

După dimensiunile comunității lingvistice care o folosește, se face deosebirea între limbă *majoritară* – a populației locale majoritare numeric – și limbă *minoritară* – limba folosită în mod tradițional într-o anumită zonă a unui stat de către cetățenii aceluși stat care constituie un grup numeric inferior restului populației și diferită de limba oficială/limbile oficiale a(le) aceluși stat; conceptul de limbă minoritară este precizat și negativ, prin aceea că nu se aplică dialectelor limbii/limbilor oficiale a(le) statului, nici limbilor imigrante.

În funcție de statutul legal există opoziție între limbă *oficială* – limbă, precizată de obicei prin *Constituția* statului respectiv sau prin legi speciale ori pur și simplu prin practică și tradiție, folosită de către autoritățile în drept ale unui stat (și, prin extensiune, ale unui organism, conform statutului acestuia), pe plan intern pentru

redactarea textelor oficiale emanaute de la el (în primul rând a *Constituției*), în activitatea parlamentară, în justiție, administrație, ca limbă de predare în învățământul de stat, în mass-media, iar pe plan extern în relațiile cu alte state¹ – și limbă *nonoficială* – care nu beneficiază de acest statut.

Limba oficială nu se identifică cu limba *națională* – limba unui grup etnolingvistic (nu neapărat a națiunii majoritare) al cărei uz este recunoscut legal în statul căruia îi aparține grupul respectiv.

Pe lângă limbile oficiale sau cooficiale la nivel național pot exista și limbi oficiale regionale, folosite de autorități/de cetățeni în relațiile cu autoritățile pe plan local, alături de limba oficială națională.

Se face de asemenea distincție între limbă *recunoscută* – a cărei existență este confirmată legal de statul respectiv – și limbă *nerecunoscută* ș.a.m.d.

Din punctul de vedere al gradului de normare se face deosebire între limbă *standard* – definită, în general, drept formă a unei limbi distinctă de vorbirea obișnuită, acceptată de o comunitate lingvistică careia îi servește drept model, caracterizându-se printr-un grad ridicat de codificare/normare și prin fidelitatea vorbitorilor față de ea – și limbă *nonstandard*. Limbile standard includ o normă – adică un sistem de reguli privitoare la uzul limbii respective –, care poate fi implicită sau explicită. Cu sensul de limbă standard este folosit și sinonimul ei relativ de limbă *literară* (aspectul cel mai îngrijit al limbii comune, care reprezintă norma supradialectală unică într-o comunitate națională).

Rolul de limbă standard și de limbă oficială poate fi îndeplinit de un idiom indigen sau de unul care nu este indigen.

¹ Unele state folosesc pentru a desemna limba „oficială” termeni diferiți (*națională, administrativă, de lucru*); este frecvent și ca un stat să aibă mai mult de o limbă oficială (uneori cu utilizări specializate), după cum este posibil și ca un stat să nu aibă (încă) o limbă declarată oficială (Statele Unite, noi state independente), ci numai folosită *de facto* ca atare. Limba oficială poate fi o limbă autohtonă sau o limbă cu circulație internațională, aleasă din diferite considerente și putând să nu aibă practic vorbitori nativi în statul respectiv, ci să servească numai ca limbă de comunicare interetnică.

După momentul și modalitatea achiziției, unele idiomuri au caracter de *primă limbă* sau *limbă maternă* – limba vorbită, de obicei, cel mai fluent de către o persoană, însoțită de vorbitor în prima copilărie, în țara sa de origine, în mod spontan, pe cale firească, în mediul familial, și în a cărei transmitere, respectiv achiziționare, în condiții normale, rolul principal îl are mama (vorbitorii acestei limbi fiind numiți *nativi*) –, iar altele caracter de *limba a doua* sau *secundă* – altă limbă decât cea maternă, învățată și folosită în diverse împrejurări².

În fine, sunt numite *nonteritoriale* idiomurile nelegate de un anumit teritoriu statal, ca limba Țigănească sau idișul (pentru care v. Israel).

Limbajele *mimico-gestuale* (LMG)/limba semnelor, folosite de surzi, sunt limbaje complexe care pun în mișcare tot corpul, fiecare parte a acestuia având rolul său. LMG folosesc elemente ca mișcarea, direcția, orientarea, forma mâinii, mimica etc. De la o comunitate națională de surzi la alta, ele au unele elemente asemănătoare, dar și altele specifice. Unele LMG sunt menționate chiar în *Constituțiile* unor state (de exemplu în R. Africa de Sud ș.a.).

O situație aparte printre limbile naturale de pe glob au idiomurile numite *pidginuri* și, respectiv, *creole*, vorbite în foste colonii din America, Africa, Asia sau Oceania – care reprezintă o situație limită de aculturație lingvistică și care pot constitui un moment de tranziție în însușirea limbilor (multe dintre ele europene) din care provin. *Pidginurile* și *creolele* constituie un caz extrem al achiziției aproximative de către adulți, în mod spontan, a unei alte limbi, în condiții determinate. Ele pot fi considerate „fosilizări” ale unui stadiu intermediar din învățarea unei limbi, care nu a mai ajuns la faza finală, de identificare cu limba-„țintă”, prin însușirea ei completă și fidelă, și care, dintr-o fază tranzitorie, a devenit o formă mai mult sau mai puțin stabilă de comunicare.

² Într-un anumit stat, o limbă (chiar oficială) poate fi numai limba a doua, nefiind practic prima limbă pentru cetățenii statului respectiv, ci doar pentru o infimă minoritate de rezidenți străini.

4. PIDGINURILE

Pidgin este un termen generic pentru varietăți lingvistice având o serie de trăsături distinctive din mai multe puncte de vedere: al funcțiilor îndeplinite, al istoriei și al structurii.

Astfel, sub aspect funcțional, *pidginul* are trăsătura negativă distinctivă de a nu fi limbă maternă pentru nicio populație; el servește ocazional ca limbă vehiculară, ca mijloc de comunicare între persoane cu limbi materne diferite, numai în anumite împrejurări specifice (mai ales în schimburile comerciale, de unde numele *pidgin*, provenind probabil din engl. *business*).

Din punct de vedere istoric, un *pidgin* este rezultatul contactului de relativ scurtă durată dintre două sau mai multe limbi.

Din punct de vedere structural, un *pidgin* se caracterizează printr-o structură gramaticală foarte simplă (reducerea drastică a flexiunii față de limba/limbile din care provine și dezvoltarea mijloacelor analitice) și printr-un vocabular foarte restrâns. Astfel, *pidginul* este un caz de *cod restrâns* atât sub aspectul structurii, cât și sub acela al funcțiilor îndeplinite.

În ce privește originea compartimentelor limbii, se admite, în general, în momentul de față că *pidginurile* și limbile creole au „baza lexicală” provenită dintr-o anumită limbă (numită *lexificatoare*), în timp ce structura lor gramaticală se poate conforma tiparelor celeilalte/celorlalte limbi cu care limba lexificatoare a intrat în contact.

În condițiile în care un *pidgin* devine limba oficială a unui stat (de exemplu bislama în Vanuatu), el începe să dispună, ca și oricare altă limbă cu acest statut, dintre trăsăturile caracteristice unei limbi, enumerate mai sus, cel puțin de standardizare și de autonomie.

Pidginurile au luat naștere mai ales în foste colonii, în urma contactului dintre limbi europene și limbi indigene, dar uneori și exclusiv între limbi indigene, astfel încât la baza lor, inclusiv sub aspect lexical, nu stau numai limbi europene: există și *pidginuri* în structura cărora nu a intervenit nicio limbă europeană, ci numai limbi indigene (de exemplu *pidginul* hiri motu/Police Motu din Papua Noua Guinee, astfel numit pentru că este larg folosit de poliție, fiind înțeles de populație, ș.a.).

Pidgin-English are un mare număr de varietăți, rezultate din contactul dintre engleză și limbi foarte diferite.

Unele *pidginuri* au avut o existență efemeră și au dispărut, altele au încă o circulație deosebită în Africa, Asia sau Oceania, iar altele au cunoscut o expansiune considerabilă sub aspectul structurii gramaticale și mai ales al vocabularului și al funcțiilor îndeplinite și au devenit noile limbi materne ale unor populații, dând naștere idiomurilor numite *creole*.

5. LIMBILE CREOLE

Limbile creole³ au trecut, în majoritatea cazurilor, dar nu obligatoriu, prin stadiul de *pidgin*, fiind îndeobște rezultatul expansiunii, al „elaborării” (mai exact al reelaborării – proces opus restrângerii inițiale suferite) unor *pidginuri*, atât în planul structurii lingvistice, cât și în acela al funcțiilor îndeplinite.

Prin „maternizarea” *pidginurilor* anterioare (adoptarea lor ca limbi materne), ele nu încetează însă automat de a fi și limbi de comunicare interetnică, ci își pot păstra și chiar extinde acest rol. Pe de altă parte, ele nu înlocuiesc neapărat, fie și treptat, limbile indigene originare, ci pot continua să coexiste cu acestea.

După unele păreri, creolele s-ar deosebi de limbile necreole, „normale”, prin absența standardizării, a autonomiei și a caracterului istoric (trăsătură comună cu *pidginurile*), dar s-ar asemăna cu ele, deosebindu-se de *pidginuri*, prin îndeplinirea unor funcții fundamentale pentru oricare limbă. Ca și în cazul *pidginurilor*, și în acela al limbilor creole, în condițiile în care acestea devin limbi oficiale ale unor state (de exemplu creola franceză haitiană în Haiti și creola franceză seychelleză în Seychelles), ele încep să dispună, ca și oricare alte limbi cu acest statut, cel puțin de standardizare și de autonomie.

Nici sistemul sclaviei, importul de sclavi vorbind limbi diverse sau izolarea prin insularitate (caracteristică majorității zonelor unde au apărut limbi creole), deși constituie condiții favorizante, nu pot fi considerate elemente decisive în geneza limbilor creole. Este astfel concludentă compararea situației din cele două state care își

³ Accepția lingvistică a termenului *creol* este diferită de cea etnică locală („persoană născută în colonii, în opoziție cu cele venite din afară”) și de sensurile din limbajul curent.

împart aceeași insulă din Antile: Haiti și R. Dominicană. Deși ambele au cunoscut un aport masiv de sclavi negroafricani, în timp ce în Haiti, majoritatea populației nu vorbește decât creola franceză, în R. Dominicană există numai o varietate necreolă a limbii spaniole. Aceasta se explică prin politica lingvistică diferită a coloniștilor francezi (și englezi), respectiv spanioli (și portughezi în Brazilia), cei din urmă sprijinind sistematic învățarea limbilor lor de către populația indigenă sau negroafricană, astfel încât în statele actualmente independente din America Latină au luat naștere și s-au păstrat doar sporadic varietăți de creolă spaniolă și portugheză (ultimele sunt însă caracteristice pentru posesiunile portugheze din Africa).

O limbă creolă are vocabularul provenit din limba de bază, dar structura ei gramaticală este sensibil diferită de a acesteia (cu care nu este reciproc inteligibilă, fiind o limbă distinctă de ea) și prezintă analogii mai ales cu cealaltă limbă cu care cea dintâi a venit în contact.

O chestiune încă insuficient lămurită este aceea a raporturilor dintre diferitele varietăți creole franceze, de exemplu, vorbite la imense distanțe unele de altele și reciproc neinteligibile, care fie sunt subsumate unei creole franceze unice, fie sunt considerate limbi distincte.

Ca și în cazul *pidginurilor*, există și limbi creole în a căror geneză limbile europene nu au intervenit în niciun fel, ele având la bază exclusiv limbi neeuropene. Astfel, monokutuba/kituba, limbă națională funcțională în R. Congo, este un idiom creol cu origine exclusiv negroafricană, bazat pe limba (ki)kongo din subgrupul bantoid al familiei nigero-congoleze.

Existența în continuare a limbilor creole alături de limba din care provine baza lor lexicală determină un proces de decreolizare, de reapropiere de această limbă și din punct de vedere structural, ceea ce arată că transformarea este reversibilă și că, în ciuda posibilului model non-european, s-a păstrat de fapt legătura dintre noile trăsături gramaticale și structurile din care provin ele, cel puțin ca expresie. O situație mai specială sub acest aspect prezintă creola engleză din Jamaica, unde există un *continuum* de varietăți reciproc inteligibile din aproape în aproape, care merge de la cea mai îndepărtată până la cea mai apropiată de engleza standard, extremele diferind însă substanțial.

6. SISTEME DE SCRIERE

6.0. Generalități

În cursul istoriei omenirii, înregistrarea, păstrarea și transmiterea informațiilor s-au realizat la început cu ajutorul unor elemente cu rol simbolic sau prin sisteme de semne mnemonice, auxiliare ale memoriei (ca răbojul, încrestatul în grindă sau nodul la batistă, practicate și de români, etc.; cf. și expresia *a da șfară în țară*, „adică fumegare”, cum explica Sadoveanu expresia devenită, greșit, *a da sfoară în țară*), și abia ulterior prin sisteme de scriere.

Astfel, amerindienii quechua din America Latină au utilizat pentru transmiterea mesajelor combinații de sfori cu noduri, de culori și forme diferite. Unele triburi austroneziene și papua transmiteau mesaje prin combinații de obiecte cu valoare simbolică, iar pentru stabilirea genealogiilor foloseau bețișoare sau tot sfori cu noduri. Locuitorii statului Palau din Oceania foloseau diverse combinații de obiecte căror le atribuiam valori simbolice și care deveneau un fel de „misive”. Caracteristice pentru Africa Neagră sunt sistemele de comunicare cu ajutorul unor instrumente muzicale, în special de percuție și de suflat, bazate pe particularitățile fonetice ale limbilor respective: în Burkina Fasso, de exemplu, s-a folosit un sistem de comunicare cu tobe, bazat pe existența în limba mòoré a tonurilor și a deosebirii dintre vocalele lungi și scurte; toba mare a vechiului palat regal din Ouagadougou făcea astfel posibilă transmiterea, din aproape în aproape, a știrilor și a directivelor oficiale în toată țara.

Unele dintre aceste sisteme au rămas în uz și după inventarea scrierii, paralel cu răspândirea acestora în rândul unui număr din ce în ce mai mare de utilizatori.

Pentru sociologi, inventarea scrierii este o premisă a civilizației, considerată stadiul evoluției societății umane care urmează sălbătăciei și barbariei.

Scrierea propriu-zisă este un sistem de semne grafice convenționale care notează limbile prin transpunerea formelor și a structurilor lor.

Numărul sistemelor de scriere din toate timpurile a fost apreciat la circa 660, dintre care unele au rămas încă parțial sau chiar total nedescifrate; în același timp, se estimează că doar circa

650 de limbi (care, la un total apreciat în medie la 5.000, ar reprezenta 13%) sunt limbi scrise, vorbitorii acestor limbi totalizând însă peste 60% din populația lumii.

Primele sisteme de scriere s-au bazat pe referirea directă la realitate; gradul de abstractizare al semnelor grafice cu referire semantică a crescut treptat, iar ulterior s-a ajuns la sisteme de scriere bazate pe referința fonetică – pe notarea sunetelor-tip ale limbii respective –, sisteme care au devenit aproape generale în zilele noastre.

Astfel, este interesant cazul scrierii limbii negroafricane bamun din Camerun, care a parcurs la începutul sec. 20, în timpul vieții inventatorului ei, sultanul Njoya cel Mare, aproape toată istoria scrierii – de la stadiul ideografic la cel alfabetic.

Cele mai vechi și mai importante sisteme de scriere au fost create în Asia și în nordul Africii, de unde unele s-au răspândit și în Europa.

După criteriul absenței, respectiv al prezenței referinței fonetice a semnelor grafice, sistemele de scriere se grupează în două tipuri fundamentale: sisteme nefonetice, caracterizate prin absența acestei referințe, și sisteme fonetice, caracterizate prin prezența ei.

Scrierile diferă de asemenea prin orientare (orizontală sau verticală) și prin sens (de la stânga la dreapta, de la dreapta la stânga sau alternativ).

În istoria scrisului s-au utilizat diverse suporturi (oase plate, colți de animale mari, coajă de copac, frunze, piatră, cărămidă, pergament, hârtie), diferite instrumente (la început stilul rigid sau pensula) și substanțe pentru scris (tușul în China etc.), unele particularități ale diverselor sisteme de scriere fiind în directă dependență de aceste aspecte „tehnice”: astfel, gravarea, laborioasă, în piatră sau zgărierea pe frunze (de exemplu, pentru scrierea maya se păstrează inscripții pe frunze de agavă) au impus scrierilor respective caracteristici diferite, o formă ascuțită, respectiv rotunjită, a semnelor.

Unele scrieri reprezintă forme rapide ale unor scrieri mai lente, în care semnele sunt legate între ele, și sunt numite cursive.

În cazul scrierilor fonetice, scrierea poate fi continuă (nesegmentată în cuvinte), așa cum s-a practicat în unele manuscrise medievale, sau discontinuă. Limitele între cuvinte pot fi marcate în diverse feluri – prin pauze/blancuri sau prin anumite semne.

6.1. Sisteme de scriere nefonetice

Sistemele de scriere nefonetice sunt, în funcție de modul de reprezentare și în ordinea evoluției istorice, pictografice, ideografice sau logografice.

Scrieri pictografice

Scrierile pictografice sunt cele mai vechi sisteme de scriere, în care semnele grafice utilizate (pictogramele) erau desene stilizate ale unor obiecte, aflate la limita dintre reprezentarea magică sau artistică și scrierea propriu-zisă. Astfel, sunt cunoscute scrierile pictografice ale unor limbi paleosiberiene. Pictogramele au evoluat cu timpul spre ideograme.

Scrieri ideografice

Scrierile ideografice cuprind în principal semne grafice (ideograme) cu caracter abstract, convențional, și cu referință semantică, dar, de obicei, sunt eterogene, incluzând și un alt tip (alte tipuri) de semne.

Astfel, scrierea hieroglifică (din gr. *hieros* însemnând „sacru” și *gluphein* „a grava”) a vechilor egipteni, datând din perioada 2900–2000 î.H., cuprindea 3.000 de semne numite hieroglif⁴ (din care numai cca 600 erau uzuale). Ele erau de mai multe tipuri: semne cu valoare figurativă (de exemplu, desenul stilizat al unui leu reprezenta cuvântul însemnând „leu”), ideograme (desenul stilizat al unui om dansând sugera și cuvântul însemnând „bucurie”) și semne cu valoare fonetică (redând două sau trei consoane). Existau și numeroase semne determinative, care, în general, nu se pronunțau și care precizau sensul unei ideograme sau al unui cuvânt scris fonetic (de exemplu o linie înconjurătoare închisă semnala că era vorba de un nume de rege). Dispunerea unor semne indica sensul lecturii: de sus în jos, de la dreapta la stânga sau invers.

⁴ Cuvântul *hieroglifă* a căpătat în vorbirea curentă și sensul de „semn greu sau imposibil de înțeles”.

Pentru egipteană medie (2000 – sec. 6 î.H.) este atestată o scriere hieroglifică simplificată cursivă numită hieratică⁵ (din gr. *hieratikos* „sacru”), deoarece a fost folosită de preoți; ea a fost utilizată și de către scribi, în acte comerciale ș.a.

Scrierea demotică (de la gr. *demos* „popor”), folosită de la sfârșitul sec. 6 î.H. și până în 470 d.H. (când a fost înlocuită cu alfabetul grecesc), este o scriere cursivă populară, care nota etapa limbii egiptene numită tot *demotică* și folosea hieroglife mult simplificate; o inovație o constituie faptul că nota și vocalele. A stat, alături de alfabetul grecesc, la baza alfabetului copt⁶.

Protoelamita (limbă vorbită în Asia Mică în perioada 3000–2500 î.H.) a avut și ea o scriere hieroglifică proprie.

Celebra scriere precolumbiană a limbii amerindiene maya, dezvoltată cu totul independent, a folosit de asemenea semne cu caracter ideografic, poate și fonetic.

Scrierea chineză, care datează de prin anii 2000 î.H. și a fost probabil precedată de un sistem pictografic, are caracter ideografic și silabic (datorită faptului că în chineza veche cuvintele erau monosilabice); spre deosebire, însă, de scrierile silabice, în scrierea chineză aceeași silabă poate fi redată în mai multe moduri diferite. Și chineza, ca și vechea egipteană, dispune de semne clasificatoare, numite „chei” sau „radicali”, care sugerează domeniul semantic căruia îi aparține cuvântul.

Altă scriere celebră, *rongo-rongo*, cu care a fost notată din sec. 15 limba austroneziană rapanui din Insula Paștelui (situată în Oceania, dar aparținând statului Chile), era în principal ideografică, dar, ca majoritatea sistemelor de acest fel, avea probabil în fapt un caracter mixt, cuprinzând și semne cu valoare silabică, eventual chiar litere.

⁵ Cuvântul *hieratic* se aplică și artelor sau stilurilor impuse sau reglementate printr-o tradiție sacră (cum au fost arta egipteană, dar și cea bizantină) și oricărui lucru (figură, personaj, atitudine, gest) care pare reglementat sau impus de un rit, un ceremonial sau o tradiție.

⁶ Copta, folosită actualmente exclusiv ca limbă a religiei cu același nume, este stadiul ultim al limbii egiptene, care a renunțat la hieroglife deoarece evocau vechea religie păgână.

Scrieri logografice

Scrierile logografice (din gr. *logos* „vorbitură”) folosesc *logograme* care notează unul sau mai multe cuvinte. Sunt logograme unele caractere ale scrierii chineze, din care derivă și caracterele japoneze *kanji*.

6.2. Sisteme de scriere fonetice

Scrieri silabice

Scrierile numite silabice sau silabarele cuprind semne care notează silabe (sau alte grupuri de sunete).

Unele scrieri silabice provin din scrieri ideografice, din care au preluat ideograme care notau sensul unor cuvinte monosilabice, folosindu-le pentru notarea silabelor din structura altor cuvinte, identice, sub raportul expresiei, cu lexemele monosilabice corespunzătoare.

Astfel, cele mai vechi inscripții grecești (miceniene), din sec. 15–13 î.H., foloseau o scriere silabică numită *linearul B*. Japoneza utilizează două silabare, *hiragana* și *katakana*. Pentru perioada modernă este celebru silabarul limbii amerindiene cherokee (creat în anul 1821 de șeful de trib Sequoia, cu concursul unor misionari), astăzi abandonat, după o perioadă în care s-au adaptat pentru acest silabar și mașini de scris. Mende, limbă negroafricană vorbită în principal în Sierra Leone, are o scriere silabică cu 190 de semne, inventată de un croitor musulman; este unicul silabar african care se citește de la dreapta la stânga, ca și alfabetul arab cu care sunt scrise textele de bază ale religiei autorului său. Altă limbă negroafricană cu o scriere silabică proprie este vai (vorbită în Liberia și Sierra Leone).

Scrieri alfabetice

Scrierile alfabetice (literale) sau alfabetele denotă o intuiție excepțională a creatorilor lor – cei mai mulți rămași anonimi – cu privire la existența în limbă a sunetelor-tip, făcând abstracție de

trăsăturile neesențiale care însoțesc rostirea sunetelor respective. Majoritatea sistemelor de scriere actualmente în uz au caracter alfabetic.

Literele. Scrierile alfabetice folosesc litere (numite și grafeme⁷), care notează sunete-tip (unele putând nota mai mult de un sunet, de exemplu rom. x [ks] sau [gz]); ele utilizează și grupuri de litere cu valoarea unui singur sunet, precum și semne suplimentare numite diacritice; în anumite alfabetice, unele litere pot avea variante poziționale. Literele pot fi mari (majuscule) și mici (minusculă, de rând).

Numărul, forma, valoarea fonetică și numele literelor sunt diferite în diversele alfabetice; ele au caracter convențional și s-au impus prin tradiție.

Primele alfabetice au fost numai consonantice, din cauza importanței deosebite a consoanelor în structura limbilor (semitice) pe care le reprezentau.

Alfabetul. Literele folosite pentru scrierea unei limbi sunt dispuse în mod convențional într-o anumită succesiune, formând alfabetul.

Termenul *alfabet* provine dintr-un cuvânt latinesc târziu, format de la numele primelor două litere din scrierea greacă (α citită [alfa], β citită [beta]), preluate din feniciană, unde se numeau 'alef „cap de bou” și bet „casă”.

Ortografia este un sistem de norme privitoare la scrierea considerată corectă a unei limbi standard.

În acest scop se utilizează și semne grafice auxiliare, numite ortografice (în majoritatea limbilor moderne, acestea sunt: apostroful, bara oblică, cratima, linia de pauză, blankul, punctul). Unele semne sunt atât ortografice, cât și de punctuație.

Normele de scriere a unei limbi se modifică într-o anumită măsură în timp, dar o caracteristică generală a scrierilor o reprezintă faptul că rămân, în general, în urma evoluției pronunțării, cu care se încearcă uneori să fie repuse în acord.

⁷ Sau *caractere*, termen care este în realitate mai cuprinzător, desemnând reprezentările grafice nu numai ale fonemelor, ci și ale silabelor, cuvintelor, trăsăturilor prozodice – incluzând deci și semnele de punctuație etc.; tipurile de litere folosite în scrierea computerizată se numesc *fonturi*.

Pentru una și aceeași limbă vorbită în mai multe state pot exista variante ortografice, dintre care unele au fost chiar incluse (alături, după caz, de unele variante lexicale și gramaticale) în corectorul unor programe de calculator.

Punctuația este un sistem de semne grafice și de procedee convenționale care marchează segmentarea unui text în unități sintactice, corespunzând și unor elemente fonetice, precum pauzele și intonația.

Semnele de punctuație s-au folosit din antichitate, dar punctuația s-a dezvoltat mai ales după inventarea tiparului.

Numărul, forma și funcția semnelor de punctuație (în limbile moderne: bara oblică, blankul, cratima, două puncte, ghilimelele, linia de dialog, linia de pauză, parantezele, punctele de suspensie, punctul, punctul și virgula, semnul exclamării, semnul întrebării, virgula) diferă de la limbă la limbă; unele sunt și semne ortografice.

Caligrafia. Caligrafia constă în trasarea corectă și estetică a elementelor scrierii, însoțindu-le, eventual, de elemente decorative – manuscrisele și tipăriturile în diverse tipuri de scrieri fiind de multe ori la limita dintre scrierea propriu-zisă și artă.

Chiar în cadrul aceluiași alfabet, forma literelor a variat adesea în timp, unele scrieri alfabetice având diverse variante caligrafice, ale căror denumiri riscă uneori să fie confundate cu numele unor alfabete. Astfel, scrierea gotică este o manieră de scris cu alfabetul latin, caracterizată prin aspectul literelor (în două variante: mai ascuțit și mai rotunjit). Este atestată inițial în manuscrise din Anglia de la sfârșitul sec. 11 (succedând scrierii numite *romană*), răspândită apoi în restul Europei Occidentale și Centrale și introdusă în scrisul de tipar de către inventatorul acestuia, Gutenberg, începând din 1445–1446. Acest stil a fost utilizat în scrierea de mână și de tipar până în sec. 15–16 și mai târziu în Anglia, Spania, țările germanice; în Germania a fost abrogat oficial în august 1941, din cauza compromiterii lui de către naziști, care l-au folosit ca simbol al purității germane.

Scrierea gotică nu trebuie confundată cu alfabetul gotic creat de Wulfila (311–383), episcop vizigot din nordul Dunării, traducătorul *Bibliei* în limba gotică, din care se păstrează la biblioteca din Uppsala (Suedia) celebrul *Codex argenteus*, copiat în Italia în sec. 6 – cel mai vechi text literar cunoscut într-o limbă germanică.

Sisteme de scriere ieșite din uz

Afabetul chirilic (vechi). Bazat pe alfabetul glagolitic și pe literele majuscule din alfabetul grecesc, alfabetul chirilic (numit astfel după sfântul Chiril din Salonic, dar atribuit unui urmaș al acestuia) a fost folosit pentru notarea vechii slave/slavonei bisericești (*Codex Suprasliensis*, *Savina Kniga* etc.). Unele litere serveau și drept cifre, acest alfabet având semne diferite nu numai pentru unități (ca sistemul actual), ci și pentru zeci, sute și mii.

Alfabetul chirilic folosit în scrierea limbii române până în 1860 prezenta anumite particularități. Ca și în scrierea slavei vechi, literele chirilice serveau și drept cifre⁸ pentru unități, zeci, sute și mii⁹. După 1836, în țările române s-a folosit un alfabet de tranziție la cel latin.

Numele slovelor erau cuvinte vechi slave care începeau cu litera respectivă; din ele provin câteva cuvinte și expresii ale limbii române, ca *azbuche*, *buche* etc.

Alfabetul etrusc. Alfabet al unei limbi mediteraneene neindoeuropene din Italia, creat pe baza alfabetului grecesc chalcidian¹⁰, avea semne și pentru vocale; se scria de la dreapta la stânga; în unele inscripții, pauza dintre cuvinte era marcată prin două puncte (:). Stă la baza majorității sistemelor de scriere din Italia antică, inclusiv a alfabetului latin.

Alfabetul fenician, care nota o limbă din familia afro-asiatică, ramura semitică, dispărută din sec. 4, și a cărui origine nu a fost precis stabilită, este cea mai veche scriere alfabetică cunoscută. Nota numai consoanele și se scria orizontal, de la dreapta la stânga.

⁸ Pentru a deosebi valoarea numerică de cea literală se punea deasupra un semn asemănător tildei, numit *titla*.

⁹ Scrise cu aceleași slove ca și unitățile, dar precedate de un semn special. În ceea ce privește exprimarea anilor, până în a doua jumătate a sec. 18, numerele exprimând anii sunt date în general în *ani bisericești*, socotiți de la facerea lumii sau de la Adam. Anul bisericesc începea la 1 septembrie. Pentru găsirea anului din sistemul actual, când data este situată între 1 ianuarie și 31 august se scade numărul 5.508, iar când data este situată între 1 septembrie și 31 decembrie – 5.509.

¹⁰ După cetatea ioniană Chalcis, care a fondat numeroase colonii în peninsula macedoneană numită din acest motiv Chalcidică.

S-a folosit neschimbat în tot mileniul I î.H. Stă, direct sau indirect, la baza tuturor alfabetelor semitice și indo-europene (grecesc, sudarabic etc.).

Alfabetul gotic. Traducătorul în gotică al *Bibliei*, episcopul Wulfila, nu a folosit scrierea runică, poate considerând-o păgână, și a creat un alfabet special, gotic, care nu a avut însă nicio influență asupra dezvoltării scrierii.

Alfabetul ogamic – prezentând analogii cu cel runic – este cea mai veche scriere celtică cunoscută; a fost folosit în inscripții din Irlanda, Scoția, Țara Galilor și Anglia în sec. 5–7. A avut și o variantă nouă, folosită și de alte limbi.

Alfabetul runic. Scrierea runică (< gotic *runa* „secret, scriere secretă”) este un alfabet (ieșit din uz) al limbilor germanice vechi – orientale (gotica) și septentrionale (vechea nordică), cunoscut prin inscripții în piatră sau lemn, dintre care cele mai vechi datează din sec. 3 î.H.

Alfabetele în uz

Alfabetul arab

Alfabetul arab cuprinde 28 de litere (cu forme diferite în funcție de poziție) care notează consoanele; vocalele sunt marcate numai în anumite texte prin semne plasate deasupra sau dedesubt; semne speciale notează atacul glotal¹¹ (*hamza*), dublarea unei consoane etc. Scrierea este cursivă, de la dreapta la stânga. A cunoscut mai multe forme caligrafice. A avut o difuziune considerabilă și a fost folosit pentru notarea altor limbi (mai ales ale unor populații islamice): turca (pentru care alfabetul arab a fost înlocuit apoi cu alfabetul latin), persana, urdu, malaeza din Singapore etc.

Spre deosebire de alte alfabetele, literele alfabetului arab nu aveau și valoare numerică, numerele fiind notate prin semne speciale (cifrele numite arabe).

¹¹ Sunet produs prin lipirea completă a corzilor vocale.

Alfabetul chirilic modern

Alfabetul chirilic este utilizat, în forme adaptate, pentru scrierea unor limbi slave moderne și pentru scrierea a cca 75 de limbi neslave din fosta URSS; unele dintre acestea, vorbite în state devenite independente în ultimul deceniu – printre care și româna din R. Moldova – au revenit actualmente la sistemul de scriere anterior (alfabetul latin sau arab).

Dăm mai jos, pentru exemplificare, alfabetul actual al limbii ruse și literele românești corespunzătoare celor rusești.

Litera / combinația de litere din rusă	Litera corespunzătoare din alfabetul limbii române
А а	A a
Б б	B b
В в	V v
Г г	1. G, g înainte de <i>a, o, u</i> , consoană
	2. Gh, gh înainte de <i>e, i</i>
Д д	D d
Е е	E e
Ё ё	Io io
Ж ж	J j
З з	Z z
И и	I i
Й й	I i
-ий	1. în nume comune -ii
	2. în nume proprii -i
К к	1. K k
	2. C c în unele cuvinte, prin uz
Л л	L l
М м	M m
Н н	N n
О о	O o

Litera / combinația de litere din rusă	Litera corespunzătoare din alfabetul limbii române
П п	P p
Р р	R r
С с	S s
Т т	T t
У у	U u
Ф ф	F f
Х х	H h
Ц ц	Ț ț
Ч ч	1. C c înainte de <i>e, i</i>
	2. Ce ce înainte de <i>a</i>
	3. Ci ci • înainte de <i>o, u</i> , consoane • la sfârșit de cuvânt
Ш ш	Ș ș
Щ щ	1. Șc șc înainte de <i>e, i</i>
	2. Șce șce înainte de <i>a</i>
	3. Șci șci • înainte de <i>o, u</i> • la sfârșit de cuvânt
Ъ ъ	–
Ы ы	â
Ь ь	1. i când e folosit înainte de <i>e, я</i> și după <i>ч</i>
	2. – în celelalte situații
Э э	E e
Ю ю	Iu iu
Я я	1. ia • inițial • după vocală
	2. ea după consoană

Alfabetul grecesc

Bazat pe alfabetul fenician (variantea moabită), este în uz din sec. 10–9 î.H. A cunoscut mai multe variante. Are actualmente 24 de litere; este primul alfabet care notează și vocalele, neindicate în alfabetele semitice, dar importante pentru o limbă indo-europeană. S-a scris de la dreapta la stânga, la fel ca în feniciană, apoi alternativ în ambele sensuri și în cele din urmă de la stânga la dreapta. Cuvintele erau despărțite în greaca veche printr-un punct superior, în diverse inscripții prin trei-patru puncte dispuse unul peste altul, în triunghi, pătrat, romb, sau prin desene (romburi, ramuri, inimi, cruci etc.); abrevierile erau marcate printr-un romb sau un X; punctul superior corespundea semnelor de punctuație punct și virgulă și două puncte din limbile moderne; punctul și virgula echivala cu semnul întrebării.

A stat la baza alfabetelor etrusc, copt (alături de scrierea demotică), gotic; literele sale minuscule constituie baza alfabetului glagolitic, iar cele majuscule – a alfabetului chirilic.

Numeroase litere grecești (care diferă de cele corespunzătoare din alfabetul latin – derivate, indirect, din primele) se folosesc în abrevieri și simboluri, în special în știință și tehnică, fiind citite cu numele lor grecesc. Cunoașterea alfabetului grecesc are astfel avantaje practice, fiind în același timp și un act de cultură, de aceea îl reproducem în cele ce urmează, cu atât mai mult cu cât el a devenit mai puțin cunoscut în perioada postbelică, când în România s-a renunțat la studierea limbii eline în liceu.

Transliterarea caracterelor grecești în alfabetul latin este normată în România prin standardul STAS 5309/2/78.

Minusculă	Majusculă	Numele literei	Transliterarea ¹² în alfabetul latin ¹³
α	Α	<i>alfa</i>	a
β	Β	<i>beta</i>	b
γ	Γ	<i>gama</i>	g; n înainte de velară
δ	Δ	<i>delta</i>	d
ε	Ε	<i>epsilon</i>	e
ζ	Ζ	<i>zeta</i>	z

Minusculă	Majusculă	Numele literei	Transliterarea ¹² în alfabetul latin ¹³
η	Η	<i>eta</i>	e
θ	Θ	<i>teta</i>	th/t
ι	Ι	<i>iota</i>	i
κ	Κ	<i>kapa</i>	c
			ch + e, i
λ	Λ	<i>lambda</i>	l
μ ¹⁴	Μ	<i>mi/miu</i>	m
ν	Ν	<i>ni/niu</i>	n
ξ	Ξ	<i>csi</i>	x
ο	Ο	<i>omicron</i>	o
π	Π	<i>pi</i>	p
ρ	Ρ	<i>ro</i>	r
ς	Σ	<i>sigma</i>	s
τ	Τ	<i>tau</i>	t
υ	Υ	<i>ippsilon</i>	y/i
φ	Φ	<i>fi</i>	ph/f
χ	Χ	<i>hi</i>	ch
ψ	Ψ	<i>psi</i>	ps
ω	Ω	<i>omega</i>	o

Numele unor litere grecești sunt și la originea unor cuvinte și expresii preluate (indirect) și de limba română (pe lângă cuvântul *alfabet*): *alfa* și *omega*, *deltă*, *gamă*, (*a nu ști o*) *iotă*.

¹² V. mai departe **Transliterarea și transcrierea.**

¹³ Conform DOOM¹: 678.

¹⁴ În abrevierile submultiplilor unităților de măsură are valoarea elementului *micro*-: μA = microamper.

Alfabetul latin

Creat pe baza alfabetului etrusc, s-a folosit pentru scrierea limbii latine începând din sec. 7 î.H. Avea 23 de litere (dintre care *y* și *z* au fost introduse după cucerirea Greciei). În inscripțiile latine, cuvintele se despărțeau printr-un punct pătrat negru sau printr-un punct rotund, printr-o bară oblică sau chiar prin desene (frunzulițe ș.a.) – ultimele folosite uneori după fiecare silabă, cu rol ornamental. Unele litere (numite ulterior *cifre romane*, în opoziție cu cele arabe, general adoptate) serveau și drept cifre (existau semne diferite nu numai pentru unități, ci și pentru unele zeci și sute și pentru o mie).

A fost preluat, cu diferite adaptări (combinații și variante proprii de litere, semne diacritice ș.a.), de numeroase limbi de pe toate continentele, fiind actualmente de departe sistemul de scriere cel mai folosit pe glob. Pe baza alfabetului latin s-a creat și așa-numitul alfabet „Africa”, îmbogățit cu semne diacritice și adaptat pentru notarea diferitor limbi negroafricane.

Alte alfabete

Pe glob se folosesc și numeroase alte sisteme de scriere. 26 dintre cele actualmente în uz au cel puțin 1 mil. de utilizatori; marea lor majoritate – 23 – sunt asiatice; la cele deja prezentate se adaugă alfabetele armean, bengali, birman, coreean, *devanagari*, ebraic, etiopian, georgian, gujarati, khmer, malayalam, mongol, oriya, tamil, telugu-kannada, thai-lao și silabarul tibetan.

Alfabetul **armean** notează o limbă caucaziană.

Alfabetul **bengali** s-a dezvoltat în sec. 11 din scrierea *gupta* sau *devanagari* (față de care forma caracterelor este diferită). Se folosește pentru notarea limbii bangla/bengali (v. în special Bangladesh) și a altor limbi indiene și a dat naștere scrierilor gujarati, oriya ș.a.

Alfabetul *devanagari* „scrierea zeilor” provine din scrierea *brahmi* (dezvoltată, la rândul ei, spre sec. 8 î.H., dintr-o scriere semitică septentrională, poate arameeană). Are 13 caractere pentru vocale și diftongi și 34 pentru consoane, precum și semne diacritice. Literele care formează un cuvânt sunt unite în partea

superioară printr-o linie orizontală continuă. Se scrie de la stânga la dreapta. A devenit, din sec. 10 și următoarele, scrierea indiană cea mai răspândită, folosită actualmente pentru notarea limbilor indiene sanscrită, hindi, marathi, a limbilor munda ș.a. A fost imitat de scrierea limbilor dravidiene și de alfabetul coreean și a dat naștere alfabetelor tibeto-birmane, scrierii javaneze ș.a. Normele de transcriere din alfabetul devanagari în alfabetul latin au fost fixate în 1894. Este considerat unul din sistemele de scriere cele mai remarcabile de pe glob.

Alfabetul **ebraic** are actualmente 22 de litere, dintre care cinci au o formă specifică în poziție finală. Se scrie de la dreapta la stânga. Începând din sec. 8 sunt indicate și vocalele – prin puncte și linii deasupra și dedesubtul consoanelor, sistem folosit numai în manualele școlare și în cărțile de rugăciuni. Notează și ebraica modernă/ivrit, precum și limba idiș (v. Israel).

Alfabetul **etiopian**, creat în Africa, a fost folosit la început pentru a nota gheza (limbă din familia afro-asiatică, ramura semitică, utilizată actualmente numai ca limbă liturgică). Provine prin adoptarea, încă din sec. 4 î.H., a vechiului alfabet sudarabic (astăzi dispărut), care nota limbi din acest grup și era inspirat, la rândul lui, din cel fenician. Pentru gheză și celelalte limbi s-au adăugat semne suplimentare pentru a nota unele consoane specifice și vocalele (probabil sub influența alfabetului grecesc). Se scrie de la stânga la dreapta (unele dintre limbi s-au scris și de la dreapta la stânga). Cuvintele sunt separate prin două puncte (:).

Alfabetul **georgian** aparține unei limbi caucaziene; a fost folosit și pentru a nota limba abhază.

Alfabetul gurmukhi este unul din sistemele de scriere folosite pentru limbile indiene panjabi (singura ei scriere oficială în India) și sindhi.

Vechiul alfabet **kannada**, format în sec. 10–14 pe baza unui sistem de scriere indian meridional, s-a întins pe o arie imensă, dând naștere scrierii kannada moderne și scrierii telugu (cu 51 de semne) – care, după alte păreri, ar proveni direct din scrierea indiană *brahmi* (pentru limbile respective v. India).

Alfabetul **khmer** a dat naștere alfabetului thai-lao (pentru limbile corespunzătoare v. Cambodgia și, respectiv, Thailanda și Laos).

Scrierea silabică **tibetană** a fost folosită și pentru a nota limba chineză și a inspirat sistemele de scriere coreean, mongol ș.a.

Transliterarea și transcrierea

Cuvintele (inclusiv numele proprii) scrise cu alte sisteme de scriere se redau cu caractere latine prin două procedee principale: transliterarea și transcrierea (sau prin combinarea lor).

Transliterarea

Transliterarea este definită în SR ISO 9:1997 (standard român tradus după cel internațional elaborat de International Standard Organization) ca reprezentare a caracterelor unei scrieri alfabetice sau silabice în caracterele alfabetului în care se face conversia. Se face în principiu caracter cu caracter și redă grafia (nu pronunțarea) cuvintelor.

Se utilizează în acte oficiale (notariale, de stare civilă etc.), în comunicațiile poștale, precum și în lucrări destinate unui public restrâns, cu o pregătire specială: lucrări de istorie, geografie (inclusiv documente cartografice), bibliografie, studii de limbă ș.a. Convertirea din sisteme de scriere diferite într-un singur alfabet este necesară, printre altele, pentru ordonarea alfabetică uniformă în bibliografii, cataloage, indici, liste de nume de persoane și locuri ș.a.

Transliterarea este unică – nu depinde de normele ortografice ale limbii utilizatorilor – și se face după sistemele oficiale ale limbilor supuse transliterării sau după norme naționale sau internaționale de conversie. Standardele internaționale pentru conversia sistemelor de scriere au ca obiect asigurarea unui sistem de convertire riguros, univoc și complet reversibil, fără ambiguități, care să permită schimbul internațional de informații prin comunicarea de către oameni sau mașini a mesajelor scrise (prin mijloace manuale, mecanice, iar actualmente în special electronice), care să le poată transmite și reconstitui automat. De aceea se face abstracție de considerente fonetice sau estetice și de uzanțe naționale: reprezentările rezultate nu pot fi totdeauna pronunțate conform normelor fonetice ale limbii supuse conversiei, însă cititorul care cunoaște limba convertită poate reconstitui în mod neechivoc grafia și, eventual, și pronunția originală.

Transliterarea caracterelor chirilice, de exemplu, este reglementată printr-un sistem internațional de conversie în litere latine,

care redă prin aceleași caractere latine literele chirilice pentru toate limbile în care se folosesc. Este reglementată actualmente printr-o normă ISO adoptată și în România ca standard român SR ISO 9: 1997 – traducerea în limba română și completarea versiunii engleze a ISO 9:1995¹⁵; recunoscută de ISO ca având aceeași valabilitate ca și versiunea oficială¹⁶.

Față de variantele anterioare, în standardul în vigoare s-a renunțat complet la digrafe și trigrafe¹⁷ (*ja, ju, șci*) în favoarea literelor cu semne diacritice (*â, û, ș*) – dintre care unele nu figurează în fonturile standard pentru calculator – și nu se mai admit niciun fel de variante de transcriere (pentru anumite limbi sau cu caracter general). Unele din echivalentele alese au altă valoare fonetică în anumite limbi – de exemplu față de *â, c, j, y* din română.

În tabelul care urmează dăm pentru exemplificare normele de transliterare pentru o serie de litere chirilice care sunt redată cu alte semne decât în transcrierea lor în limba română.

Litera chirilică	Transliterarea în caractere latine	Limba slavă în care se folosesc
Ђ ђ	Đ đ	sârbă ¹⁸
Ё ё	Ë ë	bel., rus.
Є є	Ê ê	ucr.
Ж ж	Ž ž	toate limbile
І і	Ì ì	bel., ucr.
Ї ї	Ï ï	ucr.
Й й	J j	bel., bulg., rus., ucr.
Ѓ ѓ	Ć ć	sârbă
Ќ ќ	Ķ ķ	macedoneană
Х х ¹⁹	H h	toate limbile

¹⁵ Elaborat de Comitetul Tehnic ISO/TC 46, Informare și documentare, Subcomitetul SC2, Conversia limbilor scrise.

¹⁶ A anulat și înlocuit ISO 9: 1986, constituind revizuirea tehnică a acelei prime ediții.

¹⁷ Grupuri de două, respectiv trei litere care notează un singur sunet.

¹⁸ În standard *serbocroată*; de fapt numai sârba, croata scriindu-se cu alfabetul latin.

¹⁹ Transliterat anterior prin *x*.

Litera chirilică	Transliterarea în caractere latine	Limba slavă în care se folosesc
Ц ц	C c	toate limbile
Ч ч	Č č	toate limbile
Ш ш	Š š	toate limbile
Щ щ	Ŝ ŝ	bulg., rus., ucr.
Ъ ъ ²⁰	“ ”	bulg., rus.
Ы ы	Y y	bel., rus.
Ь ь ²¹	’ ’	bel., bulg., rus., ucr.
Э э	É é	bel., rus.
Ю ю	Û û	bel., bulg., rus., ucr.
Я я	Â â	bel., bulg., rus., ucr.

Transcrierea

Transcrierea este definită în același standard SR ISO 9:1997 drept operațiunea de redare a pronunțării unei limbi prin sistemul de semne al limbii în care se face convertirea, pe baza convențiilor ortografice ale acesteia din urmă. Pentru aceeași limbă supusă transcrierii, rezultatul este deci diferit în funcție de limba în care se transcrie. Redarea pronunțării este în realitate aproximativă: și în transcriere, ca și în transliterare, predomină criteriul grafic, care urmărește redarea literelor indiferent de rostirea lor exactă.

Transcrierea se folosește în textele curente, destinate marelui public (literatură, presă, manuale, enciclopedii ș.a.).

Cuvintele din limbile care se scriu cu alte alfabetice se redau după reguli de corespondență stabilite pentru fiecare limbă scrisă cu litere latine în parte, în cazul nostru potrivit unor norme specifice limbii române.

Redarea unui cuvânt în transliterare este în general diferită de cea în transcriere.

Pentru transcrierea cuvintelor din limba rusă în limba română vezi mai sus.

²⁰ Transliterat anterior prin ũ.

²¹ Transliterat anterior prin ı.

Includem aici și unele referiri la limba sârbă, datorită situației specifice a acesteia și pentru a exemplifica totodată afirmația potrivit căreia diferitele limbi scrise cu caractere latine și-au creat și variante proprii de litere. Într-adevăr, limba sârbă are o situație aparte, deoarece se scrie atât cu alfabetul chirilic, cât și cu cel latin. De aceea, cuvintele din sârbă scrise cu litere chirilice trebuie redade prin corespondentele lor din alfabetul latin oficial al acestei limbi, ca pentru orice altă limbă scrisă numai cu litere latine, chiar dacă unele din convențiile ei ortografice nu se regăsesc în limba română. De altfel, chiar în ceea ce privește transliterarea, SR ISO 9:1997 enunță următorul principiu general: „când o țară utilizează două sisteme de scriere a propriei limbi, univoc convertibile unul într-altul, sistemul de transliterare astfel aplicat trebuie luat a priori ca bază pentru sistemul standard internațional, în măsura în care acesta este compatibil cu celelalte principii”.

Dăm mai jos corespondențele pentru caracterele chirilice proprii limbii sârbe și pentru acelea căroră, în alfabetul latin al acestei limbi, le corespund alte caractere decât în transliterarea internațională și decât în transcrierea în limba română a cuvintelor din limba rusă.

Alfabetul chirilic al limbii sârbe	Alfabetul latin al limbii sârbe
Ђ ђ	Đ đ
Ж ж	Ž ž
Ј ј	J j
Љ љ	Lj lj
Њ њ	Nj nj
Ђ ђ	Ć ć
Ц ц	C c
Ч ч	Č č
Џ џ	Dž dž
Ш ш	Š š

Redarea în limba română a numelor proprii și a cuvintelor din limbi scrise cu alfabetul chirilic (rusă etc.) așa cum apar ele în texte în limba engleză, pe internet sau pe suport hârtie, conform convențiilor ortografice ale limbii engleze (*Ingushetiya* pentru *Inguseția*

etc.) sau cu semne diacritice (*Nižnij Novgorod* pentru *Nijni Novgorod* etc.) este greșită.

Pentru transcrierea alfabetică și fonetică a ideogramelor chineze s-au propus peste 40 de sisteme, dintre care în China s-a adoptat sistemul numit *pinyin* (de la un cuvânt chinez care înseamnă „a spune pe litere”).

Alfabet fonetic

Pentru transcrierile fonetice, lingviștii folosesc alfabet fonetic – sisteme de semne convenționale, mai mult sau mai puțin artificiale, care servesc la notarea uniformă a sunetelor-tip din limbi diferite; ele combină semne speciale, litere din diverse alfabet (latin, grecesc, chirilic), semne diacritice.

Astfel, alfabetul fonetic al Asociației Fonetice Internaționale IPA (*International Phonetic Alphabet*) folosește semne speciale.

În lucrările de lingvistică, transcrierea fonetică este notată în general între paranteze drepte [].

Pentru limbile cu ortografie etimologică, precum engleza, se apelează curent, mai ales în dicționare și manuale, la transcrierea fonetică.

II. PROFILUL LINGVISTIC AL CONTINENTELOR

1. AFRICA

Africa este al doilea continent ca mărime, ocupând 20,6% din suprafața globului, și al treilea ca populație, reunind 12,7% din locuitorii acestuia – 743 mil. de persoane. Un stat african, Nigeria, este al nouălea stat de pe glob ca mărime a populației.

1.1. Caracterizare generală

Situația la nivelul limbilor oficiale sau asimilabile acestora nu dă o imagine exactă asupra structurii lingvistice profunde a continentului african (la fel ca în cazul altor continente). Astfel, spre deosebire de Europa și, într-o anumită măsură, la fel ca America sau Australia, Africa se caracterizează printr-o mare diversitate lingvistică la nivelul structurii ei „de adâncime”, pe acest continent vorbindu-se peste 1.300 de limbi.

Din punct de vedere lingvistic, continentul african se împarte în două mari părți distincte, de dimensiuni diferite: partea nordică, mai mică, în principal arabofonă, și restul continentului, unde predomină limbile negroafricane.

În **Africa de nord**, relativ omogenă sub aspect lingvistic, **araba** este vorbită în multe state de majoritatea, iar în unele (Libia) chiar de cvasitotalitatea locuitorilor. Această omogenitate este dublată de persistența altor idiomuri (în special berbere, din aceeași familie, ramura libico-berberă) și de existența unor deosebiri dialectale în cadrul limbii arabe vorbite. Dialectele acestea sunt

reunite în două grupuri, cu deosebiri mai ales în vocabular: oriental – vorbit din Asia (peninsula Arabia) până în Africa (inclusiv în Sudan și Egipt) – și occidental – vorbit numai în nordul Africii, cu excepția Egiptului. Unitatea lumii arabofone este dată însă de folosirea unei forme scrise unice pentru toate zonele, araba clasică (Arabia Saudită), un rol esențial în păstrarea unității arabei scrise reprezentându-l fidelitatea acesteia față de modelul *Coranului*, care era învățat pe dinafară. Această unitate depășește limitele tradiționale ale lumii arabe, deoarece araba s-a răspândit ca limbă a islamismului și în state din Africa de est care au adoptat această religie și, odată cu ea, și limba arabă, devenită în unele cazuri limbă cooficială (în Ciad alături de franceză, iar în Sudan alături de engleză); astfel, în Sudan, supus de-a lungul timpului cuceririi arabe, 49% din locuitori sunt arabi. În același timp, araba este elementul de legătură între Africa și Asia, de unde provine, lumea arabofonă întinzându-se pe cele două continente.

Restul continentului african – *Africa Neagră* – este neomogen sub raportul limbilor indigene atât la scara întregului continent, cât și la aceea a fiecărui stat în parte. Numărul limbilor indigene vorbite în Africa Neagră, numite generic negroafricane, a fost apreciat diferit, la cca 1.050–1.350. Printre puținele state negroafricane care reprezintă excepții de la această situație, fiind omogene din punct de vedere lingvistic, se numără statele, vecine, Burundi și Rwanda.

Nicio limbă africană (dacă facem abstracție de arabă) nu se află printre primele 24 de limbi de pe glob ca număr de vorbitori (vorbite de cel puțin 50 mil. de persoane)²².

În condițiile acestei mari diversități lingvistice, unele din limbile indigene se folosesc și ca limbi secunde, de comunicare interetnică, adesea pentru un număr mult mai mare de persoane decât cele care le vorbesc ca limbi materne, bi- și chiar plurilingvismul fiind fenomene curente. În unele cazuri, asemenea

²² În general însă, în ultima vreme se evită statisticile de acest fel, care dau rezultate prea diferite, ordinea în clasamente nefiind aceeași dacă se iau în calcul un criteriu sau altul (numărul de vorbitori ca limbă maternă sau numărul total de vorbitori etc.) ori un complex de criterii, având în vedere că importanța unei limbi nu este dată numai de numărul vorbitorilor ei.

limbi indigene au devenit cooficiale (de exemplu sango în Republica Centrafricană) sau sunt declarate cel puțin limbi naționale, chiar dacă nu oficiale: este cazul, de exemplu, al limbii tswana din Botswana sau al limbilor lingala și munukutuba – limbi naționale „funcționale” în R. Congo.

În statul sau statele interesate s-au făcut eforturi pentru standardizarea limbilor negroafricane, scop în care au fost înființate în unele cazuri comisii naționale sau interstatale. Astfel, în R. Centrafricană a fost creată în 1965 o comisie națională pentru standardizarea limbii sango. În Uganda s-a aflat între 1932 și 1964 sediul unui comitet internațional pentru normarea variantei standard a limbii swahili și crearea de termeni proprii pentru noțiunile moderne, comitet stabilit din 1964 în Tanzania.

Limbile negroafricane s-au răspândit dintr-o zonă în alta, în statele actuale multe limbi nefiind autohtone în sens strict. Astfel, rundi este singura limbă autohtonă din Botswana, iar kinyarwanda – în Rwanda, celelalte limbi vorbite în aceste state nefiind indigene.

În ceea ce privește numele limbilor negroafricane, în cazul lor (ca și în acela al limbilor din Asia ș.a.) se observă existența mai multor denumiri pentru aceeași limbă. Deosebiriile sunt determinate uneori, ca și pentru limbile din alte continente, de limba europeană prin care s-au transmis numele: astfel, limba numită *fula* (cu variante) în tradiția engleză este numită în franceză *peul*.

Tipice pentru limbile negroafricane din grupul bantu (care posedă clase nominale²³) sunt deosebiriile în redarea numelui limbilor în limba respectivă, prin reproducerea sau nu a prefixului caracteristic. Astfel, în numele limbii *seTswana*, *tswana* este numele etnic, iar *se-* este prefixul pentru nume de limbi. În forma prefixată, rădăcina semnificativă (provenind adesea din numele etnic) este scrisă frecvent cu literă mare (care apare astfel în interiorul numelui); la dispunerea numelor de acest fel în ordine alfabetică se ia în considerare de obicei rădăcina, nu prefixul.

Chiar în ceea ce privește unele idiomuri cu statut oficial (așa cum se observă și în alte continente, respectiv familii de limbi), lingviștii nu au putut decide întotdeauna dacă este vorba de limbi

²³ Clasele nominale sunt categorii în care se grupează substantivele în funcție de natura obiectului denumit; ele sunt marcate adesea prin elemente antepuse.

de sine stătătoare sau de dialecte ale unor limbi mai cuprinzătoare. În această situație se află, de exemplu, isiNdebele – limbă de sine stătătoare sau dialect al limbii zulu – ori chiChewa – limbă aparte sau dialect al limbii nyanja.

Noile state independente adoptă (așa cum se întâmplă și în cazul altor continente) nume noi, legate de numele statului, pentru a denumi limba oficială – în realitate o varietate locală a unei limbi indigene cu nume tradițional. Este cazul limbii shikomor, cooficială în insulele Comore, care este la origine o varietate a limbii swahili.

1.2. Familiile de limbi²⁴

Limbile vorbite în Africa se grupează în principal în patru mari familii: **afro-asiatică**, **khoisană** și cele două familii de limbi **negroafricane: nigero-kordofaniană** (împărțită, la rândul ei, în familiile **nigero-congoleză** și **kordofaniană**) și **nilo-sahariană**.

Familia **afro-asiatică**, element de legătură între cele două continente, este reprezentată în Africa mai ales în jumătatea de nord a continentului. Majoritatea limbilor din această familie care au devenit limbi oficiale în state africane aparțin ramurii **semitice**: amhara (în Etiopia), araba – cea mai importantă limbă semitică (vorbită și în Asia – în statele din peninsula Arabia –, unde și-a avut leagănul, și în Europa – în Malta), tigrinya (în Eritreea), dialectele berbere (din ramura libico-berberă) vorbite în nordul Africii ș.a.

La nivelul limbilor oficiale este reprezentată și ramura **cușită** a acestei familii, prin limba somaleză din Somalia.

Din familia **khoisană**, vorbită exclusiv în Africa – ale cărei reprezentante sunt însă incluse de unii lingviști în ramura hamitică a familiei afro-asiatice – menționăm nama/hotentota (vorbită în R. Africa de Sud) și boșimana – considerată de unii specialiști o varietate a hotentotei și vorbită în Angola, Botswana și Zambia; niciuna din limbile din familie nu are statut oficial.

Dintre limbile **negroafricane**, cea mai bine reprezentată printre limbile oficiale ale statelor din Africa este familia **nigero-congoleză**. Grupul Atlantic occidental include, printre altele, limbile fula – care a fost încadrată și în familia afro-asiatică – și wolof (limbă națională în Senegal); din grupul Benue-Congo,

²⁴ Penru o prezentare generală vezi și mai sus.

subgrupul bantoid (care corespunde, în linii mari, grupului **bantu** din tradiția franceză) fac parte nyanja, isiNdebele, sePedi/sotho de nord, rundi și kinyarwanda (după unele păreri, ultimele două ar forma o singură limbă), sotho (foarte apropiată de tswana), swahili, swazi, shiTsonga, swana – apropiată de sotho –, venda, (isi)xhosa, zulu ș.a. Din grupul Adamawa de est face parte limba sango; grupul gur include printre altele limba kabre; limba éwé face parte din grupul kwa; din grupul mande menționăm limba soninké.

Nicio limbă kordofaniană sau nilo-sahariană nu are statut oficial.

Un caz aparte îl constituie singura reprezentantă în Africa a familiei **austroneziene**, malgașa din Madagascar, din ramura indoneziană, care este izolată de celelalte limbi din familie (vorbite în Asia de sud-est și în Oceania), fiind situată în vecinătatea unor limbi negroafricane și rezultată dintr-o veche migrație.

O situație mai deosebită o reprezintă folosirea, de dată relativ recentă, a unei limbi **indo-europene** din grupul **indian** al ramurii indo-iraniene, și anume hindi, ca limbă uzuală în Mauritius, unde, ca urmare a migrației forței de muncă, peste jumătate din populația actuală provine din India.

Familia **indo-europeană**, „de import”, este reprezentată prin limbi germanice: engleza (limbă oficială în numeroase foste colonii britanice, dintre care multe sunt membre ale Commonwealthului) și afrikaans (limbă oficială în R. Africa de Sud) și romanice: franceza, portugheza și, în mult mai mică măsură, spaniola (limitată la Guineea Ecuatorială).

1.3. Scrierea²⁵

În Africa, scrierea propriu-zisă a fost precedată (ca și în alte zone ale globului) de folosirea unor sisteme de semne mnemonice pentru notarea diferitelor „texte”, dintre care unele au continuat să fie utilizate și după introducerea scrisului. Astfel, proverbele sunt notate în limba éwé din Togo cu ajutorul unor asemenea semne. Tipică pentru Africa Neagră este existența unor sisteme de comunicare care folosesc diverse instrumente muzicale și se bazează pe particularitățile fonetice ale limbilor respective. În Togo

²⁵ Pentru generalități vezi mai sus.

există un sistem de comunicare cu tobe și cu trompete bazat pe aceeași limbă éwé, iar în Burkina Fasso limba mòoré a folosit un sistem de comunicare cu tobe bazat pe existența tonurilor²⁶ și a deosebirii dintre vocalele lungi și scurte.

În unele părți din Africa s-a aflat leagănul unora dintre cele mai vechi sisteme de scriere din lume, ieșite însă de mult din uz, cum a fost scrierea hieroglifică a vechilor egipteni. Alfabetul fenician stă la baza tuturor alfabetelor semitice și indo-europene.

Printre primele 24 de sisteme de scriere din lume din punctul de vedere al numărului actual de utilizatori se situează o singură scriere africană, alfabetul etiopian, și două alfabete neautohtone, dar folosite și în Africa – latin (locul I) și arab (locul IV).

Alfabetul etiopian notează limbile etiopiană, amhara, harari, tigre, tigrinya.

Somaleza are și ea o scriere proprie, numită usmaniană, care concurează alfabetul latin pentru notarea acestei limbi. Această scriere, elaborată de un somalez, are 22 de semne pentru consoane, în ordinea din arabă, și 5 pentru vocale; forma literelor seamănă cu a celor din alfabetul latin; se scrie de la stânga la dreapta.

În fine, pentru scrierea unor limbi negroafricane s-a elaborat un alfabet special, numit „Africa”, bazat pe cel latin și utilizat, de exemplu, de limba éwé și de mai multe limbi din Nigeria (igbo, tiv). Dintre acestea, unele se scriu și cu alfabetul latin (yoruba) sau cu scrieri proprii de uz restrâns (efik, ibibio, mende).

Actualmente, majoritatea limbilor oficiale din Africa sunt scrise fie cu alfabetul latin, fie cu cel arab, la care se mai adaugă unele alfabete locale.

Cu alfabetul latin se scriu în primul rând limbile europene și cele africane provenite din limbi europene, și anume afrikaans (a cărei ortografie prezintă unele deosebiri față de aceea a limbii neerlandeze, din care derivă) și limbile creole: seychelleza (care are o ortografie fonetică, diferită de aceea, etimologică, a limbii franceze, din care provine baza ei lexicală), creola cu bază lexicală engleză krio (fără o normă ortografică unitară) etc.

Se scriu de asemenea cu alfabetul latin numeroase limbi negroafricane: nyanja, kinyarwanda, sotho, zulu etc. Fula este scrisă din sec. 19 cu un alfabet fonetic bazat pe cel latin; mai multe

²⁶ Tonurile sunt variațiile melodice cu care sunt pronunțate în anumite limbi silabele unui cuvânt; ele pot diferenția sensuri.

state în care se vorbește această limbă au adoptat oficial, din 1966, o scriere unificată. Malgașa se scrie din 1823 cu alfabetul latin, cu 22 de litere, cu o ortografie fonetică. Swahili este scrisă din sec. 19 cu același alfabet; ortografia este inspirată din cea italiană și din cea engleză.

Araba este scrisă cu alfabetul propriu (ca și în Asia). Alfabetul arab și alte alfabete semitice sunt folosite și pentru notarea unor limbi negroafricane – ca atare ori servind numai ca model.

Unele din limbile africane scrise actualmente cu alfabetul latin au folosit în trecut și alte alfabete, mai ales cel arab, introdus sub influența islamică, și care a rămas uneori încă parțial în uz, în paralel cu cel latin. Este cazul, de exemplu, al limbii fula în Mauritania sau al malgașei, pentru care alfabetul arab este încă în uz în unul dintre dialecte. Și swahili a fost scrisă și cu alfabetul arab, dar încercările de a-l adapta la fonetica acestei limbi au eșuat.

1.4. Cultura vehiculată de limbile din Africa

Contribuția, în Antichitate, a unor popoare din Africa la civilizația și cultura lumii a fost considerabilă, dacă ar fi să ne gândim numai la fenicieni sau la egipteni.

Deși originară din Asia, trebuie menționată aici și cultura vehiculată de limba arabă, care s-a extins începând din sec. 7 d.H. și în nordul Africii, devenind limbă internațională oficială sau cu o situație privilegiată în 24 de state din ambele continente. Araba este limba religiei islamice nu numai în nordul Africii (și într-o bună parte din Asia), ci și în Africa centrală și de est.

În ce privește limbile negroafricane, deși ele nu au, de cele mai multe ori, atestări foarte vechi, se pot menționa și unele excepții, cum ar fi nubiana nilotică din Sudan – singura limbă negroafricană ale cărei texte vechi (din sec. 8–9) au fost descifrate.

Cea mai importantă limbă din Africa Neagră a devenit swahili, care a jucat un mare rol în unirea numeroaselor triburi din Africa de est care au adoptat-o; ea se vorbește și în zone din centrul și sudul Africii și este în expansiune rapidă spre vest și nord. Textele în swahili sunt singurele monumente vechi într-o limbă din grupul Benue-Congo. Swahili are o literatură bogată și variată.

Limba wolof a fost folosită experimental în învățământ în Senegal încă din 1817 și are o literatură proprie.

Caracteristice pentru mentalitatea africană sunt anumite tipuri de tabu lingvistic. Astfel, în sesotho, respectul față de anumite persoane impune unele interdicții: de exemplu, femeile nu au voie să pronunțe numele socrului lor și trebuie să înlocuiască nu numai sunetele pe care le cuprinde acel nume, ci și cuvintele asemănătoare.

Spre deosebire de limbile amerindiene, limbile africane nu au furnizat, în general, cuvinte internaționale care să ajungă, indirect, și în română. Se pot menționa totuși, pe lângă arabă (din care s-au împrumutat destul de multe cuvinte), dialectele berbere, din care provin cuvinte precum *cuscus* sau *merinos*.

2. AMERICA

America este cel mai întins continent, ocupând 26,8% din suprafața globului, și al doilea ca număr de locuitori, reunind 13,5% din populația acestuia – 788 mil. de locuitori. Două state americane se numără printre primele 10 state din lume ca număr de locuitori: Statele Unite ale Americii și Brazilia, situate pe locul 3, respectiv 5. După descoperirea sa de către europeni a devenit un continent prin excelență de imigrare. Ca urmare a acestui proces, multe dintre națiunile de pe continentul american sunt formate din urmași ai emigranților – aproape exclusiv (în Statele Unite ale Americii) sau precumpănitor (în Canada, statele latino-americane).

2.1. Caracterizare generală

America este un continent destul de unitar actualmente sub aspect lingvistic la nivelul limbilor majoritare (nu numai al celor oficiale, ca alte continente). Principala sa particularitate constă în faptul că limbile astăzi dominante nu sunt autohtone, ci sunt „importate” din Europa, în America populația de origine europeană devenind majoritară. Această situație este rezultatul istoriei Americii, schițate mai sus.

Preponderența anumitor țări-sursă pentru diversele zone majore ale continentului american a determinat configurația lui lingvistică actuală. În cele 35 de state independente din cele trei

Americi, două limbi de proveniență europeană domină net, ca număr de state în care se vorbesc (unde sunt și limbi oficiale) și ca număr de vorbitori: spaniola și engleza, urmate, în ordinea numărului de vorbitori, de portugheză – vorbită însă în principal într-un singur stat –, de franceză și, mult în urma lor, de olandeză.

Astfel, spaniola este predominantă în 18 state – într-un stat din America de Nord (Mexic), în majoritatea statelor din America Centrală (Costa Rica, Guatemala, Honduras, Nicaragua, Panama, Salvador), inclusiv în două state insulare (Cuba, Republica Dominicană), precum și în toate statele din America de Sud, cu excepția Braziliei (Argentina, Bolivia, Chile, Columbia, Ecuador, Paraguay, Peru, Uruguay, Venezuela), fiind în expansiune în Statele Unite.

Engleza, ca prima sau cel puțin a doua limbă, este dominantă în 14 state, din care în două din America de Nord (Statele Unite și cea mai mare parte a Canadei), într-un stat continental (Belize) și în 10 ministate insulare din America Centrală (Antigua și Barbuda, Bahamas, Barbados, Dominica, Grenada, Jamaica, Saint Lucia, Saint Kitts și Nevis, Saint Vincent și Grenadinele, Trinidad și Tobago), precum și într-un stat din nordul Americii de Sud (Guyana). Poziția englezei în micile state insulare se explică prin statutul lor anterior de colonii engleze și prin apartenența lor în continuare la Commonwealth.

Portugheza este dominantă în Brazilia și minoritară în Statele Unite ale Americii, Canada ș.a.

Franceza este majoritară în provincia Québec din Canada, dominantă în Haiti și vorbită și în unele state componente ale SUA (Louisiana ș.a.) etc.

Neerlandeza/olandeză are o poziție dominantă în Suriname, fostă colonie olandeză, și este vorbită și în Statele Unite ale Americii, Canada ș.a.

Două limbi europene vorbite și în America se află, mai ales în virtutea acestui fapt – și nu a numărului lor de vorbitori în țara de origine –, pe primele locuri ca număr de vorbitori pe glob: engleza și spaniola.

În America se vorbesc și alte limbi europene, de către grupuri mai mici de imigranți și urmași ai lor. Italiană, de exemplu, este vorbită în Statele Unite ale Americii, Argentina, Brazilia, Canada ș.a. Româna are și ea vorbitori în Statele Unite ale Americii, Canada, America Latină ș.a.m.d.

Toate aceste limbi au dezvoltat variante puțin diferite de formele europene standard corespunzătoare. Deosebiriile sunt în special de ordin lexical, fonetic, stilistic și ortografic.

Engleza americană (numită uneori, în unele limbi, pur și simplu „americană”, cf. mențiunea *traduit de l'américain* pe unele cărți apărute în Franța) este o varietate a limbii engleze care se distinge de engleza britanică prin unele deosebiri fonetice (inclusiv de accent și de intonație), sintactice, semantice, lexicale, stilistice și ortografice. În interiorul ei, engleza americană prezintă diferențieri mai ales de ordin sociocultural și nu de natură geografică. În ministatele insulare din America Centrală se vorbește varietatea din Indiile de Vest a limbii engleze.

Spaniola, introdusă în America începând de la sfârșitul sec. 15, a dezvoltat în America Latină un ansamblu de varietăți reunite sub numele de spaniolă americană. Aceasta are o unitate remarcabilă, în ciuda extensiunii sale, a marelui număr de vorbitori (peste 210 mil.) și a caracterului eterogen al varietăților vorbite inițial de coloniști (proveniți din diverse arii dialectale), precum și al idiomurilor indigene cu care spaniola a venit în contact în Lumea Nouă. Spaniola americană se deosebește de limba standard din Spania prin conservarea unor elemente devenite arhaice sau regionale în fosta metropolă și prin dezvoltarea unor inovații determinate de tendințe interne sau de influențele suferite. Cele mai numeroase deosebiri – în fonetică, morfologie și mai ales în lexic (inclusiv în formarea cuvintelor) – sunt însă neesențiale.

Și portugheza braziliană prezintă puține diferențe de structură față de forma europeană corespunzătoare (mai ales în lexic și fonetică). În ciuda distanței și a lipsei de legătură dintre portugheza braziliană și cea din Africa, ele prezintă unele trăsături comune, ca rezultat al evoluției în condițiile slăbirii normei literare și al unor modalități în parte similare de transmitere a limbii.

În ciuda mării extensiuni geografice, spaniola americană și portugheza braziliană se caracterizează fiecare printr-o remarcabilă unitate, dar prezintă și unele varietăți sociale sau/și regionale, în cazul spaniolei americane chiar în interiorul aceleiași țări (de exemplu în Argentina).

Franceza are în America mai multe varietăți regionale, atât în Canada (franceza canadiană propriu-zisă și acadiana), cât și în Statele Unite ale Americii (franceza urmașilor vechilor coloniști și

aceea a imigranților expulzați din Canada), care prezintă unele deosebiri față de franceza din fosta metropolă.

Configurația actuală a continentului american, destul de omogenă la nivelul limbilor dominante, ascunde însă o situație mult mai complexă și în general mai puțin cunoscută. Omogenitatea lingvistică la nivelul limbilor oficiale și majoritare actuale se suprapune (ca și în Africa) peste o structură „de adâncime” diferită, situația lingvistică precolumbiană fiind controversată sub aspectul unității. Limbile populațiilor pe care europenii le-au găsit în America sunt desemnate generic, prin tradiție, drept (*amer*)*indiene*. Numărul acestor limbi și al vorbitorilor lor sunt apreciate diferit, din cauza dificultății de a decide, în multe cazuri, dacă este vorba de o limbă distinctă sau de un simplu dialect. Multe dintre ele au un număr foarte mic de vorbitori, nedepășind uneori câteva sute. Altele sunt pe cale de dispariție sau au încetat mai de mult a fi vorbite. Astfel, limbile indienilor din Lumea Nouă existente înainte de venirea europenilor au fost apreciate de diferiți autori între 1.000 și 2.400, din care ar mai supraviețui cel mult cca 750, numai peste 200 având mai mult de 1.000 de vorbitori.

Putând fi caracterizat în ansamblu ca o arie lingvistică neomogenă la nivelul limbilor indigene, continentul american prezintă în acest cadru și unele deosebiri între secțiunile lui majore. Astfel, dacă în America de Nord mai există cca 150 de limbi amerindiene (din care doar câteva cu peste 10.000 de vorbitori), America de Sud este una dintre cele mai diversificate arii lingvistice din lume, cu peste 100 de familii și 600 de idiomuri indigene, însumând însă numai cca 9–11 mil. de vorbitori. În America Centrală peste 5 mil. de locuitori (peste 11% din populație) vorbesc cca 70 de limbi amerindiene, unii fiind chiar monolingvi.

2.2. Familiile de limbi²⁷

Din punctul de vedere al apartenenței genealogice, în America predomină actualmente, numeric și prin funcții și prestigiu, cinci limbi moderne din familia **indo-europeană**, dintre care trei fac

²⁷ Vezi și mai sus.

parte din ramura limbilor romanice (spaniola, portugheza și franceza), iar două – din ramura germanică (engleza și olandeza).

Vorbitorii limbilor **amerindiene** – aflați, la venirea europenilor, în mare parte în stadiul gentilic – nu sunt nici ei propriu-zis autohtoni în America, ci au venit probabil din Asia, traversând strâmtoarea Behring între anii 30 000 și 10 000 î.H.

Denumirea de limbi *amerindiene* (ale celor numiți printr-o confuzie *indieni* din America) – la fel cu aceea de limbi negroafricane – acoperă în fapt un număr de familii distincte apreciat de diverși autori între 200 și numai trei mari familii. Limbile amerindiene (cu excepția, poate, a celor eschimo-aleute) nu sunt înrudite cu alte familii de limbi din lume.

Situația limbilor amerindiene din America de Nord este diferită de a celor din restul continentului, datorită unor factori istorici, politici, economici, sociali și culturali diferiți.

În America de Nord, unde „indienii“ care nu au fost exterminați au fost în general asimilați, nu mai există decât cca 500.000 de vorbitori de limbi amerindiene – și anume a cca 200 de idiomuri, dintre care doar cherokee, navaho și tepehua sunt în expansiune demografică. Majoritatea sunt bilingvi (numai o parte a celor din regiunea arctică au rămas monolingvi). Unele grupuri au doar câteva zeci de vorbitori.

Coloniștii spanioli și portughezi au dus o politică lingvistică diferită de a celor englezi și francezi: ei au încurajat unele limbi amerindiene, în special guaraní, náhuatl și quechua, pentru a fi utilizate ca limbi de comunicare interetnică între populațiile indigene cu limbi materne diferite și între acestea și spanioli, respectiv portughezi, în primul rând în acțiunea de catolicizare. Ca rezultat al acestei politici, în America Latină, deși unele limbi au dispărut și aici, au supraviețuit totuși cca 270 de limbi amerindiene, unele cu un număr relativ mare de vorbitori.

Situația diferă și de la țară la țară. Astfel, aproape întreaga populație a Argentinei și majoritatea locuitorilor din Costa Rica, Nicaragua, Panama și Salvador sunt vorbitori de spaniolă, în timp ce în Guatemala, cca 60% din populație, iar în Bolivia, Ecuador, Paraguay și Peru peste jumătate din locuitori vorbesc (și) o limbă amerindiană. Limbile amerindiene cele mai răspândite (aymara, guaraní, quechua) se folosesc curent în comunicarea familiară, nu numai în cea familială.

Și câteva limbi amerindiene din America Latină se află în expansiune din punct de vedere demografic, dintre acestea remarcându-se quechua.

O situație mai deosebită o reprezintă folosirea, de dată relativ recentă, a unei limbi indo-europene din grupul indian al ramurii indo-iraniene, și anume hindi, ca limbă uzuală în Guyana, unde, ca urmare a migrației forței de muncă, aproape jumătate din populația actuală provine din India.

2.3. Scrierea²⁸

Înainte de a avea scriere propriu-zisă, vorbitorii unora dintre limbile amerindiene (printre care cei de quechua) și-au creat sisteme de semne mnemonice, ca și locuitorii alto continente.

Dar unele limbi amerindiene au avut sisteme de scriere proprii încă din perioada precolumbiană. Astfel, limba maya este celebră prin scrierea sa; quechua a avut și ea o scriere ideografică, probabil influențată de scrierea maya, iar vechii azteci au creat la rândul lor un sistem de scriere pentru náhuatl. Eschimosii au folosit o scriere pictografică, cele mai vechi texte, gravate pe os sau pe colți de morskă, având o vechime de cca 2 000 de ani.

Pentru unele limbi amerindiene s-au creat sisteme de scriere silabice, cum este celebrul silabar pentru limba cherokee; slavii au fost de asemenea notată cu o scriere silabică; misionarii protestanți au creat în 1840 pentru limba cree o scriere silabică locală.

Unele limbi au fost notate cu mai multe sisteme de scriere: micmac – cu alfabetul latin și cu o scriere ideografică, ojibwa – cu alfabetul latin, cu o scriere silabică și cu una pictografică ș.a.

Cele mai multe limbi amerindiene scrise au fost notate (și) cu alfabetul latin, introdus de europeni (de exemplu náhuatl).

Limbile europene implantate în America se scriu cu aceleași alfabete și, în general, după aceleași norme ortografice ca în țara de origine, cu unele deosebiri de amănunt. Creola haitiană este scrisă și ea cu alfabetul latin, însă cu o ortografie diferită de aceea a francezei, având caracter fonetic. Limbile de proveniență asiatică cu sisteme proprii de scriere le folosesc pe acestea și în America.

²⁸ Vezi și mai sus.

2.4. Cultura vehiculată de limbile din America

Dintre limbile amerindiene vorbite în acea parte a Americii care avea să devină ulterior Latină, câteva au fost limbi ale unor civilizații de seamă anterioare venirii europenilor. Astfel, guaraní avea o poziție importantă la sosirea europenilor, după care a devenit limbă de cultură folosită de misionarii iezuși, păstrându-și poziția și după expulzarea acestora în 1787 și fiind utilizată actualmente nu numai în propaganda religioasă, ci și în cea politică. În sec. 4–14, populația de limbă maya atinsese nivelul cel mai ridicat din America. Náhuatl a fost limba civilizației și a comerțului în întregul Imperiu Aztec, folosită și în perioada contemporană, în unele medii intelectuale, ca limbă scrisă. Quechua a fost limba imperiului precolumbian al incașilor.

Aceste limbi au avut și literatură (literatură importantă în maya; culegeri de date istorice, cântece și poeme în náhuatl; în quechua a fost scrisă chiar o dramă ș.a.).

Haitiana are literatura populară și cultă originală cea mai bogată dintre limbile creole; sranan, varietate de creolă cu bază lexicală engleză din Suriname, este folosită în presă ș.a.m.d.

Multe nume de locuri din America provin din limbi amerindiene: *Canada* din cuvântul care înseamnă „tabără, așezare”, *Guatemala* – „loc înconjurat de munți împăduriți”, *Mississippi* – „apă mare” etc.

Prin intermediul englezei, francezei, spaniolei și portughezei au intrat în vocabularul internațional, ajungând, indirect, și în română, numeroase cuvinte din limbi amerindiene care denumesc la origine realități locale din diverse zone ale Americii: *alpaca* (animal), *ananas*, *batată*, *cacao*, *caiac*, *caiman*, *canibal* (din numele etnic *caribe*, care dobândise inițial sensul „indian nesupus”), *canoe* (primul cuvânt amerindian atestat, auzit de Columb la indienii din Bahamas și notat în jurnalul său în 1492; unicul cuvânt amerindian inclus în dicționarul limbii spaniole din 1493), *chinină*, *ciocolată*, *coca*, *coiot*, *colibri*, *condor*, *guano*, *hamac*, *hanorac*, *hicori*, *iglu*, *iguană*, *incas*, *jaguar*, *manioc*, *mocasin*, *nandu*, *oposum*, *pampas*, *pirania*, *puma*, *sconcs*, *sequoia*, *șinșilă/cincila*, *tapioca*, *tapir*, *tatu*, *tobogan*, *tomahawk*, *tomată*, *totem*, *uragan*, *wigwam* ș.a.

Cât privește limbile europene implantate în America, cele mai importante dintre ele (engleza și spaniola americană, portugheza

braziliană și, în mai mică măsură, franceza canadiană) au devenit expresia unor literaturi, culturi și civilizații originale de prim ordin, distincte de acelea din fosta metropolă.

Engleza, în varianta sa americană, a devenit o limbă internațională, din care multe limbi de pe glob preiau numeroase cuvinte și expresii din diverse domenii, ceea ce provoacă și unele reacții de respingere, în special în țările care au ca limbă tradițională de cultură franceza.

În prezent, din cele șase limbi de lucru ale Organizației Națiunilor Unite, trei sunt limbi oficiale și uzuale și în America: engleza, franceza și spaniola.

3. ASIA

Asia este continentul cu suprafața cea mai mare de pe glob, ocupând aproape 30% din uscat, și a ajuns de la mijlocul anilor '80, grație sporului demografic foarte ridicat, să aibă și populația cea mai numeroasă, depășind toate celelalte continente luate împreună: peste 60% din locuitorii globului (peste 3 miliarde și jumătate de oameni) trăiesc în Asia, unde se află și statele cu cel mai mare număr de locuitori din lume, China (locul I) și India (locul II).

3.1. Caracterizare generală

Sub aspect lingvistic, Asia este un continent neunitar: aici se vorbesc, după diferite păreri, între 700 și 900 de limbi, repartizate în 13 familii, în unul și același stat fiind vorbite adesea un mare număr de limbi (de exemplu, după anumite estimări, în Indonezia 743, în Nepal 124), care fac frecvent parte chiar din familii diferite.

La aceasta se adaugă și marea fărâmițare dialectală a multora dintre aceste limbi, care au uneori chiar varietăți reciproc neinteligibile. Astfel, după anumite estimări, în Filipine se vorbesc 180 de limbi totalizând 300 de dialecte.

Bi- și plurilingvismul constituie o trăsătură a multor populații asiatice: pe lângă limba proprie, acestea vorbesc și limba oficială a țării și eventual una sau mai multe limbi locale. În schimb, Coreea (de Nord și de Sud) este una dintre ariile lingvistice cele mai omogene din lume, iar Japonia prezintă un centralism lingvistic

foarte marcat, Asia dovedindu-se și sub acest aspect un continent al marilor contraste.

Unele limbi (japoneza, khmer, malaeza, thai ș.a.) au și variante sociale; japoneza, de exemplu, prezintă o dezvoltare maximă a limbajului onorific, exprimând diverse grade de respect față de interlocutor sau față de cel despre care se vorbește.

Există de asemenea decalaje sensibile între limba literară și cea uzuală, mai ales în arabă, bangla/bengali, khmer, sinhala/singhaleză, tamil, thai ș.a.

Numărul de limbi aparținând diverselor familii și numărul vorbitorilor lor sunt apreciate diferit, din cauza dificultății de a decide în multe cazuri dacă este vorba de o limbă distinctă sau de un simplu dialect.

Dintre primele 23 de limbi din lume ca număr de vorbitori (ca limbă maternă și limbă secundă), utilizate fiecare de cel puțin 50 mil. de persoane, după estimările pentru anul 2005, 16 sunt asiatice (incluzând printre ele și turca, ultima din această listă), între ele intercalându-se numai șapte limbi, toate europene.

Exclusiv după numărul de vorbitori²⁹, de departe pe locul 1 pe glob se plasează chineza, ale cărei varietăți (considerate și limbi distincte, unitatea chinezei fiind datorată mai ales scrierii) totalizează aproape 1,12 miliarde de vorbitori.

Pe locurile următoare pe glob în aceeași clasificare se situează, dintre limbile asiatice oficiale: hindi-urdu, cu 315 mil. de vorbitori; malaeza-indoneziana, cu 250 mil.; araba (vorbită și în Africa), cu 230 mil.; bangla/bengali, cu 210 mil.; japoneza, cu 127 mil.; panjabi, cu 90 mil.; javaneza, cu 76 mil.; telugu, cu 75 mil.; tamil, cu 74 mil.; coreeana, cu 72 mil.; marathi, cu 71 mil.; turca, cu 60 mil.

După un complex de criterii cuprinzând numărul total de vorbitori (ca prima și a doua limbă), numărul statelor în care se vorbește fiecare limbă (în special numărul statelor în care este limbă oficială și/sau națională), populația acestora, numărul principalelor domenii care o utilizează pe plan internațional, puterea economică a statelor care o folosesc și prestigiul socio-literar, chineza se plasează pe locul 6 în lume (deși are cel mai mare număr de vorbitori); japoneza, pe locul 8, iar hindi-urdu pe locul 10.

²⁹ V. și ANEXA I. PRINCIPALELE LIMBI ALE LUMII.

În ce privește **numele** limbilor din Asia, acestea se aseamănă, de regulă, cu cel al etniilor care le vorbesc; în unele cazuri există însă deosebiri considerabile – este, de exemplu, cazul limbii khmer, vorbite de cambodgieni, sau al limbii kurukhkh, vorbite de triburile oraon din India. Aceste contradicții se rezolvă, în general, prin adoptarea, ca nume modern, mai ales pentru limbile oficiale, ca și pentru numele locuitorilor, a unui cuvânt derivat din numele statului³⁰, alături de numele propriu tradițional; astfel, limba khmer este numită și cambodgiană ș.a.m.d.

Unele (grupări de) limbi asiatice au mai multe nume în state diferite sau chiar în același stat ori variante grafice ale aceluiași nume, în funcție, de multe ori, de uzanțele ortografice ale limbilor europene în care sunt reproduse (astfel, birmana este numită în engleză *Burmese* etc.). Pe de altă parte, același nume poate desemna mai multe limbi asiatice, chiar din familii diferite, de unde posibilitatea unor confuzii.

Un număr destul de mare de limbi asiatice sunt puțin cunoscute, existența unora fiind descoperită abia de curând. Recensămintele sunt adesea nesigure și nu este totdeauna clar dacă cifrele se referă la folosirea idiomului în cauză ca limbă maternă ori și ca limbă secundă. Toate acestea fac dificilă identificarea și evaluarea numărului de limbi și de vorbitori din Asia și explică cifrele uneori destul de diferite pe care le oferă diversele surse.

Multe limbi asiatice au un număr foarte redus de vorbitori, nedepășind uneori câteva sute. Numeroase limbi din Asia sunt actualmente pe cale de dispariție, iar altele au încetat de a fi vorbite în diverse momente ale istoriei. Multe limbi asiatice – chiar dintre cele „mici“ – au vorbitori în zonele învecinate din mai multe state – uneori (mult) mai numeroși decât în cele în care sunt limbi oficiale.

Fără a fi dobândit răspândirea și importanța în afara continentului de origine pe care le au unele limbi europene, anumite limbi asiatice, datorită migrației forței de muncă, sunt vorbite și în diaspora, nu numai în Asia, ci și pe toate celelalte continente.

Astfel, armeană are vorbitori și în Azerbaidjan, Bulgaria, Canada, Cipru, Egipt, Estonia, Franța, Georgia, Grecia, Honduras,

³⁰ V. ANEXA 3. NUME DE LIMBI SINONIME/CORRESPONDENȚE NUME DE LIMBI – NUME DE STATE; De altfel, și numele statelor au suferit modificări în decursul istoriei; v. ANEXA 5. NUME VECHI ȘI ACTUALE ALE UNOR TERITORII.

India, Iordania, Iran, Irak, Israel, Kazahstan, Kârgâzstan, Liban, România, partea europeană a Rusiei, Siria, SUA, Tadjikistan, partea europeană a Turciei, Turkmenistan, Ucraina, Ungaria, Uzbekistan.

Chineza (în diverse varietăți) are vorbitori și în R. Africa de Sud, Australia, Brunei, Cambodgia, Canada, Costa Rica, Filipine, Honduras, Indonezia, Laos, Malaysia, Marea Britanie, Mauritius, Mongolia, Nauru, Noua Zeelandă, Olanda, Panama, partea asiatică a Rusiei, SUA, Suriname, Thailanda, Vietnam.

Coreeana are vorbitori și în Arabia Saudită, Australia, Bahrain, Belize, Brazilia, Brunei, Canada, China, Filipine, Germania, Japonia, Kazahstan, Kârgâzstan, Mauritania, Mongolia, Noua Zeelandă, Panama, Paraguay, partea asiatică a Rusiei, Singapore, SUA, Suriname, Tadjikistan, Thailanda, Turkmenistan, Uzbekistan.

Hindi are vorbitori și în R. Africa de Sud, Bangladesh, Belize, Botswana, Emiratele Arabe Unite, Germania, Kenya, Marea Britanie, Nepal, Noua Zeelandă, Filipine, Singapore, SUA, Uganda, Yemen, Zambia.

Japoneza are vorbitori și în Argentina, Australia, Belize, Brazilia, Canada, China (Taiwan), R. Dominicană, Emiratele Arabe Unite, Filipine, Germania, Marea Britanie, Mexic, Micronezia, Mongolia, Noua Zeelandă, Palau, Panama, Paraguay, Singapore, SUA, Tailanda.

Urdu are vorbitori și în Afghanistan, R. Africa de Sud, Arabia Saudită, Bahrain, Bangladesh, Botswana, Emiratele Arabe Unite, Fiji, Germania, Guyana, Malawi, Marea Britanie, Mauritius, Nepal, Norvegia, Oman, Qatar, Thailanda, Zambia.

Astfel, după abolirea sclaviei la începutul sec. 19, în special în unele state din America a fost atrasă forță de muncă din India, China etc., iar procesul continuă și în zilele noastre.

3.2. Familiile de limbi³¹

Asia se caracterizează printr-o mare fărâmițare etnică, reflectată și pe plan lingvistic. Există șapte familii de limbi proprii Asiei și șase familii de limbi vorbite și/predominant în alte

³¹ Vezi și mai sus.

continente: în Africa, America, Europa, Oceania – în zonele învecinate cu Asia sau aparținând diasporei (v. mai sus).

Idiomurile vorbite în Asia fac parte din următoarele familii de limbi, care sunt date aici în ordine alfabetică și pentru care se menționează numai limbile cele mai importante de pe continentul asiatic:

– familia **afro-asiatică**, a cărei ramură **semitică** este singura vorbită și în Asia (sud-vest) – reprezentată prin arabă (cu aproape jumătate din vorbitori în state din Asia sau exclusiv în Asia) și prin ebraica modernă/ivrit în Israel;

– familia **altaică**, vorbită aproape integral în Asia și în mică măsură în Europa; are 35–70 de limbi (unele cu un număr mic de vorbitori), dintre care cele mai importante din Asia sunt grupate în ramurile turcică (azerbaidjana, kazaha, kârgâza, turca – vorbită și în Europa, în principal în partea europeană a Turciei³² și în Cipru –, turkmena, uzbeka) și mongolă (limba mongolă ș.a.); sunt limbi izolate coreeana, japoneza;

– familia **austroasiatică**, vorbită exclusiv în Asia (sud-est): 100–150 de limbi, dintre care cele mai importante sunt khmer, santali, vietnameza;

– familia **austroneziană**, reprezentată în Asia (sud-est) de 120–200 de limbi cu câteva sute de mil. de vorbitori; cele mai importante sunt indoneziana, malaeza, filipino;

– familia **caucaziană** (în Caucaz, cea mai mare parte în Europa): peste 30 de limbi, dintre care cea mai importantă este georgiana, vorbită în Asia;

– familia **dravidiană**, răspândită exclusiv în Asia (în sud, în India): 22–24 de limbi, dintre care cele mai importante sunt kannada, malayalam, tamil, telugu ș.a.;

– familia **indo-europeană** (indo-europenii au asimilat din punct de vedere lingvistic populațiile anterioare din sudul Asiei Centrale, pe care au străbătut-o), reprezentată în Asia (în sud și sud-vest) de ramura **indo-iraniană** – cu cel mai mare număr de limbi (70–100), dintre care cele mai importante sunt asameza, bangla/bengali, gujarati, hindi, konkani, kurda, marathi, nepali/nepaleza, oriya, panjabi, pashtu/afghana, persana, sindhi,

³² Deși partea ei asiatică este cea mai întinsă, situația sociolingvistică a Turciei este prezentată la Europa, de care Turcia ține prin vocația ei modernă.

sinhala/singhaleza, tadjika, urdu ș.a., și cel mai mare număr de vorbitori din familie (populații cu cel mai mare ritm de creștere demografică) – și de armeană, limbă izolată în cadrul familiei; a inclus și numeroase limbi dispărute ulterior, dintre care cea mai celebră este sanscrita,

– ramura **kam-tai** a familiei austro-tai, vorbită exclusiv în Asia (în sud-est), cca 50 de limbi, dintre care cele mai importante sunt lao, thai;

– familia **miao-yao**, reprezentată exclusiv în Asia (în sud-est), cu 4–20 de limbi, niciuna oficială;

– familia **sino-tibetană**, vorbită exclusiv în Asia (în centru și sud-est), a doua din lume ca număr de vorbitori după cea indo-europeană; cca 260–300 de limbi (dintre care 160–200 au sub 1.000 de vorbitori, iar multe sunt puțin cunoscute), printre care cele mai importante sunt birmana, chineza, tibetana.

La aceste familii se adaugă cele câteva limbi cu un număr mic de vorbitori din nordul Asiei (Federația Rusă), dintre care niciuna nu este limbă oficială, din familiile:

– **eschimo-aleută** (din categoria limbilor amerindiene) – vorbită și în Europa și în America de Nord,

– **paleosiberiană** și

– **uralică** – vorbită mai ales în Europa de Est, dar și în Asia de nord-est.

3.3. Scrierea³³

Scrisul propriu-zis a fost precedat în Asia – ca și în alte părți ale globului – de diferite mijloace de notare a elementelor care trebuiau memorate sau comunicate. În Tibet, de exemplu, s-a folosit până în séc. 7 un sistem de comunicare cu ajutorul unor obiecte cu rol mnemonic.

Asia este partea globului unde a fost inventat scrisul. Cea mai veche limbă scrisă de pe glob a fost sumeriana (vorbită în mileniul IV î.H. și a cărei afiliere genetică este incertă) – notată cu o scriere cuneiformă³⁴. Și vechea persană a avut o scriere cuneiformă care nu

³³ Vezi și mai sus.

³⁴ Având caractere cu aspect de cui sau de vârf de lance.

a supraviețuit. Mai aproape de zilele noastre, limbile paleosiberiene au avut o scriere pictografică.

Dintre sistemele de scriere folosite de limbile vechi din Asia și rămase vii până astăzi, scrierea chineză este singurul sistem hieroglific aflat în uz de cca 4 000 de ani.

Diversitatea din planul strict lingvistic, proprie Asiei, se regăsește, însă în mult mai mică măsură, și în privința scrierii, limbile oficiale din statele acestui continent folosind încă actualmente diverse sisteme de scriere (astfel, numai în India sunt în uz șapte sisteme de scriere diferite).

Unele limbi au alfabet proprii, adesea foarte vechi: armeană, bangla/bengali, birmana, coreeană (cu unul din cele mai simple alfabet din lume), georgiană, ivrit, khmer, lao, sinhala/singhaleză, tamil, thai ș.a. În India, de exemplu, sanscrita a fost scrisă cu caractere *devanagari*, iar textele budiste sfinte – cu scrierea *pali*; cea dintâi, care se caracterizează prin prezența unei bare orizontale deasupra consoanelor, este folosită pentru limbile hindi, nepali/nepaleză etc., iar cea de a doua a fost preluată de birmană, kannada, malayalam, sinhala/singhaleză ș.a. Sistemele de scriere indiene, cu orientare orizontală, de la stânga la dreapta, au servit ca model pentru scrierea limbilor tibetană, thai, laotiană, khmer ș.a.

Din cele 25 de sisteme de scriere cu cel puțin 1 mil. de utilizatori pe glob, imensa majoritate – 22 – sunt asiatice, numai trei alfabet neasiatice, și anume europene, numărându-se printre ele: alfabetul latin (aflat însă de departe pe locul 1), cel chirilic (locul 3) și cel grecesc (locul 11).

Sistemele de scriere din Asia se situează pe următoarele locuri pe glob:

- pe locul 2 scrierea ideografică chineză, cu 950 mil. de utilizatori; a fost folosită sau a servit ca model și pentru scrierea altor limbi;

- pe locul 4 caracterele indiene *devanagari* (inclusiv sistemele de scriere derivate din acestea, folosite pentru mai multe limbi indiene sau în relație cu limbi indiene, ca nepali/nepaleză) și alfabetul arab, cu câte 180 mil. de utilizatori fiecare;

- pe locul 5 silabarul japonez *kana* și alfabetul bengali, cu câte 110 mil. de utilizatori fiecare;

- pe locul 6 alfabetul telugu-kannada, cu 85 mil. de utilizatori;

- pe locul 7 alfabetul gurmukhi, cu 65 mil. de utilizatori;

- pe locul 8 alfabetul coreean (*hankul/hangul*) și alfabetul tamil, cu câte 50 mil. de utilizatori;
- pe locul 9 alfabetele thai-lao și gujarati, cu 30 mil. de utilizatori fiecare;
- pe locul 10 alfabetele malayalam, birman și oriya, cu 22 mil. de utilizatori fiecare;
- pe locul 12 alfabetul khmer, cu 6 mil. de utilizatori;
- pe locul 13 alfabetul georgian, cu 5,5 mil. de utilizatori;
- pe locul 14 alfabetul armean și cel ebraic, cu câte 4 mil. de utilizatori;
- pe locul 15 alfabetul tibetan, cu 3 mil. de utilizatori și
- pe locul 16 alfabetul mongol, cu 1 mil. de utilizatori.

Sunt în uz și adaptări la specificul limbilor asiatice ale alfabetelor unor limbi uneori neînrudite. Astfel, se scriu cu alfabetul latin adaptat limbile filipino, indoneziană și malaeză, turcă, vietnameză. Alfabetul arab are o variantă pentru persană și urdu și notează și malaeza în Singapore. Alfabetul chirilic a fost și, în unele cazuri, mai este încă folosit pentru scrierea unor limbi din statele care au făcut parte din fosta URSS. (azerbaidjana, kazaha, kârgâza, tadjika, turkmena, uzbeka) – în care se manifestă însă actualmente tendința revenirii la alfabetul arab sau mai ales latin – sau care s-au aflat în sfera de influență sovietică. Este cazul limbii mongole, care, după căderea comunismului, a revenit însă la scrierea proprie.

Orientarea scrierii este și ea diferită: orizontală sau verticală, de sus în jos ori de jos în sus, de la stânga la dreapta sau invers. În funcție de aceasta, sunt limbi în care cărțile se imprimă și se citesc invers decât în cazul limbilor cu care suntem obișnuiți, și anume de la „sfârșitul” spre „începutul” volumului: în arabă, bangla/bengali, ebraică/ivrit, persană.

Unele limbi și-au schimbat în cursul timpului sistemul de scriere din motive politice, religioase, culturale etc., iar o serie de limbi sunt scrise diferit în funcție de țară – de exemplu, limbi vorbite atât în fosta Uniune Sovietică, unde le-a fost impus în 1940 alfabetul chirilic, cât și în China, unde s-a păstrat cel arab.

Pentru limbile care nu se scriu cu alfabetul latin sau care utilizează alte tipuri de sisteme de scriere decât cele alfabetice se folosesc mai multe sisteme de transcriere diferite.

3.4. Cultura vehiculată de limbile asiatice

Asia este considerată pe drept cuvânt leagănul civilizației umane. Prin Mesopotamia, India și China, ea este aria celor mai vechi civilizații nu numai materiale, ci și spirituale de pe glob. Din Asia provin cele mai vechi documente istorice scrise, precum și primele opere literare ale umanității.

Toate acestea, precum și participarea actuală a unor state asiatice la cele mai mari progrese ale științei, tehnicii și economiei moderne, coexistă cu prezența pe continent a unor populații considerate pe treapta cea mai de jos a evoluției sociale (precum unele triburi filipineze aflate în stadiul epocii de piatră).

Mai multe limbi din Asia – dintre care unele au dispărut în diverse momente ale istoriei – sunt purtătoare ale unora dintre cele mai importante civilizații, culturi și literaturi ale lumii, unele dintre ele încă din Antichitate sau din Evul Mediu. Ele au fost utilizate în afara țărilor de origine – adesea pe arii foarte întinse – ca mijloc de comunicare între persoane cu limbi materne diferite, ca limbi de cultură, ale administrației etc.

Religia a fost la rândul ei un alt factor de diseminare la scară (extra)continentală a unor limbi, ca vehicule ale unor importante religii ale lumii. Astfel, limbile Asiei au servit ca mijloc de expresie inițial pentru toate marile religii de pe glob, care au luat naștere pe acest continent, fie că este vorba de budism, de confucianism, de hinduism, de islamism sau de iudaism, și chiar de creștinism.

Dintre limbile moarte, vechea arameică (arameeană) a fost una din cele mai importante limbi ale Antichității, în care se spune că a predicat Isus și în care au fost scrise unele cărți din *Biblie*; ea a fost timp de un mileniu principala limbă oficială scrisă din Orientul Apropiat și apoi limba administrativă a marelui Imperiu Persan.

Vechea ebraică este cunoscută ca limbă de cultură și liturgică, în care a fost scrisă cea mai mare parte a *Vechiului Testament*.

Avestica (numită impropriu și *bactriană*), din familia indo-europeană, grupul iranian, este limba așa-zisei „biblii” a vechii religii a zoroastrismului, *Avesta*, a cărei primă parte include predici versificate atribuite profetului și reformatorului religios iranian Zarathustra/Zoroastru, care a trăit în sec. 6 î.H. (și numele *zend* dat acestei limbi este impropriu, desemnând parafraza acestor

texte în limba persană medie). Din avestică provine cuvântul care a ajuns în română sub forma *paradis* și care însemna „grădină”.

Vechea persană a fost și ea o limbă cu circulație internațională (literară și administrativă) în Orient timp de mai multe secole.

Sanscrita a jucat un rol de prim ordin în istoria culturală a umanității, depășind cu mult aria sa geografică. Limbă literară, științifică și religioasă peste trei milenii, ea a asigurat difuzarea literaturii indiene celei mai vechi și mai bogate și a budismului dincolo de frontierele Indiei – având în acea arie și epocă o funcție comparabilă cu a latinei în Europa medievală.

Vedica a fost limba cărților sacre ale hinduismului ș.a.m.d.

Dintre limbile vii, araba a fost limbă a științei, culturii, diplomației și vector al islamismului.

Chineza – a cărei istorie se întinde pe aproape 4 milenii – este purtătoarea uneia dintre cele mai importante civilizații din Extremul Orient. Ea a fost din cea mai adâncă Antichitate una dintre limbile de civilizație interstatală în Asia de sud-est, utilizată în diverse țări ca limbă de cultură și a administrației, precum și purtătoare a confucianismului și taoismului.

Japoneza este și ea limba unei culturi de prim ordin, cu o literatură veche și modernă foarte bogată.

Malaeza a fost la rândul ei răspândită din timpuri străvechi pe o arie foarte întinsă, ca limbă comercială și religioasă islamică.

Limba tamil a dat naștere celei mai vechi și mai bogate literaturi din India după cea sanscrită ș.a.m.d.

În prezent, din cele șase limbi de lucru ale Organizației Națiunilor Unite, două sunt (și) asiatice: araba și chineza.

4. AUSTRALIA³⁵

Australia și Oceania propriu-zisă sunt considerate ca formând, din anumite puncte de vedere, o unitate – numită Oceania în sens larg (în care nu se includ însă Japonia, Filipinele și alte insule strâns legate de continentul asiatic). În cele ce urmează vom prezenta însă separat configurația lingvistică a Australiei și pe aceea a Oceaniei, deoarece ele prezintă particularități diferite din perspectiva care ne interesează aici.

³⁵ V. și III. LIMBILE STATELOR LUMII. Australia.

Australia, care poate fi considerată cea mai mare insulă de pe glob, este în același timp cel mai mic dintre continente și se identifică cu un singur stat.

Primele valuri de locuitori au ajuns în Australia (probabil din direcția nord) acum 40.000 sau chiar 100.000 de ani, când, ca urmare a retragerii apelor oceanului datorită glaciațiunilor, legăturile pe uscat erau posibile.

În 1788, în Australia trăiau cca 350.000 de aborigeni, grupați în aproximativ 500–600 de triburi, fiecare cu idiomul său; prin exterminarea de către albi, numărul indigenilor a scăzut drastic, ajungând în 1933 la numai 67.000.

După stabilirea, în sec. 18, a europenilor (la început ocași deportați) – în urma căreia populația de această origine a devenit majoritară –, pe teritoriul Australiei s-au constituit șase colonii britanice autonome; ele au format în anul 1901 o Uniune, care și-a dobândit independența, cu statutul de dominion în cadrul Imperiului Britanic, iar din 1931 în cadrul Commonwealthului.

Australia este continentul cu cel mai mic număr de locuitori, populația sa fiind de 20.434.176 de persoane, din care 95,2% sunt albi (iar aproape 90% – urmașii emigranților britanici și irlandezi, națiunea australiană fiind una dintre puținele de pe glob constituite aproape exclusiv din emigranți, ca și cea americană), 2,2% aborigeni (350.000, care au primit cetățenie deplină abia din 1967), 1,3% chinezi, vietnamezi și alți asiatici.

4.1. Caracterizare generală

După diferite aprecieri, la venirea europenilor se vorbeau în Australia 260–500 de limbi și dialecte indigene. Dintre acestea, se pare că numai 170–300 mai sunt mai mult sau mai puțin cunoscute de către cel puțin un vorbitor nativ – cei mai mulți vorbitori fiind foarte în vârstă și bilingvi (vorbesc și engleza). Ele totalizează numai cca 47.000 de vorbitori. Ceilalți cca 120.000 de aborigeni și de metiși nu mai vorbesc actualmente idiomi australieni. Nici limbile cele mai răspândite nu mai au fiecare decât câteva sute de vorbitori; numai opt limbi sunt vorbite de peste 1.000 de persoane, cel mai mare număr de vorbitori al unei limbi australiene (mabuiag) fiind de 7.000.

4.2. Familii de limbi³⁶

Sub aspect genealogic se remarcă omogenitatea lingvistică originară a Australiei: toate limbile aborigenilor – cu excepția unei limbi din insulele Torres Straits, care face parte din familia **papua** – aparțin aceleiași mari familii, **australiană**, vorbită numai în Australia. Aceasta includea, poate, și limbile indigene din insula Tasmania, puțin cunoscute, care au dispărut la sfârșitul secolului trecut, dar au fost subsumate și familiei papua.

Familia australiană este izolată, asemănările pe care le prezintă cu alte familii (inclusiv papua) nedovedind înrudirea ei cu nicio altă familie de limbi de pe glob.

Din cauza lipsei informațiilor despre trecutul limbilor australiene, clasificarea lor genealogică, la fel ca și aceea a limbilor amerindiene, negroafricane și papua, este dificilă. S-a propus o clasificare genealogică bazată pe ponderea cuvintelor înrudite care denumesc 100 de noțiuni fundamentale, dar proporția cuvintelor comune limbilor considerate înrudite este foarte redusă, fiind de ordinul celei existente de obicei între familii de limbi. Limbile australiene au fost reunite în 15 ramuri; cca 15 limbi nu au putut fi incluse în niciuna dintre acestea. Diversitatea genealogică maximă se înregistrează în nordul părții centrale a continentului australian.

Pe lângă limba oficială, engleza, în Australia se vorbesc, în proporții diferite, și diverse limbi imigrante, europene sau asiatice: araba, chineza (varietățile cantoneză, mandarină), filipineza, franceza, germana, greaca, indoneziana, italiana, macedoneana, maghiara, malteza, neerlandeza/olandeză, polona, portugheza, româna, rusa, sârbo-croata, spaniola, turca, vietnameza ș.a.

4.3. Scrierea³⁷

Limbile australiene nu au avut scriere propriu-zisă. Pentru a transmite mesaje, vorbitorii lor se foloseau de bețișoare incrustate, diferite în funcție de vârsta și de sexul expeditorului și/sau al destinatarului.

³⁶ Vezi și mai sus.

³⁷ Vezi și mai sus.

Unele idiomuri australiene fiind adoptate de biserică drept limbi de cult, au fost notate în scris de misionari europeni cu ajutorul alfabetului latin, în special în traduceri de texte religioase.

4.4. Cultura vehiculată de limbile din Australia

La sosirea europenilor, aborigenii din Australia reprezentau colectivitățile umane cele mai înapoiate de pe glob, aflându-se la nivelul preistoric, de nomazi care trăiau din cules, vânătoare și pescuit, agricultura și creșterea animalelor fiindu-le necunoscute.

Primul cuvânt într-o limbă australiană a fost semnalat în 1688, dar prima mărturie ceva mai întinsă asupra acestor limbi datează abia din 1770, din perioada expediției căpitanului Cook. Numai aproximativ 60 de limbi australiene au fost mai bine descrise.

În ultimele decenii, atitudinea autorităților a devenit mai favorabilă limbilor indigene, dintre care câteva se folosesc în administrație (kardutjara, pitjantjatjara) sau în învățământul elementar (mabuiag).

O caracteristică a tipului de cultură reprezentat de limbile australiene aborigene o constituie faptul că ele posedă stiluri diferite după relațiile de familie, asemănătoare stilurilor onorifice din unele limbi asiatice (există, de exemplu, vocabulare respectuoase la adresa soacrelor) sau în funcție de genurile folclorice (cântece, mituri), precum și limbaje secrete asociate ritualurilor de inițiere.

Comunicarea intertribală este ajutată de gestică și mimica foarte dezvoltate.

Din limbile australiene provin cuvinte denumind realități locale, care, prin engleză, au devenit termeni cu circulație internațională, ajungând, indirect, și în română, ca *bumerang*, *cangur* ș.a.

5. EUROPA

Cu excepția Australiei (și Oceaniei), Europa este cel mai mic continent, ocupând (împreună cu arhipelagurile și insulele din mările înconjurătoare) numai 7,05% din suprafața uscatului.

Ea formează o unitate împreună cu Asia (limita, mai mult sau mai puțin convențională, dintre ele fiind reprezentată de Munții Urali), cu

care este reunită sub numele *Eurasia*, față de care Europa are caracterul unei mari peninsule.

Insulele din estul Mării Mediterane și Peninsula Balcanică reprezintă, la rândul lor, o punte între Europa și Orientul Apropiat sau Mijlociu (care se întinde între țărmul oriental al Mediteranei și cel occidental al Oceanului Indian), și, prin acesta, nu numai spre continentul asiatic, ci și spre cel african, de care o leagă, mai curând decât o desparte, această mare aproape internă.

Cele mai multe țări europene sunt, la scară globală, state mijlocii și mici ca întindere, dintre care cele mai mari din Europa sunt Rusia, Turcia (inclusiv prin partea lor asiatică), Ucraina, Franța și Spania, urmate de Suedia, Germania, Finlanda, Norvegia și Polonia.

În Europa trăiesc 11,5% din populația globului, Europa fiind al treilea continent ca mărime a populației, cu 700,2 mil. de locuitori (inclusiv în partea europeană a Federației Ruse și a Turciei). Rusia este statul european cu cea mai mare populație (din care 25% se află însă în partea sa asiatică), fiind urmată de Germania, Turcia, Franța, Marea Britanie, Italia, Ucraina, Spania, Polonia și România. În Europa există și câteva ministate – Andorra, Liechtenstein, Monaco și San Marino (pentru a nu mai vorbi de Vatican, care are un statut special) –, la care se pot adăuga, pentru numărul lor mic de locuitori, Islanda, Malta și Luxemburgul. Destrămarea Uniunii Sovietice, a Iugoslaviei și a Cehoslovaciei la începutul anilor '90 ai sec. 20 a dus la apariția de noi state independente (Bosnia și Herțegovina, Croația, Estonia, Letonia, Lituania, Macedonia, R. Moldova, Muntenegru, Serbia, Slovacia și Slovenia), cu populații cuprinse între cca 685.000 și 5,5 mil. de locuitori.

În ce privește mișcările de populații care au influențat cantitativ, dar nu numai, configurația sociolingvistică a Europei și a lumii, în epoca modernă, este de remarcat faptul că unui curent de emigrare masivă spre alte continente din perioada colonială i s-a opus, după anii '50 ai sec. 20, când a început procesul de decolonizare, un curent invers, de revenire în Europa a unui mare număr de europeni (mai ales francezi din fostele colonii ale Franței din nordul Africii și olandezi din Indonezia).

Au existat și mișcări de populații în interiorul continentului și în zonele învecinate. Astfel, la începutul anilor '20 ai secolului trecut, 1,4 mil. de greci au revenit din Asia Mică în Grecia, în schimb 350.000 de turci au părăsit Grecia în momentul formării statului turc modern. După cel de-al Doilea Război Mondial, cca 20 mil. de persoane, dintre care 11 mil. de germani din Cehoslovacia, Polonia etc., au fost forțați să emigreze din țările lor. În perioada stalinistă, un mare număr de ceceni, estonieni, germani, letoni, lituanieni, români

moldoveni, tătari, ucraineni etc. din partea europeană a fostei Uniuni Sovietice au fost deportați în Siberia și în Asia Centrală.

În anii '50 ai sec. 20 a început și migrația economică, pentru muncă, în special în statele Europei Occidentale, a unor locuitori proveniți mai ales din țările de pe malul Mediteranei și din diversele state (ex-)comuniste, precum și a numeroși extraeuropeni, originari în primul rând din Africa francofonă (Algeria, Maroc) și din state membre ale Commonwealthului (India, Pakistan, Antile etc.). Aceștia li s-au adăugat și refugiații proveniți în ultimii ani din diverse zone de conflicte armate. Ca urmare, numărul absolut, respectiv procentul străinilor în unele țări din Europa (Germania, Franța, Marea Britanie, Elveția) a devenit considerabil, modificând într-o anumită măsură și configurația lor lingvistică.

5.1. Caracterizare generală

Existența unei continuități pe uscat între Europa și Asia a avut o mare influență în popularea celor două continente și în evoluția lor istorică.

Din cele 2.500 – 7.000 de limbi de pe glob, în Europa se vorbesc astăzi cca 90 de limbi (numai în statele Uniunii Europene sunt peste 60 de limbi). Ele aparțin, în marea lor majoritate, unei singure familii lingvistice – spre deosebire, de exemplu, de situația din Africa sau din cele două Americi și chiar din Asia, unde există un mare număr de familii de limbi.

Pătrunderea pe continentul nostru a indo-europenilor, veniți din centrul Asiei în mai multe valuri după mijlocul mileniului III î.H., a jucat un rol esențial în fixarea configurației etnolingvistice a Europei, indo-europenii asimilând din punct de vedere lingvistic populațiile anterioare din Europa. Marile ramuri de limbi actuale din Europa s-au constituit după mijlocul mileniului I d.H.

5.2. Familiile de limbi³⁸

Familia căreia îi aparțin cele mai multe limbi din Europa este marea familie **indo-europeană**. În Europa, din cele cca 700 mil. de

³⁸ Vezi și mai sus.

locuitori ai continentului, peste 670 mil. sunt vorbitori ai unei limbi aparținând acestei familii.

Idiomurile indo-europene de pe continentul european (dintre care unele au ajuns ulterior și pe alte continente, aparțin (în ordinea numărului de vorbitori), următoarelor ramuri (numite curent tot *familii* de limbi):

– **slavă**, vorbită preponderent în estul și sud-estul Europei, cu 12 limbi oficiale: belarusa, bosniaca, bulgara, ceha, croata, macedoneana, polona, rusa (extinsă și în Asia), sârba, slovacă, slovena, ucraineana, cu un total de cca 300 mil. de vorbitori în diverse părți, inclusiv în afara Europei; include și o limbă moartă: vechea slavă (paleoslava sau slavona bisericească);

– **romanică**, vorbită în sudul și în vestul continentului, cu șase limbi oficiale: catalana, franceza, italiana, portugheza, româna (singura limbă romanică din Europa de Est – insulă de latinitate într-o mare preponderent slavă), spaniola; include și o limbă „moartă”, latina;

– **germanică**, vorbită în vestul și nordul continentului (la est de Rin și la nord de Dunăre, precum și în insulele britanice și în Scandinavia), cu șapte limbi oficiale: daneza, germana, islandeza, luxemburgheza, neerlandeza/olandeza, norvegiana, suedeza; și această ramură a cuprins și limbi ulterior dispărute;

– **baltică**: lituaniana și letona, singurele limbi vii din această ramură;

– **celtică**: o singură limbă oficială: irlandeza.

Alte limbi indo-europene formează singure câte o ramură a familiei: albaneza, armeană (vorbită preponderent în Asia, dar cu vorbitori în diverse părți ale globului, inclusiv în Europa, aparținând diasporei) și greaca modernă.

Primele trei mari ramuri ale familiei indo-europene sunt, fiecare, descendentele unei limbi comune: slava comună, latina și germanica comună. Singura dintre acestea care este bine documentată și a cărei evoluție neîntreruptă, până la limbile romanice actuale, poate fi urmărită, este latina. Fragmentarea etnolingvistică și culturală a Europei s-a accentuat începând din Evul Mediu, germanicii și slavii având, dintre popoarele migratoare care au contribuit la căderea Imperiului Roman, cel mai mare rol în definitivarea configurației lingvistice a Europei.

Dintre familiile de limbi neindo-europene din Europa, care formează enclave printre cele indo-europene, cea mai numeroasă este cea **uralică** (vorbită și în Asia), cu ramura **fino-ugrică**, cuprinzând în Europa trei limbi oficiale: maghiara, finlandeza și estona.

În Europa mai există câteva limbi din alte familii:

– **altaică** – vorbită aproape în totalitate în Asia și numai în mică măsură în Europa: turca – cu cca 6 mil. de vorbitori în partea europeană a Turciei;

– **afro-asiatică** (răspândită, după cum îi arată și numele, în Africa și în Asia), și anume ramura **semitică**, printr-o singură limbă oficială vorbită în Europa: malteza.

5.3. Scrierea³⁹

Limbile din Europa se scriu actualmente cu unul din următoarele trei alfabete: grecesc, latin și chirilic (modern), care au luat naștere, toate, în Europa. Limba idiș reprezintă singura excepție, fiind scrisă, datorită religiei vorbitorilor ei, cu caractere ebraice (dar, spre deosebire de ebraică/ivrit, în idiș se notează și vocalele).

Alfabetul grecesc este limitat la limba greacă.

Se scriu actualmente cu alfabetul latin (adoptat mai devreme sau mai târziu), cu un număr diferit de litere, majoritatea limbilor din Europa, inclusiv unele limbi slave (toate limbile slave occidentale, unele limbi slave din grupul meridional: croata, slovena, parțial sârba), precum și turca, malteza (singura limbă semitică oficială scrisă cu alfabetul latin) ș.a.

Sunt scrise cu alfabetul chirilic modern, în diverse variante (inclusiv cu unele litere suplimentare proprii), majoritatea limbilor slave (cu excepția celor de mai sus).

Sistemele ortografice ale limbilor europene au fie caracter preponderent fonetic (în finlandeză, germană, italiană, letonă, lituaniană, macedoneană, maghiară, română etc.), fie caracter preponderent etimologic (în daneză, franceză, engleză, irlandeză, norvegiană, suedeză ș.a.) sau îmbină aceste două principii. Ele

³⁹ Vezi și mai sus.

uzează, pentru a nota sunetele-tip proprii fiecărei limbi, și de combinații de litere (inclusiv litere duble) și semne diacritice asociate semnelor pentru vocale sau pentru consoane, aceeași literă sau combinație de litere sau același semn diacritic putând avea valori diferite de la limbă la limbă.

Unele convenții ortografice sau de punctuație sunt specifice anumitor limbi, permițând recunoașterea de la prima vedere a unui text scris în acea limbă. Spaniola, de exemplu, este singura limbă care folosește semnul întrebării și al exclamării și la începutul propoziției, dar răsturnate, *¿* *¡*; turca are litera caracteristică *i* (un fel de *i* fără punct); maghiara este singura limbă care folosește accentul ascuțit dublu, marcând lungimea vocalei: *ő*, *ű* ș.a.

Între sistemele ortografice ale aceleiași limbi – sau al unor limbi apropiate – cu rol oficial în mai multe state au existat sau persistă unele deosebiri, pe care unele dintre acestea au ajuns sau își propun să le niveleze; astfel, neerlandeza din Belgia este scrisă cu aceeași ortografie ca și cea din Olanda; Germania, Austria și Elveția au semnat o declarație interstatală privind noua ortografie a limbii germane, valabilă de la 1 august 1998; luxemburgheza este scrisă și ea după normele ortografiei germane; ortografia limbilor daneză, norvegiană și suedeză este apropiată; româna din România și din Republica Moldova respectă în linii mari aceeași ortografie etc.

Limba sârbă este un caz aparte prin aceea că se scrie actualmente în Serbia cu două alfabete: chirilic și latin.

În decursul istoriei, unele limbi au trecut de la un alfabet la altul din motive de ordin cultural, politic, religios etc. Astfel, albaneza a fost scrisă și cu alfabetele chirilic și grecesc și cu varianta turcă a alfabetului arab – ultimul legat de trecerea la islamism a majorității populației în perioada 1479–1912, în care Albania a constituit o provincie a Imperiului Otoman; ulterior, însăși limba turcă a adoptat alfabetul latin; malteza, care fusese scrisă cu alfabetul arab, a trecut din sec. 19 la alfabetul latin; și româna a fost scrisă cu caractere chirilice înainte de a trece la alfabetul latin ș.a.

Alfabetele limbilor europene au fost adoptate și pentru notarea a numeroase limbi din afara Europei. Astfel, alfabetul chirilic a fost impus de puterea sovietică și pentru 75 de limbi neslave vorbite în fosta URSS (inclusiv pentru româna din Moldova sovietică, precum și pentru limbi din Asia). Unele dintre aceste state (inclusiv

R. Moldova), (re)devenite independente, au revenit actualmente la sistemul de scriere folosit anterior (alfabetul latin sau arab).

Alfabetul latin a fost preluat de numeroase limbi de pe toate continentele, fiind de departe scrierea cea mai folosită pe glob, cu 3 miliarde de utilizatori, și dobândind astfel un caracter cvasiuniversal. Alfabetul chirilic se află pe locul 3 în lume (după scrierea chineză), cu 280 mil. de utilizatori, iar cel grecesc abia pe locul 11, cu 9 mil. de utilizatori.

5.4. Cultura vehiculată de limbile europene

Europa este un continent cu importante civilizații vechi – antice, medievale și renaștentiste – și moderne, întreaga civilizație europeană modernă avându-și rădăcinile în lumea greco-romană.

Astfel, primul focar de civilizație europeană a fost, în mileniiile III-II î.H., Creta, urmată, între 1200 și 200 î.H., de civilizația grecească. Aceasta a fost prima mare civilizație europeană, implantată, sub forma elenistică, și în Orient, până la hotarele Indiei, în sec. 4 î.H., pe urmele lui Alexandru Macedon, cel mai ilustru cuceritor din Antichitate. Filozofia, literatura, arta și știința (matematica, astronomia etc.) sunt creația lumii grecești. Universalismul, ca vocație europeană, și-a găsit reflectarea pe plan lingvistic încă din antichitate, greaca – limba europeană cu cea mai veche tradiție literară, prin epopeile *Iliada* și *Odiseea* (înregistrate în scris în sec. 6 î.H., dar cu circulație orală din secolele anterioare) – fiind prima limbă europeană care s-a impus ca mijloc de comunicare și de propagare a unei civilizații de mare prestigiu.

Latinii au constituit apoi – între sfârșitul sec. 3 î.H. și până în sec. 5 d.H., la sfârșitul perioadei antice – Imperiul Roman, cel mai vast, mai compact și mai durabil dintre imperiile Antichității, care se întindea în Europa din Britannia până la Rin, în Asia de la Dunăre până la Eufrat, iar în Africa până la hotarele Saharei. Romanii au conferit expresie latină creațiilor și valorilor spiritului grecesc, dându-le o largă răspândire și aducându-și contribuția în diverse alte domenii, dintre care în cel umanist se distinge dreptul roman, care stă la baza concepțiilor juridice europene moderne.

În diverse părți ale Imperiului Roman, latina vorbită a dat naștere limbilor romanice. În același timp, până în sec. 16–17, latina

cultă a rămas limba științei și a creștinismului de rit catolic. Acesta reprezintă și un factor de diseminare extracontinentală a limbilor europene.

În sec. 16–20, Europa a ocupat o poziție fruntașă pe glob în domeniul științei, tehnicii, literaturii și filozofiei. După impunerea în aceste domenii a limbilor naționale, franceza a constituit, timp de câteva secole, limba științei, a culturii, a diplomației, fiind surclasată, în zilele noastre, de engleză (în ultimele decenii mai ales în varianta ei americană).

Din cele șase idiomuri declarate limbi de lucru ale Organizației Națiunilor Unite, patru sunt europene: engleza, franceza, rusa și spaniola (alături de arabă și chineză).

5.5. Limbile europene în afara Europei

Începând cu epoca marilor descoperiri geografice (sec. 15–16), Europa a devenit punctul de plecare al unor curenți de emigrare masivă spre alte continente (America de Nord, Centrală și de Sud, Australia, Oceania – Noua Zeelandă), unde populația și limbile de origine europeană au devenit majoritare. Din sec. 16 și până în pragul sec. 20, Europa a dominat și controlat direct 85% din suprafața globului, politica europeană dobândind astfel încă de pe atunci o dimensiunea globală. Dominația europenilor asupra unei mari părți a lumii a continuat până în perioada decolonizării, încheiată în mare în anii '60 ai secolului trecut.

Istoria politico-militară a Europei a generat extinderea marilor limbi europene în toate continentele, astfel încât unele au mai mulți vorbitori în afara Europei decât în țara de origine și sunt limbi oficiale într-un mare număr de țări. Adoptarea unor limbi europene ca limbi oficiale (și, în multe cazuri, uzuale) în diverse părți ale globului se datorează, pe de o parte, contextului politic, dar și marelui lor prestigiu cultural, iar pe de altă parte marii fărâmișări lingvistice locale.

După numărul de vorbitori, opt limbi europene (inclusiv turca) se află printre primele 24 de limbi din lume vorbite de peste 50 mil. de persoane (toate celelalte fiind asiatice).

Potrivit unui clasament bazat pe estimări pentru anul 2005 (ordinea poate diferi puțin dacă se iau în considerare alte date), pe

primul loc printre limbile europene (locul 2 pe glob, după chineză, cu mai puțin de jumătate din numărul de vorbitori ai acesteia) se află engleza, cu un total de cca 508 mil. de vorbitori; este limbă oficială sau în situație privilegiată în 54 de țări, cu o populație de 1,4 miliarde de locuitori.

Este urmată de spaniolă (locul 3 în lume), cu cca 382 mil. de vorbitori, limbă oficială în 20 de țări.

Franceza ocupă locul 5 pe glob, cu 290 mil. de vorbitori; este limbă oficială în 28 de țări din Europa, America (Canada, Haiti) și Africa (fostele colonii franceze și belgiene), coexistând cu engleza în cinci state (Camerun, Canada, Mauritius, Seychelles, Vanuatu).

Rusa ocupă locul 6 pe glob, cu 285 mil. de vorbitori, inclusiv în partea asiatică a Federației Ruse, fiind limbă (co)oficială în patru state.

Portugheza este situată pe locul 9 pe glob, cu cca 218 mil. de vorbitori; este limbă oficială în opt state.

Germanei îi revine locul 12 pe glob, cu 126 mil. de vorbitori; este limbă oficială sau în situație privilegiată în cinci state, exclusiv din Europa.

Italiana ocupă locul 23 pe glob, cu 61 mil. de vorbitori; este limbă oficială în patru state, toate europene.

Turca se află pe locul 23 pe glob, cu 60 mil. de vorbitori (vorbită și în partea asiatică a Turciei și, în mică măsură, și în alte state europene), limbă oficială în două state: Turcia și Cipru.

Neerlandeza este limbă oficială, pe lângă cele două state europene (Belgia și Olanda), și într-un stat extraeuropean, Suriname.

Mai multe limbi indo-europene au dat naștere, în condiții speciale, unor idiomuri *pidgin* și creole, răspândite pe toate celelalte continente.

6. OCEANIA

Oceania, în accepție restrânsă (fără a include și Australia, de care ne-am ocupat mai sus), este un fel de al șaselea „continent” sui generis, de tip insular, incluzând grupurile de insule din Oceanul Pacific cuprinse între Asia și America, reunite în marile arhipelaguri Melanezia, Micronezia și Polinezia, la care se adaugă Noua Zeelandă. Este vorba de cca 10.000 de insule (foarte mari, mijlocii, mici și foarte mici) și atoli de coral, populate numai în parte și

totalizând o suprafață de uscat de aproape zece ori mai mică decât zona Oceanului Pacific pe care sunt risipite.

Oceania se distinge prin popularea ei relativ recentă – în cazul Polineziei, cu numai o mie-două mii de ani în urmă –, având ca punct de plecare Asia de sud-est; ulterior, popularea unor insule s-a făcut pornind din teritoriile din Oceania ocupate anterior, în zonă existând continuu deplasări de populații.

Astfel, insula Noua Guinee (din care o parte formează statul independent Papua Noua Guinee, iar cealaltă face parte din Indonezia) a fost populată cu locuitori originari din sud-estul Asiei acum 40 000 de ani, când comunicarea pe uscat se presupune că era încă posibilă, datorită nivelului mai scăzut al Oceanului Pacific; papuașii s-au stabilit în insulă către 6000 î.H., melanezienii după anul 3000 î.H., iar polinezienii ulterior. Actualul stat Micronezia a fost populat cu 4 000 de ani în urmă de micronezieni veniți din estul Melaneziei. Statul Palau a fost ocupat la sfârșitul mileniului I î.H. de micronezieni originari din sud-estul Asiei. Melanezieni proveniți din sud-estul Asiei au populat arhipelagul Fiji în mileniul I. Triburi originare din estul Oceanului Pacific s-au stabilit în Noua Zeelandă în sec. 13–14. Strămoșii tonganilor sunt polinezieni veniți la începutul mileniului I din insulele Samoa și Tonga, iar ai tuvaluanilor – din Samoa și Tonga. Strămoșii melanezienilor din Vanuatu, înrudiți cu papuașii, populasera în mileniul I aceste insule, venind dinspre nord. Procesul a continuat într-o anumită măsură în zilele noastre, când mai ales un mare număr de indieni vorbitori de hindi s-au stabilit în Fiji; în diversele state din Oceania există și chinezi, filipinezi, americani ș.a. Dintre statele Oceaniei, numai Noua Zeelandă – care este în continuare o țară de imigrare – are o populație precumpănitor de origine europeană (în primul rând britanică).

Oceania este continentul cu cele mai puține state: aici există actualmente 14 state, majoritatea mici și foarte mici, care și-au dobândit independența începând, în general, din anul 1962 (Samoa) și până în 2002 (Timor-Leste/Timorul de Est). Ele sunt: Fiji, Kiribati, Insulele Marshall, Micronezia, Nauru, Palau, Papua Noua Guinee, Samoa, Insulele Solomon, Timor-Leste/Timorul de Est, Tonga, Tuvalu, Vanuatu, precum și Noua Zeelandă, care are o situație specială (a beneficiat încă din 1852 de o largă autonomie internă, a devenit dominion în 1907 și membru al Commonwealthului în 1931, anexând ulterior, la rândul său, teritorii din zonă sau administrând teritorii sub tutela Ligii Națiunilor, devenită apoi Organizația Națiunilor Unite).

Actualmente, spațiul Oceanului Pacific tinde să capete o importanță de prim rang în economia mondială.

6.1. Caracterizare generală

Oceania este aria cu cea mai mare concentrare și diversitate lingvistică din lume. În ciuda insularității, între micile zone de uscat care o alcătuiesc au existat totuși contacte încă din vechime, astfel încât unele limbi se vorbesc în mai multe insule, actualmente aparținând chiar unor state independente diferite (astfel, samoana are vorbitori și în Fiji, Noua Zeelandă, SUA, Tonga și a fost folosită și în Tuvalu, iar tuvaluana este vorbită și în Fiji, Kiribati, Nauru, Noua Zeelandă ș.a.m.d.).

Dintre cele 11 idiomuri locale cu statut de limbi oficiale/cooficiale sau naționale în Oceania, fijiana, cea mai importantă limbă melaneziană, este una dintre cele două limbi oceanice cu cel mai mare număr de vorbitori, fiind prima limbă a 330.441 de locuitori și limba a doua a 320.000 de locuitori.; samoana, prima limbă a 85.000 de locuitori din Samoa, este probabil limba cea mai uzuală din grupul polinezian.

6.2. Familiile de limbi⁴⁰

Existența valurilor de populare a statelor din Pacific explică în parte faptul că limbile indigene din Oceania propriu-zisă fac parte, toate, din două mari familii lingvistice: **austroneziană** și **papua**, care totalizează cca 30% din limbile lumii.

Dintre aceste două familii, prima este bine reprezentată și în Asia de sud-est, în timp ce a doua este proprie Oceaniei.

Limbile locale (co)oficiale din Oceania fac parte din ramura numită, după localizarea lor, **oceanică** a familiei austroneziene, cu o singură excepție, reprezentată de paluană, care a fost încadrată de unii lingviști în ramura **indoneziană** a familiei austroneziene, și anume în grupul **filipinez**.

⁴⁰ Vezi și mai sus.

Dintre limbile oficiale din Oceania, fijiana, precum și unele limbi din Insulele Solomon și Papua Noua Guinee fac parte din grupul **melanezian** al ramurii oceanice; kiribati, marshalleza, sonsorol (Palau) și, după unele păreri, nauruana aparțin grupului **micronezian** al aceleiași ramuri, ca și limbile din statul Micronezia; în fine, limbile maori din Noua Zeelandă, samoana, tongana, tuvaluana și unele limbi din Insulele Solomon și din statul Micronezia fac parte din al treilea grup, **polinezian**, din această ramură.

Deși din punct de vedere geografic țin de Oceania, limbile polineziene rapanui și hawaiiană se vorbesc în teritorii incluse în state care fac parte din America (Chile și, respectiv, SUA).

Cât privește limbile din Papua Noua Guinee și din jumătatea indoneziană a insulei, ele aparțin aproape în totalitate familiei papua, care nu a dat însă nicio limbă oficială; cea mai importantă limbă papua din acest stat este enga.

O situație mai deosebită o reprezintă folosirea, de dată relativ recentă, a unei limbi **indo-europene** din grupul **indian** al ramurii indo-iraniene, și anume hindi, ca limbă uzuală în Fiji, unde, ca urmare a migrației forței de muncă, cca 40% din populația actuală provine din India.

O caracteristică a zonei o constituie și vitalitatea *pidginurilor*: în Papua Noua Guinee sunt limbi naționale o varietate de *pidgin-English* creolizată, tok pisin, și un *pidgin* indigen, hiri motu/Police Motu; Oceania prezintă și cazul unic în lume al unui *pidgin* devenit limbă (co)oficială a unui stat independent, Vanuatu: bislama, cu bază lexicală engleză.

6.3. Scrierea⁴¹

Limbile indigene din familiile austroneziană și papua nu au avut scriere; pentru transmiterea mesajelor s-au folosit combinații de obiecte cu valoare simbolică, iar pentru stabilirea genealogiilor – bețișoare sau sfori cu noduri.

Singura scriere indigenă din Polinezia este cea numită *rongo-rongo*, care nota limba rapanui din Insula Paștelui.

⁴¹ Vezi și mai sus.

Aproape toate limbile indigene devenite oficiale în statele din Oceania sunt scrise actualmente cu alfabetul latin adaptat (fijiana, de exemplu, se scrie cu alfabetul latin din 1835), în general cu un număr mai redus de litere (de exemplu 15 în samoană, corespunzător numărului mic de consoane; același număr de litere și pentru nauruană), după sisteme ortografice mai mult sau mai puțin adecvate, stabilite în principal de către misionari (astfel, kiribati este scrisă cu o ortografie fixată din 1857). Dintre *pidginurile* cu bază lexicală engleză folosite în Oceania ca limbi oficiale sau naționale, tok pisin, scris cu alfabetul latin, are o ortografie relativ standardizată.

6.4. Cultura vehiculată de limbile din Oceania

Limbile indigene din Oceania au fost până relativ de curând exclusiv orale, singura scriere indigenă din Polinezia fiind enigmatică scriere *rongo-rongo*, creată pentru limba austroneziană rapanui din Insula Paștelui, care a atras atenția călători și cercetători.

În această situație nu există date vechi despre aceste limbi. Primele informații, cu totul sporadice, se datorează călătorilor europeni și, mai târziu, misionarilor. Astfel, specimene de vocabular din sec. 16–17 există pentru unele limbi melaneziene din Insulele Solomon.

Unele limbi din zonă au fost folosite de misionari pentru propovăduirea religiei creștine. Aceștia li se datorează, în general, începuturile utilizării unora dintre aceste limbi în scris, în traduceri, inițial parțiale, ale *Bibliei*. În unele limbi, asemenea traduceri datează din sec. 19 – începutul sec. 20 (în nauruană au fost tipărite texte religioase din 1815; prima traducere, parțială, a *Bibliei*, în tongană a apărut în 1849, în motu în 1882, în nauruană în 1902), în timp ce în altele au început să apară abia acum câteva decenii (cea mai veche traducere, parțială, a *Bibliei* în palauană datează abia din anul 1942, în marshalleză din 1963, în bislama din 1968).

Spre deosebire de limbile indigene din alte părți ale globului, cele din Oceania au fost mai mult în situația de a primi împrumuturi decât de a furniza elemente altor limbi. Astfel, kiribati are numeroase împrumuturi savante; și tongana are o mare ușurință în asimilarea împrumuturilor.

Unele dintre limbile indigene oficiale din Oceania îndeplinesc o bună parte din funcțiile specifice unui asemenea rol; astfel, nauruana este folosită în presă, are publicații literare și a fost introdusă în sec. 20 în învățământ, predându-se în școli și chiar la universitate; tok pisin este utilizată în parlament, în învățământ, în diverse publicații; motu este limbă liturgică și literară în zona capitalei statului Papua Noua Guinee, Port Moresby; *pidginul* indigen hiri motu/Police Motu din Papua Noua Guinee este folosit, inclusiv în scris, de poliție, în administrație, în școlile misiunilor, de către radiodifuziunea locală; samoana a avut literatură religioasă de la începutul sec. 19 și a fost folosită ca limbă a bisericii și în Tuvalu, până la traducerea *Bibliei* într-un dialect tuvaluan; *pidginul* cu bază lexicală engleză din Insulele Solomon este utilizat și de radiodifuziunea locală; fijiana este cea mai importantă limbă melaneziană ca număr de publicații.

III. LIMBILE STATELOR LUMII

A

AFGHANISTAN

Emiratul Islamic al Afghanistanului este situat în centrul Asiei meridionale. Se învecinează cu China, Iranul, Pakistanul, Tadjikistanul, Turkmenistanul și Uzbekistanul. Triburilor iraniene originare li s-au impus cultura, religia și alfabetul arabe. Afghanistanul a fost fondat în 1747. Fost protectorat britanic, și-a proclamat independența în 1919. Are 31.889.923 de locuitori.

Conform *Constituției* (2004), Afghanistanul are două **limbi oficiale, pashtu și dari**, ambele din familia indo-europeană, ramura indo-iraniană, grupul iranian, scrise cu alfabetul arab adaptat.

Pashtu (*afghana, pakhtoo, pak(h)tu, pashtu de nord*) are 1.088.248 de vorbitori. Începând din anii '30 ai sec. 20, guvernul afghan a depus eforturi pentru standardizarea și răspândirea acestei limbi. Pashtu are vorbitori și în Emiratele Arabe Unite, India, Marea Britanie, Pakistan.

Dari (*farsi de est, parsi, persana*) este prima limbă a 5,6 mil. de locuitori. Este în mare măsură reciproc inteligibilă cu persana din Iran, deși cele două varietăți prezintă deosebiri în vocabular și pronunțare. Forma literară se bazează pe varianta vorbită în capitala Afghanistanului, Kabul. Dari se vorbește și în Pakistan.

După anumite estimări, în Afghanistan se vorbesc 51 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul vorbitorilor unor idiomuri este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere locuitorii care le vorbesc ca prima limbă sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare, ai căror membri nu vorbesc neapărat toți limba respectivă.

Conform *Constituției*, alte șase limbi, uzbeka, turkmena (ambele din familia altaică, ramura turcică), baluchi, pashai,

nuristani și pamiri (*alsana*) (ultimele patru din familia indo-europeană, ramura indo-iraniană, grupul iranian) sunt, fiecare, a **treia limbă oficială**, pe lângă pashtu și dari, în zonele în care sunt vorbite de majoritatea locuitorilor acestora.

Baluchi are 200.000 de vorbitori (nomazi). Se vorbește în principal în Pakistan.

Nuristani (cu șase varietăți) totalizează 23.700 de vorbitori; unele varietăți se vorbesc și în Pakistan.

Pamiri este un grup de varietăți lingvistice vorbite și în Tadjikistan.

Pashai (*pashayi*), reunind patru varietăți reciproc neinteligibile, are 162.412 de vorbitori.

Turkmena (↑Turkmenistan) are 500.000 de vorbitori.

Uzbeka (*de sud*) (*usbeki, uzbek, uzbeki*), diferită de uzbeka de nord (↑Uzbekistan), are 1.403.000 de vorbitori. Se vorbește și în Pakistan și în partea asiatică a Turciei.

Statul ia măsuri pentru dezvoltarea tuturor limbilor vorbite în Afghanistan, care pot fi folosite în publicații și în emisiuni de radio și televiziune. Mulți vorbitori sunt bilingvi.

AFRICA DE SUD

Republica Africa de Sud este situată în partea meridională a continentului african. Se învecinează cu Botswana, Lesotho, Mozambicul, Namibia, Swazilandul și Zimbabwe. Populată inițial de boșimani și hotentoți, a fost ocupată ulterior de triburi negroafricane bantu. Fostă colonie olandeză și apoi posesiune britanică, a devenit stat suveran în 1934; în 1961 s-a proclamat Republica Africa de Sud. Politica de *apartheid* (segregație rasială), aplicată progresiv din 1913, a încetat în 1994. Este membră în Commonwealth. Are 43.997.828 de locuitori.

Conform *Constituției* (1996; revizuită de mai multe ori, inclusiv în 2003), R. Africa de Sud are 11 **limbi oficiale**: **sepedi, sesotho, setswana, siswati, tshivenda, xitsonga, afrikaans, engleza, isiNdebele***, **isiXhosa și isizulu** (în ordinea din

* Unele nume sunt precedate uneori de prefixul de clasă nominală caracteristic anumitor limbi negroafricane.

Constituție); guvernul național și guvernele provinciilor pot folosi orice limbă oficială, în funcție de uz, posibilități, cheltuieli, condiții locale, nevoile și preferințele populației în ansamblu sau din provincia respectivă, însă trebuie să utilizeze cel puțin două limbi oficiale; autoritățile locale trebuie să țină seama de uzul și preferințele lingvistice ale locuitorilor; ele trebuie să reglementeze și să monitorizeze utilizarea limbilor oficiale prin măsuri legislative și de alt ordin; toate limbile oficiale trebuie să se bucure de paritate în apreciere și trebuie tratate echitabil.

Afrikaans și engleza fac parte din familia indo-europeană, ramura germanică, iar celelalte nouă sunt limbi locale negroafricane. Toate se scriu cu alfabetul latin.

Sepedi/pedi (*sotho din Transvaal*) este prima limbă a 3.695.846 de locuitori. Se vorbește și în Botswana.

Sesotho/sotho (*sisutho, sotho de sud, s(o)uto*) este prima limbă a 3.104.197 de locuitori. Este limbă oficială și în Lesotho.

Setswana/tswana (*beetjuans, c(h)uana, coana, seChuana, tsiWaha*) este prima limbă a 3.301.774 de locuitori. Este limbă oficială și în Namibia și limbă națională în Botswana; se vorbește și în Zimbabwe.

Siswati/swati (*(si)swazi, tekela, tekeza, thithiza, yeyeza*) este prima limbă a 1.013.193 de locuitori. Este limbă oficială și în Swaziland, vorbită și în Lesotho, Mozambic.

Tshivenda/venda (*chivenda*) este prima limbă a 876.409 de locuitori. Se vorbește și în Zimbabwe.

Xitsonga/tsonga (*shangaan, shangana, shitsonga, t(h)onga*) este prima limbă a 1.756.105 de locuitori. Se vorbește și în Mozambic, Swaziland, Zimbabwe.

Afrikaans este prima limbă a 5.811.547 locuitori și limba a doua a 10,3 mil. de locuitori. Este o limbă din a doua „generație” a limbilor germanice, provenită din neerlandeza (↑Olanda) vorbită de coloniștii olandezi veniți în Africa de Sud (din Java) în sec. 17. A devenit o limbă distinctă față de neerlandeză. Are cuvinte și construcții împrumutate din malaeză (↑Malaysia), din portugheză (↑Portugalia) și din alte limbi europene, din limbi africane (din grupările bantu și khoisană). Are vorbitori și în Australia, Botswana, Canada, Lesotho, Malawi, Namibia, Noua Zeelandă, Zambia, Zimbabwe.

Engleza (*English*) este prima limbă a 3.457.467 locuitori, printre care se numără descendenți ai multor emigranți din alte țări, ca Germania, Grecia, India, Portugalia (dintre care unii continuă să-și vorbească și propriile limbi). Este principalul mijloc de comunicare interetnică în zonele urbane (↑Marea Britanie).

isiNdebele/ndebele (*ndebele de sud/din Transvaal, ndzundza, nrebele*) este prima limbă a 586.961 locuitori și limba a doua a 1,4 mil. de locuitori. Este diferită de ndebele din Zimbabwe.

isiXhosa/xhosa (*caf(f)re, cauzuh, kaffer, kaffir, koosā, xosa*) este prima limbă a 7.196.118 locuitori. Se vorbește și în Botswana, Lesotho.

isizulu/zulu (*zunda*) este prima limbă a 9.200.144 locuitori și limba a doua a 15,7 mil. de locuitori. Se vorbește și în Botswana, Lesotho, Malawi, Mozambic, Swaziland.

După anumite estimări, în R. Africa de Sud se vorbesc 33 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte).

Conform *Constituției*, statul, recunoscând diminuarea utilizării și coborârea statutului limbilor indigene ale poporului sud-african, trebuie să ia măsuri practice și eficiente pentru a le spori. O Comisie Lingvistică Pan-sud-africană stabilită prin legislația națională trebuie să promoveze și să creeze condițiile pentru dezvoltarea și utilizarea tuturor limbilor oficiale, a limbilor khoi, nama și san și a limbajului mimico-gestual, să promoveze și să asigure respectul pentru alte limbi folosite de comunitățile din Africa de Sud (germana, greaca, gujarati, hindi, portugheza, tamil, telugu și urdu), precum și pentru arabă (↑Arabia Saudită), ebraică (↑Israel), sanscrită (↑India) și alte limbi folosite în scopuri religioase.

Dintre limbile menționate în *Constituție*, o parte sunt africane, ca limbile din familia khoisană khoi/kxoe (*khoē, mbarakwena, mbarakwengo, xun, Water Bushmen*), cu 1.100 de vorbitori, vorbită în principal în Namibia, precum și în Angola, Botswana, Zambia; nama (*berdama, bergdamara, dama(qua), damara, hotentotă, kakuya bushman nasie, khoekhoe, khoeknoegowap, khoi, klipkaffer(n), namakwa, naman, namaqua, rooi nasie, tamakwa, tam(m)a*), cu 56.000 de vorbitori, vorbită în principal în Namibia, precum și în Botswana.

Se vorbesc și limbi imigrante indo-europene: germana (↑Germania), cu 45.000 de vorbitori; greaca (↑Grecia), cu 70.000 de vorbitori; portugheza (↑Portugalia), cu 617.000 de vorbitori.

Mai multe limbi imigrante sunt origine din subcontinentul indian: hindi (↑India), cu 890.292 de vorbitori; tamil (↑Sri Lanka), cu 250.000 de vorbitori; urdu (↑Pakistan), cu 170.000 de vorbitori; gujarati, telugu (↑India).

ALBANIA

Republica Albania este situată în Peninsula Balcanică din sudul Europei. Se învecinează cu Grecia, Macedonia, Muntenegru și Serbia. A fost timp de peste patru secole provincie a Imperiului Otoman, care a impus islamismul. Și-a proclamat independența în 1912. Are 3.600.523 de locuitori.

Conform *Constituției* (1998), **limba oficială** a Albaniei este **albaneza** (*gjuha shqipe*), limbă izolată din familia indo-europeană (formând singură o ramură), scrisă actualmente cu alfabetul latin, prima limbă a 3.102.0000 de locuitori.

Albaneza are câteva zeci de cuvinte comune cu româna (↑România), ca *argea*, *balaur*, *balegă*, *barză*, *bască*, *brad*, *brâu*, *brusture*, *a bucura*, *bunget*, *buză*, explicate prin substratul înrudit.

Are două dialecte, considerate reciproc neinteligibile: tosc (*arnăut*, *shkip*, *shqip*, *skchip(erë)*, *zhgabe*), cu 2,9 mil. de vorbitori, răspândit mai ales în sudul Albaniei, și gheg (*geg*, *guegue*, *shopni*), vorbit mai ales în nord. De la mijlocul secolului trecut, baza limbii standard este dialectul tosc.

Albaneza (variante toscă) are vorbitori și în Belgia, Egipt, Germania, Grecia (unde este numită mai ales *arvanitika*), Suedia, partea europeană a Turciei, SUA, Ucraina; dialectul gheg se vorbește și în Bulgaria, Macedonia, fosta Republică Serbia și Muntenegru.

După anumite estimări, în Albania se vorbesc șapte idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul vorbitorilor unor idiomuri este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere locuitorii care le vorbesc ca prima limbă sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare, ai căror membri nu vorbesc neapărat toți limba respectivă.

Printre celelalte idiomuri din Albania se numără greaca (↑Grecia), cu 60.000 de vorbitori; dialectul aromân (↑România), cu 50.000 de vorbitori; romani, cu 50.000 de vorbitori; macedoneana (↑Macedonia), cu 15.000 de vorbitori; sârba (↑Muntele Negru, ↑Serbia).

ALGERIA

Republica Algeriană Democratică și Populară este situată în vestul Africii de nord. Se învecinează cu Libia, Mali, Marocul, Mauritania, Nigerul și Tunisia. Teritoriul ei, locuit de triburi berbere, a fost cucerit de arabi în sec. 7-8; în secolele următoare, populația a adoptat religia islamică și limba arabă. Fostă colonie franceză, și-a proclamat independența în 1962. Are 33.333.216 locuitori.

Conform *Constituției* (1963; revizuită de mai multe ori, inclusiv în 1996), **limba națională și oficială** a Algeriei este **araba** (*al-arabiyyah, arabī*), din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul arab.

Araba are în total în Algeria 27.346.000 de utilizatori.

Araba standard modernă (↑Arabia Saudită), care îndeplinește toate funcțiile unei limbi oficiale, este numai limba a doua.

Prima limbă a 20.650.000 de locuitori este **araba vorbită algeriană**, cu două varietăți și 3 mil. de vorbitori ca limba a doua. Araba din partea de est a Algeriei este apropiată de araba vorbită din Tunisia învecinată, iar cea din partea de vest – de araba vorbită din Maroc. Araba algeriană are vorbitori și în Belgia, Franța, Germania.

După anumite estimări, în Algeria se vorbesc 21 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte).

Franceza (↑Franța) este prima limbă a 110.600 de locuitori și limbă de comunicare interetnică a 6.243.000 de vorbitori, mai ales din orașe (se apreciază că 20% din locuitori o pot vorbi și scrie).

Se vorbesc și idiomuri din ramura libico-berberă a familiei afro-asiatice, totalizând 14% din populație: kabyl (*tamazight*), cu 2.537.000 de vorbitori, după unele surse până la 6 mil., folosită mai ales acasă și la piață; are vorbitori și în Belgia, Franța; tamazight, cu trei varietăți și 15.000 de vorbitori; varietatea vorbită mai ales în Maroc (numită în engl. și *Middle Atlas Berber, (Central) Shilha*) este una dintre limbile berbere majore; are vorbitori și în Franța.

ANDORRA

Principatul Andorra este situat în Europa de sud-vest. Se învecinează cu Franța și Spania. Principat distinct din 806, s-a aflat din 1278 sub suzeranitatea Spaniei și Franței, exercitată din 1607 de episcopul de Urgel și de șeful statului francez. Deși acest sistem feudal s-a păstrat, el a devenit mai mult formal, Andorra fiind din 1993 o democrație parlamentară. Are 71.822 de locuitori.

Conform *Constituției* (1993), **limba oficială** a Andorrei este **catalana** (*català*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 31 000 de locuitori. Are vorbitori (proveniți din ↑Spania) și în Algeria, Argentina, Belgia, Brazilia, Chile, Columbia, Cuba, R. Dominicană, Elveția, Franța, Germania, Italia, Mexic, SUA, Uruguay, Venezuela.

În Andorra se vorbesc cinci idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte); numărul vorbitorilor este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere cetățenii andorrani sau rezidenții cu pașaport străin.

Printre idiomurile vorbite în Andorra se numără alte limbi romanice occidentale: spaniola (↑Spania), cu 24 000 de vorbitori; franceza (↑Franța), cu 2.400 de vorbitori; portugheza (↑Portugalia), cu 2.100 de vorbitori.

ANGOLA

Republica Angola este situată în Africa de sud-vest. Se învecinează cu R.D. Congo, R. Congo, Namibia și Zambia. Fostă colonie portugheză, și-a proclamat independența în 1975. Are 12.263.596 de locuitori.

Limba oficială a Angolei este **portugheza** (*português*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limbă a fostei puteri coloniale (↑Portugalia). Este prima limbă a 57.600 de locuitori și limbă de comunicare interetnică a 3.822.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Angola se vorbesc 41 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea negroafricane. Numărul vorbitorilor unor idiomuri este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere locuitorii care le vorbesc ca prima limbă sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare, ai căror membri nu vorbesc neapărat toți limba respectivă.

Sunt considerate limbi **naționale** mai multe limbi negroafricane.

Mbundu (*de nord*) (*kiMbundo, kiMbundu, kiNdongo, loanda, loande, lu(a)nda, n'bundo, nbundu, (n)dongo*) are 3 mil. de vorbitori.

Chokwe (*c(i)okwe, djok, kioko, quioco, shioko, tshokwe, tschiokloe*), cu 455.800 de vorbitori, se vorbește în principal în R.D. Congo, precum și în Zambia.

Kwanyama (*cuanhama, humba, kuanyama, kwancama, kwanjama, ochiKwanyama, ovambo, oxiKuanyama*), cu 421.000 de vorbitori, este vorbită și în Namibia.

Mbunda (*chiMbunda, mbuunda*), cu 135.000 de vorbitori, este vorbită în principal în Zambia.

Koongo (*cabinda, congo, kongo, kiKo(o)ngo*) are un număr neprecizat de vorbitori; este vorbită în principal în R.D. Congo, precum și în R. Congo.

Alte limbi negroafricane sunt ovimbundu (*mbali, mbari, m'bundo, mbundu benguella, mbundu de sud, nano, quiMbundo, umbundo, umbundu*), cu 4 mil. de vorbitori, vorbită și în Namibia; kongo (*congo, kiKoongo, ki(si)Kongo*), cu 328.361 de vorbitori, vorbită în principal în R.D. Congo.

ANTIGUA ȘI BARBUDA

Statul Antigua și Barbuda este situat în America Centrală, în arhipelagul Antilele Mici din Marea Caraibilor. După exterminarea indigenilor amerindieni, în sec. 17–18 au fost aduși din Africa sclavi negri. Fostă bază navală britanică, și-a proclamat independența în 1981. Este membru în Commonwealth. Are 69.481 de locuitori.

Limba oficială în Antigua și Barbuda este **engleza** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri

coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie). Este limba de comunicare interetnică a 76.800 de locuitori.

În Antigua și Barbuda se vorbesc patru idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Printre acestea se numără o varietate de creolă cu bază lexicală engleză (↑Marea Britanie), care formează un continuum lingvistic cu engleza, cuprinzând varietăți reciproc inteligibile din aproape în aproape și diferite la extreme; este prima limbă a 66.970 de locuitori; are vorbitori și în Dominica, Marea Britanie, Saint Kitts și Nevis.

ARABIA SAUDITĂ

Regatul Arab Saudit este situat în peninsula Arabia din sud-vestul Asiei. Se învecinează cu Emiratele Arabe Unite, Iordania, Irakul, Kuwaitul, Omanul, Qatarul și Yemenul. Teritoriul său a fost locuit din mileniul I î.H. de triburi arabe. Este leagănul Islamului. Statul modern a fost întemeiat în 1932. Are 2 601 038 de locuitori.

Conform Constituției (1992), limba Arabiei Saudite este araba (*al-arabiyyah, arabī*), din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul arab.

Araba are în total în Arabia Saudită 22.809.000 de utilizatori.

Araba standard modernă, care îndeplinește toate funcțiile unei limbi oficiale, este numai limba a doua. Este varianta modernizată a arabei clasice – limba *Coranului*, păstrată ca limbă a religiei islamice, cu un caracter arhaic –, a cărei structură gramaticală o conservă. În multe state arabe este vorbită corect numai de persoanele instruite.

Araba vorbită din Arabia Saudită (cu patru varietăți) este prima limbă a 14,5 mil. de locuitori.

Araba, cu un număr total de vorbitori pe glob, ca prima și a doua limbă, evaluat la 221 mil., limbă oficială sau națională în 24 de țări (Algeria, Arabia Saudită, Bahrain, Ciad, Comore, Djibouti, Egipt, Emiratele Arabe Unite, Eritreea, Iordania, Irak, Israel, Kuwait, Liban, Libia, Maroc, Oman, Qatar, Siria, Somalia, Sudan, Tanzania, Tunisia, Yemen), este situată pe locul 5 în lume după un complex de criterii: numărul de vorbitori ca prima și a doua limbă, numărul și populația țărilor în care se vorbește, numărul principalelor domenii care o utilizează pe plan internațional,

puterea economică a țărilor care o folosesc și prestigiul socio-literar. Este limbă de lucru a ONU. Numeroase cuvinte arabe au intrat în limbile europene, ajungând, indirect, și în română (↑România), ca *albatros*, *alchimie*, *alcool*, *alcov*, *algebră* (cu aglutinarea articolului *al-*), *arsenal*, *elixir*, *gazelă*, *girafă*, *harem*, *magazin*, *minaret*, *moschee*, *sirop*, *sofa*, *sultan*, *tarif*.

După anumite estimări, în Arabia Saudită se vorbesc cel puțin 20 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), printre care și limbi originare din Filipine, cu 700.000 de vorbitori; limbi originare din India, cu 120.000 de vorbitori; urdu (↑Pakistan), cu 382.000 de vorbitori; engleza (↑Marea Britanie), cu 60.000 de vorbitori; franceza (↑Franța) și italiana (↑Italia) – cu câte 22.000 de vorbitori.

ARGENTINA

Republica Argentina este situată în sud-estul Americii de Sud. Se învecinează cu Bolivia, Brazilia, Chile, Paraguayul și Uruguayul. Foste colonii spaniole, Provinciile Unite de pe Rio de la Plata și-au proclamat independența în 1816. După separarea Boliviei, Paraguayului și Uruguayului, restul teritoriului a adoptat în 1826 numele *Argentina* „ținutul argintului”. Între 1860 și 1930 a avut loc o puternică imigrație dinspre Europa, în special dinspre Italia și Spania. Are 40.301.927 de locuitori.

Limba oficială a Argentinei este **spaniola** (*español*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin (↑Spania), prima limbă a 33 mil. de locuitori. Spaniola americană prezintă unele deosebiri față de cea peninsulară, cu diferențe de la un stat latinoamerican la altul.

După anumite estimări, în Argentina se vorbesc 38 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea amerindiene autohtone (unele aproape dispărute), totalizând 109.000 de vorbitori.

Se vorbesc și alte limbi imigrante europene, printre care italiana (↑Italia), cu 1,5 mil. de vorbitori; germana (↑Germania), cu 400.000 de vorbitori.

ARMENIA

Republica Armenia este situată în Transcaucazia, în sud-vestul Asiei. Se învecinează cu Azerbaidjanul, Georgia, Iranul și Turcia. Perioadele de autonomie din istoria armenilor au fost urmate de dependența de Imperiile Roman, Bizantin, Arab, Persan și Otoman. Estul Armeniei a fost cedat în 1828 Rusiei și a făcut apoi parte din URSS. Și-a proclamat independența în 1991. Este membră a CSI. Are 2.971.650 de locuitori.

Conform *Constituției* (1995; revizuită în 2005), **limba de stat** a Armeniei este **armeana** (*hayeren lezu*), limbă indo-europeană izolată, scrisă cu un alfabet propriu, prima limbă a 2.853.000 de locuitori. Are vorbitori și în Azerbaidjan, Bulgaria, Canada, Cipru, Egipt, Estonia, Franța, Georgia, Grecia, Honduras, India, Iordania, Iran, Irak, Israel, Kazahstan, Kârgâzstan, Liban, România, partea europeană a Rusiei, Siria, SUA, Tadjikistan, partea europeană a Turciei, Turkmenistan, Ucraina, Ungaria, Uzbekistan.

După anumite estimări, în Armenia se vorbesc zece idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), printre care se numără azerbaidjana (↑Azerbaidjan), cu 161.000 de vorbitori, folosită în învățământ și în unele publicații, scrisă în Armenia cu alfabetul chirilic; kurda (↑Irak), cu 100.000 de vorbitori, cu o literatură bogată, folosită în învățământ; rusa (↑Rusia), cu 70.000 de vorbitori; ucraineana (↑Ucraina), cu 8.000 de vorbitori.

AUSTRALIA

Uniunea Australiană cuprinde continentul cu același nume situat în emisfera sudică și câteva insule învecinate. O mare parte din populația aborigenă a fost exterminată odată cu colonizarea albilor. Din 1901, Australia a fost dominion britanic, statut care s-a limitat din 1986 la faptul că regina Marii Britanii este (formal) șeful statului australian. Este membru în Commonwealth. Are 20.434.176 de locuitori.

Limba oficială a Australiei este **engleza** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin (↑Marea Britanie), prima limbă a 15.682.000 de locuitori și limbă

de comunicare interetnică a 19.189.000 de vorbitori. Engleza din Australia este remarcabil de unitară.

După anumite estimări, în Australia se vorbesc cel puțin 280 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte).

Limbile aborigene, din familia australiană, mai sunt cunoscute slab de 47.000 de locuitori din cei 170.000 de origine indigenă. Din aceste limbi, engleza din Australia a împrumutat o serie de cuvinte, dintre care unele au intrat în engleza generală și au dobândit circulație internațională, ajungând și în română (↑România), ca *bumerang* sau *cangur*.

Se vorbesc și numeroase limbi imigrante: italiana (↑Italia), cu 500.000 de vorbitori; araba (↑Arabia Saudită), cu 250.000 de vorbitori; chineza (↑China), cu 190.000 de vorbitori; germana (↑Germania), cu 135.000 de vorbitori; greaca (↑Grecia), cu 106.677 de vorbitori; turca (↑Turcia), cu 40.000 de vorbitori; sârba (↑Muntenegru, ↑Serbia), cu 38.753 de vorbitori; vietnameza (↑Vietnam), cu 35.000 de vorbitori; polona (↑Polonia), cu 13.782 de vorbitori; maghiara (↑Ungaria), cu 5.764 de vorbitori; româna (↑România).

V. și II. PROFILUL LINGVISTIC AL CONTINENTELOR. 4. AUSTRALIA.

AUSTRIA

Republica Austria este situată în Europa Centrală. Se învecinează cu Cehia, Elveția, Germania, Italia, Liechtensteinul, Slovacia, Slovenia și Ungaria. Fost centru al Imperiului Austro-Ungar multinațional, Austria s-a redus în 1918 la dimensiunile unui stat relativ mic. Este membră a Uniunii Europene. Are 8.199.783 de locuitori.

Conform *Constituției* (1920; revizuită în 1929; repusă în vigoare în 1945 și revizuită de mai multe ori, inclusiv în 2004), **limba oficială** a Republicii este **germana** (*Deutsch*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin (după aceleași reguli ca și în ↑Germania), prima limbă a 7,5 mil. de locuitori. Este limbă oficială a Uniunii Europene. Limba standard din Austria nu diferă semnificativ de germana comună, dar există deosebiri la nivel dialectal.

După anumite estimări, în Austria se vorbesc 19 idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Conform *Constituției*,

faptul că germana este limba oficială a Republicii nu aduce prejudicii drepturilor prevăzute de noua Lege federală pentru minoritățile lingvistice din 1976, ale cărei principii au fost incluse în anul 2000 în *Constituție*; acestea stipulează că Republica (Federația, landurile și comunele) este implicată în diversitatea sa lingvistică și culturală, care a evoluat în decursul timpului și își găsește expresia în grupurile etnice autohtone, și că limba și cultura, existența și protecția continue ale acestor grupuri etnice trebuie respectate, salvardate și promovate.

Prin legea referitoare la drepturile minorităților etnice din Austria au fost recunoscute cinci (iar ulterior șase) minorități etnice în diferite regiuni ale Austriei: sloveni în Carinthia; croați în Burgenland; maghiari în Burgenland și la Viena; cehi și slovaci la Viena; în 1992, etnia romă a fost recunoscută și ea ca grup etnic minoritar în toate cele nouă state federale ale Austriei. Limbile acestor etnii sunt: slovena (↑Slovenia), cu 30.685 de vorbitori, vorbind mai ales un dialect conservator, numit *Windisch*, cu influențe germane; croata, prezentând deosebiri față de limba oficială din Croația, inclusiv influențe germane, cu 103.000 de vorbitori; maghiara (↑Ungaria), cu 22.000 de vorbitori; ceha (↑Cehia), cu 7.100 de vorbitori; romani/sinti, cu 500 de vorbitori.

În anul 2001, guvernul a semnat *Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare*. În 2006, Austria a fost (ca și România) unul dintre primele state care au semnat *Convenția UNESCO privitoare la protecția și promovarea diversității expresiilor culturale*. Grupurile etnice ale slovenilor și croaților au dreptul individual de a-și folosi fiecare limba în diviziunile administrative și judecătorești cu populație mixtă, ca limbă oficială, pe lângă germană. Există emisiuni radio și TV în croată și maghiară. Guvernul a decis și că învățământul în limba maternă este indicat pentru copiii a căror primă limbă nu este germană. Este vorba de albaneză, arabă, bosniacă, croată, kurdă, maghiară, polonă, sârbă, slovacă, slovenă și turcă. Ca limbi străine se predau și limbile statelor vecine, inclusiv bosniaca, croata și sârba. Guvernul a decis pentru provinciile Carinthia și Burgenland școlarizarea pentru grupurile etnice sloven, croat și maghiar, cărora li se va respecta dreptul individual de a-și folosi propriul idiom ca limbă a învățământului sau de a îl învăța ca obiect opțional. În școlile primare și secundare din aria tradițională a unui grup etnic, acest

drept este asigurat pentru orice membru al minorității etnice, indiferent de numărul de elevi participanți, iar în școlile din afara ariei tradiționale a minorității se asigură predarea limbii acolo unde există cerere, cu condiția unui număr minim de participanți între patru și nouă.

Următoarele date sunt disponibile cu privire la celelalte limbi menționate: araba (↑Arabia Saudită), 3.000 de vorbitori; kurda de nord (↑Turcia), 23.000 de vorbitori; polona (↑Polonia), 39.000 de vorbitori; turca (↑Turcia), 68.000 de vorbitori. Numărul vorbitorilor de română (↑România) a fost estimat la 17.000.

AZERBAIDJAN

Republica Azerbaidjan este situată în Transcaucazia, în sud-vestul Asiei. Se învecinează cu Armenia, Georgia, Iranul, Rusia și Turcia. Primii locuitori, de origine iraniană, au fost asimilați de populația turcică suprapusă. În timp ce sudul Azerbaidjanului a rămas în cadrul Persiei (actualmente Iran), nordul a fost inclus în Rusia și ulterior în URSS și și-a proclamat independența în 1991. Face parte din CSI. Enclava Nagorno-Karabah, cu populație majoritar armeană, a dobândit autonomie în 1997. Are 8.120.247 de locuitori.

Conform *Constituției* (1995), **limba oficială** a Azerbaidjanului este **azerbaidjana**; Republica se îngrijește de dezvoltarea ei.

Azerbaidjana (*azera* (de sud), *turca azeră*), din familia altaică, ramura turcică, este prima limbă a 6.069.453 de locuitori. Sistemul de scriere oficial actual este alfabetul latin, dar se folosește și cel chirilic. Are multe dialecte, însă majoritatea vorbitorilor cunosc limba standard scrisă și vorbită. Se vorbește și în Armenia, Estonia, Georgia, Kazahstan, Kârgâzstan, partea asiatică a Rusiei, Turkmenistan, Uzbekistan.

Prin *Constituție*, Republica Azerbaidjan asigură utilizarea liberă și dezvoltarea celorlalte limbi vorbite de poporul Azerbaidjanului, unde, după anumite estimări, se vorbesc 35 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte).

Printre celelalte idiomuri se numără rusa, cu 475.000 de vorbitori; lezghina, limbă caucaziană, cu 171.400 de vorbitori (pentru ambele ↑Rusia); armeană (în Nagorno-Karabah). Numărul vorbitorilor de română (↑România) a fost evaluat la 1.397.

B

BAHAMAS

Uniunea Bahamas este situată în America Centrală, pe un arhipelag cu 29 de insule locuite. Fostă colonie britanică. În sec. 17–18, în Bahamas au fost aduși din Africa sclavi negri. Și-a proclamat independența în 1973. Este membră în Commonwealth. Are 305.655 de locuitori.

Limba oficială în Bahamas este **engleza** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie). Este prima limbă a 49.331 de locuitori.

În Bahamas se vorbesc patru idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). O varietate de creolă cu bază lexicală engleză (↑Marea Britanie) are 225.000 de vorbitori; are vorbitori și în SUA. Creola franceză haitiană (↑Haiti) are 20.000 de vorbitori imigranți.

BAHRAIN

Statul Bahrain este situat la Golful Persic, în sud-vestul Asiei. În sec. 7 a fost cucerit de la persani de către arabi, care și-au impus religia și limba. Protectorat britanic, și-a proclamat independența în 1971. Are 708.573 de locuitori.

Conform *Constituției* (2002), **limba oficială** în Bahrain este **araba** (*al-arabiyyah, arabī*), din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul arab.

Araba standard modernă (↑Arabia Saudită), numită aici și *fasih*, care îndeplinește toate funcțiile unei limbi oficiale, este numai limba a doua.

Araba vorbită din Bahrain (cu trei varietăți) este prima limbă a peste 400.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Bahrain se vorbesc cel puțin zece idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte).

Printre celelalte limbi se numără persana (↑Iran), cu 48.000 de vorbitori; urdu (↑Pakistan), cu 28.789 de vorbitori; tamil (↑Sri Lanka), cu 18.000 de vorbitori; telugu (↑India), cu 13.000 de vorbitori.

BANGLADESH

Republica Populară Bangladesh este situată în sudul Asiei. Se învecinează cu India și cu Myanmarul. Veche zonă de civilizație indiană, a fost islamizată în sec. 12–13. În sec. 18–20 a făcut parte din colonia britanică India. În 1947, Pakistanul de Vest și Bengalul de Est (ambele majoritar de religie musulmană) s-au separat de India (de religie predominant hindusă) și s-au unit, formând statul independent Pakistan, ale cărui două componente se aflau la 1.600 km depărtare. Bengalul de Est și-a schimbat în 1955 numele în Pakistanul de Est și s-a despărțit de Pakistanul de Vest în 1971, formând statul independent Bangladesh. Este membru în Commonwealth. Are 150.448.339 de locuitori.

Conform *Constituției* (1972; revizuită de mai multe ori, inclusiv în 2004), **limba de stat** a Republicii este **bangla**.

Bangla/bengali (*bangla-bhasa, bang(a)la*), din familia indo-europeană, ramura indo-iraniană, grupul indian, scrisă cu un alfabet propriu, este prima limbă a 100 mil. de locuitori, cu 130.078.000 de vorbitori în total. Se vorbește și în Arabia Saudită, Emiratele Arabe Unite, India, Malawi, Marea Britanie, Nepal, Singapore, SUA.

După anumite estimări, în Bangladesh se vorbesc 45 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere locuitorii care le vorbesc ca prima limbă sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Chakma (*takam*) este o limbă indo-europeană din același grup cu bengali, cu 312.207 vorbitori; se scrie cu alfabetele bengali și latin; se vorbește și în India. Limbile din familia tibeto-birmană totalizează 531.000 de vorbitori; dintre acestea, garo (*garrow, mande*) are 102.000 de vorbitori; se vorbește în principal în India. Dintre limbile din familia austroasiatică, santali (↑India) are 157.000 de vorbitori; în Bangladesh se scrie cu alfabetul latin.

Engleza (↑Marea Britanie) este limbă de comunicare interetnică a 3.503.000 de locuitori.

BARBADOS

Statul Barbados este situat în America Centrală, în arhipelagul Antilele Mici din Marea Caraibilor. Înainte de colonizarea britanică nu era locuit; în sec. 17–18, în Barbados au fost aduși din Africa sclavi negri. Și-a proclamat independența în 1966. Este membru în Commonwealth. Are 280.946 de locuitori.

Limba oficială în Barbados este **engleza** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie). Este prima limbă a 13.000 de locuitori. Prima limbă a majorității populației este o varietate locală de creolă engleză (↑Marea Britanie), numită *bajan*, cu 259.000 de vorbitori, considerată limbă *națională*.

BELARUS

Republica Belarus este situată în Europa de Est. Se învecinează cu Letonia, Lituania, Polonia, Rusia și Ucraina. A făcut parte din Marele Ducat al Lituaniei și din statul polonezo-lituanian, apoi din Imperiul Rus și din URSS. Și-a proclamat independența în 1991. Face parte din CSI. În 1997 a încheiat un tratat de uniune cu Rusia. Are 9.724.723 de locuitori.

Conform *Constituției* (1994, revizuită inclusiv în 2004), Belarus are două **limbi oficiale**, **belarusa** (*беларуская мова*) și **rusa** (*русский язык*), din familia indo-europeană, ramura slavă, grupul oriental, scrise cu alfabetul chirilic.

Belarusa (*bielorusa*) este prima limbă a 6.715.000 de locuitori; are vorbitori și în Azerbaidjan, Canada, Estonia, Kazahstan, Kârgâzstan, Letonia, Lituania, R. Moldova, Polonia, partea europeană a Rusiei, SUA, Tadjikistan, Turkmenistan, Ucraina, Uzbekistan.

Rusa (↑Rusia), limba fostei URSS și a CSI, este prima limbă a 1.134.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Belarus se vorbesc nouă idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte).

Se mai vorbesc polona (↑Polonia), cu 403.000 de vorbitori, ucraineana (↑Ucraina), cu 291.000 de vorbitori, idiș (↑Israel), cu 231.000 de vorbitori ș.a.

BELGIA

Regatul Belgiei este situat în Europa occidentală. Se învecinează cu Franța, Germania, Luxemburgul și Olanda. Fostă provincie romană, ocupată de franci, teritoriul acesteia a fost împărțit între Franța și Germania. În Evul Mediu, acest teritoriu alcătuia Țările de Jos, regiune istorică cuprinzând și Olanda, Luxemburgul și Franța de nord-est. Belgia, Olanda și Luxemburgul au format în 1814–15 Regatul Unit al Țărilor de Jos. Belgia și-a proclamat independența în 1830. Transformarea în 1988 în stat federal nu a rezolvat marile diferențe de ordin lingvistic și economic dintre regiunile autonome Flandra (din nord) și Valonia (din sud). Este membru al Uniunii Europene. Are 10.392.226 de locuitori.

Conform *Constituției* (1831; revizuită în 1993), Belgia are patru regiuni lingvistice: regiunea de limbă franceză (↑Franța), regiunea de limbă neerlandeză (↑Olanda), regiunea bilingvă (franceză-neerlandeză) Bruxelles-Capitală (10–20% din locuitorii acesteia din urmă vorbesc neerlandeza) și regiunea de limbă germană (↑Germania); folosirea limbilor utilizate în Belgia este facultativă; ea nu poate fi reglementată decât prin lege și numai pentru actele autorităților publice și pentru problemele judiciare. Termenii etnici nu coincid cu cei lingvistici: *flamanzi* sunt numiți nu numai vorbitorii dialectului flamand, ci toți vorbitorii de neerlandeză din Belgia; *valoni* – nu numai vorbitorii dialectului valon al limbii franceze, ci toți francofonii (vorbitorii care au franceza ca prima limbă) cu excepția bruxellezilor. Vorbitorii minoritari din unele localități majoritar de altă limbă beneficiază de anumite drepturi lingvistice.

Cele trei limbi fac parte din familia indo-europeană: franceza din ramura romanică, germana și neerlandeza din cea germanică. Se scriu cu alfabetul latin. Sunt limbi oficiale ale Uniunii Europene.

Neerlandeza (*nederlands*, *olandeza*), numită impropriu în Belgia și *flamandă*, după unul dintre dialectele ei, este prima limbă

a 4.620.000 de locuitori, vorbită în provinciile Antwerpen/Anvers, Brabantul Flamand, Flandra occidentală, Flandra orientală, Limburg/Limbourg și în regiunea Bruxelles-Capitală.

Franceza (*français*) este prima limbă a 4 mil. de locuitori, vorbită în provinciile Brabantul Valon, Hainaut, Namur, Liège, Luxembourg și în regiunea Bruxelles-Capitală.

Germana (*Deutsch*) este prima limbă a 150.000 de locuitori, vorbită în provincia Liège, în cantoanele Eupen și Sankt-Vith, în localitățile Eupen, Kelmis, Lontzen, Raeren, Amel, Büllingen, Bütgenbach, Sankt-Vith și Burg-Reuland.

După anumite estimări, în Belgia se vorbesc cel puțin 28 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Estimările numărului de vorbitori sunt relative, recensămintele lingvistice fiind interzise în Belgia din 1961. Printre limbile imigrante se numără și italiana (↑Italia), cu 280.000 de vorbitori; araba (↑Arabia Saudită), cu trei varietăți și 123.700 de vorbitori; spaniola (↑Spania), cu 70.000 de vorbitori; turca (↑Turcia), cu 63.600 de vorbitori.

BELIZE

Statul numit actualmente *Belize* este situat în sud-estul peninsulei Yucatan din America Centrală. Se învecinează cu Guatemala și Mexic. În perioada precolumbiană, pe teritoriul său au existat orașe-state maya. Fostă posesiune spaniolă și apoi colonie britanică (numită Hondurasul Britanic), și-a proclamat independența în 1981, când și-a schimbat și numele. Este membru în Commonwealth. Are 294.385 de locuitori.

Limba oficială este în Belize **engleza** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie). Este limba a doua a 55.998 de locuitori.

După anumite estimări, în Belize se vorbesc 13 idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). O varietate de creolă cu bază lexicală engleză (↑Marea Britanie) din nordul Americii Centrale (*creola, kriol*) este prima limbă a 55.051 de locuitori, mai ales în zonele rurale, și limbă de comunicare interetnică a 202.000 de

locuitori (practic, toți locuitorii statului o vorbesc ca prima sau a doua limbă); are vorbitori și în SUA.

Se vorbesc și limbi amerindiene autohtone: maya Mopán (*mopane*), cu 8.375 de vorbitori, vorbită și în Guatemala, și maya din Yucatan (*yucateco*), cu 5.000 de vorbitori, în regres în Belize, vorbită în principal în Mexic; garifuna (*caraibă (din America Centrală), caraiabă neagră, moreno*), cu 12.274 de vorbitori, vorbită în principal în Honduras, precum și în Guatemala, Nicaragua, SUA.

Spaniola (↑Spania) are 80.477 de vorbitori și este limbă de comunicare interetnică a 149.000 de locuitori.

Unele limbi imigrante sunt de proveniență asiatică, precum hindi (↑India), cu 8.455 de vorbitori.

BENIN

Republica Benin este situată în Golful Guineii din vestul Africii. Se învecinează cu Burkina Faso, Nigerul, Nigeria și Togo. Fostul regat Dahomey a fost inclus în prima jumătate a sec. 19 în Africa Occidentală Franceză. Și-a proclamat independența în 1960 și a adoptat în 1975 numele actual. Are 8.078.314 locuitori.

Conform *Constituției* (1990), **limba oficială** a Beninului este **franceza** (*français*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul galoromanic, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și aparținând fostei puteri coloniale (↑Franța). Este prima limbă a 16.700 de locuitori și limbă de comunicare interetnică a 661.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Benin se vorbesc 55 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Unele dintre aceste idiomuri sunt destul de larg folosite, în diverse domenii, uneori inclusiv în scris, utilizând alfabetul latin. Unii locuitori sunt bilingvi. Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere locuitorii care le vorbesc ca prima limbă sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare, care nu vorbesc neapărat idiomul respectiv.

Proape toate limbile din Benin sunt negroafricane. Fon (*dahomeen, djeđi, fo, fo(n)gbe, fonnu*) are 1,7 mil. de vorbitori; aja (*adja, ajagbe, hwè*) are 588.100 de vorbitori; ambele se vorbesc și în Togo. Yoruba (*ede-yoruba, yariba, yooba*) are 465.000 de

vorbitori; se vorbește în principal în Nigeria, precum și în Togo; are vorbitori și în Marea Britanie, SUA. Fulfulde, cu două varietăți, totalizând în Benin 310.000 de vorbitori: Borgu fulfulde (*fulbeborgu, fulfulde din Benin-Togo, peul(h)*), vorbită și în Nigeria, Togo, și Gorgal fulfulde (*fulfulde din Nigerul de Vest, peul(h)*), vorbită în principal în Niger, precum și în Burkina Fasso. Dendi (*dandawa*) are 30.000 de vorbitori; se vorbește și în Nigeria. Ditammari (*somba, tamari*) are 20.000 de vorbitori; se vorbește și în Togo.

BHUTAN

Regatul Bhutan este situat în munții Himalaya din sudul Asiei. Se învecinează cu China și India. A fost influențat de civilizația indiană și apoi ocupat de tibetani, care și-au impus religia, lamaismul. A recunoscut în sec. 18 suzeranitatea chineză. Independența Bhutanului a fost recunoscută formal de Marea Britanie în 1910. În 1949, respectiv 1961, reprezentarea intereselor externe și apărarea Bhutanului au fost preluate de India, cu care s-a încheiat în 1990 un nou tratat de cooperare. Are 2.327.849 de locuitori.

Conform proiectului primei *Constituții* (2005; ar urma să fie supusă votului în 2008), **limba națională** a Bhutanului este **dzongkha**, din familia sino-tibetană, ramura tibeto-birmană, scrisă cu scrierea uchen, prima limbă a 130.000 de locuitori.

Dzongkha (*bhotia din Buthan/din Dupka, bhutaneza, drukha, drukke, dukpa, jonkha, rdzongkha, zongkhar*) se vorbește și în India, Nepal.

După anumite estimări, în Bhutan se vorbesc 31 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte) – în special dialecte tibetane și nepaleze. Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere locuitorii care le vorbesc ca prima limbă sau grupurile etno-lingvistice corespunzătoare, care nu vorbesc neapărat idiomul respectiv.

Nepaleza (↑Nepal) are 156.000 de vorbitori; assameza (↑India) are 40.000 de vorbitori.

BOLIVIA

Republica Bolivia, numită astfel după Simon Bolivar, eroul independenței latino-americane, este situată în partea de centru-vest a Americii de Sud. Se învecinează cu Argentina, Brazilia, Chile, Paraguay și Peru. Parte a Imperiului Incas, locuit, în perioada precolumbiană, de amerindieni quechua și aymara, a devenit colonie spaniolă. Și-a proclamat independența în 1825. Are 9.119.152 de locuitori.

Bolivia are trei **limbi oficiale: spaniola, quechua și aymara**, scrise cu alfabetul latin.

Spaniola (*español*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic (↑Spania), este prima limbă a 3.483.700 de locuitori.

Celelalte două limbi oficiale sunt amerindiene.

Quechua (cu două varietăți, vorbite și în Peru, respectiv în Argentina) este prima limbă a 2.898.983 de locuitori, din care 18.452 sunt monolingvi.

Aymara (*aimara (centrală)*) este prima limbă a 1.785.000 de locuitori; se vorbește și în Argentina, Chile, Peru.

Prin spaniolă au ajuns în diverse limbi și, indirect, în română (↑România), câteva cuvinte din quechua, precum *chinină*, *condor*, *guano*, *incas*, *pampas*, și din aymara, ca *alpaca*, *coca*, *șinșilă/cincila*.

După anumite estimări, în Bolivia se vorbesc 38 de idiomi (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea amerindiene autohtone. 3.943.000 de locuitori sunt multilingvi, vorbind spaniola și una sau mai multe limbi amerindiene.

BOSNIA ȘI HERȚEGOVINA

Republica Bosnia și Herțegovina este situată în Peninsula Balcanică din sudul Europei. Se învecinează cu Croația, Muntenegru și Serbia. Slavii de sud s-au stabilit aici la începutul sec. 7. Cele două provincii ale Imperiului Otoman au fost islamizate rapid. Teritoriul a fost anexat de Imperiul Austro-Ungar și a făcut apoi parte din Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor, devenit în 1929 Regatul Iugoslavia și apoi RSF Iugoslavia. Bosnia și Herțegovina și-a proclamat independența în 1992. Conflictul armat dintre comunitățile musulmană, sârbă și croată s-a încheiat prin acordul de la Dayton (1995). Acesta,

incluzând o *Constituție* actualmente în vigoare, a stipulat caracterul de stat federal al Republicii Bosnia și Herțegovina, în care fiecare entitate are propria sa *Constituție*. Are 4.552.198 de locuitori.

Bosnia și Herțegovina are trei **limbi oficiale: bosniaca, croata** (↑Croatia) și **sârba** (↑Muntenegru, ↑Serbia), care derivă dintr-o limbă unică la origine, sârbo-croata, din familia indo-europeană, ramura slavă, grupul meridional. Sistemele de scriere oficiale sunt alfabetele latin și chirilic.

Bosniaca (*bosanski jezik, босански језик*), cu influențe din turcă (↑Turcia) și arabă (↑Arabia Saudită), este prima limbă a 1.637.000 de locuitori.

Croata (*hrvatski jezik*) are 630.000 de vorbitori.

Sârba (*српски језик, srpski jezik*) are 1.153.000 de vorbitori.

După anumite estimări, în Bosnia și Herțegovina se vorbesc nouă idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), printre care dialectul aromân (↑România).

BOTSWANA

Republica Botswana este situată în sudul Africii. Se învecinează cu Namibia, R. Africa de Sud și Zimbabwe. Fostul protectorat britanic Bechuanaland și-a proclamat independența în 1966 sub noul nume. Este membră în Commonwealth. Are 1.815.508 locuitori.

Limba oficială a Botswanei este **engleza** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie). Engleza, numită aici *sekgoa*, este limbă de comunicare interetnică a 665.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Botswana se vorbesc 38 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea negroafricane sau khoisane. Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere locuitorii care le vorbesc ca prima limbă sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare, care nu vorbesc neapărat idiomul respectiv.

Tswana/setswana (↑Africa de Sud, ↑Namibia), limbă negroafricană, prima limbă a 1.070.000 de locuitori și limbă de comunicare interetnică a 1.330.000 de locuitori, este considerată

limbă națională; kalanga ((ch)iKalanga, tjiKalanga, (se)Kalaka, seKalaña) are 150.000 de vorbitori; se vorbește în principal în Zimbabwe; ndebele (de nord) (isiNde'bele, siNdebele, tabele, tebele), diferită de ndebele din R. Africa de Sud și vorbită în principal în Zimbabwe, are 8.000 de vorbitori.

BRAZILIA

Republica Federativă Brazilia este situată în nord-estul Americii de Sud. Se învecinează cu Argentina, Bolivia, Columbia, Guyana, Guyana Franceză, Paraguay, Peru, Suriname, Uruguayul și Venezuela. A fost singura colonie portugheză din America Latină. Din sec. 16, în Brazilia au fost aduși din Africa sclavi negri. Mai ales în prima jumătate a sec. 19 s-a produs o imigrație europeană masivă. Statele Unite ale Braziliei și-au proclamat independența în 1822. Brazilia are 190.010.647 de locuitori (estimare CIA iulie 2007; recensământul din anul 2000 indica 169.799.170 de locuitori).

Conform *Constituției* (1988), **limba oficială** a Braziliei este **portugheza** (*português*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic (↑Portugalia), scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 163.153.389 de locuitori.

După anumite estimări, în Brazilia se vorbesc cel puțin 198 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), marea majoritate amerindiene autohtone, care totalizează 155.000 de vorbitori. Numărul de vorbitori ai unora dintre idiomuri este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere locuitorii care le vorbesc ca prima limbă sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare, care nu vorbesc neapărat idiomul respectiv.

Prin portugheza braziliană au ajuns în diverse limbi și, indirect, în română (↑România), cuvinte amerindiene, ca *jaguar*.

În Brazilia se vorbesc și limbi imigrante: germana (↑Germania), cu 1,5 mil. de vorbitori, japoneza (↑Japonia), cu 380.000 de vorbitori.

BRUNEI

Brunei Darussalam este situat în sud-estul Asiei. Se învecinează cu Malaysia. A adoptat islamismul. În sec. 15–17, sultanatul Brunei controla țărmul de nord-vest al insulei Borneo și sudul Filipinelor. Devenit în 1988 protectorat britanic, și-a proclamat independența în 1984. Este membru în Commonwealth. Are 374.577 de locuitori.

Limba oficială în Brunei este **malaeza** (*bahasa melayu*), din familia austroneziană, ramura indoneziană, scrisă cu alfabetele latin și arab, prima limbă a 230.000 de locuitori. Se vorbește în principal în ↑Malaysia, unde este limbă oficială, ca și în ↑Singapore.

După anumite estimări, în Brunei se vorbesc peste 20 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte).

Engleza (↑Marea Britanie), cu 8.000 de vorbitori, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului, este considerată limbă *națională*: toate documentele oficiale care, conform legii, trebuie publicate în malaeză, trebuie să aibă și o versiune oficială în engleză.

Chineza (↑China) are cinci varietăți, cu 44.400 de vorbitori.

BULGARIA

Republica Bulgaria este situată în Peninsula Balcanică din sud-estul Europei. Se învecinează cu Grecia, Macedonia, România, Serbia și Turcia. Slavii de sud s-au stabilit aici în sec. 6–7 și au asimilat tribul turcic bulgar venit din Asia Centrală. A fost provincie a Imperiului Otoman timp de cinci secole. Și-a proclamat deplina suveranitate de stat în 1908. Este membră a Uniunii Europene. Are 7.322.858 de locuitori.

Conform *Constituției* (1991), **limba oficială** a Bulgariei este **bulgara** (*български език*), din familia indo-europeană, ramura slavă, grupul meridional, scrisă cu alfabetul chirilic, prima limbă a 6.480.000 de locuitori. Este limbă oficială a Uniunii Europene. Are vorbitori și în Canada, Grecia, Israel, R. Moldova, Muntenegru, România, Serbia, SUA, partea europeană a Turciei, Ucraina, Ungaria.

Bulgara are împrumuturi din română (↑România), ca *brânză*, *bucată*, *cumnat*, *furcă*, *gheată*, *masă*, *oare*, *pantof*, *scurteică*, *urdă*,

vitreg, inclusiv termeni de cultură, ca *abonament*, *broșură*, *clasă*, *vot*. Româna are la rândul ei împrumuturi directe din bulgară, ca *bolnav*, *ciudat*, *da* (adv.), *grijă*, *horă*, *iată*, *obială*, *a prăși*, *rudă*; unele cuvinte bulgărești, pătrunse și în română, au circulație internațională, ca *bogomil*, *boier*, *glagolitic*, *țar*.

După anumite estimări, în Bulgaria se vorbesc 14 idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere locuitorii care le vorbesc ca prima limbă sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare, care nu vorbesc neapărat idiomul respectiv.

Turca (↑Turcia), cu 845.550 de vorbitori, are recunoaștere oficială regională. Romani, cu două varietăți, are 188.400 de vorbitori. Dialectul aromân (↑România) are 4.770 de vorbitori.

BURKINA FASO

Republica Burkina Faso este situată în vestul Africii. Se învecinează cu Beninul, Côte d'Ivoire, Ghana, Mali, Nigerul și Togo. Fosta colonie franceză Volta Superioară și-a proclamat independența în 1960 și a adoptat numele actual în 1984. Burkina Faso a rezultat în urma unui decupaj colonial arbitrar, reflectat în eterogenitatea ei etnico-lingvistică actuală. Are 14.326.203 locuitori.

Conform *Constituției* (1991; revizuită inclusiv în 2002), **limba oficială** în Burkina Faso este **franceza** (*français*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul galoromanic, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și aparținând fostei puteri coloniale (↑Franța). Este prima limbă a 44.000 de locuitori și limbă de comunicare interetnică a 5.419.000 de locuitori

După anumite estimări, în Burkina Faso se vorbesc 69 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea negroafricane: mòoré (*moose*, *mole*, *more*, *moshi*, *mossi*), cu 5 mil. de vorbitori, folosită de majoritatea populației, vorbită și în Benin, Côte d'Ivoire, Ghana, Mali, Togo; jula (*di(o)ula*, *djula*, *dy(o)ula*), cu 1 mil. de vorbitori, limbă a comerțului, vorbită și în Côte d'Ivoire, Mali; koromfé (*fula*, *fulse*, *kuruma*, *kurufe*), cu 750.000 de vorbitori, vorbită și în Mali; gourmanchéma (*g(o)ulmacema*, *gourma(ntche)*, *gulimancema*, *gurma*, *migulimancema*), cu

600.000 de vorbitori, vorbită și în Benin, Niger, Togo; dagara de nord (*dagaare (de nord), daga(a)ri, dagati, degati, dogaari*), cu 388.000 de vorbitori; bobo madaré de sud (*bobo fi, bobo (fing), bobo negru*), cu două varietăți și 346.691 de vorbitori; lobi (*lobiri, miwa*), cu 285.000 de vorbitori, vorbită și în Côte d'Ivoire, Ghana; samo, cu trei varietăți, dintre care una vorbită și în Côte d'Ivoire, Ghana, și 228.000 de vorbitori; nuni, cu două varietăți și 212.670–222.670 de vorbitori; marka (*marka dafing, meka*), cu 200.000 de vorbitori, vorbită și în Mali; bwamu, cu două varietăți și 185.945 de vorbitori; senufo, cu trei varietăți, dintre care una vorbită și în Côte d'Ivoire, Mali, și 135.000 de vorbitori; lyélé (*l(y)ele*), cu 130.000 de vorbitori, vorbită și de mii de emigranți în țările vecine, mai ales în Côte d'Ivoire; cerma (*gouin, gwe(n), kirma*), cu 61.400 de vorbitori, vorbită și în Côte d'Ivoire; siamou (*seme, sému, siémou, siemu, syémou*), cu 20.000 de vorbitori, vorbită și în Côte d'Ivoire, Mali; kusaal, cu 17.000 de vorbitori, vorbită în principal în Ghana; sissala (*sisali*), cu 13.000 de vorbitori.

Se vorbesc și idiomuri din familia afro-asiatică, ramura libico-berberă, printre care kidal tamasheq, cu 31.169 de vorbitori, vorbit în principal în Mali.

Conform *Constituției*, modalitățile de promovare și de oficializare a limbilor naționale sunt fixate prin lege.

BURUNDI

Republica Burundi este situată în centrul Africii. Se învecinează cu R.D. Congo, Rwanda și Tanzania. Teritoriul, populat de triburi hutu, este cucerit de triburi tutsi; între cele două etnii se poartă un îndelungat război civil. A făcut parte împreună cu Rwanda vecină din teritoriul Rwanda-Urundi, care s-a aflat sub administrare belgiană. Burundi și-a proclamat independența în 1962. Are 8.390.505 locuitori.

Conform *Constituției* (2005), în Burundi, **limba națională** este **kirundi**, alături de care sunt oficiale toate celelalte limbi precizate prin lege.

Kirundi (*kiRundi, (u)Rundi*), limbă negroafricană scrisă cu alfabetul latin (cu varietățile hutu, tutsi, twa), singurul idiom

autohton din Burundi, este prima limbă a 4,6 mil. de locuitori. Se vorbește și în Rwanda, Tanzania, Uganda.

De facto însă, prima limbă oficială a rămas **franceza** (français), fosta limbă colonială, din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul galoromanic, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și aparținând fostei puteri coloniale (↑Franța). Este prima limbă a 2.200 de locuitori și limbă de comunicare interetnică a 285.000 de locuitori.

În Burundi, care este unul dintre puținele state africane omogene din punct de vedere lingvistic, se vorbesc numai patru idiomuri. Numărul de vorbitori ai unora dintre ele este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere locuitorii care le vorbesc ca prima limbă sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare, care nu vorbesc neapărat idiomul respectiv.

Swahili (↑Kenya, ↑Tanzania), cu 6.356 de vorbitori, este prima limbă mai ales în orașe și limbă de comunicare interetnică.

C

CAMBODGIA

Regatul Cambodgia este situat în sud-estul Asiei. Se învecinează cu Laos, Thailanda și Vietnam. Plasat sub protecție franceză în 1863, a fost din 1887 parte a Indochinei Franceze. Cambodgia a devenit complet independentă în 1953. S-a numit și Republica Khmeră, Kampuchia Democratică, Republica Populară/Statul Cambodgia. Are 13.995.904 de locuitori.

Conform *Constituției* (1993), **limba oficială** a Cambodgiei este **khmer**; în *Constituție* se precizează și faptul că scrierea oficială este khmer – alfabet derivat dintr-un sistem de scriere indian meridional.

Khmer (*centrală*) (*cambodgiana*), din familia austroasiatică, grupul mon-khmer, este prima limbă a 12.110.065 de locuitori și limba a doua a 1 mil. de locuitori. Are vorbitori și în Canada, China, Franța, Laos, SUA, Vietnam.

După anumite estimări, în Cambodgia se vorbesc 24 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de

vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere locuitorii care le vorbesc ca prima limbă sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare, care nu vorbesc neapărat idiomul respectiv.

94,3% din populație vorbesc limbi din familia austroasiatică, printre care vietnameza (↑Vietnam), cu 393.121 de vorbitori.

1,76% din locuitori vorbesc limbi din familia austroneziană, dintre care cham (*de vest*) (*cham din Cambodgia, cham nouă, tjam*), cu 220.000 de vorbitori, are vorbitori și în Arabia Saudită, Australia, Franța, Indonezia, Libia, Malaysia, Thailanda, SUA, Vietnam, Yemen.

În Cambodgia se vorbesc și chineza mandarină (↑China), cu 350.000 de vorbitori, și limbi europene, printre care engleza (↑Marea Britanie), pe cale de a înlocui franceza (↑Franța) ca limba a doua mai ales la populația mai tânără.

CAMERUN

Republica Camerun este situată în Golful Guineii din Africa Ecuatorială. Se învecinează cu Republica Centrafricană, Ciadul, R. Congo, Guinea Ecuatorială, Gabonul și Nigeria. Estul Camerunului s-a aflat sub mandat francez, iar nord-vestul – sub mandat britanic. Camerunul Francez și-a proclamat independența în 1960; în 1961, partea de sud a Camerunului Britanic s-a unit cu Camerunul (în timp ce partea de nord s-a unit cu Nigeria vecină). Este membră în Commonwealth. Are 18.060.382 de locuitori.

Conform *Constituției* (1972; revizuită în 1996), Camerunul are două **limbi oficiale** cu același statut: **engleza** (*English*) și **franceza** (*français*), limbi cu circulație internațională, ale fostelor puteri coloniale, iar engleza – și limbă a Commonwealthului.

Engleza (↑Marea Britanie), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, este limbă de comunicare interetnică a 7.868.000 de locuitori.

Franceza (↑Franța), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul galoromanic, scrisă cu alfabetul latin, este limbă de comunicare interetnică a 4,7 mil. de locuitori.

După anumite estimări, în Camerun se vorbesc 280 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea

negroafricane. Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere locuitorii care le vorbesc ca prima limbă sau grupurile etno-lingvistice corespunzătoare, care nu vorbesc neapărat idiomul respectiv. Unele dintre aceste idiomuri mai aveau la data acestor consemnări numai câte un singur reprezentant. Conform *Constituției*, statul garantează bilingvismul în țară și protejează și promovează limbile naționale.

Printre limbile negroafricane din Camerun (multe vorbite numai în această țară) se numără beti, cu 2 mil. de vorbitori; fulfulde, cu două varietăți (dintre care una vorbită și în Ciad, Nigeria, Sudan) și 668.700 de vorbitori; basaa (*bas(s)a, bicek, bikyek, bisaa, mbele, mbene de nord, mee, mvele, tupen*), cu 230.000 de vorbitori; (bamileke-)medumba (*ba(n)gangte*), cu 210.000 de vorbitori; bamun (*bam(o)um, bamoun, shupamem*), cu 215.000 de vorbitori; bulu (*boulou*), cu 174.000 de vorbitori ca prima limbă și 800.000 de vorbitori ca limbă secundă; fang (↑Guinea Ecuatorială), cu 110.552 de vorbitori; masana (*banana, mas(s)a, walia*), cu 103.000 de vorbitori; vorbită în principal în Ciad; gbaya, cu două varietăți și 78.000-93.000 de vorbitori; vorbită în principal în ↑Republica Centrafricană; duala (*diwala, douala, dualla, dwala, dwela*), cu 87.700 de vorbitori; kanuri (*kanuri centrală*) (↑Nigeria), cu 56.500 de vorbitori; mbum (*buna, mboum(tiba), wuna*), cu 38.600 de vorbitori; vorbită și în Republica Centrafricană; tikar (*ndob, ndome, tikali, tikar de est, tikari, tingkala*), cu 25.000 de vorbitori; buwal, cu 7.000 de vorbitori; jukun takum (*diyu, njikum, jukun*), cu 2.438 de vorbitori, vorbită și în Nigeria.

Se vorbesc și limbi din familia afro-asiatică: araba (↑Arabia Saudită), cu 63.600 de vorbitori; hausa (↑Nigeria), cu 23.500 de vorbitori.

CANADA

Canada este situată în America de Nord. Se învecinează cu SUA. A fost colonie franceză, iar din 1867 dominion britanic autonom. Deplina independență a Canadei a fost consfințită în 1931, iar în 1982 a dobândit deplina suveranitate constituțională. Este membră în Commonwealth. Are 33.390.141 de locuitori.

Canada are două **limbi oficiale: engleza** (*English*) și **franceza** (*français*).

Engleza (↑Marea Britanie), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, este prima limbă a 17,1 mil. de locuitori.

Franceza (↑Franța), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul galoromanic, scrisă cu alfabetul latin, este prima limbă a 6,7 mil. de locuitori.

După anumite estimări, în Canada se vorbesc cel puțin 142 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), 15,3% din locuitori neavând engleza sau franceza ca prima limbă.

Idiomurile amerindiene autohtone au 146.285 de vorbitori; dintre ele, cree are patru varietăți (dintre care una vorbită și în SUA) și 78.000 de vorbitori; inuktitut (*eschimosa, inuit, inuvialuktun*) are două varietăți și 18.840 de vorbitori. Numele *Canada* ar fi de origine amerindiană (irocheză), însemnând probabil „tabără, așezare”.

În Canada se vorbesc și alte limbi imigrante, originare mai ales din Europa sau Asia: chineza (↑China), cu 793.000 de vorbitori; italiana (↑Italia), cu 514.410 vorbitori; germana (↑Germania), cu 470.505 vorbitori; spaniola (↑Spania), cu 228.580 de vorbitori; portugheza (↑Portugalia), cu 222.870 de vorbitori; polona (↑Polonia), cu 222.355 de vorbitori; ucraineana (↑Ucraina), cu 174.830 de vorbitori; araba (↑Arabia Saudită), cu 164.000 de vorbitori; greaca (↑Grecia), cu 143.892 de vorbitori; vietnameza (↑Vietnam), cu 60.000 de vorbitori; româna (↑România), cu 16.356 de vorbitori.

CAPUL VERDE

Republica Capul Verde este situată în Africa de vest, într-un arhipelag aflat în Oceanul Atlantic, în dreptul Senegalului. A fost posesiune portugheză. Arhipelagul, nelocuit anterior, a fost populat cu sclavi negri aduși din Guineea-Bissau. Și-a proclamat independența în 1975. Are 423.613 de locuitori.

Limba oficială a statului Capul Verde este **portugheza** (*português*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație

internațională și limbă a fostei puteri coloniale (↑Portugalia). Este prima limbă a 14.817 de locuitori.

În Capul Verde se vorbesc numai două limbi, cealaltă fiind crioulo (*kabuverdianu*), o varietate de creolă cu bază lexicală portugheză (↑Portugalia), limba *națională*, cu 393.943 de vorbitori, prima limbă a majorității populației; este limba literaturii și a bisericii. Are vorbitori și în Franța, Germania, Italia, Luxemburg, Olanda, Portugalia, Senegal, Spania, SUA.

CEHIA

Republica Cehă este situată în Europa Centrală. Se învecinează cu Austria, Germania, Polonia și Slovacia. Și-a proclamat independența în 1918, după destrămarea Imperiului Austro-Ungar din care făcuse parte, formând un stat împreună cu Slovacia. Republica Federativă Cehă și Slovacă s-a despărțit amiabil în 1993 în Cehia și Slovacia. Este membră a Uniunii Europene. Are 10.228.744 de locuitori.

Limba oficială a Cehiei este **ceha** (*čeština*), din familia indo-europeană, ramura slavă, grupul occidental, scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 10.004.800 de locuitori. Este limbă oficială a Uniunii Europene. Are vorbitori și în Austria, Bulgaria, Canada, Israel, Polonia, România, Slovacia, SUA, Ucraina.

Are împrumuturi din română (↑România), ca *âfină*, *brânză*, *fluiet*, *găleată*, *merinde*, *putină*, *urdă*, *vătui*. Din cehă provin cuvinte devenite internaționale, ajunse și în română, ca *obuz*, *robot*.

După anumite estimări, în Cehia se vorbesc cel puțin șapte idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere locuitorii care le vorbesc ca prima limbă sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare, care nu vorbesc neapărat idiomul respectiv.

Printre aceste idiomuri se numără romani și sinte, cu 225.100 de vorbitori împreună; germana (↑Germania) și polona (↑Polonia), cu câte 50.000 de vorbitori; rusa (↑Rusia), cu 33.500 de vorbitori; româna (↑România), cu 1.000 de vorbitori.

REPUBLICA CENTRAFRICANĂ

Republica Centrafricană este situată în Africa ecuatorială. Se învecinează cu Camerunul, Ciadul, R.D. Congo, R. Congo și Sudanul. A făcut parte din Africa Ecuatorială Franceză sub numele Oubangi-Chari. Și-a proclamat independența în 1960. Sub Jean-Bédel Bokassa s-a intitulat Imperiul Centrafrican. Are 4.369.038 de locuitori.

Conform *Constituției* (1994), Republica Centrafricană are două **limbi oficiale: sango** (*sangho*) și **franceza** (*français*).

Sango (cu două varietăți), scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 384.500 de locuitori și limbă de comunicare interetnică a 3.244.000 de locuitori, este o limbă creolă bazată pe limba negroafricană ngbandi (*ngandi de nord*), vorbită în R.D. Congo. Se vorbește și în Ciad, Congo, R.D. Congo.

Franceza (↑Franța), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul galoromanic, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și aparținând fostei puteri coloniale, este prima limbă a 9.000 de locuitori și limbă de comunicare interetnică a 942.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Republica Centrafricană se vorbesc 79 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte).

Printre acestea se numără limbile negroafricane banda, cu nouă varietăți (dintre care unele vorbite și în R.D. Congo, Sudan) și 656.000 de vorbitori; gbaya, cu patru varietăți (unele vorbite și în Camerun, R. Congo, Nigeria) și 572.500 de vorbitori; manza (*man(d)ja*), cu 220.000 de vorbitori, vorbită poate și în Ciad sau în R.D. Congo; ngbaka, cu două varietăți și 120.000 de vorbitori, vorbită și în R. Congo, R.D. Congo; zande (*badjand*, (*p*)*azande*, *sande*, *zandi*), cu 62.000 de vorbitori; nzakara (*(an)sakara*, *n'sakara*, *zakara*), cu 50.000 de vorbitori, vorbită și în R.D. Congo; mbum, cu 12.500 de vorbitori, vorbită în principal în ↑Camerun.

CHILE

Republica Chile este situată în America de Sud, pe țărmul de est al Oceanului Pacific. Se învecinează cu Argentina, Bolivia și Peru. Include Insula Paștelui din Oceania. În perioada precolumbiană,

nordul teritoriului său a făcut parte din Imperiul Incas; amerindienii araucani (*mapuche*), care ocupau centrul și sudul, au fost supuși definitiv abia în anii '80 ai sec. 19. Fostă posesiune spaniolă, și-a dobândit independența în 1818. Are 16.284.741 de locuitori.

Limba oficială este în Chile **spaniola** (*español*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin (↑Spania), prima limbă a 13,8 mil. de locuitori.

După anumite estimări, în Chile se vorbesc 11 idiomi (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere locuitorii care le vorbesc ca prima limbă sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare, care nu vorbesc neapărat idiomul respectiv.

Majoritatea sunt idiomi amerindiene autohtone, printre care *mapudungun* (*araucana*, *mapudungu*, *mapuche*), cu 200.000 de vorbitori, vorbită și în Argentina; *aymara* (↑Bolivia), cu 899 de vorbitori.

În Insula Paștelui se vorbește rapanui (*pascuense*, *rapa nui*), din familia austroneziană, grupul polinezian, cu 3.392 de vorbitori, limbă celebră prin scrierea sa.

CHINA

Republica Populară Chineză este situată în estul Asiei. Se învecinează cu Afghanistanul, Bhutanul, Myanmarul, India, Kazahstanul, Coreea de Nord, Kârgâzstanul, Laosul, Mongolia, Nepalul, Pakistanul, Rusia, Tadjikistanul și Vietnamul. Include din 1997, respectiv 1999, Hong Kongul (fostă colonie britanică) și Macao (fostă colonie portugheză), ca regiuni autonome cu statut special timp de 50 de ani, și insula Taiwan, recunoscută în 1979 de SUA ca parte componentă a Chinei. A fost în Antichitate una din cele mai mari civilizații ale lumii. Are 1.321.851.888 de locuitori.

Limba oficială a Chinei este **chineza** (*hànyǔ*, *huáyǔ*, *zhōngwé*), din familia sino-tibetană, ramura sinitică, cu o scriere proprie ideografică. Limba oficială este varietatea mandarină standard (*putong(h)ua*), bazată pe dialectul din Beijing, cu împrumuturi din celelalte varietăți și cu un caracter în parte artificial. Chineza (în diverse varietăți) are vorbitori și în R. Africa

de Sud, Australia, Brunei, Cambodgia, Canada, Costa Rica, Filipine, Honduras, Indonezia, Laos, Malaysia, Marea Britanie, Mauritius, Mongolia, Nauru, Noua Zeelandă, Olanda, Panama, partea asiatică a Rusiei, SUA, Suriname, Thailanda, Vietnam.

Cuvinte de origine chineză (unele provenite din nume proprii) au intrat în limbi europene, unele ajungând, indirect, și în română (↑România), precum *caolin*, *nanghin*, *satin*, *șantung*, *taifun*.

Chineza este considerată o limbă unică cu mai multe dialecte sau un grup de limbi.

Mandarina (*beifang fangyan*, *chineza de nord*, *guanhua*, *guoyu*, *hanyu*), prima limbă a 70% din populație, este limba de comunicare interetnică a 918.652.000 de locuitori; are vorbitori și în Brunei, Cambodgia, Filipine, Indonezia, Laos, Malaysia, Marea Britanie, Mauritius, Mongolia, partea asiatică a Rusiei, Singapore, SUA, Thailanda, Vietnam.

Wu (*Shanghainese*), cu 77.175.000 de vorbitori, este limba de comunicare interetnică a 84.814.000 de locuitori.

Xiang (*hsiang*, *hunan*), cu 36.015.000 de vorbitori, este limba de comunicare interetnică a 39.853.000 de locuitori.

Yue (*baihua*, *cantoneza*, *gwong dung waa*, *yueh*, *yuet yue*, *yeyu*), cu 52 mil. de vorbitori, este limba de comunicare interetnică a 51.093.000 de locuitori. Are vorbitori și în R. Africa de Sud, Australia, Brunei, Canada, Costa Rica, Filipine, Honduras, Indonezia, Malaysia, Marea Britanie, Mauritius, Nauru, Noua Zeelandă, Olanda, Panama, Singapore, SUA, Thailanda, Vietnam.

Min Nan (*Hokkien-Taiwanese*, *min de sud*, *minnan*), cu 25.725.000 de vorbitori, are vorbitori și în Brunei, Filipine, Indonezia, Malaysia, Singapore, SUA, Thailanda.

Hakka (*hokka*, *ke*, *kechia*, *kejia*, *majiahua*, *tu guangdonghua*, *xinminhua*), cu 25.725.000 de vorbitori, are vorbitori și în R. Africa de Sud, Brunei, Indonezia, Malaysia, Marea Britanie, Mauritius, Noua Zeelandă, Panama, Singapore, SUA, Suriname, Thailanda.

Gan (*han*, *kan*), cu 20.580.000 de vorbitori, este limba de comunicare interetnică a 22.481.000 de locuitori.

Min Bei (*fuzhou*, *min de nord*, *min pei*), cu 10.290.000 de vorbitori, se vorbește și în Singapore.

Chineza, cu un număr total de vorbitori evaluat la 1,12 miliarde de persoane, limbă oficială în două state (China, Singapore), este situată pe locul 6 în lume după un complex de criterii: numărul de

vorbitori ca prima și a doua limbă, numărul și populația statelor în care se vorbește, numărul principalelor domenii care o utilizează pe plan internațional, puterea economică a țărilor care o folosesc și prestigiul socio-literar. Este limbă de lucru a ONU.

După anumite estimări, în China se vorbesc 234 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere locuitorii care le vorbesc ca prima limbă sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare, care nu vorbesc neapărat idiomul respectiv.

În China sunt opt **limbi oficiale regionale**.

Zhuang de nord (*cangva, (tai) chuang, vah cuengh*), din familia tai-kadai, scrisă cu scrierea chineză și cu alfabetul latin, are 10 mil. de vorbitori, din care 50% sunt monolingvi.

Uigura (*uighu(i)r, uiguir, uygur, weiwer, wiga*), din familia altaică, ramura turcică, scrisă cu alfabetele latin, arab și chirilic, are 7.214.431 de vorbitori, majoritatea monolingvi. Are vorbitori și în Afghanistan, Arabia Saudită, Australia, Germania, India, Indonezia, Kazahstan, Kârgâzstan, Mongolia, Pakistan, SUA, Tadjikistan, partea asiatică a Turciei, Uzbekistan.

Mongola periferică (*menggu, monggol, mongola de sud-est, mongola interioară*), din familia altaică, ramura mongolă, are 3.381.000 de vorbitori, din care 2,5 mil. monolingvi. Se vorbește și în Mongolia.

Tibetana centrală (*bhotia, dbus(gtsang), phoke, u, wei(zang), zang*), din familia sino-tibetană, ramura tibetană, scrisă mai ales cu scrierea uchan, are 1.066.200 de vorbitori, din care 86% sunt monolingvi. Are vorbitori și în Bhutan, Elveția, India, Nepal, Norvegia, SUA.

Lü (*dai (le), dai xishuangbanna, dai sipsongpanna, lu(e), ly, pai-i, pai' i', shui-pai-i, tai lu*), din familia tai-kadai, cu o scriere proprie veche, are 250.000 de vorbitori, din care 50% sunt monolingvi. Se vorbește și în Laos, Myanmar, Thailanda, Vietnam.

Kalmâk-oirat (*mongola de vest, mongola xinjiang, oirat, weilate*), din familia altaică, ramura mongolă, are 139.000 de vorbitori, din care 24.270 sunt monolingvi; se vorbește în principal în partea europeană a Țării Rusiei; are vorbitori și în Germania, Kârgâzstan, Mongolia, SUA.

Daur (*dagu(o)r, dawar, dawo'er, tahuerh, tahur*), din familia altaică, ramura mongolă, scrisă cu alfabetul latin, are 96.085 de vorbitori, din care 24.700 sunt monolingvi. Se vorbește și în Mongolia.

Xibe (*sibe, sibir, sibo, xibo*), din familia altaică, ramura tungusă, scrisă cu scrierea manciuriană, are 30.000 de vorbitori, din care puțini sunt monolingvi.

Se vorbesc și **yi**, din familia tai-kadai, cu 29 de varietăți și 7.470.000 de vorbitori; **bouyei** (*bo-i, buyei, bu(y)i, buyui, chung-chia, dioi, pu-i, pujai, pu-juj, pu(y)i, puyoi, shuihu, tujia, zhongjia*), din familia tai-kadai, ramura kam-tai, cu 2 mil. de vorbitori, cu vorbitori și în Franța, SUA, Vietnam; **coreeana** (↑Coreea), cu 1.920.597 de vorbitori; **dong**, din familia tai-kadai, cu două varietăți și 1.463.000 de vorbitori, vorbită și în Vietnam; **bai**, din familia sino-tibetană, cu trei varietăți și 1.240.000 de vorbitori; **kazaha** (↑Kazahstan), cu 1.111.718 vorbitori; **hmong njua** (*chuanchientien miao, chuanqiandian miao, hmong de vest, meo, miao (de vest), sichuan-guizhou-yunnan hmong, tak miao*), din familia hmong-mien, cu 1 mil. de vorbitori, vorbită și în Laos, Myanmar, SUA, Thailanda, Vietnam.

CIAD

Republica Ciad este situată în nordul părții centrale a Africii. Se învecinează cu Camerunul, Republica Centrafricană, Libia, Nigerul, Nigeria și Sudan. A făcut parte din Africa Ecuatorială Franceză. Și-a proclamat independența în 1960. Are 9.885.661 de locuitori.

Conform *Constituției* (1996), Ciadul are două **limbi oficiale**: **franceza** (*français*) și **araba** (*al-arabiyyah, arabī*), din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul arab.

Franceza (↑Franța), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul galoromanic, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și aparținând fostei puteri coloniale, este prima limbă a 3.000 de locuitori și limba de comunicare interetnică a 2.774.000 de locuitori.

Araba standard modernă (↑Arabia Saudită), care îndeplinește toate funcțiile unei limbi oficiale, este numai limba a doua.

Araba vorbită din Ciad este prima limbă a 754.590 de locuitori.

După anumite estimări, în Ciad se vorbesc 132 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea negrofri-cane sau afro-asiatice. Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere locuitorii care le vorbesc ca prima limbă sau grupurile etno-lingvistice corespunzătoare, care nu vorbesc neapărat idiomul respectiv. Conform *Constituției*, condițiile promovării și dezvoltării limbilor naționale sunt stabilite prin lege.

Printre limbile negroafricane se numără kanembu (*kanambu, kanembou*), cu 389.028 de vorbitori; fulfulde, cu trei varietăți (dintre care unele vorbite și în Camerun, R. Centrafricană, Nigeria, Sudan) și cel puțin 152.000 de vorbitori; bagirmi (*baghirmi, baguirme, baguirmi, mbarma, (tar) bagrimma, (tar) barma, lis(i)*), cu 44.761 de vorbitori, vorbită și în Nigeria.

CIPRU

Republica Cipru este situată pe insula cu același nume din estul Mării Mediterane, la sud de Turcia. Fostă colonie britanică, și-a proclamat independența în 1960. Este membră a Commonwealthului și a Uniunii Europene. Are 788.457 de locuitori.

Conflictele dintre comunitatea greacă și cea turcă din insulă au dus la separarea lor în 1963; în 1974, în urma intervenției militare a Turciei, ca răspuns la o lovitură de stat a Gărzii Naționale Grecești, treimea de nord-est a insulei s-a proclamat unilateral stat separat, numit din 1983 Republica Turcă a Ciprului de Nord. Aceasta este recunoscută numai de Turcia. *Acquis-ul* european se aplică numai zonelor aflate sub control guvernamental direct și este suspendat în zonele administrate de ciprioții turci (individual, cetățenii turci ai R. Cipru se bucură însă de toate drepturile cetățenilor Uniunii Europene).

Conform *Constituției* (1960), Ciprul are două **limbi oficiale: greaca** (*elinika*) și **turca** (*türkçe*), dintre care numai greaca este limbă a Uniunii Europene.

Greaca (↑Grecia), limbă indo-europeană izolată, scrisă cu alfabetul grecesc, are 578.000 de vorbitori.

Turca (↑Turcia), din familia altaică, ramura turcică, scrisă cu alfabetul latin, are 177.000 de vorbitori.

În Cipru se vorbesc patru idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), al căror număr de vorbitori este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere locuitorii care le vorbesc ca prima limbă sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare, care nu vorbesc neapărat idiomul respectiv.

Armeana (↑Armenia), limbă regională, are 2.740 de vorbitori.

COLUMBIA

Republica Columbia este situată în nord-vestul Americii de Sud. Se învecinează cu Brazilia, Ecuador, Panama, Peru și Venezuela. Fostă posesiune spaniolă (sub numele Noua Granada), a făcut parte, împreună cu Venezuela și Ecuadorul, din Republica Federativă Marea Columbie. Și-a proclamat independența în 1832, adoptând în 1886 numele actual, dat de Simon Bolivar în cinstea lui Cristofor Columb. Are 44.379.598 de locuitori.

Conform *Constituției* (1991), **limba oficială** a Columbiei este **spaniola** (*español*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin (↑Spania), prima limbă a 34 mil. de locuitori.

După anumite estimări, în Columbia se vorbesc 81 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea amerindiene autohtone, totalizând 500.000 de vorbitori. Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere locuitorii care le vorbesc ca prima limbă sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare, care nu vorbesc neapărat idiomul respectiv.

Conform *Constituției*, limbile și dialectele grupurilor etnice sunt de asemenea oficiale în teritoriile lor, iar învățământul în comunitățile cu tradiții lingvistice proprii este bilingv.

COMORE

Uniunea Insulelor Comore este situată în sudul Africii, în arhipelagul Comore din nordul Canalului Mozambic (vestul Oceanului Indian). Populația indigenă, de origine africană și indoneziană, a fost

islamizată de arabi. Fost teritoriu de peste mări al Franței, și-a proclamat independența în 1975. Are 711.417 de locuitori.

Conform *Constituției* (2001), statul Comore are trei **limbi oficiale**: **shikomor** (*comoriana*), limba *națională*; **franceza** (*français*) și **araba** (*al-arabiyyah, arabī*).

Shikomor, limbă negroafricană înrudită cu swahili (↑Kenya, ↑Tanzania), scrisă cu alfabetele latin și arab, este prima limbă a 493.220 de locuitori. Se vorbește și în Madagascar, insula Réunion (departament de peste mări al Franței).

Franceza (↑Franța), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul galoromanic, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și aparținând fostei puteri coloniale, este prima limbă a 1.700 de locuitori și limbă de comunicare interetnică a 104.000 de locuitori, limba guvernului și a învățământului, cu excepția studiului *Coranului*.

Araba standard modernă (↑Arabia Saudită), din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul arab și care îndeplinește toate funcțiile unei limbi oficiale, este numai limba a doua.

În Comore se vorbesc cinci idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere locuitorii care le vorbesc ca prima limbă sau grupurile etno-lingvistice corespunzătoare, care nu vorbesc neapărat idiomul respectiv.

Dintre acestea, malgașa (↑Madagascar) are 700 de vorbitori, mai ales rezidenți de origine malgașă.

REPUBLICA CONGO

Republica Congo (fosta Republică Populară Congo) este situată în Africa de vest. Se învecinează cu Angola, Camerunul, R. Centrafricană, R.D. Congo și Gabonul. Fostul Congo Francez (din care a făcut parte și Gabonul), redenumit Congo Central, a fost inclus în Africa Ecuatorială Franceză, cu reședința la Brazzaville. Și-a proclamat independența în 1960. Are 3.800.610 locuitori.

Conform *Constituției* (2002), **limba oficială** a R. Congo este **franceza** (*français*), din familia indo-europeană, ramura romanică,

grupul galoromanic, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și aparținând fostei puteri coloniale (↑Franța). Este prima limbă a 28.000 de vorbitori și limba de comunicare interetnică a 1.960.000 de locuitori, singura limbă de predare în învățământ.

După anumite estimări, în R. Congo se vorbesc 66 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea negroafricane, multe cu un număr neprecizat de vorbitori.

Prin *Constituție*, două idiomuri sunt considerate limbi *naționale funcționale*, folosite ca limbi de comunicare interetnică: munukutuba (*kituba, kokoongo*), creolă bazată pe limba negroafricană kongo, cu 1.156.800 de vorbitori, limbă de comunicare interetnică a 2.221.000 de locuitori, principala limbă din sud; lingala (*ngala*), limbă negroafricană cu 90.553 de vorbitori, vorbită mai ales în capitală și în nord; se vorbește în principal în R.D. Congo.

Alte limbi negroafricane sunt: teke, cu nouă varietăți, dintre care unele vorbite și în R.D. Congo, Gabon, și 490.000 de vorbitori; limbile sira-punu, cu 80.000 de vorbitori, dintre care punu (*ipounou, p(o)uno, (y)ipunu*) este vorbită în principal în Gabon; mbosi (*embosi, mbochi, mboshe, mboshi*), cu 70.000–100.000 de vorbitori; bobangi (*(bu)bangi, bungi lobobangi, dzamba, rebu*) și mbere (*limbede mbédé, mbete, mbété*), cu câte 60.369 de vorbitori, ultima vorbită și în Gabon; kota (*ikota, ikuta*), cu 9.055 de vorbitori, vorbită în principal în Gabon.

Sango (↑Republica Centrafricană) are 54.000 de vorbitori.

REPUBLICA DEMOCRATICĂ CONGO

Republica Democrată Congo este situată în centrul Africii. Se învecinează cu Angola, Burundi, R. Centrafricană, R. Congo, Rwanda, Sudanul, Tanzania, Uganda și Zambia. Fostul Congo Belgian (Congo Léopoldville, Congo Kinshasa) și-a proclamat independența în 1960, luând în 1967 numele actual; între 1971 și 1997 s-a numit Zair. Are 65.751.512 locuitori.

Conform *Constituției* (2006), **limba oficială** a R.D. Congo este **franceza** (*français*), din familia indo-europeană, ramura romanică, scrisă cu alfabetul latin (↑Franța), limbă de comunicare interetnică

a 4.062.000 de locuitori. Înaintea adoptării acestei *Constituții* fusese limbă oficială și engleza (↑Marea Britanie). Ambele sunt limbi cu circulație internațională, iar franceza este și limba fostei puteri coloniale.

După anumite estimări, în R.D. Congo se vorbesc cel puțin 217 idiomi (limbi și/sau varietăți considerate distincte).

Conform *Constituției*, limbile naționale ale R.D. Congo, a căror promovare statul o asigură fără discriminare, sunt patru limbi negroafricane: (ki)kongo (*congo, kikoongo, (kisi)kongo, San Salvador Kongo*), cu 536.994 de vorbitori, limba de comunicare interetnică a 16.250.000 de locuitori; se vorbește și în Angola; lingala (*ngala*), cu 2.037.929 de vorbitori, limba de comunicare interetnică a 36.562.000 de locuitori; se vorbește și în R. Congo; swahili din Congo (*swahili din Zair*) (distinctă de varietățile din Africa de est – ↑Kenya, ↑Tanzania), cu 1.000 de vorbitori, limba de comunicare interetnică a 9,1 mil. de locuitori, este predată în școli primare; tshiluba (*luba-kasai, luba de vest, luba-lulua, luva*) este prima limbă a 6,3 mil. de locuitori și limba a doua a 700.000 de locuitori.

Conform *Constituției*, și celelalte limbi ale țării fac parte din patrimoniul cultural congolez, a cărui protecție este asigurată de stat.

Printre acestea se numără luba din Katanga, cu 1.505.000 de vorbitori; lugbara, cu 840.000 de vorbitori, vorbită în principal în Uganda; zande, cu 730.000 de vorbitori, vorbită și în R. Centrafricană, Sudan; mangbetu (*amangbetu, kingbetu, mambetto, mangbettu, nemangbetu*), cu 620.000 de vorbitori; teke, cu două varietăți, vorbite și în R. Congo, și 525.000 de vorbitori; chokwe (*(c(i)okwe, djok, imo, shioko, tschiokwe, tshokwe*), cu 504.000 de vorbitori, vorbită și în Angola, Namibia, Zambia; mongo-nkundu (*(lo)mongo*), cu 400.000 de vorbitori; rwanda (↑Rwanda), cu 250.000 de vorbitori; bangi (*bubangi, dzamba, (lo)bobangi, rebu*), cu 50.948 de vorbitori, vorbită și în R. Centrafricană, R. Congo.

[Coreea]

Coreea este situată în estul Asiei, în peninsula cu același nume. Între sec. 7 și 20 a existat un singur stat coreean independent. Fost protectorat japonez din 1905 și colonie japoneză din 1910, și-a redobândit

independența în 1945. Cele două state actuale au fost despărțite printr-o zonă demilitarizată situată de-a lungul paralelei 38.

Coreeana, prima limbă a 62 mil. de locuitori, este o limbă izolată, poate înrudită cu japoneza (↑Japonia) și cu familia altaică; se scrie cu alfabetul propriu hangul. Pentru hărți ș.a., alfabetul oficial folosit este cel latin (sistemul McCune-Reischauer).

Are vorbitori și în Arabia Saudită, Australia, Bahrain, Belize, Brazilia, Brunei, Canada, China, Filipine, Germania, Japonia, Kazahstan, Kârgâzstan, Mauritania, Mongolia, Noua Zeelandă, Panama, Paraguay, partea asiatică a Rusiei, Singapore, SUA, Suriname, Tadjikistan, Thailanda, Turkmenistan, Uzbekistan.

REPUBLICA COREEA

Republica Coreea (Coreea de Sud) este situată în estul Asiei, în jumătatea de sud a peninsulei cu același nume. Se învecinează cu R.P.D. Coreeană. S-a proclamat în 1948. Are 49.044.790 de locuitori.

Limba oficială a R. Coreea este **coreeana** (*hangungmal, hangugeo, urimal*), prima limbă a 42 mil. de locuitori (↑Coreea).

În R. Coreea se vorbesc patru idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere locuitorii care le vorbesc ca prima limbă sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare, care nu vorbesc neapărat idiomul respectiv.

Printre acestea se numără engleza (↑Marea Britanie), cu 63.600 de vorbitori, și chineza (↑China), cu 24.000 de vorbitori.

R.P.D. COREEANĂ

Republica Populară Democrată Coreeană (Coreea de Nord) este situată în estul Asiei, în jumătatea de nord a peninsulei cu același nume. Se învecinează cu China, R. Coreea și Rusia. S-a proclamat în 1948. Are 23.301.725 de locuitori.

Limba oficială a R.P.D. Coreene este **coreeana** (*chosŏnmal, chosŏnŏ, uri mal*), prima limbă a 20 mil. de locuitori (↑Coreea).

Cealaltă limbă vorbită în R.P.D. Coreeană, chineza (↑China), are 51.000 de vorbitori.

COSTA RICA

Republica Costa Rica este situată în America Centrală. Se învecinează cu Nicaragua și cu Panama. Fostă posesiune spaniolă, și-a declarat independența în 1821, între 1823 și 1838 a făcut parte din Provinciile Unite ale Americii Centrale. Are 4.133.884 de locuitori.

Conform Legii 5703 din 1975, în Costa Rica, **limba oficială** a națiunii este **spaniola** (*español*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin (↑Spania), prima limbă a 3,3 mil. de locuitori.

Numărul idiomurilor din Costa Rica este estimat la 12, printre care limbi amerindiene autohtone ca bribri (*talamanca*), cu 11.000 de vorbitori, și cabécar (*chirripó*), cu 8.840 de vorbitori. Se vorbesc și o varietate de creolă cu bază lexicală engleză (↑Marea Britanie), cu 55.100 de vorbitori, vorbită în principal în Jamaica, și varietatea de chineză yue (↑China), cu 4.500 de vorbitori.

CÔTE D'IVOIRE

Republica Côte d'Ivoire este situată în vestul Africii Ecuatoriale. Se învecinează cu Burkina Faso, Ghana, Guineea, Liberia și Mali. Fostă colonie franceză, inclusă în Africa Occidentală Franceză, și-a proclamat independența în 1960. Are 18.013.409 locuitori.

Limba oficială în Côte d'Ivoire este **franceza** (*français*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul galoromanic, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și aparținând fostei puteri coloniale (↑Franța). Este prima limbă a 17.470 de locuitori și limba de comunicare interetnică a 8.326.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Côte d'Ivoire se vorbesc cel puțin 93 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea negroafricane. Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere locuitorii care le vorbesc ca prima limbă sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare, care nu vorbesc neapărat idiomul respectiv.

Printre aceste limbi se numără baoulé (*ba(w)ule*), cu 2.130.000 de vorbitori, cel mai mare grup etnic din țară; senufo, cu șase varietăți și 1.251.100 de vorbitori; anyin (*agni, anyi*), cu 610.000 de vorbitori; se vorbește și în Ghana; bété, cu trei varietăți și 410.000 de vorbitori; guro (*gouro, kwéndré, kweni, lo*), cu 332.100 de vorbitori; lobi (*lobiri, miwa*), cu 155.800 de vorbitori; jula (*di(o)ula, djula, dy(o)ula*), cu 179.100 de vorbitori, ultimele două vorbite în principal în Burkina Fasso.

CROAȚIA

Republica Croația este situată în Peninsula Balcanică din sudul Europei. Se învecinează cu Bosnia și Herțegovina, Muntenegrul, Serbia, Slovenia și Ungaria. Strămoșii croaților s-au stabilit în acest teritoriu în sec. 7. După destrămarea Imperiului Austro-Ungar a făcut parte din Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor (devenit în 1929 Regatul Iugoslavia) și apoi din R.S.F. Iugoslavia. Și-a proclamat independența în 1991. Este stat candidat la aderarea la Uniunea Europeană. Are 4.493.312 locuitori.

Conform *Constituției* (1990; revizuită inclusiv în 2001), **limba oficială** a Croației este **croata** (*hrvatski jezik*), din familia indo-europeană, ramura slavă, grupul meridional, una din cele două variante principale, alături de sârbă, ale sârbo-croatei și prima limbă a 4.252.000 de locuitori. Sistemul de scriere oficial este alfabetul latin. Are vorbitori și în Austria, Bosnia și Herțegovina, Germania, Italia, Slovacia, Slovenia, Ungaria.

După anumite estimări, în Croația se vorbesc cel puțin zece idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). În condițiile legii, în uzul oficial local, alături de croată și de alfabetul latin, se pot folosi și altă limbă, respectiv alfabetul chirilic sau alt sistem de scriere.

Italiana (↑Italia), cu 70.000 de vorbitori, este recunoscută în Istria. Sunt limbi regionale și ceha (↑Cehia), maghiara (↑Ungaria), rusyn (limbă slavă din grupul occidental), sârba (↑Serbia), slovaca (↑Slovacia), ucraineana (↑Ucraina). Se vorbesc și slovena (↑Slovenia), cu 22.810 vorbitori, dialectul istroromân (↑România), cu 555–1.500 de vorbitori; germana (↑Germania).

CUBA

Republica Cuba este situată pe insula cu același nume din arhipelagul Antilele Mari din America Centrală. Ocupanții spanioli au exterminat populația indigenă amerindiană și au adus sclavi negri din Africa. Cuba a obținut garantarea independenței în 1902. Are 11.394.043 de locuitori.

Conform *Constituției* (1976, revizuită inclusiv în 2002), **limba oficială** a Republicii Cuba este **spaniola** (*español*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin (↑Spania), prima limbă a 10 mil. de locuitori.

Numărul idiomurilor din Cuba este estimat la patru, dintre care lucumi, limbă negroafricană, folosită numai ca limba a doua, este un limbaj secret de ritual al religiei santeria.

D

DANEMARCA

Regatul Danemarcei este situat în peninsula Iutlanda din nordul Europei Occidentale; include insulele Sjaelland, Fyn, Bornhold. Se învecinează cu Germania. Teritoriul Danemarcei a fost ocupat de triburile daneze în sec. 6. În sec. 14–19 s-a aflat în uniune cu Norvegia și cu Islanda, iar temporar cu Suedia și Finlanda. Insulele Feroe și Groenlada, membre ale Regatului Danemarcei, au autonomie internă din 1948 și, respectiv, 1979. Danemarca este membră a Uniunii Europene. Are 5.468.120 de locuitori.

Limba oficială a Danemarcei este de *facto* **daneza** (*dansk*), din familia indo-europeană, ramura germanică, grupul scandinav, scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 5 mil. de locuitori. Este limbă oficială a Uniunii Europene. Are vorbitori și în Canada, Emiratele Arabe Unite, Germania, Islanda, Norvegia, SUA, Suedia.

După anumite estimări, în Danemarca se vorbesc cel puțin 14 idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut sau nu în vedere și rezidenții cu pașaport străin.

Trei limbi au *de facto* rol cooficial în zonele în care se vorbesc: inuktitut (*groenlandeza, kalaallisut*), din familia eschimo-aleută, cu 54.800 de vorbitori, scrisă cu alfabetul latin, în Groenlanda; feroeza (*føroyskt*), din același grup cu daneza, cu 45.400 de vorbitori, scrisă cu alfabetul latin, în Arhipelagul Feroe; germana (↑Germania), cu 23.000 de vorbitori, pentru care există unele școli.

Se vorbesc și limbi imigrante ca turca (↑Turcia), cu 30.000 de vorbitori; engleza (↑Marea Britanie), cu 10.000 de vorbitori, predominantă ca limba a doua; persana (↑Iran), cu 9.000 de vorbitori; kurda (↑Irak), cu 8.000 de vorbitori; limbi slave meridionale.

DJIBOUTI

Republica Djibouti este situată în estul Africii. Se învecinează cu Eritreea, Etiopia și Somalia. A fost colonie franceză sub numele de Coasta Franceză a Somalilor și apoi Teritoriul Francez al Populațiilor Afar și Issa. Și-a proclamat independența în 1977. A păstrat o colaborare strânsă cu Franța. Are 496.374 de locuitori.

Conform *Constituției* (1992), Djibouti are două **limbi oficiale**: **araba** (*al-arabiyyah, arabī*), din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul arab, și **franceza** (*français*).

Araba standard modernă (↑Arabia Saudită), care îndeplinește toate funcțiile unei limbi oficiale, este numai limba a doua.

Araba vorbită din Djibouti are 52.000 de vorbitori.

Franceza (*français*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul galoromanic, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și aparținând fostei puteri coloniale (↑Franța), este prima limbă a 15.440 de locuitori și limba de comunicare interetnică a 71.000 de locuitori.

În Djibouti se vorbesc cinci idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre ele este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Dintre aceste idiomuri, afar (*afaraf, danakil*), din familia afro-asiatică, ramura cușită, are 300.000 de vorbitori; se vorbește în principal în Etiopia, precum și în Eritreea, poate și în Somalia. Somaleza (↑Somalia), din aceeași ramură, are 291.207 vorbitori nomazi.

DOMINICA

Uniunea Dominica este situată pe insula cu același nume din arhipelagul Antilele Mici din America Centrală. A fost disputată de francezi și englezi, care au adus pe plantații sclavi negri africani. Devenită în cele din urmă colonie britanică, și-a proclamat independența în 1978. Este membră în Commonwealth. Are 72.386 de locuitori.

Limba oficială în Dominica este **engleza** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și aparținând fostei puteri coloniale și limbă a Commonwealthului (↑Marea Britanie). Este prima limbă a 10.000 de locuitori.

În Dominica se vorbesc trei idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), printre care o varietate de creolă cu bază lexicală franceză (↑Franța) din Antilele Mici (*kwèyòl*, *patwa*, *patois*), prima limbă a 42.600 de locuitori și limba de comunicare interetnică a 63.000 de locuitori.

REPUBLICA DOMINICANĂ

Republica Dominicană este situată în partea de vest a insulei Haiti din arhipelagul Antilele Mari, în America Centrală. Se învecinează cu Republica Haiti. A fost posesiune hispanică și franceză (sub numele Santo Domingo). Indigenii amerindieni au fost exterminați, în locul lor fiind aduși sclavi negri africani. Și-a declarat independența în 1821, dar a fost anexată de Republica Haiti; și-a dobândit efectiv independența în 1844. Are 9.365.818 locuitori.

Limba oficială a Republicii Dominicane este **spaniola** (*español*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin (↑Spania), prima limbă a 6.886.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Republica Dominicană se vorbesc opt idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Dintre acestea, creola haitiană cu bază lexicală franceză (↑Haiti) are 159.000 de vorbitori.

E

ECUADOR

Republica Ecuador este situată în nord-vestul Americii de Sud. Se învecinează cu Columbia și Peru. În perioada precolumbiană, teritoriul ei, formând regatul amerindian Quito, a făcut parte din Imperiul Incas de Nord. Fostă posesiune spaniolă, a fost inclusă apoi în Republica Federativă Marea Columbie. Și-a proclamat independența în 1830. Are 13.755.680 de locuitori.

Conform *Constituției* (1998), **limba oficială** a Ecuadorului este castillana (*castellano*), alt nume dat limbii **spaniole** (*español*) din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin (↑Spania), prima limbă a 9,5 mil. de locuitori.

După anumite estimări, în Ecuador se vorbesc 26 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea amerindiene autohtone, totalizând 2,3 mil. de vorbitori. Conform *Constituției*, statul respectă și stimulează dezvoltarea tuturor limbilor ecuadorienilor; quichua, shuar și celelalte limbi ancestrale au utilizare oficială pentru populațiile indigene, în termenii fixați de lege.

Quichua, cu nouă varietăți (dintre care una este limbă oficială în ↑Peru sub numele quechua), are în total 1.282.855 de vorbitori; shuar (*chiwaro*, *jibaro*, *jivaro*, *shuara*, *xivaro*) are 46.669 de vorbitori; cofân (*a'i(ngae)*, *kofân*, *kofane*) are 800 de vorbitori; se vorbește și în Columbia.

EGIPT

Republica Arabă Egipt este situată în nordul Africii, incluzând și peninsula Sinai din Asia. Se învecinează cu Israelul, Libia și Sudanul. Egiptul faraonilor a fost în Antichitate una dintre cele mai mari civilizații ale lumii. În sec. 7, arabii au introdus islamismul și limba arabă. Egiptul a făcut parte din Imperiul Otoman, dar a intrat apoi sub

influența britanică. A obținut deplina suveranitate ca republică în 1953. Are 80.335.036 de locuitori.

Conform *Constituției* (1971, revizuită inclusiv în 2005), **limba oficială** a Egiptului este **araba** (*al-arabiyyah, arabī*), din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul arab.

Araba standard modernă (↑Araba Saudită), care îndeplinește toate funcțiile unei limbi oficiale, este numai limba a doua.

Araba vorbită din Egipt, cu șase varietăți, prima limbă a 68.236.000 de locuitori, este considerată limbă *națională*.

După anumite estimări, în Egipt se vorbesc 20 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etno-lingvistice corespunzătoare.

EL SALVADOR

Republica El Salvador este situată în America Centrală. Se învecinează cu Guatemala și Hondurasul. În perioada precolumbiană a făcut parte din Imperiul Maya. Teritoriu cucerit de spanioli în sec. 16 și inclus în Căpitănia Guatemala, și-a proclamat independența în 1821, dar a fost anexat de Imperiul Mexican și inclus în Federația Provinciilor Unite ale Americii Centrale până în 1841. Are 6.948.073 de locuitori.

Conform *Constituției* (1983, revizuită inclusiv în 2000), **limba oficială** în El Salvador este castiliana (*castellano*), alt nume al limbii **spaniole** (*español*) din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin (↑Spania), prima limbă a 5,9 mil. de locuitori.

După anumite estimări, în El Salvador se vorbesc șapte idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte).

ELVEȚIA

Confederația Elvețiană este situată în Europa Centrală. Se învecinează cu Austria, Franța, Germania, Italia și Liechtenstein. Populată de triburi celtice, a fost romanizată după cucerirea ei de către Cezar.

Din sec. 3 s-au stabilit aici triburi germanice. Fondată în 1291, independența i s-a recunoscut în 1648. Are 7.554.661 de locuitori.

Conform *Constituției* (1874, forma revizuită în 1998 este în vigoare din 2000), Elveția are patru **limbi naționale**: franceza, germana (standard), italiana și romanza. Primele trei sunt limbi **oficiale** la nivelul Confederației, iar ultima are rol oficial numai pe plan local și în raporturile dintre vorbitorii ei și Confederație.

Franceza (*français*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul galoromanic, scrisă cu alfabetul latin (↑Franța), prima limbă a 1.272.000 de locuitori, este folosită cotidian de 33% din populație.

Germana (*Deutsch*) standard, din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin (↑Germania), prima limbă a foarte puțini locuitori, are în total în Elveția 4.669.000 de vorbitori. Dialectul german Schwyzerdütsch (*Alemannisch*), cu 4.215.000 de vorbitori, cu o importantă literatură, este vorbit uzual de germanofoni, fiind folosit cotidian de 72% din populație; se vorbește și în Austria, Franța (unde este numit *alsacien*), Germania, Liechtenstein.

Italiana (*italiano*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul italomaneic, scrisă cu alfabetul latin (↑Italia), este prima limbă a 195.000 de locuitori.

Romanșa (*Romans(c)h, romanche, rumantsch*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul retoroman, scrisă cu alfabetul latin, este prima limbă a 40.000 de locuitori bilingvi; romanșa este singurul idiom din acest grup care are statut oficial.

După anumite estimări, în Elveția se vorbesc 23 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), printre care limbi imigrante ca sârba (↑Serbia), albaneza (↑Albania), portugheza (↑Portugalia), spaniola (↑Spania), engleza (↑Marea Britanie). Aproape toți locuitorii sunt cel puțin bilingvi.

EMIRATELE ARABE UNITE

Emiratele Arabe Unite sunt situate în Orientul Mijlociu. Se învecinează cu Arabia Saudită și Omanul. Fost protectorat britanic în sec. 19. În 1968–1971 au format, împreună cu Qatarul și Bahrainul, Omanul Contractual, inclus în Federația Emiratelor de la Golful

Persic. Emiratele Arabe Unite s-au constituit în 1971. Au 4.444.011 locuitori.

Limba oficială a Emiratelor Arabe Unite este **araba** (*al-arabiyyah, arabī*), din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul arab.

Araba standard modernă (↑Arabia Saudită), care îndeplinește toate funcțiile unei limbi oficiale, este numai limba a doua.

Araba vorbită din Emiratele Arabe Unite, cu patru varietăți, este prima limbă a 929.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Emiratele Arabe Unite se vorbesc 36 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), mai ales limbi imigrante, printre care persana (↑Iran), cu 80.000 de vorbitori; engleza (↑Marea Britanie), cu 100 de vorbitori; hindi (↑India); urdu (↑Pakistan).

ERITREEA

Statul Eritreea este situat în Africa de Est, la Marea Roșie. Se învecinează cu Djibouti, Etiopia și Sudanul. Regiunea de coastă a fost colonie italiană. Etiopia a făcut parte din Africa de Est Italiană împreună cu Somalia Italiană și Etiopia. În 1952 a devenit regiune autonomă a Etiopiei, dar a fost apoi transformată de aceasta într-o simplă provincie. Și-a proclamat independența în 1993, dar conflictul dintre cele două state continuă. Are 4.906.585 de locuitori.

Eritreea are trei **limbi naționale**: **araba**, din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul arab, **tigrinya** și **engleza**.

Araba (*al-arabiyyah, arabī*) **standard modernă** (↑Arabia Saudită), care îndeplinește toate funcțiile unei limbi oficiale, este folosită numai ca limba a doua.

Araba vorbită din Eritreea, cu trei varietăți, este prima limbă a 218.000 de locuitori.

Tigrinya (*tigray, tigrigna*), din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul etiopian, este prima limbă a 1,2 mil. de locuitori și a doua limbă a 146.933 de locuitori; are vorbitori și în Etiopia, Germania, Israel.

Engleza (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională

(↑Marea Britanie), nu are în Eritreea un număr precizat de vorbitori.

După anumite estimări, în Eritreea se vorbesc 24 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Prin *Constituția* adoptată în 1997, dar neintrată în vigoare, este garantată egalitatea tuturor limbilor din Eritreea.

Tigré (*khasa, xasa*), din aceeași ramură cu tigrinya, are 800.000 de vorbitori; se vorbește și în Sudan.

Dintre limbile din ramura cușită a familiei afro-asiatice, saho (*sao, shaho, shiho, shoho*), cu 180.000 de vorbitori, se vorbește și în Etiopia; afar (*afaraf, danakil, denkel*), cu 160.000 de vorbitori, se vorbește în principal în Etiopia, precum și în Djibouti, poate și în Somalia; bedawi (*bedauye, bedawie, bedaw(i)ye, be(d)ja, bedwi, bedya, lobat*), cu 150.000 de vorbitori, se vorbește în principal în Sudan, precum și în Egipt; bilen (*agaw de nord, balen, belen(i), bilayn, bil(e)in, bileno, bogo(s)*) are 70.000 de vorbitori.

Se vorbesc și limbi negroafricane: kunama (*ba(a)da, ba(a)den, ba(a)za, baazayn, ba(a)zen, cunama, diila*), cu 107.000 de vorbitori, se vorbește și în Etiopia; nara (*barea, baria, barya, higr, koyta, mogareb, nera, santora*) are 80.000 de vorbitori.

ESTONIA

Republica Estonia este situată în Europa de Est. Se învecinează cu Letonia și cu Rusia. Strămoșii estonienilor sunt veniți dinspre răsărit. Estonia a fost ținta expansiunii germane, iar apoi a fost anexată de Rusia țaristă. Și-a proclamat independența în 1918, dar în 1940 a fost anexată de URSS, ca urmare a pactului Molotov-Ribbentrop. După destrămarea URSS a redevenit independentă în 1991. Este membră a Uniunii Europene. Are 1.315.912 locuitori.

Conform *Constituției* (1992), în Estonia **limba oficială** a statului și a autorităților locale este **estona** (*eesti*), din familia uralică, ramura fino-ugrică, grupul finic, scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 953.032 de locuitori. Este limbă oficială a Uniunii Europene. Are vorbitori și în Australia, Canada, Finlanda, Letonia, Marea Britanie, partea europeană a Rusiei, SUA, Suedia.

După anumite estimări, în Estonia se vorbesc 15 idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori

ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare. Conform *Constituției*, în localitățile în care limba majorității populației este alta decât estona, autoritățile locale pot folosi limba majorității rezidenților permanenți din localitate pentru comunicarea în interiorul acesteia în condițiile legii; folosirea limbilor străine, inclusiv a limbilor minorităților etnice, de către autoritățile statului, în justiție și în cursul cercetărilor preliminare se face de asemenea în condițiile legii.

Se vorbesc și rusa (↑Rusia), cu 468.216 vorbitori; ucraineana (↑Ucraina), cu 21.230 de vorbitori; belarusa (↑Belarus), cu 8.841 de vorbitori; finlandeza (↑Finlanda), cu 5.155 de vorbitori; tătara (↑Rusia), cu 2.248 de vorbitori; germana (↑Germania), cu 1.249 de vorbitori.

ETIOPIA

Republica Federală Democratică Etiopia este situată în estul Africii. Se învecinează cu Djibouti, Eritreea, Kenya, Somalia și Sudan. Fosta Abisinia și-a păstrat independența față de sistemul colonial, cu excepția ocupației italiene din anii 1936–1941, când a făcut parte din Africa de Est Italiană. Are 76.511.887 de locuitori.

Conform *Constituției* (1994), **limba de lucru** a guvernului federal al Etiopiei este **amhara** (*amarigna, amarinya, amharica, abisiniana, etiopiana*), din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul etiopian, prima limbă a 17.372.913 de locuitori și limba a doua a 4 mil. de locuitori, limba principală de predare în școli. Are vorbitori și în Egipt, Israel, Suedia.

După anumite estimări, în Etiopia se vorbesc 85 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), în special afro-asiatice și negroafricane. Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Conform *Constituției*, toate limbile din Etiopia se bucură de recunoaștere egală, iar membrii Federației își pot determina prin lege limbile de lucru.

Celelalte limbi principale de predare în școli sunt somaleza (↑Somalia), prima limbă a 3.334.113 locuitori și limba a doua a

101.340 de locuitori; tigrinya (↑Eritreea), scrisă cu alfabetul etiopian, prima limbă a 3.224.875 de locuitori și limba a doua a 146.933 de locuitori; engleza (↑Marea Britanie), prima limbă a 1.986 de locuitori și limba a doua a 169.726 de locuitori, principala limbă străină predată în școală.

Printre limbile din ramura cușită a familiei afro-asiatice se numără oromo, cu două varietăți (dintre care una vorbită și în Egipt) și 17.920.000 de vorbitori; sidamo (*sidaminya, sidámo 'afó*), cu 1.876.329 de vorbitori; haddiya (*adea, adiya, adiyé, hadia, had(i)ya*), cu 923.958 de vorbitori; kambaata (*donga, kambara, kambat(t)a, kem(b)ata*), cu 606.241 de vorbitori.

Printre limbile din ramura omotică a familiei afro-asiatice se numără wolaytta (*borodda, ometo, ualamo, uba, uollamo, wal(l)amo, wel(l)amo, wolait(t)a, wolataita, wolayta, wollamo*), cu 1.231.673 de vorbitori; gedeo (*daras(s)a, derasa(nya), deresa, geddeo*), cu 637.082 de vorbitori; kafa (*caffino, kaffa, kaficho, kef(f)a, manjo*), cu 569.626 de vorbitori.

Dintre limbile negroafricane, berta (*barta, beni shangul, berthá, burta, jebelawi, wetawit*) are 124.799 de vorbitori, iar gumuz (*bega(-tse), debatsa, debuga, dehenda, gombo, gumis, gumuzinya, mendeya, shankilligna, shankillinya, shanqilla, sigumza*) 120.424 de vorbitori; ambele se vorbesc și în Sudan.

F

FIJI

Republica Insulelor Fiji este situată în Oceania, cuprinzând un grup de insule din sud-vestul Oceanului Pacific, populate de melanezieni și polinezieni. A fost colonie britanică timp de un secol. Din cauza scăderii populației autohtone, în sec. 20, în Fiji au fost aduși muncitori din India. Și-a proclamat independența în 1970. Este membră în Commonwealth. Are 918.675 de locuitori.

Conform *Constituției* (1988; revizuită în 1997), trei limbi au statut egal în stat: **engleza, fijiana și hindustani**; în relațiile cu autoritățile centrale și locale, inclusiv în Parlament, orice persoană

are dreptul de a folosi una din aceste trei limbi, direct sau prin interpret.

Engleza (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie), este prima limbă a 4.929 de locuitori și limbă de comunicare interetnică a 172.000 de locuitori. Este limba oficială a Parlamentului și, practic, principala limbă a guvernului, învățământului, comerțului.

Fijiana (*fiji (de est), fiji standard, nadro(n)ga*), din familia austroneziană, ramura malayo-polineziană, grupul melanezian, scrisă cu alfabetul latin, este prima limbă a 330.441 de locuitori și limba a doua a 320.000 de locuitori. Se vorbește și în Nauru, Noua Zeelandă, Vanuatu.

Hindustani din Fiji (*hindi din Fiji*), din familia indo-europeană, ramura indo-iraniană, grupul indian, scrisă cu alfabetul devanagari, este prima limbă a 380.000 de locuitori. Prezintă simplificări în structura gramaticală față de limba hindi standard (↑India). Este vorbită de aproape toți locuitorii de origine indiană. Are vorbitori și în Australia, SUA.

Există ziare și emisiuni de radio și în fijiană și hindustani.

După anumite estimări, în Fiji se vorbesc 22 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre ele este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare. *Constituția* încurajează multiculturalismul, consemnând varietatea credințelor, tradițiilor, limbilor și culturilor tuturor comunităților și consfințind dreptul tuturor persoanelor de a-și păstra limba, cultura și tradițiile.

Se vorbesc, printre altele, chineza (↑China), limbă imigrantă, cu 5.500 de vorbitori; kiribati (↑Kiribati), cu 5.300 de vorbitori; tongana (↑Tonga), cu 1.220 de vorbitori; samoana (↑Samoa), cu 1.139 de vorbitori; tuvaluana (↑Tuvalu), cu 488 de vorbitori.

FILIPINE

Republica Filipinelor este situată în sud-estul Asiei, în Oceanul Pacific, cuprinzând 7.107 insule de diverse mărini. Fostă colonie

spaniolă din sec. 16, a fost cedată în 1898 SUA. Și-a proclamat independența în 1946. Are 91.077.287 de locuitori.

Conform *Constituției* (1987), limbile oficiale ale Filipinelor sunt **filipino și engleza**.

Filipino (*pilipino*) este, conform *Constituției*, limba națională, dezvoltată și îmbogățită în continuare pe baza limbilor din Filipine și a altor limbi; guvernul susține utilizarea ei ca mijloc de comunicare oficială și ca limbă a sistemului de învățământ. Este varianta standard a limbii tagalog, scrisă cu alfabetul latin, cu împrumuturi din alte limbi regionale; 52% din locuitori au declarat că pot vorbi filipino ca a doua limbă. Tagalog a beneficiat de prestigiul utilizării în zona capitalei, Manila, și de folosirea și în afara ariilor în care era prima limbă; introdusă în învățământul de toate gradele, forma ei standardizată s-a difuzat rapid.

Engleza (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limbă a ultimei puteri coloniale (↑Marea Britanie), este prima limbă a 32.802 locuitori și limba de comunicare interetnică a 42.207.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Filipine se vorbesc 180 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea din familia austroneziană, ramura malayo-polineziană; unele se scriu cu alfabetul latin sau/și arab; unele sunt predate în școli, se folosesc în ziare, emisiuni de radio, în administrația locală, comerț, religie, ori au literatură populară orală. Conform *Constituției*, ca mijloace de comunicare și educație, limbile regionale sunt limbi **oficiale auxiliare** în regiuni, unde servesc ca mijloace auxiliare în învățământ.

Cele opt limbi principale din Filipine, toate din familia austroneziană, ramura malayo-polineziană, sunt enumerate mai jos.

Tagalog, prima limbă a 14.486.888 de locuitori, este limba cea mai răspândită în Filipine, inclusiv ca limbă a doua. Are vorbitori și în Arabia Saudită, Canada, Emiratele Arabe Unite, Marea Britanie, SUA.

Cebuano (*binisaya, bisayan, sebuano, sugbu(h)anon, visayan*) are 20.043.502 de vorbitori;

Ilocano (*ilok(an)o*) are 8 mil. de vorbitori.

Hiligaynon (*hiligainon, illogo, ilonggo*) are 7 mil. de vorbitori. Ultimele trei au vorbitori și în SUA.

Bicolano (*bicol*), cu cinci varietăți, are 3.842.303 de vorbitori.

Waray-waray (*binisaya, samaran, samareño, samar-leyte, waray*), are 2.437.688 de vorbitori.

Pampangan (*kapampangan, pampang(ueñ)o*) are 1.897.378 de vorbitori.

Pangasinan are 1.164.586 de vorbitori.

Se vorbesc și maguindanao (*magindanaon, magindanaw*), cu 1 mil. de vorbitori; tausug (*jolohano, moro joloano, sinug tausug, sulu(k), tausog, taw sug*), cu 900.000 de vorbitori, vorbită și în Indonezia, Malaysia; maranao (*anao, maranaw*), cu 776.169 de vorbitori; ibanag (*ybanag*), cu 500.000 de vorbitori; aklanon (*aklan(o), aklanon-bisayan, panay*), cu 394.545 de vorbitori; manobo, cu 11 varietăți și 386.202 vorbitori; kinaray-a (*antiqueño, ati, hamtiknon, hinaray-a, karay-a, kiniray-a, panayano, sulud*), cu 377.529 de vorbitori; masbatenyo (*aasbateño, minasbate*), cu 350.000 de vorbitori; surigaonon, cu 344.974 de vorbitori; bantoanon (*asiq*) și romblomanon (*romblon*), cu câte 200.000 de vorbitori; kankanaey (*central*) (*kankanai, kankanay*), cu 150.000 de vorbitori; davawenyo (*davaoño, davaweño, matino*), cu 147.279 de vorbitori; ifugao, cu patru varietăți și 140.100 de vorbitori; ibaloi (*benguet-igorot, ibadoy, ibaloy, igodor, inibaloi, nabaloi*), cu 111.449 de vorbitori; yakan (*yacan*), cu 105.545 de vorbitori, vorbită și în Malaysia; sambal, cu două varietăți și 102.867 de vorbitori; blaán (*bilaan*), cu două varietăți și 190.754 de vorbitori; tboli (*tagabili, t'boli, tiboli*), cu 95.323 de vorbitori; subanon, cu două varietăți și 95.000 de vorbitori; samal, cu 90.027 de vorbitori; kalinga, cu opt varietăți și 70.746 de vorbitori; ilongot (*bukalot, bugkalut, lingotes*), cu 50.786 de vorbitori; tiruray (*teduray, tirurai*), cu 50.000 de vorbitori; bontoc centrală (*bontok, igorot*), cu 40.000 de vorbitori, butuanon, cu 34.547 de vorbitori; palawano, cu trei varietăți și 29.627 de vorbitori, toate din familia austroneziană, ramura malayo-polineziană.

În Filipine se vorbește și o limbă creolă cu bază lexicală spaniolă (↑Spania), chavacano (*chabakano, zamboangueño*), cu 292.630 de vorbitori, vorbită și în Malaysia.

Chineza (↑China), limbă imigrantă cu trei varietăți, are 660.582 de vorbitori.

Spaniola (↑Spania), fostă limbă oficială, are 2.658 de vorbitori, mai ales la Manila, iar araba (↑Arabia Saudită) are un număr neprecizat de utilizatori. Conform *Constituției*, aceste două limbi sunt promovate pe bază voluntară și opțională.

FINLANDA

Republica Finlanda este situată în Europa de nord. Se învecinează cu Norvegia, Suedia și Rusia. Teritoriul ei, populat de triburi fino-ugrice, a fost cucerit de Suedia în sec. 12–13 și a fost administrat de aceasta până la începutul sec. 19, după care a fost încorporat Rusiei. A devenit complet independentă în 1917 și a reușit să reziste invaziei sovietice. Este membră a Uniunii Europene. Are 5.238.460 de locuitori.

Conform *Constituției* (2000), Finlanda are două limbi **naționale: finlandeza și suedeza**; dreptul fiecăruia de a-și folosi în fața justiției și a altor autorități propria limbă, finlandeza sau suedeza, și de a primi documente oficiale în aceste limbi este garantat prin lege; autoritățile publice asigură nevoile culturale și sociale ale locuitorilor vorbitori de finlandeză și de suedeză pe baze egale. Ambele sunt limbi oficiale ale Uniunii Europene.

Finlandeza (*suomi*), din familia uralică, ramura fino-ugrică, grupul finic, scrisă cu alfabetul latin, este prima limbă a 4,7 mil. de locuitori. Are vorbitori și în Canada, Estonia, Norvegia, partea europeană a Rusiei, SUA, Suedia.

Suedeza (*svenska*), din familia indo-europeană, ramura germanică, grupul scandinav, scrisă cu alfabetul latin (↑Suedia), este prima limbă a 296.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Finlanda se vorbesc 23 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte).

Sami (*lapona*), grup de trei dialecte sau limbi din familia uralică, are 2.550 de vorbitori; se vorbește și în partea europeană a Rusiei. Romani (*fintika rómma, gypsy*) are 5.410 de vorbitori. Conform *Constituției*, etnicii sami, ca populație indigenă, cetățenii de etnie romă și alte grupuri au dreptul de a-și păstra și dezvolta propria limbă și cultură; etnicii sami au dreptul de a-și folosi limba în raporturile cu autoritățile, în condițiile legii.

Se vorbesc și rusa (↑Rusia), cu 10.000 de vorbitori; româna (↑România), cu 1.000 de vorbitori.

FRANȚA

Republica Franceză este situată în Europa occidentală. Se învecinează cu Andorra, Belgia, Elveția, Germania, Italia, Luxemburgul, Monaco și Spania. Are mai multe teritorii dependente situate pe alte continente: insulele Guadelupa și Martinica din Oceanul Atlantic și Réunion din Oceanul Indian; Guyana Franceză, din nordul Americii de Sud; Noua Caledonie, Polinezia Franceză din Oceania ș.a. Populată de triburi celtice, Galia a fost romanizată după cucerirea ei de către Cezar. Poporul francez a rezultat din contopirea galoromanilor cu neamul germanic al francilor. Franța și-a întărit continuu centralizarea statală și și-a creat al doilea mare imperiu colonial din lume, după cel britanic; majoritatea fostelor posesiuni franceze și-au dobândit pe rând independența. Este membră a Uniunii Europene. Are 63.713.926 de locuitori.

Conform articolului introdus în 1992 în *Constituție* (1956), **limba Republicii este franceza** (*français*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul galoromanic, scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 51 mil. de locuitori, vorbită de toată populația. Este limbă oficială a Uniunii Europene, unde predomină ca limbă de lucru împreună cu engleza și germana, și limbă de lucru a ONU. Are vorbitori și în Algeria, Andorra, Arabia Saudită, Austria, Belgia, Benin, Burkina Faso, Burundi, Cambogia, Camerun, Canada, R. Centrafricană, Ciad, Comore, R. Congo, R.D. Congo, Côte d'Ivoire, Djibouti, Elveția, Emiratele Arabe Unite, Filipine, Gabon, Guineea, Guineea Ecuatorială, Haiti, Israel, Italia, Liban, Luxemburg, Madagascar, Mali, Marea Britanie, Maroc, Mauritania, Mauritius, Monaco, Niger, Rwanda, Senegal, Seychelles, SUA, Togo, Tunisia, Ungaria, Vanuatu.

Franceza, cu un număr total de vorbitori ca prima sau a doua limbă evaluat la 265 mil., limbă oficială în 28 de state (Belgia, Benin, Burkina Faso, Camerun, Canada, R. Centrafricană, Ciad, Comore, R. Congo, R.D. Congo, Côte d'Ivoire, Djibouti, Elveția, Franța, Gabon, Guineea, Guineea Ecuatorială, Haiti, Luxemburg, Madagascar, Mali, Monaco, Niger, Rwanda, Senegal, Seychelles, Togo, Vanuatu) și limbă națională în alte șapte, este situată pe locul

2 în lume după un complex de criterii: numărul de vorbitori ca prima și a doua limbă, numărul și populația țărilor în care se vorbește, numărul principalelor domenii care o utilizează pe plan internațional, puterea economică a țărilor care o folosesc și prestigiul socio-literar.

Din franceză provin numeroase cuvinte intrate pe cale populară sau cultă în diverse limbi, ultimele inclusiv în română (↑România), ca *a acorda, birocrăție, calibru, debutant, emotiv, lejer, milionar, a ofensa, parchet, restaurant, siluetă, șampanie, turist*.

După anumite estimări, în Franța se vorbesc 64 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte) autohtone sau imigrante.

Se vorbesc și dialectul german (↑Germania) alsacian, cu 1,5 mil. de vorbitori; italiana (↑Italia), cu 1 mil. de vorbitori; occitana, limbă din același grup cu franceza, cu 515.000 de vorbitori inclusiv gascona; bretona, cu 500.000 de vorbitori, singura limbă celtică vorbită actualmente pe continentul european propriu-zis, unde a fost adusă din Anglia în sec. 5–7; are vorbitori și în SUA; corsicana (*corse, corsi, corso, corsu*), dialect italian, cu 341.000 de vorbitori; are vorbitori și în Bolivia, Canada, Cuba, Italia, SUA, Uruguay, Venezuela; dialectul roussillonez al limbii catalane (↑Andorra, ↑Spania), cu 100.000 de vorbitori; basca, limbă mediteraneeană, cu două varietăți și 76.200 de vorbitori; se vorbește și în Spania.

În Franța se vorbesc și limbi imigrante europene: portugheza (↑Portugalia), cu 750.000 de vorbitori; turca (↑Turcia), cu 135.000 de vorbitori; engleza (↑Marea Britanie), cu 81.000 de vorbitori; neerlandeza (↑Olanda), cu 80.000 de vorbitori.

Există și vorbitori de limbi imigrante provenite din fostele colonii ale Franței din Africa: araba vorbită marocană (↑Maroc), cu 492.700 de vorbitori, și araba vorbită tunisiană (↑Tunisia), cu 212.000 de vorbitori; wolof (↑Senegal), cu 34.5000 de vorbitori. În departamentele și teritoriile de peste mări ale Franței se vorbesc și varietăți creole franceze și limbi locale.

GABON

Republica Gaboneză este situată în Africa de vest, în Golful Guineii. Se învecinează cu Camerun, R. Congo și Guineea Ecuatorială. Populată de triburi bantu, a făcut parte din colonia Congo Francez și apoi din Africa Ecuatorială Franceză. Și-a proclamat independența în 1960. Are 1.454.867 de locuitori.

Conform *Constituției* (1991), **limba oficială de lucru** a Gabonului este **franceza** (*français*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul galoromanic, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație intrnațională și aparținând fostei puteri coloniale (↑Franța). Este prima limbă a 37.500 de locuitori și limbă de comunicare interetnică a 1.108.000 de locuitori, singura limbă folosită în învățământ.

După anumite estimări, în Gabon se vorbesc cel puțin 42 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea – negroafricane. Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare. Conform *Constituției*, Republica acționează pentru protecția și promovarea limbilor naționale.

Printre acestea se numără punu (*(y)ipunu, p(o)uno, yipounou*), cu 123.009 de vorbitori, vorbită și în R. Congo; fang (*pahoun, pamue*), cu 61.504 vorbitori, vorbită în principal în Guineea Ecuatorială, precum și în Camerun, R. Congo, São Tomé și Príncipe; myene, cu 46.743 de vorbitori; mbere (*ambede, limbede, mbédé, mbété*), cu 45.513 vorbitori; vorbită în principal în R. Congo; sira (*(e)shira, gisira, ichira, is(h)ira, shire, yichira*), cu 39.449 de vorbitori; kota (*ikota, ikuta, kotu*), cu 34.442 de vorbitori; njebi (*bandzabi, injebi, n(d)jabi, ndjevi, yinjebi, (yi)nzebi*), cu 25.000 de vorbitori, ultimele două vorbite și în R. Congo; teke de nord (*iteghe, katege, ketego, teg(h)e, teke*), cu 15.745 de vorbitori, vorbită în principal în R. Congo.

GAMBIA

Republica Gambia este situată în Africa occidentală, pe țărmul Oceanului Atlantic, ca enclavă în teritoriul Senegalului. În Evul

Mediu a făcut parte din imperiile africane Ghana și apoi Mali. Teritoriul ei a fost inclus, împreună cu Senegalul, în colonia britanică Senegambia, devenind ulterior colonie britanică de sine stătătoare. Și-a proclamat independența în 1965. Între 1982 și 1989 a făcut parte din confederația Senegambia. Este membră în Commonwealth. Are 1.688.359 de locuitori.

Limba oficială a Gambiei este **engleza** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie). Este prima limbă a 1.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Gambia se vorbesc 17 idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea – negroafricane. Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Printre aceste limbi se numără mandinka, cu 453.500 de vorbitori, vorbită în principal în Senegal; pulaar (↑Senegal), cu 262.550 de vorbitori; varietatea de wolof din Gambia, care prezintă unele deosebiri față de cea din Senegal, cu 165.000 de vorbitori; soninke (↑Mali), cu 66.175 de vorbitori; jola-fonyi (↑Senegal), cu 59.650 de vorbitori; serer-sine (↑Senegal), cu 28.360 de vorbitori; mandjak (*kanyop, mandjaque, mandyak, manjaca, manjaco, manjacu, manjack, manjiak, ndyak*), cu 19.250 de vorbitori, vorbită în principal în Guineea-Bissau, cu vorbitori și în Franța, Senegal; maninkakan *de vest* (*maninka de nord-vest, malinka, malinke*), cu 12.600 de vorbitori, vorbită în principal în Senegal, precum și în Guineea-Bissau, Mali.

GEORGIA

Georgia este situată în sud-vestul Asiei, în zona Munților Caucaz. Se învecinează cu Armenia, Azerbaidjanul, Rusia și Turcia. Vechi stat de sine stătător, teritoriul său a fost alipit începând din 1801 Rusiei, iar ulterior a făcut parte din URSS, ca RSS Gruzină. Și-a proclamat independența în 1991. Teritoriile secesioniste Abhazia și Osetia de Sud și-au creat guverne nerecunoscute, sprijinite de Rusia. Face parte din CSI. Are 4.646.003 locuitori.

Limba oficială a Georgiei este **georgiana** (*gruzina, kartuli, kartveliana comună*), din familia caucaziană, scrisă cu alfabetul propriu mkhedruli, prima limbă a 3.901.380 de locuitori. Are vorbitori și în Armenia, Azerbaidjan, Iran, Kazahstan, Kârgâzstan, partea asiatică a Rusiei, SUA, Tadjikistan, partea asiatică a Turciei, Turkmenistan, Ucraina, Uzbekistan.

După anumite estimări, în Georgia se vorbesc 25 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte).

Abhaza (*abxazo*), limbă caucaziană cu 101.000 de vorbitori, este limbă oficială în republica autonomă Abhazia; se vorbește și în partea asiatică a Turciei, Ucraina.

În Georgia se vorbesc și armeană (↑Armenia), cu 448.000 de vorbitori; rusa (↑Rusia), cu 372.000 de vorbitori; azerbaidjana (↑Azerbaidjan), cu 308.000 de vorbitori; oseta, cu 100.000 de vorbitori, cu vorbitori și în Azerbaidjan, Germania, Kazahstan, partea asiatică a Rusiei, Tadjikistan, partea asiatică a Turciei, Turkmenistan, Ucraina, Uzbekistan; kurda de nord (*kurmanji, kurmancî, kurdî*) (↑Irak, ↑Turcia), cu 40.000 de vorbitori; greaca (↑Grecia), cu 38.000 de vorbitori.

GERMANIA

Republica Federală Germania este situată în Europa Centrală. Se învecinează cu Austria, Belgia, Cehia, Danemarca, Elveția, Franța, Luxemburgul, Olanda și Polonia. Continuă regatul franc oriental, populat de triburi germanice și numit, până în 1806, Sfântul Imperiu Roman (de Națiune Germană). În Evul Mediu, teritoriul german a fost fărâmițat în peste 300 de stătuțe feudale cvasiautonomie. Unificarea Germaniei s-a realizat în 1871, prin proclamarea imperiului federal german. Împărțită după al Doilea Război Mondial în Republica Federală Germania și Republica Democrată Germană, create în 1949 și separate din 1961 prin Zidul Berlinului, Germania s-a reunificat în 1990. Este membră a Uniunii Europene. Are 82.400.996 de locuitori.

Limba oficială a Germaniei este **germana** (*Deutsch*) standard, din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 75,3 mil. de locuitori. Este limbă oficială a Uniunii Europene și limbă de lucru, după engleză și franceză, mai

ales în urma integrării, în ultimele două valuri, a unor state nefrancofone. Are vorbitori și în R. Africa de Sud, Argentina, Australia, Austria, Belgia, Bolivia, Bosnia și Herțegovina, Brazilia, Canada, Chile, Cehia, Danemarca, Ecuador, Elveția, Emiratele Arabe Unite, Estonia, Filipine, Finlanda, Franța, Ungaria, Israel, Italia, Kazahstan, Kârgâzstan, Liechtenstein, Luxemburg, R. Moldova, Namibia, Paraguay, Polonia, România, partea europeană a Rusiei, Slovacia, Slovenia, SUA, Tadjikistan, Ucraina, Uruguay, Uzbekistan.

Germana, cu un număr total de vorbitori evaluat la 109 mil., limbă oficială sau națională în nouă țări, este situată pe locul 7 în lume după un complex de criterii: numărul de vorbitori ca prima și a doua limbă, numărul și populația țărilor în care se vorbește, numărul principalelor domenii care o utilizează pe plan internațional, puterea economică a țărilor care o folosesc și prestigiul socio-literar.

Din germană provin numeroase cuvinte (mai ales termeni tehnici) intrate în diverse limbi, inclusiv, direct sau indirect, în română (↑România), ca *bismut, cartof, feldspat, griș, halbă, maior, nichel, pantof, rolă, spital, șmecher, turn, ungur*.

După anumite estimări, în Germania se vorbesc actualmente 71 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut sau nu în vedere și rezidenții cu pașaport străin.

Sunt limbi regionale romani, cu trei varietăți (printre care sinte) și 85.199 de vorbitori; soraba, limbă slavă din grupul occidental, cu două varietăți și 29.000 de vorbitori; frizona, limbă germanică, cu două varietăți și 15.000 de vorbitori; daneza (↑Danemarca), cu 11.000 de vorbitori.

Se vorbesc și limbi imigrante recente: turca (↑Turcia), cu 2.107.426 de vorbitori; croata (↑Croatia), cu 652.000 de vorbitori; italiana (↑Italia), cu 548.000 de vorbitori; kurda (↑Irak), cu 541.311 vorbitori; greaca (↑Grecia), cu 314.000 de vorbitori; polona (↑Polonia), cu 241.000 de vorbitori; spaniola (↑Spania), cu 134.000 de vorbitori; portugheza (↑Portugalia), cu 78.000 de vorbitori.

GHANA

Republica Ghana este situată în Africa de vest, în Golful Guineii. Se învecinează cu Burkina Faso, Côte d'Ivoire și Togo. A rezultat prin unirea fostei colonii britanice Coasta de Aur și a protectoratului Togoland (Togo Britanic). Și-a proclamat independența în 1957. Este membră în Commonwealth. Are 22.931.299 de locuitori.

Limba oficială a Ghanei este **engleza** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie). Este limbă de comunicare interetnică a 1.436.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Ghana se vorbesc 81 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea – negroafricane. Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Printre aceste idiomuri se numără akan (cu mai multe dialecte, printre care akuapem, akyem, asante, fante), cu 8,3 mil. de vorbitori; éwé (*be, ebwe, efe, eibe, eue, eve, ewe, krepe, krepri, popo, vhe*), cu 2.250.000 de vorbitori; abron (*bron(g), doma, gyaman*), cu 1.050.000 de vorbitori, vorbită și în Côte d'Ivoire; dagbani (*dagbamba, dagbane, dagomba*), cu 800.000 de vorbitori, vorbită și în Togo; dangme (*adangme*), cu 800.000 de vorbitori; ga (*ac(c)ra, amina, gain*), cu 600.000 de vorbitori. Hausa (↑Nigeria), limbă afro-asiatică, este limba de comunicare interetnică a 12.262.000 de locuitori.

GRECIA

Republica Elenă este situată în sudul Europei, în Peninsula Balcanică, ocupând și cca 2.000 de insule învecinate. Se învecinează cu Albania, Bulgaria, Macedonia și Turcia. A făcut parte din Imperiul Bizantin și a fost inclusă apoi în cel Otoman, față de care și-a obținut independența în 1829. Este membră a Uniunii Europene. Are 10.706.290 de locuitori.

Limba oficială a Greciei este **greaca** (*ellinika*), în varianta *dhimotiki* (limba uzuală), limbă indo-europeană izolată, scrisă cu

alfabetul grecesc, prima limbă a 9.859.000 de locuitori. Este limbă oficială a Uniunii Europene. Este limbă oficială și în Țipru. Are vorbitori și în R. Africa de Sud, Albania, Armenia, Australia, Austria, Bahamas, Bulgaria, Canada, R. Congo, R.D. Congo, Djibouti, Egipt, Emiratele Arabe Unite, Franța, Georgia, Germania, Italia, Iordania, Kazahstan, Macedonia, Malawi, Marea Britanie, Paraguay, Polonia, România, partea europeană a Rusiei, Sierra Leone, SUA, Suedia, Tunisia, partea europeană a Turciei, Ucraina, Ungaria.

Româna (ȚRomânia) a împrumutat direct cuvinte din greaca bizantină, ca *arvună, călimară, folos, prisos*, și din greaca modernă, ca *agale, bătalie, costisitor, dragoman, fidea, icusar, lăuză, a molipsi, nostim, oleacă, plicticos, scop, tiran, țâr*. În domeniile științei și culturii, din greacă au intrat în limbile europene, și, indirect, în română, foarte multe cuvinte, ca *anemie, dactil, melodie, pedagog, teză*, prefixe, ca *a(n)-, ana-, anti-, cata-, dia-, meta-*, și elemente de compunere antepuse, ca *filo-, hiper-, hipo-, macro-, micro-, tele-, xeno-*, sau postpuse, ca *-fil(ie), -fob(ie), -grafie, -logie, -manie*.

După anumite estimări, în Grecia se vorbesc 24 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), nerecunoscute oficial.

Printre acestea se numără dialectele aromân și meglenoromân (ȚRomânia), cu 200.000, respectiv 3.000 de vorbitori; albaneza (ȚAlbania), scrisă în Grecia cu alfabetul grecesc, cu două varietăți și 160.000 de vorbitori; turca (ȚTurcia), cu 128.380 de vorbitori; engleza (ȚMarea Britanie), cu 8.000 de vorbitori.

GRENADA

Statul Grenada este situat în America Centrală, în insula cu același nume din arhipelagul Antilele Mici și în Grenadinele meridionale din Mare Caraibilor. A fost colonie franceză și apoi britanică. După exterminarea amerindienilor a fost populată cu sclavi negri africani și apoi cu muncitori originari din India. Și-a proclamat independența în 1974. Este membru în Commonwealth. Are 89.971 de locuitori.

Limba oficială a Grenadei este **engleza** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a

Commonwealthului (↑Marea Britanie). Este prima limbă a 750 de locuitori.

În Grenada se vorbesc cel puțin patru idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte): o varietate de creolă cu bază lexicală engleză (↑Marea Britanie), prima limbă a tuturor locuitorilor; idiomuri din estul Indiei, cu 3.300 de vorbitori; o varietate de creolă cu bază lexicală franceză (↑Franța), cu 2.300 de vorbitori.

GUATEMALA

Republica Guatemala este situată în America Centrală. Se învecinează cu Belize, El Salvador, Honduras și Mexicul. În perioada precolumbiană a fost nucleul strălucitei civilizații maya. Fostă posesiune spaniolă (Căpitănia Generală Guatemala cuprindea toată America Centrală), și-a proclamat independența în 1821, fiind inclusă în Imperiul Mexican și apoi în Federația Provinciilor Unite ale Americii Centrale; din 1839 este stat de sine stătător. Are 12.728.111 de locuitori.

Conform *Constituției* (1985; revizuită în 1993), **limba oficială** a Guatemalei este **spaniola** (*español*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin (↑Spania), prima limbă a 4.673.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Guatemala se vorbesc 52 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea – amerindiene autohtone. Numele Guatemalei este de origine amerindiană, însemnând „loc înconjurat de munți împăduriți”. Conform *Constituției*, limbile locale sunt o parte a patrimoniului cultural al națiunii; Guatemala este formată din diverse grupuri etnice, printre care se numără grupurile indigene de ascendență maya; statul recunoaște, respectă și promovează formele lor de viață, obiceiurile, tradițiile, formele de organizare socială, portul indigen pentru bărbați și femei, limbile și dialectele.

Printre limbile amerindiene vorbite în Guatemala, dintre care 23 au recunoaștere oficială, se numără k'iche' (*quiche, quiché*), cu șase varietăți și 2.333.018 vorbitori; kakchikel (*cakchiquel*), cu 11 varietăți și 532.900 de vorbitori; mam, cu cinci varietăți și 510.279 de vorbitori; q'eqchi' (*kelchi, kekchi*), cu 400.000 de vorbitori, vorbită și în Belize, El Salvador; garífuna (*caraibă* (din America

Centrală), *caraiabă neagră, garifuna*), cu 16.700 de vorbitori, vorbită în principal în Honduras, cu vorbitori și în Belize, Nicaragua, SUA; cu excepția limbii garifuna, toate celelalte sunt limbi din familia maya.

GUINEEA

Republica Guineea este situată în Africa occidentală. Se învecinează cu Côte d'Ivoire, Guineea-Bissau, Liberia, Mali, Senegalul și Sierra Leone. A fost inclusă în Africa Occidentală Franceză. Și-a proclamat independența în 1958. Are 9.947.814 locuitori.

Conform *Legii fundamentale* (1990), **limba oficială** a Guineei este **franceza** (*français*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul galoromanic, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și aparținând fostei puteri coloniale (↑Franța). Este limba de comunicare interetnică a 795.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Guineea se vorbesc cel puțin 37 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea – negroafricane. Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare. Conform *Legii fundamentale*, statul asigură promovarea culturilor și a limbilor poporului Guineei.

Guineea are șase limbi oficiale regionale, toate – negroafricane.

Pular (*foula fouta, fouta dyalon, fulbe, (fulfulde) jalon, fullo fuuta, futa fula, futa jallon, fuuta jalon*) are 2.550.000 de vorbitori; se vorbește și în Gambia, Guineea-Bissau, Mali, Senegal, Sierra Leone.

Maninkakan de est (*malinke de est, mande, maninka (de sud), maninka kankan*) are 1.890.000 de vorbitori; se vorbește și în Liberia, Sierra Leone. Se scrie de la dreapta la stânga, cu alfabetul nko (*n'ko*), creat în 1948 de Sulemana Kante pentru limbile mandingo și care a cunoscut un mare succes, fiind predat în școli și folosit în publicații, utilizat și în Côte d'Ivoire și Mali.

Susu (*sose, soso, susoo, soussou*), scrisă cu alfabetele latin și arab, are 905.500 de vorbitori; se vorbește și în Guineea-Bissau, Sierra Leone.

Kpelle din *Guinea* (*akpese, gbese, gerse, g(u)erze, kpele de nord, kpelese(tina), kpe(re)se, kpwessi, pessa, pessy*) are 308.000 de vorbitori.

Kissi de nord (*gizi, kisi(e), kissien*) are 286.500 de vorbitori; se vorbește și în Sierra Leone.

Toma (*toa(le), toali, tooma*) are 143.800 de vorbitori.

GUINEEA-BISSAU

Republica Guinea-Bissau este situată în Africa occidentală, pe țărmul Oceanului Atlantic. Se învecinează cu Guinea și Senegalul. Fosta Guinee portugheză a devenit independentă în 1974. Are 1.472.780 de locuitori.

Limba oficială a Guineei-Bissau este **portugheza** (*português*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limbă a fostei puteri coloniale (↑Portugalia). Este limba de comunicare interetnică a 148.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Guinea-Bissau se vorbesc cel puțin 24 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea – negroafricane. Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Dintre aceste limbi, *balanta-kentohe* (*alante, balanda, balant(a), bal(l)ante, belante, brassa, bulanda, frase*) are 367.000 de vorbitori; se vorbește și în Gambia. *Pulaar* (*fulaar, fulfulde, peu(h)l*) are 245.130 de vorbitori; se vorbește în principal în Senegal. *Mandinka* (*manding(a), mandingo, mandingue, mandingue*) are 154.200 de vorbitori; se vorbește în principal în Senegal, cum și în Gambia. *Papel* (*((m)oiu(m), papei, pepel*) are 125.550 de vorbitori. *Mankanya* (*bola, mancagne, mancang, mancanha, mankanha*) are 40.855 de vorbitori; se vorbește și în Gambia, Senegal. *Ejamat* (*ediamat, fel(o)up, felupe, fl(o)up, fulup*) are 22.000 de vorbitori; se vorbește și în Senegal.

Crioulo (*creola din Guinea-Bissau, crioulo din Guinea Superioară, kiryol, kriulo*), o varietate de creolă cu bază lexicală portugheză (↑Portugalia), prima limbă a 159.000 de locuitori și

limba a doua a 601.000 de locuitori, este considerată limbă națională; are vorbitori și în Gambia, Senegal, SUA.

Franceza (↑Franța) este limba de comunicare interetnică a 137.000 de locuitori.

GUINEEA ECUATORIALĂ

Republica Guinea Ecuatorială este situată în Africa occidentală, pe continent (Mbini, fost Río Muni) și în insulele Annobón (Fernando Póo) și Bioko (Pagalu) din Golful Guineei. Se învecinează pe continent cu Camerun și Gabon. Fosta Guinee Spaniolă și-a proclamat independența în 1968. Are 551.201 locuitori.

Conform *Constituției* (1991; revizuită în 1995), Guinea Ecuatorială are două **limbi oficiale: spaniola** (*español*) și (din 1997) **franceza** (*français*), limbi cu circulație internațională.

Spaniola (↑Spania), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin, aparținând fostei puteri coloniale, este prima limbă a 11.500 de locuitori.

Franceza (↑Franța), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul galoromanic, scrisă cu alfabetul latin, este limba a doua a 75.000 – 100.000 de vorbitori, mai ales în orașe, folosită în comerț și de guvern; este în ascensiune.

După anumite estimări, în Guinea Ecuatorială se vorbesc cel puțin 13 idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea – negroafricane. Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare. Conform *Constituției*, limbile aborigene sunt recunoscute ca parte integrantă a culturii naționale a Guineei Ecuatoriale.

Printre aceste limbi se numără *fang* (*pahoun*, *pamue*), cu 258.722 de vorbitori; se vorbește și în Camerun, R. Congo, Gabon, São Tomé și Príncipe; *bube* (*adeeyah*, *adija*, *bo(o)be*, *boombe*, *bubi*, *ediya*, *fernandian*), cu 40.000 de vorbitori.

GUYANA

Republica Cooperatistă Guyana este situată în nord-estul Americii de Sud. Se învecinează cu Brazilia, Suriname și Venezuela. După abolirea sclaviei, în Guyana Britanică au fost aduși muncitori din India. Și-a proclamat independența în 1966. Este membră în Commonwealth. Are 769.095 de locuitori.

Limba oficială a Guyanei este **engleza** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie). Este prima limbă pentru unii locuitori de origine africană și indiană.

După anumite estimări, în Guyana se vorbesc 20 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), printre care limbi amerindiene autohtone, o varietate de creolă cu bază lexicală engleză (↑Marea Britanie), cu 650.000 de vorbitori, limbi imigrante, printre care chineza (↑China), cu 1.500 de vorbitori; hindustani caraibă (↑India), cu puțini vorbitori vârstnici, vorbită în principal în Suriname.

H

HAITI

Republica Haiti este situată în America Centrală, în treimea occidentală a insulei Hispaniola (Haiti) din Marea Caraibilor. Se învecinează cu Republica Dominicană. Indigenii amerindieni au fost exterminați de coloniștii spanioli; în locul lor au fost aduși numeroși sclavi africani. A devenit colonie franceză sub numele Saint-Domingue. Și-a proclamat independența în 1804. Are 8.706.497 de locuitori.

Conform *Constituției* (1987; suspendată și repusă în vigoare succesiv), Haiti are două **limbi oficiale**: **creola** (*aiysyen, kreyol*) și **franceza** (*français*).

Creola haitiană, limbă din familia indo-europeană, din a doua „generație” a limbilor romanice, cu bază lexicală franceză (↑Franța), este prima limbă a 6.964.549 de locuitori, limba unică pentru o parte din populația rurală. Se scrie cu alfabetul latin, cu o

ortografie diferită de a limbii franceze. Conform *Constituției*, „toți haitienii sunt uniți printr-o limbă comună, creola”. Haitiana este creola cu cel mai mare număr de vorbitori și cu literatura cea mai bogată. Are vorbitori și în Bahamas, Canada, Republica Dominicană, SUA.

Franceza (↑Franța), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul galoromanic, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și aparținând fostei puteri coloniale, este prima limbă a 600 de locuitori și limba de comunicare interetnică a 1.535.000 de locuitori.

Limbilor oficiale li se adaugă o limbă neclasificată, numită *langaj* sau *langay*, incluzând cuvinte creole și poate africane și amerindiene, folosită de un număr neprecizat de locuitori numai ca limbă secundă, ca expresie a religiei și a unor cântece.

HONDURAS

Republica Honduras este situată în America Centrală. Se învecinează cu Guatemala, El Salvador și Nicaragua. A fost posesiune spaniolă. Și-a proclamat independența în 1821. Are 7.483.763 de locuitori.

Conform *Constituției* (1982; revizuită de mai multe ori), **limba oficială** a Hondurasului este **spaniola** (*español*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin (↑Spania), prima limbă a 5,6 mil. de locuitori; statul îi protejează puritatea și extinde predarea ei.

După anumite estimări, în Honduras se vorbesc 14 idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), printre care limbi amerindiene autohtone: garifuna (*caraibă (din America Centrală), caraibă neagră, garifuna*), scrisă cu alfabetul latin, cu o ortografie inspirată din cea spaniolă, cu 98.000 de vorbitori, din care 100 monolingvi, 5% trilingvi, vorbind și spaniola și engleza; are vorbitori și în Belize, Guatemala, Nicaragua, SUA. Mískito (*marquito, mískitu, mísquito, mosquito*), cu 29.000 de vorbitori, se vorbește în principal în Nicaragua.

INDIA

Republica India este situată în sudul Asiei, în peninsula cu același nume. Se învecinează cu Bangladesh-ul, Bhutanul, China, Myanmarul, Nepalul și Pakistanul. Triburile indo-europene s-au suprapus în India peste cele dravidiene. India a cunoscut în Antichitate o mare înflorire a științei și artei. Perioada celor două mari imperii care s-au succedat pe teritoriul indian a fost urmată de o epocă de puternică fărâmițare. Imperiul Marilor Moguli a reușit unificarea celei mai mari părți a continentului. Devenită colonie britanică, a fost împărțită în 1947 în două dominioane, Uniunea Indiană (de religie hindusă) și Pakistanul (de religie musulmană), aflate permanent în conflict, în special în problema apartenenței Kașmirului. India s-a proclamat în 1950 republică federală. Este membră în Commonwealth. Cuprinde 28 de state federale. Are 1.129.866.154 de locuitori.

Limba oficială a Indiei este **hindi** (*khari boli, khadi boli*), pentru a cărei extindere și dezvoltare statul întreprinde numeroase acțiuni; engleza, fostă limbă oficială, are statut asociat, utilizarea în anumite scopuri oficiale la nivelul Uniunii fiind prelungită și după perioada de tranziție de 15 ani prevăzută de *Constituția* din 1950.

Hindi, din familia indo-europeană, ramura indo-iraniană, grupul indian, scrisă cu alfabetul devanagari, este prima limbă a 180 mil. de locuitori și limbă de comunicare interetnică a 703.078.000 de locuitori. Este limbă oficială și în câteva state federale din India. Are vorbitori și în R. Africa de Sud, Bangladesh, Belize, Botswana, Emiratele Arabe Unite, Germania, Kenya, Marea Britanie, Nepal, Noua Zeelandă, Filipine, Singapore, SUA, Uganda, Yemen, Zambia. Câteva cuvinte din hindi au intrat în diverse limbi, ajungând, indirect, și în română (↑România), ca *dum-dum* (gloanțe ~), *punci*, *șampon*.

Hindi este, împreună cu urdu (↑Pakistan), una din cele două variante ale aceleiași limbi, **hindi-urdu**, cu un număr total de vorbitori evaluat la 250 mil., limbă oficială sau națională în două țări (India, Pakistan), situată pe locul 10 în lume după un complex de criterii: numărul de vorbitori ca prima și a doua limbă, numărul și populația țărilor în care se vorbește, numărul principalelor domenii care o utilizează pe plan internațional, puterea economică a țărilor care o folosesc și prestigiul socio-literar. Hindustani este o

variantă populară a limbii hindi/urdu, vorbită pe scară largă în nordul Indiei, dar care nu este limbă oficială; este vorbită și de imigranți din diferite state proveniți din India.

Engleza (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (ȚMarea Britanie), este limba a doua a 11.021.610 locuitori și limba de comunicare interetnică a 202.831.000 de locuitori, folosită de guvernul național, precum și pentru comunicarea între statele indiene care nu au hindi ca limbă oficială proprie; este cea mai importantă limbă folosită în comunicare în domeniul politic și comercial.

După anumite estimări, în India se vorbesc 428 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). 21 de limbi (vorbite, împreună cu hindi, de 90% din populație) sunt menționate într-o anexă la *Constituție* ca limbi avute în vedere de Comisia pentru Limbile Oficiale, pentru a servi la îmbogățirea limbii hindi și a face obiectul atenției statului.

Statele componente ale Uniunii au avut libertatea de a-și alege o **limbă oficială** sau mai multe din această listă sau din afara ei.

14 din aceste limbi sunt din familia indo-europeană, ramura indo-iraniană, grupul indian.

Bangla/bengali (limbă oficială în ȚBangladesh), limbă oficială în statele Tripura și Bengalul de Vest, are 70.561.000 de vorbitori.

Marathi (*maharashtra, maharathi, malhatee, marthi, muruthu*), limbă oficială în statul Maharashtra, are 68.030.000 de vorbitori; are vorbitori și în Israel, Mauritius.

Urdu (limbă oficială în ȚPakistan), limbă oficială în statele Tamil Nadu și Pondicherry, are 48.062.000 de vorbitori.

Gujarati (*gujerat(h)i, gujrathi*), limbă oficială în statele Dadra și Nagar Haveli, Daman și Diu și Gujarat, are 45.479.000 de vorbitori; are vorbitori și în R. Africa de Sud, Bangladesh, Fiji, Kenya, Malawi, Marea Britanie, Mauritius, Oman, Pakistan, Singapore, SUA, Tanzania, Uganda, Zambia, Zimbabwe.

Oriya (*odri, odrum, oliya, orissa, uriya, utkali, vadiya, yudhia*), limbă oficială în statul Orissa, are 31.666.000 de vorbitori; se vorbește și în Bangladesh.

Panjabi (*gur(u)mukhi, punjabi*), limbă oficială în statele Panjab/Punjab și Chandigarh, a doua limbă oficială în Delhi și

Haryana, are 27.109.000 de vorbitori; are vorbitori și în Bangladesh, Canada, Emiratele Arabe Unite, Fiji, Kenya, Malaysia, Marea Britanie, Mauritius, Singapore, SUA.

Maithili (*apabhramsa bihari, mait(i)li, methli, tirahutia, tirhuti(a)*), limbă oficială în statul Bihar, are 22 mil. de vorbitori; se vorbește și în Nepal.

Assameza (*asambe, asami(ya)*), limbă oficială în statul Assam, are 15.334.000 de vorbitori; se vorbește și în Bangladesh, Bhutan.

Nepaleza (limbă oficială în ↑Nepal), limbă oficială în statul Sikkim, are 6 mil. de vorbitori.

Kașmiriana (*cashmeeree, cashmiri, kacmiri, kaschemiri, keshur*), limbă oficială în statele Jammu și Kașmir, are 4.391.000 de vorbitori; are vorbitori și în Marea Britanie, Pakistan.

Konkani (*bankoti, concorinum, cugani, konkan centrală/de nord/standard, konkaneză, kunabi*), limbă oficială în statul Goa, are 4 mil. de vorbitori.

Sindhi (↑Pakistan), limba comunității sindhi, are 2.812.000 de vorbitori.

Dogri (*dhogaryali, dogari, dogri jammu, dogri-kangri, dogri pahari, dongari, hindi dogri, tokkaru*), limbă oficială în statele Jammu și Kașmir, are 2.105.000 de vorbitori.

Sanscrita, limba clasică a Indiei, limbă practic moartă, limba religiilor budistă, hinduistă și jainistă, a fost declarată totuși, din motive religioase, prima limbă de către 6.106 locuitori.

Patru limbi oficiale regionale sunt din familia dravidiană.

Telugu (*andhra, gentoo, tailangi, telangire, telegu, telgi, tengu, terangi, tolangan*), limbă oficială în statul Andhra Pradesh, are 69.634.000 de vorbitori; are vorbitori și în Bahrain, Emiratele Arabe Unite, Fiji, Malaysia, Mauritius, Singapore.

Tamil (*damulian tamal(san), tambul, tamili*), considerată limbă clasică a Indiei, limbă oficială în statele Tamil Nadu și Pondicherry, are 61.527.000 de vorbitori; are vorbitori și în R. Africa de Sud, Bahrain, Emiratele Arabe Unite, Fiji, Germania, Malaysia, Marea Britanie, Mauritius, Olanda, Qatar, Singapore, Sri Lanka, Thailanda.

Kannada (*banglori, canarese, kanareză, madrassi*), limbă oficială în statul Karnataka, are 35.346.000 de vorbitori.

Malayalam (*alealum, malayalani, malayali, malean, maliyad, mallealle, mopla*), limbă oficială în statele Kerala, Lakshadweep și Pondicherry, are 25.351.000 de vorbitori; are vorbitori și în

Bahrain, Emiratele Arabe Unite, Fiji, Israel, Malaysia, Marea Britanie, Qatar, Singapore.

Două limbi oficiale regionale fac parte din familia sino-tibetană, ramura tibeto-birmană.

Meitei (*kathe, kathi, manipuri, meiteilon, meiteiron, meithe(i), mitei, miŧhe, menipuri, ponna*), limbă oficială în statul Manipur, are 1.240.000 de vorbitori; se vorbește și în Bangladesh, Myanmar.

Bodo (*bara, bodi, boro(ni), kachari, mech(e), mec(h)i*), limbă oficială în statul Assam, are 600.000 de vorbitori; se vorbește și în Nepal.

O altă limbă oficială regională face parte din familia austroasiatică, ramura munda: santali (*har, hor, samtali, sandal, san(g)tal, santh(i)ali, satar, sentali, sonthal*), cu 5.959.000 de vorbitori; este limba triburilor santhal de pe platoul Chota Nagpur; se vorbește și în Bangladesh, Bhutan, Nepal.

Unele state componente au adoptat limbi oficiale din afara listei menționate. Astfel, statul Mizoram a adoptat limba mizo (*duhlian twang, duliën, hualngo, lukhai, lus(h)ai, lus(h)ei, lusago, sailau, whelngo*), din familia sino-tibetană, ramura tibeto-birmană, cu 529.000 de vorbitori, care se vorbește și în Bangladesh, Myanmar. Statul Meghalaya are printre limbile oficiale limbile khasi (*kahasi, kassi, khasa, khashi, khasiyas, khuchia*), din familia austroasiatică, ramura mon-khmer, cu 865.000 de vorbitori, vorbită și în Bangladesh, și garo (*garrow, mande*), din familia sino-tibetană, ramura tibeto-birmană, cu 575.000 de vorbitori, vorbită și în Bangladesh.

Alte limbi dravidiene vorbite în India sunt gondi (*gaudi, ghond, godi, gondiva, gondu, gondwadi, goondile, goudi, goudwal*), cu două varietăți și 2.204.000 de vorbitori; tulu (*tal(lu), thalu, thulu, tilu, tullu, tuluva bhasa*), cu 1.949.000 de vorbitori.

Printre limbile austroasiatice se numără și mundari (*colh, horo, killi, mandari, mondari, munari, munda*), cu 2.069.000 de vorbitori; vorbită și în Bangladesh, Nepal; ho (*bihar ho, lanka kol*), cu 1.077.000 de vorbitori; vorbită și în Bangladesh:

Alte limbi din grupul indian sunt khandesi (*dhed gujari, khandeshi, khandish*), cu 1.579.000 de vorbitori; bhili (*bhagoria, bhil(bari), bhilboli, bhilla, bhilodi, lengotia, vil*), cu 1,3 mil. de vorbitori.

Tibetana (*centrală*) (*bhotia, dbus(gtsang), phoke, u, wei(zang), zang*), din familia sino-tibetană, ramura tibeto-birmană, are 124.280 de vorbitori; se vorbește în principal în China; are vorbitori și în Bhutan, Elveția, Nepal, Norvegia, SUA.

INDONEZIA

Republica Indonezia este situată în sud-estul Asiei, ocupând arhipelagul cu același nume dintre Oceanele Indian și Pacific. Se învecinează pe uscat cu Malaysia (pe insula Borneo/Kalimantan), cu Papua Noua Guinee (pe insula Noua Guinee) și cu Timor-Leste/Timorul de Est (pe insula Timor). Independența acestei foste colonii olandeze a fost recunoscută de Olanda în 1949. Are 234.693.997 de locuitori.

Conform *Constituției* (1945; revizuită inclusiv în 2002), **limba oficială** a Indoneziei este **bahasa indonesia/indoneziana**, formă modificată a limbii malaeze (↑Malaysia), din familia austro-neziană, ramura malayo-polineziană, scrisă cu alfabetul latin și cu cel arab, prima limbă a 22.803.774 de locuitori și a doua limbă a peste 140 mil. de locuitori. Are vorbitori și în Arabia Saudită, Filipine, Olanda, Singapore, SUA.

După anumite estimări, în Indonezia se vorbesc cel puțin 743 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), diversitate explicabilă prin numărul mare de insule (peste 1.300) din componența sa.

Printre aceste idiomuri se numără mai multe limbi din familia austroneziană, ramura malayo-polineziană, cu un număr mare de vorbitori: javaneza (*((d)jawa*), scrisă cu o scriere proprie tradițională, cu 75.200.000 de vorbitori, vorbită și în Malaysia, Olanda, Singapore; sunda (*priangan, sundaneză*), cu 27 mil. de vorbitori; madura (*basa mathura, madureză, madhura*), cu 13.694.000 de vorbitori, vorbită și în Singapore; minangkabau (*minang, padang*), cu 6,5 mil. de vorbitori; batak, cu șapte varietăți, 6.230.000 de vorbitori; bali (*balineză*), cu 3,9 mil. de vorbitori.

Conform *Constituției*, în ariile cu limbi proprii folosite în mod activ de populația lor (ca javaneza, sundaneza, madureza ș.a.), aceste limbi sunt respectate și ocrotite de stat, făcând parte din cultura vie a Indoneziei.

IORDANIA

Regatul Hașemit al Iordaniei este situat în Orientul Mijlociu (în sud-estul Asiei). Se învecinează cu Arabia Saudită, Irakul, Israelul și Siria. După dezmembrarea Imperiului Otoman de care aparținuse, s-a creat, sub administrare britanică, emiratul Transiordaniei, care și-a proclamat independența în 1946, adoptând în 1950 numele actual. Are 6.053.193 de locuitori.

Limba oficială a Iordaniei este **araba** (*al-arabiyyah, arabī*), din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul arab.

Araba standard modernă (↑Arabia Saudită), care îndeplinește toate funcțiile unei limbi oficiale, este numai limba a doua.

Araba vorbită din Iordania, cu trei varietăți, are 3.620.000 de vorbitori nativi.

După anumite estimări, în Iordania se vorbesc cel puțin 14 idiomi (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Printre aceste limbi se numără armeană (↑Armenia), cu 8.000 de vorbitori; kurda (↑Irak), cu 4.000 de vorbitori; cecena (↑Rusia), cu 3.000 de vorbitori.

IRAK

Republica Irak este situată în Orientul Mijlociu (în sud-vestul Asiei). la Golful Persic. Se învecinează cu Arabia Saudită, Iranul, Iordania, Kuwaitul, Siria și Turcia. Fosta Mesopotamie a găzduit în Antichitate mai multe civilizații strălucite. Teritoriul său a fost cucerit de arabi și a devenit apoi provincie a Imperiului Otoman. Aflat, după destrămarea acestuia, sub administrare britanică, și-a proclamat independența în 1932. Are 27.499.638 de locuitori.

Conform *Constituției* (2005), Irakul are două **limbi oficiale**: **araba** (*al-arabiyyah, arabī*), din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul arab, și **kurda** (*kurdi*), având un statut egal.

Araba standard modernă (↑Arabia Saudită), care îndeplinește toate funcțiile unei limbi oficiale, este numai limba a doua.

Araba vorbită din Irak, cu patru varietăți, este prima limbă a 17.840.000 de locuitori.

Kurda, din familia indo-europeană, ramura indo-iraniană, grupul iranian, scrisă cu alfabetul arab, cu trei varietăți, este prima limbă a 3.262.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Irak se vorbesc 26 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Conform *Constituției*, turkmena și siriaca sunt alte două **limbi oficiale** în unitățile administrative în care reprezintă majoritatea populației.

Turkmena (↑Turkmenistan) are 227.000 de vorbitori.

Siriaca (*aisorski, asiriana (neo-aramaică), assyrianci, assyriski, lishana aturaya, neo-siriaca, sooreth, suret(h), suryaya swadaya*), din familia afro-asiatică, ramura semitică, cu o scriere proprie, are 30.000 de vorbitori. Are vorbitori și în Armenia, Australia, Austria, Azerbaidjan, Belgia, Brazilia, Canada, Cipru, Elveția, Franța, Georgia, Germania, Grecia, Iran, Italia, Liban, Marea Britanie, Noua Zeelandă, Olanda, partea europeană a Rusiei, Siria, Suedia, partea asiatică a Turciei, SUA.

Printre idiomurile din Irak se numără și azerbaidjana de sud (*azeri, torki*), din familia altaică, ramura turcică (diferită de azerbaidjana de nord, limba oficială din ↑Azerbaidjan), cu 300.000-900.000 de vorbitori, vorbită în principal în Iran, cu vorbitori și în Afghanistan, Azerbaidjan, Iordania, Siria, SUA, partea asiatică a Turciei; persana (↑Iran), cu 227.000 vorbitori; armeană (↑Armenia), cu 60.000 de vorbitori.

Conform *Constituției*, fiecare regiune sau guvernator poate adopta orice limbă locală dacă majoritatea populației respective decide astfel printr-un referendum general; se garantează dreptul irakienilor de a-și educa copiii în limba lor maternă, ca turkmena, siriaca și armeană, în instituțiile de învățământ de stat, sau în orice altă limbă, în instituțiile de învățământ private.

IRAN

Republica Islamică Iran este situată în Orientul Mijlociu (în sud-vestul Asiei), la Golful Persic. Se învecinează cu Afghanistanul, Armenia, Azerbaidjanul, Irakul, Pakistanul, Turcia și Turkmenistanul. A fost cucerită de arabi, care au introdus islamismul. Numită Persia până în 1935, ca succesoare a vechii Persii. În 1907, Marea Britanie și Rusia au împărțit Persia în două zone de influență. A devenit republică islamică în 1979. Are 65.397.521 de locuitori.

Conform *Constituției* (1979; revizuită în 1989), **limba oficială** a Iranului și *lingua franca* (limbă de comunicare interetnică) a poporului său este **persana** (*fārsi, pārsi*), iar sistemul de scriere oficial este cel persan, ambele fiind obligatorii pentru documentele, corespondența, textele și manualele oficiale.

Persana (*modernă*) (*farsi (de vest)*), din familia indo-europeană, ramura indo-iraniană, grupul iranian, este prima limbă a 22 mil. de locuitori și limba de comunicare interetnică a 54.843.000 de locuitori. Este în mare măsură reciproc inteligibilă cu dari (↑Afghanistan), deși cele două prezintă deosebiri în vocabular și pronunțare.

Cuvinte de origine persană au fost împrumutate de diverse limbi, unele ajungând, indirect, și în română (↑România), ca *azur, bazar, bronz, chioșc, derviș, divan, kaki, mag, margaretă, mat, mumie, muză, nufăr, padișah, pagodă, pijama, satrap, șah*.

După anumite estimări, în Iran se vorbesc cel puțin 79 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Conform *Constituției*, este permisă utilizarea, alături de persană, a limbilor regionale și tribale, atât în mass-media, cât și pentru a preda literaturile respective în școli; cum araba (↑Arabia Saudită) este limba *Coranului*, a textelor și a învățăturii islamice, iar literatura persană este destul de impregnată de această limbă, araba trebuie predată în toate clasele școlii secundare, în toate tipurile de școli.

Araba vorbită în Iran, cu două varietăți, are 1,4 mil. de vorbitori. Armeana (↑Armenia), cu 170.000 de vorbitori; se predă în școli armenești private.

Printre celelalte limbi din Iran se numără limbi din familia altaică, ramura turcică: azerbaidjana de sud (*azeri, torki*) (diferită de azerbaidjana de nord, limba oficială din ↑Azerbaidjan), cu 23.500.000 de vorbitori, cu vorbitori și în Afghanistan, Azerbaidjan, Irak, Iordania, Siria, SUA, partea asiatică a Turciei; turkmena (↑Turkmenistan), cu 2 mil. de vorbitori, mulți seminomazi; qashqa'i (*kashkai, qashqay, qashqai*), cu 1,5 mil. de vorbitori nomazi.

Alte limbi fac parte din familia indo-europeană, ramura indo-europeană, grupul iranian: kurda (↑Irak), cu trei varietăți și 6 mil. de vorbitori; mazanderani (*mazandarani, tabri*) și gilaki (*gelaki, guilaki, g(u)ilani*), cu câte 3.265.000 de vorbitori; luri, cu două varietăți și 2.375.000 de vorbitori, parțial seminomazi; bakhtyari (*lori(-ye khaveri), luri*), cu 1 mil. de vorbitori, parțial nomazi; baluchi, cu două varietăți și 856.000 vorbitori, vorbită în principal în Pakistan.

IRLANDA

Republica Irlanda este situată în Europa Occidentală, ocupând cea mai mare parte din insula cu același nume, situată la vest de Marea Britanie, în nordul Oceanului Atlantic. Se învecinează cu Marea Britanie (Irlanda de Nord). Ocupată de triburi celtice (gaeli), a căzut din 1171 sub suveranitatea statului englez, iar în 1801 a fost inclusă forțat în Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei. Devenită dominion britanic, s-a declarat în 1937 independentă și suverană, luând numele *Éire*, iar în 1948 a ieșit din Commonwealth. Este membră a Uniunii Europene. Are 4.109.086 de locuitori.

Conform *Constituției* (1937), **irlandeza** (*gaeilge*), ca limbă națională, este **prima limbă oficială** a Irlandei, iar engleza (*English*) este recunoscută ca **a doua limbă oficială**; prin lege se poate stabili folosirea exclusivă a oricăreia dintre aceste două limbi în unul sau mai multe scopuri oficiale, în întregul stat sau în orice parte a lui. Amândouă sunt limbi oficiale ale Uniunii Europene.

Irlandeza, din familia indo-europeană, ramura celtică, scrisă cu alfabetul latin, este prima limbă a 260.000 de locuitori bilingvi, vorbind și engleza, și limba de comunicare interetnică a 1.571.000

de locuitori. Are vorbitori și în Brazilia, Canada, Marea Britanie, SUA. Din irlandeză provin câteva cuvinte internaționale, dintre care unele au ajuns, indirect, și în română (↑România), ca *bard*, *slogan*, *tory*, *whisky*.

Engleza (↑Marea Britanie), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, este prima limbă a 2,6 mil. de locuitori.

În Irlanda se vorbesc patru idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte).

ISLANDA

Republica Islanda ocupă insula cu același nume și câteva insulițe din Oceanul Atlantic, în nord-vestul Europei. Are 301.931 de locuitori.

Limba oficială a Islandei este **islandeza** (*islenska*), din familia indo-europeană, ramura germanică, grupul scandinav, scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 230.000 de locuitori. Are vorbitori și în Canada, SUA.

În Islanda se vorbește și daneza (↑Danemarca), cu 2.250 de vorbitori.

ISRAEL

Statul Israel este situat în Orientul Mijlociu (în sud-vestul Asiei). Se învecinează cu Egiptul, Iordania, Libanul și Siria. Teritoriul Palestinei a fost ocupat de triburi israeliene, de origine semită, care au întemeiat regate, dar s-au răspândit ulterior în tot Imperiul Roman. Palestina a fost ocupată în sec. 7 de către arabi. A fost inclusă în Imperiul Otoman și apoi ocupată și administrată de Marea Britanie. În 1947, ONU a împărțit teritoriul Palestinei într-un stat israelian și unul arab, aflate în permanent conflict. În Israel s-au stabilit imigranți din diverse țări, mai ales est-europene. Are 6.426.679 de locuitori.

În absența unei *Constituții* (aflate în pregătire și suplinită de diverse legi), Israelul are *de facto* două **limbi oficiale**: **ebraica** (*ebraica modernă*, *ivrit*) și **araba** (*al-arabiyyah*, *arabī*), din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul arab.

Ebraica, din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul ebraic, este prima limbă a 4.847.000 de locuitori, vorbită de toată populație ca prima sau a doua limbă. Este reînvierea deliberată a vechii ebraice. Are vorbitori și în Australia, Canada, Germania, Marea Britanie, Panama, SUA.

Din vechea ebraică s-au făcut numeroase împrumuturi, mai ales termeni religioși, dintre care unii au ajuns, indirect, și în română (↑România), ca *aleluia*, *amin*, *cabală*, *fariseu*, *heruvim*, *Satana*.

Araba standard modernă (↑Arabia Saudită), care îndeplinește toate funcțiile unei limbi oficiale, este numai limba a doua.

Araba vorbită în Israel, cu nouă varietăți, este prima limbă a 1.535.000 de locuitori.

Engleza (↑Marea Britanie), limbă cu circulație internațională și limba fostului stat administrator al teritoriului, cu 100.000 de vorbitori, servește ca limbă oficială auxiliară.

După anumite estimări, în Israel se vorbesc cel puțin 48 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte).

Printre acestea se numără rusa (↑Rusia), cu 750.000 de vorbitori; româna (↑România), cu 250.000 de vorbitori; idiș (*iudeo-germana*), limbă bazată pe un dialect german, cu cca 10% cuvinte ebraice și 10% cuvinte slave, răspândită în sec. 14 în Europa Centrală și de Est și apoi în toată lumea, cu 215.000 de vorbitori; are vorbitori și în R. Africa de Sud, Argentina, Australia, Belarus, Belgia, Canada, Costa Rica, Estonia, Letonia, Lituania, R. Moldova, Panama, Polonia, România, partea europeană a Rusiei, SUA, Ucraina, Ungaria, Uruguay; armeană (↑Armenia), cu 3.000 de vorbitori.

ITALIA

Republica Italiană este situată în sudul Europei, în Peninsula Italică, incluzând și câteva insule învecinate (Sardinia, Sicilia ș.a.). Se învecinează cu Austria, Elveția, Franța, San Marino, Slovenia și Vatican. Unificarea ei s-a încheiat în 1861. Este membră a Uniunii Europene. Are 58.147.733 de locuitori.

Limba oficială a Italiei este **italiana** (*italiano*) standard, din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul italoromanice, scrisă cu alfabetul latin, cu 55 mil. de vorbitori; este posibil ca

aproape jumătate din populație să nu aibă ca prima limbă italiană standard, ci un dialect/graie italian. Este limbă oficială a Uniunii Europene. Are vorbitori și în Arabia Saudită, Argentina, Australia, Belgia, Bosnia și Herțegovina, Brazilia, Canada, Croația, Egipt, Elveția, Emiratele Arabe Unite, Eritreea, Filipine, Franța, Germania, Israel, Libia, Liechtenstein, Luxemburg, Marea Britanie, Paraguay, România, San Marino, Slovenia, SUA, Tunisia, Uruguay, Vatican. Din italiană provin multe cuvinte internaționale (termeni bancari, muzicali etc.), dintre care unele au ajuns și în română (↑România), ca *armată, a costa, a distruge, locotenent, maestru, a oferi, piață, revistă, regulament, speranță, trio, violă*.

După anumite estimări, în Italia se vorbesc cel puțin 42 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Sunt limbi **cooficiale** regionale germana (↑Germania), predominantă în părți din regiunea Trentino-Alto Adige, cu 225.000 de vorbitori; franceza (↑Franța) în regiunea Val d'Aosta, cu 100.000 de vorbitori; slovena (↑Slovenia), cu 100.000 de vorbitori, în regiunea Trieste-Gorizia, este considerată limbă *națională*.

Friulana (*furlan, frioulian, priulian*), din familia indoeuropeană, ramura romanică, grupul retoroman, cu 794.000 de vorbitori, are vorbitori și în România; pentru protejarea și promovarea ei există o lege regională. Ladina dolomitică, subgrup de graiuri din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul retoroman, are 30.000 de vorbitori, mulți bi- sau trilingvi; are vorbitori și în SUA; este recunoscută prin Statutul de Autonomie al regiunii Trentino-Alto Adige. Sarda, limbă romanică distinctă, cu patru varietăți, are 1,5 mil. de vorbitori; statutul ei egal cu al italienei este recunoscut de Consiliul Regional din Sardinia, dar neratificat de statul italian.

Se vorbesc și albaneza (↑Albania), cu 80.000 de vorbitori, descendenți ai mercenarilor și refugiaților din fața invaziei otomane; romani, cu trei varietăți (printre care sînte) și 23.000 de vorbitori; catalana (↑Andorra, ↑Spania) la Alghero, în Sardinia, și greaca (↑Grecia), cu câte 20.000 de vorbitori.

J

JAMAICA

Jamaica este situată în America Centrală, în insula cu același nume din arhipelagul Antilele Mari, în Marea Caraibilor. A fost posesiune spaniolă și apoi britanică. După exterminarea amerindienilor au fost aduși negri din Africa, iar după abolirea sclaviei, muncitori din India și China. A făcut parte din Federația Indiilor de Vest. Și-a proclamat independența în 1962. Este membră în Commonwealth. Are 2.780.132 de locuitori.

Limba oficială în Jamaica este **engleza** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie). Numărul de vorbitori ca prima limbă nu este precizat.

Prima limbă a aproape tuturor locuitorilor este o varietate de creolă (*bongo talk*, (*English*) *patois*, *quashie talk*, *patwa*) cu bază lexicală engleză (↑Marea Britanie); engleza și creola sunt cele două forme extreme dintr-un continuum cu 2.492.000 de vorbitori, în care trecerea între variantele învecinate este treptată; creola engleza jamaicană are vorbitori și în Canada, Costa Rica, Republica Dominicană, Marea Britanie, Panama, SUA.

După anumite estimări, în Jamaica se vorbesc șase idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), printre care hindi (↑India) și alte limbi indiene, totalizând 51.000 de vorbitori; chineza (↑China), cu 31.000 de vorbitori.

JAPONIA

Țara Soarelui Răsare este situată în Extremul Orient, ocupând arhipelagul nipon, din apropierea țărmului de est al Asiei. A suferit o

puternică influență chineză. În sec. 17–19 s-a menținut într-o izolare totală față de restul lumii. Are 127.433.494 de locuitori.

Limba oficială a Japoniei este **japoneza** (*nihongo*), limbă izolată, poate înrudită cu coreeana și cu familia altaică, scrisă cu un sistem propriu mixt, prima limbă a 121.050.000 de locuitori și limba a doua a 1 mil. de locuitori. Sistemul ei de scriere, considerat, poate, cel mai complicat din lume, este format din ideograme (kanji) și din două silabare (hiragana și katakana). Are vorbitori și în Argentina, Australia, Belize, Brazilia, Canada, China (Taiwan), R. Dominicană, Emiratele Arabe Unite, Filipine, Germania, Marea Britanie, Mexic, Micronezia, Mongolia, Noua Zeelandă, Palau, Panama, Paraguay, Singapore, SUA, Tailanda.

Japoneza, cu un număr total de vorbitori ca prima sau a doua limbă evaluat la 133 mil., limbă oficială într-o singură țară, este situată pe locul 8 în lume după un complex de criterii: numărul de vorbitori ca prima și a doua limbă, numărul și populația țărilor în care se vorbește, numărul principalelor domenii care o utilizează pe plan internațional, puterea economică a țărilor care o folosesc și prestigiul socio-literar.

Din japoneză provin o serie de împrumuturi dintre care unele au ajuns, indirect, și în română (↑România), precum *chimono*, *gheișă*, *harachiri*, *jiu-jitsu*, *kamikaze*, *karate*, *mikado*, *ricșă*, *samurai*.

În ciuda situației sale pe cinci insule, Japonia are un centralism lingvistic foarte marcat. După anumite estimări, în Japonia se vorbesc numai 16 idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere sau nu și rezidenții cu pașaport străin.

Printre aceste limbi se numără coreeana (↑Coreea), cu 670.000 de vorbitori; chineza (↑China), cu 150.000 de vorbitori; engleza (↑Marea Britanie), cu 70.000 de vorbitori; limbi din Filipine, totalizând 36.000 de vorbitori.

KAZAHSTAN

Republica Kazahstan este situată în Asia Centrală. Se învecinează cu China, Kârgâzstan, Rusia, Turkmenistan și Uzbekistan. A făcut parte din Imperiul Rus și apoi din URSS, la început ca RSSA Kârgâză, după numele *kârgâz* dat greșit kazahilor, pentru a nu fi confundați cu cazacii (ruși). În perioada sovietică, populația rusă a fost sporită substanțial și au fost deportați în Kazahstan germani, tătari și alte etnii din diverse zone ale URSS, printre care și români din fosta RSS Moldovenească. Și-a proclamat independența în 1991. Face parte din CSI. Are 15.284.929 de locuitori.

Conform *Constituției* (1993; revizuită în 1995), **limba de stat** a Kazahstanului este **kazaha** (*qazaq tili*); **rusa** (*русский язык*) este folosită **oficial**, în condiții egale cu kazaha, în instituțiile de stat și în organele administrației locale.

Kazaha (*kaisak, kazak, kosach*), din familia altaică, ramura turcică, scrisă cu alfabetul chirilic (cu unele deosebiri față de ortografia limbii ruse), este prima limbă a 5.293.400 de locuitori seminomazi. Are vorbitori și în Afghanistan, China, Germania, Iran, Kârgâzstan, Mongolia, partea asiatică a Rusiei, Tadjikistan, partea asiatică a Turciei, Turkmenistan, Ucraina, Uzbekistan.

Rusa (↑Rusia), din familia indo-europeană, ramura slavă, grupul oriental, scrisă cu alfabetul chirilic, limba fostei URSS și a CSI, este prima limbă a 6.227.000 de locuitori și limbă de comunicare interetnică.

După anumite estimări, în Kazahstan se vorbesc 44 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare. Conform *Constituției*, statul creează condiții pentru învățarea și dezvoltarea limbilor poporului Kazahstanului.

Printre aceste limbi se numără germana (↑Germania), cu 958.000 de vorbitori; ucraineana (↑Ucraina), cu 898.000 de vorbitori; uzbeka (↑Uzbekistan), cu 332.000 de vorbitori; tătara (↑Rusia), cu 328.000 de vorbitori; uigura (*novo(uygur), uighur, uiguir, uygur*), cu 300.000 de vorbitori, vorbită în principal în China; belarusa (↑Belarus), cu 183.000 de vorbitori; coreeana

(↑Coreea), cu 103.000 de vorbitori; azerbaidjana (↑Azerbaidjan), cu 90.000 de vorbitori; româna (↑România), cu 33.000 de vorbitori.

KÂRGÂZSTAN

Republica Kârgâzstan este situată în Asia Centrală. Se învecinează cu China, Kazahstanul, Tadjikistanul și Uzbekistanul. A făcut parte din Imperiul Rus (ca regiunea Fergana din guvernoratul Turkestan) și apoi din URSS (din RSS Turkestan, ca Regiunea Autonomă Karakârgâză, Republica Autonomă Sovietică Socialistă Kârgâză și RSS Kârgâză). În această perioadă au fost deportați în Kârgâzstan germani, tătari și alte etnii din diverse zone ale URSS, printre care și români din fosta RSS Moldovenească. Și-a proclamat independența în 1991. Face parte din CSI. Are 5.284.149 de locuitori.

Conform *Constituției* (1993; revizuită inclusiv în 2006), **limba de stat** a Kârgâzstanului este **kârgâza** (*kyrgyz tili*), iar **rusa** (*русский язык*) este folosită ca limbă **oficială**.

Kârgâza ((*kara-*)*kirgiz*, *kyrgyz*), din familia altaică, ramura turcică, scrisă cu alfabetul chirilic (cu unele deosebiri față de varianta lui rusă), este prima limbă a 2.448.220 de locuitori. Se vorbește și în Afghanistan, China, Kazahstan, Tadjikistan, partea asiatică a Turciei, Uzbekistan.

Rusa (↑Rusia), din familia indo-europeană, ramura slavă, grupul oriental, scrisă cu alfabetul chirilic, limba fostei URSS și a CSI, este prima limbă a 1.408.800 de locuitori.

După anumite estimări, în Kârgâzstan se vorbesc 32 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare. Conform *Constituției*, statul garantează reprezentanților tuturor naționalităților care formează poporul Kârgâzstanului dreptul de a-și păstra limbile materne și crearea condițiilor pentru învățarea și dezvoltarea lor; nu sunt permise limitări ale drepturilor și libertăților cetățenilor din cauza necunoașterii sau nefolosirii limbii de stat și a limbii oficiale.

Printre aceste limbi se numără uzbeka (↑Uzbekistan), cu 657.440 de vorbitori; ucraineana (↑Ucraina), cu 109.000 de vorbitori; germana (↑Germania), cu 101.057 de vorbitori; tătara

(↑Rusia), cu 70.000 de vorbitori; dungan (*dzhunyan, huizu, kwuizwu, tungan, zwn'jan*), din familia sino-tibetană, ramura chineză, cu 40.000 de vorbitori, vorbită și în Kazahstan, Tadjikistan, Turkmenistan, Uzbekistan; kazaha (↑Kazahstan), cu 37.000 de vorbitori; tadjika (↑Tadjikistan), cu 34.000 de vorbitori; româna (↑România), cu 1.375 de vorbitori.

KENYA

Republica Kenya este situată în zona ecuatorială a Africii de est. Se învecinează cu Etiopia, Somalia, Sudanul, Tanzania și Uganda. Litoralul Kenyei a fost controlat începând din sec. 7-8 de arabi. Fostă colonie britanică, și-a proclamat independența în 1963. Este membră în Commonwealth. Are 36.913.721 de locuitori.

Conform *Constituției* (1963; revizuită inclusiv în 2001), **limbile oficiale** ale Adunării Naționale a Kenyei sunt **swahili** și **engleza**, lucrările ei putându-se desfășura în oricare dintre aceste limbi sau în amândouă, dar documentele ei trebuind redactate în engleză.

Swahili (*Arab-Swahili, (ki)Suahili, kiSwaheli, kiSwahili*), limbă negroafricană, scrisă cu alfabetul latin, este prima limbă a 131.000 de locuitori și limba de comunicare interetnică a 20.849.000 de locuitori. Este limbă oficială și în ↑Tanzania; are vorbitori și în R. Africa de Sud, Burundi, Emiratele Arabe Unite, Kenya, Mozambic, Oman, Rwanda, Somalia, SUA, Uganda.

Engleza (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie), este mai ales limba a doua (limba de comunicare interetnică) a 2.815.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Kenya se vorbesc 63 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Numeroase limbi sunt negroafricane: gikuyu (*gekoyo, gigikuyu, kikuyu*), cu 5.347.000 de vorbitori; luhya, cu 3.418.083 de vorbitori; luo (*dholuo, kavirondo nilotic, kavirondo luo*), cu

3.185.000 de vorbitori, vorbită și în Tanzania; kalenjin, cu 2.548.123 de vorbitori; kamba (*keKamba, kiKamba*), cu 2.448.300 de vorbitori; gusii (*ekeGusii, guzii, kisii, kosova*), cu 1.582.000 de vorbitori; meru (*kiMeru*), cu 1.305.000 de vorbitori.

Araba vorbită (↑Arabia Saudită), cu trei varietăți, are 35.000 de vorbitori. Se vorbesc și limbi imigrante indiene: gujarati (↑India), cu 50.000 de vorbitori; panjabi (↑India), cu 10.000 de vorbitori.

KIRIBATI

Republica Kiribati este situată în Oceania, în partea de centru-vest a Oceanului Pacific. Fostă colonie britanică (împreună cu actualul Tuvalu) sub numele Insulele Gilbert, și-a proclamat independența în 1979. Este membră în Commonwealth. Are 107.817 locuitori.

Conform *Constituției* (1979), limbile acesteia sunt **kiribati** și **engleza** (versiunea engleză fiind textul de bază în caz de dubiu).

Kiribati (*i-kiribati*), din familia austroneziană, ramura oceanică, grupul micronezian, considerată limbă națională, are 58.320 de vorbitori.

Engleza (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie), este prima limbă a 492 de locuitori și limbă de comunicare interetnică a 22.000 de locuitori.

Numărul de vorbitori este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare. Cealaltă limbă pe lângă limbile oficiale, tuvaluana (↑Tuvalu), are 500 de vorbitori.

KUWAIT

Statul Kuwait este situat în Orientul Mijlociu (sud-vestul Asiei), la Golful Persic. Se învecinează cu Arabia Saudită și Irak. Fost protectorat britanic, și-a proclamat independența în 1961. Are 2.505.559 de locuitori.

Conform *Constituției* (1962), **limba oficială** a statului este în Kuwait **araba** (*al-arabiyyah, arabī*), din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul arab.

Araba standard modernă (↑Arabia Saudită), care îndeplinește toate funcțiile unei limbi oficiale, este numai limba a doua.

Araba vorbită din Kuwait, cu patru varietăți, este prima limbă a 805.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Kuwait se vorbesc cel puțin opt idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte).

L

LAOS

Republica Democratică Populară Laos este situată în peninsula Indochina din sud-estul Asiei. Se învecinează cu Myanmarul, Cambodgia, China, Thailanda și Vietnamul. Regatul Laos, întemeiat în sec. 14, includea și părți din actualele state Cambodgia și Thailanda. Aflat mai multe secole în declin, Laosul a intrat în sec. 18–19 sub controlul Siamului (Thailanda actuală) și a devenit apoi o parte din Indochina Franceză. Independența și suveranitatea i s-au recunoscut pe plan internațional în 1954. Are 6.521.998 de locuitori.

Conform *Constituției* (1991), **limba oficială** a Laosului este **lao** (*lào, lao kao, lao-lum, lao-noi, lao-tai, laoțiana, lao wiang, lum lao, phou lao, rong kong, tai lao, tai laoțiană, thai de est*), din familia tai-kadai, ramura kam-tai, prima limbă a 3 mil. de locuitori și limba a doua a 800.000 de locuitori, iar scrierea oficială este alfabetul lao. Are vorbitori și în Australia, Cambodgia, Canada, Franța, SUA, Thailanda, poate și în Vietnam.

Conform *Constituției*, poporul Laosului are un caracter multiethnic. După anumite estimări, în Laos se vorbesc 85 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Limbile din familia austro-tai, ramura kam-tai, sunt vorbite de 71% din populație, cele din familia austro-asiatică – de 24,1%,

limbile miao-yao – de 4%, cele din familia sino-tibetană, ramura tibeto-birmană – de 1%.

LESOTHO

Regatul Lesotho este o enclavă în R. Africa de Sud. Fost protectorat britanic (Basutoland), și-a proclamat independența în 1966. Este membru în Commonwealth. Are 1.175.000 de locuitori.

Conform *Constituției* (1993), Lesotho are două **limbi oficiale: sesotho și engleza.**

Sesotho (*siSutho, sotho de sud, so(u)to, suthu*), limbă negroafricană, scrisă cu alfabetul latin, este prima limbă a 1.770.000 de locuitori. Este limbă oficială și în R. ↑Africa de Sud; se vorbește și în Botswana.

Engleza (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie), este limba de comunicare interetnică a 429.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Lesotho se vorbesc cel puțin șase idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Dintre acest idiomuri, (isi)zulu (↑Africa de Sud) are 248.000 de vorbitori.

LETONIA

Republica Letonia este situată în Europa de Est. Se învecinează cu Belarus, Estonia, Lituania și Rusia. A fost cucerită de Rusia și inclusă în 1940 în URSS. I s-a recunoscut independența în 1991. Este membră a Uniunii Europene. Are 2.259.810 locuitori.

Conform *Constituției* (1922; reinstaurată în 1991; revizuită de mai multe ori), singura **limbă oficială** și limba de lucru a Parlamentului Letoniei și a administrației locale este **letona** (*latviesu*

valoda), din familia indo-europeană, ramura baltică, scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 1.394.000 de locuitori. Este limbă oficială a Uniunii Europene. Are vorbitori și în Australia, Belarus, Brazilia, Canada, Estonia, Germania, Lituania, Marea Britanie, Noua Zeelandă, partea europeană a Rusiei, SUA, Suedia, Ucraina, Venezuela.

După anumite estimări, în Letonia se vorbesc 11 idiomi (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etno-lingvistice corespunzătoare. Conform *Constituției*, persoanele aparținând minorităților etnice au dreptul să-și păstreze și să-și dezvolte limba și identitate etnică și culturală.

Se vorbesc și rusa (↑Rusia), cu 861.600 de vorbitori; belarusa (↑Belarus), cu 105.000 de vorbitori; ucraineana (↑Ucraina), cu 78.000 de vorbitori; polona (↑Polonia), cu 57.000 de vorbitori; lituaniana (↑Lituania), cu 35.000 de vorbitori.

LIBAN

Republica Libaneză este situată în Orientul Mijlociu, în sud-vestul Asiei. Se învecinează cu Israelul și Siria. Pe teritoriul Libanului s-au dezvoltat în Antichitate mai multe orașe-state feniciene. A fost supus succesiv autorității diverselor puteri ale vremii, fiind obiectul unei islamizări parțiale. Din 1920 s-a aflat sub mandat francez. Și-a proclamat independența în 1941. Are 3.925.502 locuitori.

Conform *Constituției* (1926; revizuită inclusiv în 1995), **limba oficială** națională a Libanului este **araba** (*al-arabiyyah, arabī*), din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul arab.

Araba standard modernă (↑Arabia Saudită), care îndeplinește toate funcțiile unei limbi oficiale, este numai limba a doua.

Araba vorbită din Liban este prima limbă a 3.468.000 de locuitori.

Conform *Constituției*, poate fi folosită în anumite cazuri, conform legii, și franceza (↑Franța), limbă cu circulație internațională și aparținând fostei puteri coloniale, prima limbă a 16.600 de vorbitori și limba de comunicare interetnică a 896.000 de locuitori,

vorbită în viața cotidiană de 20% din populație, limbă a învățământului, inclusiv de stat; 65% din locuitori o pot citi și scrie.

După anumite estimări, în Liban se vorbesc nouă idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Se vorbesc și armeană (↑Armenia), cu 234.600 de vorbitori; kurda (↑Irak), cu 75.000 de vorbitori.

LIBERIA

Republica Liberia este situată în Africa de vest. Se învecinează cu Côte d'Ivoire, Guinea și Sierra Leone. În 1822, după abolirea sclaviei, pe litoralul Liberiei s-au așezat primii sclavi negri eliberați din SUA; în prima jumătate a sec. 19 s-au stabilit aici și alți imigranți din SUA. S-a proclamat republică în 1847. Are 3.195.931 de locuitori.

Conform *Constituției* (1986), limba în care își desfășoară activitatea puterea legislativă este **engleza** (*English*), iar după efectuarea pregătirilor necesare, și alta dintre limbile Republicii, aprobată prin rezoluția legislativului.

Engleza (↑Marea Britanie), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională, este prima limbă a 69.000 de locuitori și limba de comunicare interetnică a 661.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Liberia se vorbesc cel puțin 30 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), aproape numai negroafricane. Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Se vorbesc *kpelle* (*gbese, kpele, kpwessi, pessa, pessy*), cu 487.400 de vorbitori; *grebo*, cu șase varietăți și 407.331 de vorbitori; *bassa*, cu 347.600 de vorbitori, vorbită și în Sierra Leone; alfabetul *vah*, care notează și tonurile, creat în jurul anului 1900 de dr. Lewis, este încă folosit de persoanele în vârstă pentru a scrie în această limbă; *dan* (*da, gio(-dan), gyo, yacouba, yakuba*), cu 150.800–200.000 de vorbitori, vorbită în principal în Côte d'Ivoire;

mann (*maa, mah, mano, mawe*), cu 185.000 de vorbitori, vorbită și în Guineea; krumen (*kroumen, kru, krumen de sud*), cu 2.913 vorbitori; vorbită în principal în Côte d'Ivoire. Dintre acestea, puține sunt scrise și folosite în corespondență.

Un *pidgin* cu bază lexicală engleză (↑Marea Britanie), adus în Liberia de foștii sclavi repatriați din SUA, este limba a doua a 1,5 mil. de vorbitori, folosită în comunicarea între diferitele grupuri etnolingvistice; este utilizată și în emisiuni de radio.

LIBIA

Marea Jamahirie Arabă Libiană Populară Socialistă este situată în Africa de nord. Se învecinează cu Algeria, Ciadul, Egiptul, Nigerul, Sudanul și Tunisia. În sec. 7, acest teritoriu a fost inclus în califatul arab și supus islamizării. A făcut parte din Imperiul Otoman sub numele Tripolitania și a devenit apoi colonie italiană. Și-a proclamat independența în 1951 ca Regat Unit al Libiei, dar în 1969 a fost proclamată Republica Arabă Libiană; a luat din 1977 titlatura actuală. Are 6.036.914 locuitori.

Limba oficială este în Libia **araba** (*al-arabiyyah, arabī*), din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul arab.

Araba standard modernă (↑Arabia Saudită), care îndeplinește toate funcțiile unei limbi oficiale, este numai limba a doua.

Araba vorbită libiană este prima limbă a 4,2 mil. de locuitori; se vorbește și în Egipt, Niger; araba vorbită egipteană (↑Egipt) este prima limbă a 1 mil. de locuitori ai Libiei.

După anumite estimări, în Libia se vorbesc cel puțin 13 idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), printre care idiomuri din familia afro-asiatică, ramura libico-berberă.

LIECHTENSTEIN

Principatul Liechtenstein este situat în Europa centrală. Se învecinează cu Austria și Elveția. Principatul imperial Liechtenstein a luat ființă în 1719; în secolul următor a devenit independent, dar în uniune vamală și monetară cu Imperiul Habsburgic și apoi cu Elveția. Are 34.247 de locuitori.

Conform *Constituției* (1921), limba națională și oficială a Liechtensteinului este **germana** (*Deutsch*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin (↑Germania), limba a 30.000 de locuitori.

În Liechtenstein se vorbesc patru idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut sau nu în vedere și rezidenții cu pașaport străin.

Italiana (↑Italia) are 800 de vorbitori.

LITUANIA

Republica Lituania este situată în Europa de Est. Se învecinează cu Belarusul, Letonia, Polonia și Rusia (cu enclava Kaliningrad). Între 1569 și 1795 a făcut parte din statul polono-lituanian, apoi cea mai mare parte a Lituaniei a fost anexată de Rusia. Și-a proclamat independența în 1918, dar a fost înglobată în 1940 în fosta URSS; și-a redobândit suveranitatea în 1991. Este membră a Uniunii Europene. Are 3.575.439 de locuitori.

Conform *Constituției* (1992), limba **de stat** a Lituaniei este **lituaniana** (*lietuviu kalba*), din familia indo-europeană, ramura baltică, scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 2.955.000 de locuitori. Este limbă oficială a Uniunii Europene. Are vorbitori și în Argentina, Australia, Belarus, Brazilia, Canada, Estonia, Kazahstan, Kârgâzstan, Letonia, Marea Britanie, Polonia, partea europeană a Rusiei, SUA, Suedia, Tadjikistan, Turkmenistan, Uruguay, Uzbekistan.

După anumite estimări, în Lituania se vorbesc zece idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare. Conform *Constituției*, cetățenii aparținând comunităților etnice au dreptul să-și cultive limba, cultura și obiceiurile.

Se vorbesc și rusa (↑Rusia), cu 344.000 de vorbitori; polona (↑Polonia), cu 258.000 de vorbitori; belarusa (↑Belarus), cu 63.000 de vorbitori; ucraineana (↑Ucraina), cu 45.000 de vorbitori; tătara

(↑Rusia), cu 5.100 de vorbitori; letona (↑Letonia), cu 5.000 de vorbitori.

LUXEMBURG

Marele Ducat Luxemburg este situat în Europa Occidentală. Se învecinează cu Belgia, Franța și Germania. Comitatul, care s-a numit la început Lützelburg și a luat apoi numele familiei domnitoare, a fost întemeiat în 963 și a devenit ducat în 1354 și mare ducat autonom în 1815, în uniune personală cu Olanda. A făcut apoi parte din Confederația Germană și și-a dobândit independența în 1867. A făcut parte din Uniunea Vamală Benelux. Este membru al Uniunii Europene. Are 480.222 de locuitori.

Limba națională a Luxemburgului este **luxemburgheza** (*Lëtzebuergesch*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 300.000 de locuitori și limba a doua a poate 50.000 de locuitori. Este recunoscută în Uniunea Europeană ca limbă națională a unui stat membru. Are vorbitori și în Belgia, Franța, Germania, SUA.

Franceza (*français*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul galoromanic, scrisă cu alfabetul latin (↑Franța), prima limbă a 13.100 de locuitori, este folosită în cele mai multe **scopuri oficiale**.

Germana (*Deutsch*) standard, din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin (↑Germania), este prima limbă a 10.900 de locuitori și limbă de comunicare interetnică.

Conform *Constituției* (1868; revizuită inclusiv în 1998), folosirea limbilor în administrație și justiție se face în condițiile legii.

După anumite estimări, în Luxemburg se vorbesc șase idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut sau în vedere și rezidenții cu pașaport străin.

Printre acestea se numără portugheza (↑Portugalia), cu 100.000 de vorbitori; italiana (↑Italia), cu 20.800 de vorbitori.

MACEDONIA

Republica Macedonia/Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei este situată în Peninsula Balcanică din sud-estul Europei. Se învecinează cu Albania, Bulgaria, Grecia și Serbia. Teritoriul regatului antic al Macedoniei a fost ocupat în sec. 6–7 de triburi sud-slave. A fost provincie a Imperiului Otoman, ulterior împărțită între Grecia, Bulgaria și Serbia. Partea sârbă a făcut parte din Regarul Sârbilor, Croaților și Slovenilor și apoi din RSF Iugoslavia. Și-a proclamat suveranitatea în 1991. Are 2.055.915 locuitori.

Conform *Constituției* (1991; revizuită inclusiv în 2005), **limba oficială** a Macedoniei este **macedoneana** (*македонски јазик*), scrisă cu alfabetul său chirilic.

Macedoneana (*macedonenana slavă*), din familia indo-europeană, ramura slavă, grupul meridional, este prima limbă a 1.386.000 de locuitori. Se vorbește și în Albania, Bulgaria, Canada, Grecia, Slovenia, Ungaria.

După anumite estimări, în Macedonia se vorbesc nouă idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare. Conform *Constituției*, în unitățile cu administrație locală proprie în care majoritatea locuitorilor aparțin unei anumite naționalități, pe lângă limba macedoneană și alfabetul chirilic, au de asemenea uz oficial, în condițiile legii, și limba și alfabetul acestora; în unitățile cu administrație locală proprie în care există un număr considerabil de locuitori aparținând unei anumite naționalități, limba și alfabetul lor au de asemenea uz oficial, pe lângă limba macedoneană și alfabetul chirilic, în condițiile legii; membrii diverselor naționalități au dreptul la educație în limba lor în învățământul primar și secundar, în condițiile legii; în școlile în care limba de predare este limba unei naționalități se studiază și limba macedoneană.

Printre idiomurile vorbite în Macedonia se numără albaneza (↑Albania), prima limbă a 600.000 de locuitori; turca (↑Turcia), cu 200.000 de vorbitori; romani, cu 46.000 de vorbitori; româna, cu 9.000 de vorbitori, numiți vlahi; dialectul aromân, cu 8.467 de vorbitori; dialectul meglenoromân, cu 2.000 de vorbitori (pentru ultimele trei ↑România); sârba (↑Serbia).

MADAGASCAR

Republica Madagascar este situată pe insula cu același nume din Oceanul Indian, la est de Mozambic. La începutul mileniului I d.H., în Madagascar s-au stabilit grupuri venite din arhipelagul indonezian, din Malaysia și din Melanezia. Fost regat independent, a devenit colonie franceză. Și-a dobândit independența în 1960, sub numele de Republica Malgașă, devenită Republica Democratică Madagascar, din 1992 cu titulatura actuală. Are 19.448.815 locuitori.

Conform *Constituției* (1992), **limba națională** a Madagascarului este **malgașa** (*malagasy*), din familia austroneziană, ramura indoneziană, scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 5.940.000 de locuitori, vorbită în total de 16.435.000 de locuitori, cu varietățile antakarana, betsimisaraka, tsimihety ș.a. Se vorbește și în Comore.

Franceza (*français*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul galoromanic, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație intrnațională și limbă a fostei puteri coloniale (↑Franța), prima limbă a 18.000 de locuitori și limba de comunicare interetnică a 2.464.000 de locuitori, este limba celeilalte versiuni **oficiale** a *Constituției* (1992), alături de cea malgașă.

După anumite estimări, în Madagascar se vorbesc 16 idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etno-lingvistice corespunzătoare.

Printre acestea se numără și shikomor (↑Comore), cu 25.000 de vorbitori.

MALAWI

Republica Malawi (fostul protectorat Africa Centrală Britanică, apoi Nyassaland, după numele lacului Nyassa, actualmente Malawi) este situată în sud-estul Africii. Se învecinează cu Mozambicul, Tanzania și Zambia. Zulușii ngoni veniți din Africa de sud au supus triburile malawi (bantu). A făcut parte scurtă vreme din Federația Africii Centrale/Rhodesia-Nyassaland, împreună cu Rhodesia de Nord (actualmente Zambia) și cu Rhodesia de Sud (actualmente Zimbabwe). Și-a proclamat independența în 1964. Este membră în Commonwealth. Are 13.603.181 de locuitori.

Conform *Constituției* (1994), lucrările parlamentului se desfășoară în limba **engleză** (*English*) sau în alte limbi, după cum decide fiecare Cameră, în conformitate cu propriul regulament.

Engleza, din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie), este prima limbă a 16.000 de locuitori și limba de comunicare interetnică a 606.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Malawi se vorbesc 22 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea negroafricane. Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Sunt considerate limbi *naționale* nyanja (*chewa, chinyanja*), prima limbă a 7 mil. de locuitori și limba a doua a 400.000 de locuitori, vorbită și în Botswana, Mozambic, Zambia, Zimbabwe, și tumbuka (*chiTumbuka, tamboka, tambuka, timbuka, tombucas, tumboka*), cu 940.000 de vorbitori, vorbită și în Zambia.

Se vorbesc și yao (*achawa, adsawa, adsoa, ajawa, ayawa, ay(a)o, chiYao, djao, h(a)iao, hyao, veiao, (wa)jao*), cu 1 mil. de vorbitori, vorbită și în Mozambic, Tanzania, Zambia; nyakyusangonde (*ngonde*), cu 300.000 de vorbitori, vorbită în principal în Tanzania; sena (*c(h)iSena*), cu 270.000 de vorbitori; lomwe (*((a)nguru*), cu 250.000 de vorbitori; tonga (*chiTonga, kiTonga, nyasa de vest, siska, sisya*) și (isi)zulu (↑Africa de Sud), numită aici și ngoni, cu câte 170.000 de vorbitori; limbi din Asia: gujarati (↑India), cu 5.000 de vorbitori, și din Europa: portugheza (↑Portugalia), cu 9.000 de vorbitori; greaca (↑Grecia), cu 2.000 de vorbitori.

MALAYSIA

Federația Malaysia este situată în sud-estul Asiei, ocupând sudul peninsulei Malaca și nord-vestul insulei Borneo (Kalimantan) din arhipelagul indonezian. Se învecinează cu Brunei și Indonezia pe insula Borneo și cu Thailanda pe continent. În această zonă s-au interferat civilizațiile indiană, chineză și indoneziană. Fostă colonie britanică sub numele Straits Settlements (cuprinzând Singapore, Penang și Malacca) și, ulterior, Federația Statelor Malaeze. Federația

Malaya de pe continent și-a dobândit independența în 1957; din 1963 cuprinde și statele Sabah și Sarawak de pe insula Borneo, iar între 1963 și 1965 includea și Singapore. Este membră în Commonwealth. Are 24.821.286 de locuitori.

Conform *Constituției* (1957; revizuită în 1963), **limba oficială** a Malaysiei este **malaeza** (*bahasa malaysia, (bahasa) malayu, melaju, melayu, malaeza standard*), din familia austroneziană, ramura indoneziană, prima limbă a 7.181.000 de locuitori și limba a doua a 3 mil. de locuitori, scrisă cu alfabetul latin și (rar) cu cel arab. Are vorbitori și în Brunei, Emiratele Arabe Unite, Indonezia, Myanmar, Singapore, SUA, Thailanda. Câteva cuvinte malaeze au intrat în diverse limbi, ajungând, indirect, și în română (↑România), ca *amoc, bambus, gutapercă, ketchup*.

Engleza (↑Marea Britanie), prima limbă a 130.000 de locuitori, limbă cu circulație internațională și aparținând fostei puteri coloniale, este limba de comunicare interetnică a 7,7 mil. de locuitori și a continuat să fie folosită în anumite **roluri oficiale** în cursul unei perioade de tranziție.

După anumite estimări, în Malaysia se vorbesc cel puțin 145 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). În Malaysia peninsulară se vorbesc limbi din familiile austroneziană, cu 6.396.790 de vorbitori; sino-tibetană, cu 3.399.000 de vorbitori; dravidiană, cu 1.090.000 de vorbitori; austroasiatică, cu 44.610 de vorbitori.

Printre aceste limbi se numără chineza (↑China), cu șase varietăți (*cantoneză, foochow, hainan, hakka, hokkien, mandarină*) și 4.386.353 de vorbitori; tamil (↑India), cu 1.060.000 de vorbitori; kadazan, din familia austroneziană, ramura malayo-polineziană, cu două varietăți și 61.000 de vorbitori.

MALDIVE

Republica Maldivelor este situată în sudul Asiei, într-un arhipelag din Oceanul Indian aflat la sud-vest de Sri Lanka. Populat de imigranți din actualul Sri Lanka, din sudul Indiei și din arhipelagul malaez, arhipelagul a fost ocupat apoi de arabi. Sultanatul Maldive, aflat sub protectorat britanic, a fost legat administrativ până în 1948 de

actualul Sri Lanka. Și-a proclamat independența în 1965. Republica Maldivelor este membră în Commonwealth. Are 369.031 de locuitori.

Conform *Constituției* (1998), **limba națională** a Maldivelor este **dhivehi** (*divehi bas, diveh(l)i, mahl, maldiviana, malikh, malki*), din familia indo-europeană, ramura indo-iraniană, grupul indian, scrisă cu alfabetul thaana, prima limbă a 282.696 de locuitori. Dhivehi este la origine un dialect al limbii singhala/singhaleze (↑Sri Lanka), iar sistemul ei de scriere derivă din alfabetul arab (↑Arabia Saudită). Se vorbește și în India.

În Maldive se vorbesc și sinhala/singhaleza, cu 1.400 de vorbitori, și araba (↑Arabia Saudită), cu 300 de vorbitori.

MALI

Republica Mali este situată în Africa occidentală. Se învecinează cu Algeria, Burkina Faso, Guinea, Côte d'Ivoire, Mauritania și Senegalul. A făcut parte din Africa Occidentală Franceză. Și-a proclamat independența în 1960. A făcut parte câteva luni, sub numele Republica Sudan, din Federația Mali, împreună cu Senegalul, luând apoi numele actual. Are 11.995.402 locuitori.

Conform *Constituției* (1992), în Mali **franceza** (*français*) este limba exprimării **oficiale**.

Franceza, din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul galoromanic, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și aparținând fostei puteri coloniale (↑Franța), este prima limbă a 9.000 de locuitori și limba de comunicare interetnică a 1.195.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Mali se vorbesc 53 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea – negroafricane. Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare. Conform *Constituției*, promovarea și oficializarea limbilor naționale se fac în condițiile legii.

Sunt considerate limbi *naționale* bamanankan (*bamanakan, bambara*), cu 2,7 mil. de vorbitori, limba de comunicare interetnică a 9.236.000 de vorbitori, vorbită și în Burkina Faso, Côte d'Ivoire,

Gambia, Guineea, Mauritania, Senegal; maasina fulfulde (*macina, peul, toucouleur*), cu 911.200 de vorbitori, vorbită și în Côte d'Ivoire, Ghana; mamara senufo (*mamara, mi(ni)anka, miniya(nka), tupiire*), cu 737.806 vorbitori; soninke (*aswanik, diawara, gadyaga, mar(a)ka, sarakole, sarakule, sarawule, serahuli, silabe, toubakai, wakore*), cu 700.000 de vorbitori, vorbită și în Côte d'Ivoire, Gambia, Guineea, Guineea-Bissau, Mauritania, Senegal; kita maninkakan (*kita maninka, malinke (centrală)*), cu 600.000 de vorbitori; koyraboro senni songhai (*gao songhay, koroboro senni, koyra senni (songhay), songay (senni), song(h)ai, songhay (de est), songoi, songoy, sonr(h)ai*), cu 400.000 de vorbitori; syenara senufo (*senare, senari, shenara, syenara*), cu 136.500 de vorbitori; xaasongaxango (*kasso, kasson(ke), k(h)asonke, khassonka, khassonké, xa(a)songa, xasonke*), cu 120.000 de vorbitori, vorbită și în Gambia, Senegal; tiéyaxo bozo (*boso, tégué, tie(maxo), tiéyakho, tieyaxo, tigemaxo, tiguémakho, tyeyaxo*), cu 117.696 de vorbitori; bomu (*bobo oule de vest, bobo roșie de vest, bobo wule, boomu, bore, bwamu de vest*), cu 102.100 de vorbitori, vorbită și în Burkina Faso; toro so dogon (*tandam*), cu 50.000 de vorbitori. Conform *Constituției*, modalitățile de promovare și de oficializare a limbilor naționale sunt fixate prin lege.

Se vorbesc și idiomuri din familia afro-asiatică: tamasheq (*kidal (tamasheq), tamashekin, timbaktu, tomacheck, tuareg*), din ramura libico-berberă, cu 250.000 de vorbitori, vorbit și în Algeria, Burkina Faso; araba hasaniyya (↑Mauritania), cu 106.100 de vorbitori.

MALTA

Republica Malta este situată în sudul Europei, pe un arhipelag din centrul Mării Mediterane, la sud de Sicilia. Cucerit de arabi în anul 870, a devenit în 1815 colonie engleză. Și-a proclamat independența în 1964. Este membră a Commonwealthului și a Uniunii Europene. Are 401.880 de locuitori.

Conform *Constituției* (1964; revizuită de mai multe ori), limba națională a Maltei este malteza, iar **limbile oficiale** sunt **malteza** (*malti*) și **engleza** (*English*), plus orice altă limbă ar hotărî Parla-

mentul; administrația poate folosi în toate scopurile oficiale oricare dintre aceste limbi. Sunt limbi oficiale ale Uniunii Europene.

Malteza, din familia afro-asiatică, ramura semitică, este prima limbă a 300.000 de locuitori. Este singura limbă semitică oficială scrisă cu alfabetul latin. Are vorbitori și în Australia, Canada, Italia, Marea Britanie, SUA, Tunisia.

Engleza (↑Marea Britanie), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului, este prima limbă a 2.400 de locuitori și limba de comunicare interetnică a 99.000 de locuitori.

În Malta se vorbesc trei idiomuri. Numărul de vorbitori este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

MAREA BRITANIE

Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord este situat în Europa Occidentală, pe insula Marea Britanie, în partea de nord a insulei Irlanda și în numeroase insule și insulițe aflate în Oceanul Atlantic, la nord-vest de Franța. Se învecinează cu Irlanda pe insula cu același nume. Teritoriul său a fost populat inițial de triburi celtice și apoi germanice (angli, saxoni) și invadat în 1066 de normanzi. A devenit, în sec. 17–19, principala putere maritimă din lume, iar în sec. 19 prima putere colonială din lume, ocupând cca un sfert din suprafața globului. Sistemul colonial s-a destrămat după 1945, multe foste colonii britanice rămânând însă membre în Commonwealth. Este membră a Commonwealthului și a Uniunii Europene. Are 60.776.238 de locuitori.

Deși Marea Britanie nu are o *Constituție* (fiind guvernată după statute, legi și cutume), **limba oficială** a Marii Britanii este *de facto* **engleza** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 55 mil. de locuitori. Este limbă oficială a Uniunii Europene, unde predomină ca limbă de lucru, și limbă de lucru a ONU. Are vorbitori, pe lângă statele în care este limbă oficială, și în Andorra, Anguilla, Arabia Saudită, Brunei, Cambodgia, China, Coreea de Sud, Danemarca, R. Dominicană, Ecuador, Elveția, Emiratele Arabe Unite, Etiopia,

Filipine, Germania, Grecia, Honduras, India, Israel, Italia, Japonia, Kenya, Liban, Malawi, Malaysia, Mexic, Norvegia, Pakistan, Somalia, Sri Lanka, Suriname, Tanzania, Tonga, Venezuela ș.a.

Engleza, cu un număr de vorbitori ca prima și a doua limbă evaluat la 480 mil., limbă oficială în 54 de state (R. Africa de Sud, Antigua și Barbuda, Australia, Bahamas, Barbados, Belize, Botswana, Camerun, Canada, Dominica, Eritreea, Fiji, Filipine, Gambia, Ghana, Grenada, Guyana, Irlanda, Jamaica, Kenya, Kiribati, Lesotho, Liberia, Malawi, Malta, Marea Britanie, Insulele Marshall, Mauritius, Micronezia, Namibia, Nauru, Nigeria, Noua Zeelandă, Palau, Papua Noua Guinee, Rwanda, Saint Kitts și Nevis, Saint Lucia, Saint Vincent și Grenadinele, Samoa, Seychelles, Sierra Leone, Singapore, Insulele Solomon, SUA, Sudan, Swaziland, Tanzania, Tonga, Trinidad și Tobago, Uganda, Vanuatu, Zambia, Zimbabwe) și limbă națională în 61 de state, este situată pe locul 1 în lume după un complex de criterii: numărul de vorbitori ca prima și a doua limbă, numărul și populația țărilor în care se vorbește, numărul principalelor domenii care o utilizează pe plan internațional, puterea economică a țărilor care o folosesc și prestigiul socio-literar.

Multe limbi preiau din engleză numeroase cuvinte (inclusiv unele originare din alte limbi vorbite în Marea Britanie sau din limbi indigene din alte zone) și expresii din diverse domenii, ajunse, direct sau indirect, și în română (↑România), ca *aisberg*, *bumerang*, *confort*, *derby*, *fotbal*, *gol*, *interviu*, *jazz*, *lider*, *mass-media*, *performanță*, *record*, *stop*, *tenis*, *vagon*.

Engleza a dat naștere diferitor varietăți de *pidgin-English* și de creolă cu bază lexicală engleză.

După anumite estimări, în Marea Britanie se vorbesc cel puțin 54 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte).

Sunt limbi **oficiale regionale** franceza (*français*), cu 14.000 de vorbitori în Insulele Normande (↑Franța), și galeză (*cymraeg*), limbă din familia indo-europeană, ramura celtică, cu 508.098 de vorbitori, în Țara Galilor; are vorbitori și în Argentina, Canada; din galeză provin cuvinte internaționale ajunse, indirect, și în română, ca *flanelă*, *pled*.

Sunt limbi minoritare și irlandeza (↑Irlanda), în Irlanda de Nord, cu 95.000 de vorbitori; scoțiana (*albannach gaidhlig*, *erse*, *gàidhlig*, *gaelic*, *scots gaelic*), în Scoția, cu 58.650 de vorbitori, are

vorbitori și în Australia, Canada, USA; cornica (*curnoack, kernewek, kernowek*) are puțini vorbitori; vorbitori și în Australia, Canada; toate fac parte din familia indo-europeană, ramura celtică.

Marea Britanie este statul european în care se vorbesc cele mai multe limbi imigrante, totalizând cel mai mare număr de vorbitori, printre care panjabi (↑India), cu trei varietăți și 593.000 de vorbitori; bangla/bengali (↑Bangladesh) și urdu (↑Pakistan), cu câte 400.000 de vorbitori; gujarati (↑India), cu 140.000 de vorbitori; cașmiriana, cu 115.000 de vorbitori.

MAROC

Regatul Maroc este situat în nord-vestul Africii. Se învecinează cu Algeria; cuprinde două enclave spaniole, Ceuta și Melilla. Cucerit de arabi în sec. 8, teritoriul Marocului a fost ocupat parțial de portugezi și de spanioli în sec. 15, iar în 1912 a devenit protectorat francez. Și-a declarat independența în 1956. A anexat Sahara Occidentală (fosta Sahară Spaniolă), teritoriu aflat încă în litigiu. Are 33.757.175 de locuitori.

Conform *Constituției* (1972; revizuită în 1996), **limba oficială** a Marocului este **araba** (*al-arabiyyah, arabī*), din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul arab.

Araba standard modernă (↑Arabia Saudită), care îndeplinește toate funcțiile unei limbi oficiale, este numai limba a doua.

Araba vorbită din Maroc, cu trei varietăți, este prima limbă a 18.848.925 de locuitori și limba a doua a 5 mil. de locuitori.

După anumite estimări, în Maroc se vorbesc nouă idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte),

Franceza (↑Franța), cu 80.000 de vorbitori, este limba de comunicare interetnică a 11.905.000 de locuitori, limba guvernului, a diplomației și afacerilor.

Trei limbi sunt din familia afro-asiatică, ramura libico-berberă: tachelhit (*shilha (de sud), susiua, tasoussit, tachilhit, tashelhey, tashelhit, tashilheet*), cu 3 mil. de vorbitori, are vorbitori și în Algeria, Franța; tamazight (*Middle Atlas Berber, shilha (centrală)*), cu 3 mil. de vorbitori, are vorbitori și în Algeria, Franța; tarifit (*rifi(a), shilha (de nord)*), cu 1,5 mil. de vorbitori, are vorbitori și în Algeria, Belgia, Franța, Germania, Olanda, Spania.

Spaniola (↑Spania) are 20.000 de vorbitori în nordul Marocului (mai ales în enclavele spaniole).

INSULELE MARSHALL

Republica Insulelor Marshall este situată în Oceania, în partea de centru-vest a Oceanului Pacific, ocupând două șiruri de insule și insulițe. După 1945 a făcut parte din Trust Territory of the Pacific Islands, administrat de SUA. În 1979, Districtul Insulelor Marshall a devenit republică, legată în 1982 de SUA (responsabilă de apărarea și relațiile externe ale acestuia) printr-un acord de liberă asociere (reînnoit ulterior) și recunoscută ca stat suveran în 1986. Are 61.815 locuitori.

În Insulele Marshall se vorbesc două **limbi**: **marshalleza** (*ebon*) și **engleza** (*English*). Ambele sunt limbi ale *Constituției*, textul acesteia având valoare egală în cele două limbi; în caz de deosebire prevalează textul în marshalleză.

Marshalleza, din familia austroneziană, ramura oceanică, grupul micronezian, scrisă cu alfabetul latin, este prima limbă a 43.900 de locuitori. Se vorbește și în Nauru.

Engleza (↑Marea Britanie), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și aparținând fostei puteri coloniale, este prima limbă a 600 de locuitori și limbă de comunicare interetnică a 56.000 de locuitori; numărul de vorbitori este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut sau nu în vedere și rezidenții cu pașaport britanic.

MAURITANIA

Republica Islamică Mauritania este situată în Africa de nord-vest. Se învecinează cu Algeria, Mali, Marocul (Sahara Occidentală, teritoriu în litigiu) și Senegalul. Locuită de triburi negroide aborigene și de triburi berbere imigrate, a fost islamizată în sec. 11. A făcut parte în cele din urmă din Africa Occidentală Franceză. Și-a proclamat independența în 1960. Are 3.270.065 de locuitori.

Conform *Constituției* (1991), **limba oficială** a Mauritaniei este **araba** (*araba hassaniyya, hasanya, hassani, klem el bithan*), din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul arab, prima limbă a 2.475.000 de locuitori. Are vorbitori și în Algeria, Mali, Maroc, Niger, Senegal.

După anumite estimări, în Mauritania se vorbesc 14 idiomi (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea negroafricane. Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Conform *Constituției*, limbile *naționale* sunt, pe lângă arabă, limbile negroafricane poular (*pulaar*) (↑Senegal), cu 150.000 de vorbitori, soninké (*soninke*), cu 30.000 de vorbitori, vorbită în principal în Mali, și wolof (↑Senegal), cu 10.000 de vorbitori.

Se vorbesc și franceza (↑Franța), limba de comunicare interetnică a 274.000 de locuitori, fostă limbă oficială, încă folosită în administrație; coreeana (↑Coreea), cu 60.000 de vorbitori; zenaga, limbă din familia afro-asiatică, ramura libico-berberă, cu 200–300 de vorbitori (beduini).

MAURITIUS

Republica Mauritius este situată în sudul Africii, în insula cu același nume și alte câteva insule din Oceanul Indian, aflate la est de Madagascar. Nelocuită până la sosirea europenilor, a fost pe rând colonie olandeză, franceză (numită Ile de France) și britanică. După abolirea sclaviei, a fost populată cu muncitori din India și China. Și-a proclamat independența în 1968. Este membră în Commonwealth. Are 1.250.882 de locuitori.

Limba oficială în Mauritius este **engleza** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie). Este prima limbă a 3.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Mauritius se vorbesc 13 idiomi (limbi și/sau varietăți considerate distincte), printre care morisyen (*kreol(e) maurysen, mauritian*), creola mauriciană cu bază lexicală franceză, cu 600.000 de vorbitori, vorbită și în Madagascar; francëza (↑Franța), cu 37.000 de vorbitori.

Se vorbesc de asemenea mai multe limbi imigrante, în special din India: bhojpuri, cu 336.000 de vorbitori, vorbită în principal în India; urdu (↑Pakistan), cu 64.000 de vorbitori; tamil, cu 31.000 de vorbitori; panjabi, cu 26.000 de vorbitori; marathi, cu 11.787 de

vorbitori; telugu, cu 10.675 de vorbitori; gujarati, cu 3.336 de vorbitori. Se vorbește și chineza (↑China), cu 35.000 de vorbitori.

MEXIC

Statele Unite Mexicane sunt situate în nordul Americii Centrale. Se învecinează cu Belize, Guatemala și SUA. Imperiul Aztec, care cuprindea în sec. 14–15 o mare parte a teritoriului actual al Mexicului, a găzduit una din cele două mari civilizații precolumbiene, alături de cea incasă. Cucerit de spanioli la începutul sec. 16, și-a declarat independența în 1821. Are 108.700.891 de locuitori.

Limba oficială a Mexicului este **spaniola** (*español*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin (↑Spania), prima limbă a 86.211.000 de locuitori, Mexicul fiind statul din lume cu cei mai mulți vorbitori de spaniolă.

După anumite estimări, în Mexic se vorbesc 294 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea amerindiene autohtone, vorbite de 8% din locuitori, unii monolingvi. 5.897.000 de locuitori vorbesc spaniola și limbi amerindiene.

62 de limbi amerindiene sunt considerate limbi *naționale*, printre care azteca (*nahuatl*), cu 26 de varietăți și 1.744.000 de vorbitori; yucatec, cu 948.000 de vorbitori; mixtec, cu 52 de varietăți și 538.000 de vorbitori; zapotec, cu 58 de varietăți și 533.000 de vorbitori; tzotzil, cu șase varietăți și 362.000 de vorbitori; otomí, cu nouă varietăți și 360.000 de vorbitori; totonac, cu opt varietăți și 287.000 de vorbitori; mazatec, cu opt varietăți și 254.000 de vorbitori; tzeltal, cu două varietăți și 344.000 de vorbitori.

MICRONEZIA

Statele Federale ale Microneziei sunt situate în Oceania, în arhipelagul Caroline din partea de centru-vest a Oceanului Pacific. Statul Micronezia a luat naștere în 1979 în cadrul Trust Territory of the Pacific Islands, aflat sub tutela Națiunilor Unite și administrat de SUA. A adoptat numele actual în 1979. Și-a obținut suveranitatea în 1986 în cadrul unui acord de liberă asociere cu SUA (care răspund de

apărarea și relațiile sale externe), revizuit și reînnoit în 2004. Are 107.862 de locuitori.

Conform *Constituției* (1979), activitatea legislativă se desfășoară în **engleză** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba statului cu care este asociat (ȚMarea Britanie), prima limbă a 5.341 de locuitori, limba **oficială** și comună.

După anumite estimări, în Micronezia se vorbesc 18 idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte).

Sunt considerate limbi *naționale* limbile microneziene chuuk (*lagoon chuukese, ruk, truk(ese)*), cu 38.341 de vorbitori și 45.000 de vorbitori inclusiv ca limba a doua, vorbită și în Guam; pohnpei (*ponapean*), cu 29.000 de vorbitori; yap (*yapese*), cu 6.592 de vorbitori; kosrae (*kusaie*), cu 8.000 de vorbitori, vorbită și în Nauru.

Se vorbesc și limbile microneziene ulithiană, cu 3.000 de vorbitori, woleaiană, cu 1.631 de vorbitori, și limbile polineziene kapingamarangi (*kirinit*), cu 3.000 de vorbitori, nukuoro (*nukoro, nuguor*), cu 860 de vorbitori.

REPUBLICA MOLDOVA

Republica Moldova este situată în estul Europei. Se învecinează cu România și Ucraina. Teritoriul dintre Prut și Nistru, care făcea parte din Principatul Moldovei, a fost anexat parțial de Rusia în 1812. În cursul sec. 19, în Basarabia au fost aduși evrei, germani, polonezi, ruși, ucraineni, regiunea fiind supusă unei politici de deznaționalizare, respectiv rusificare. Basarabia s-a reunit cu România în 1918, dar a fost ocupată de URSS în 1940, în virtutea pactului Molotov-Ribbentrop, și reocupată în 1944. Și-a proclamat independența în 1991. Face parte din CSI. Are 4.320.490 de locuitori.

Conform *Constituției* (1994), limba **națională** a R. Moldova este numită *moldovenească*. Este de fapt limba **română** (ȚRomânia), prima limbă a 2.646.000 de locuitori, scrisă cu alfabetul latin (dar cu cel chirilic în Transnistria).

În 1867, când Basarabia era inclusă în Imperiul Rus, româna a fost interzisă în învățământ. În perioada sovietică a fost scrisă cu

alfabetul chirilic. În 1989 a fost adoptată ca limbă de stat, revenindu-se la scrierea cu alfabetul latin.

După anumite estimări, în R. Moldova se vorbesc 12 idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Prin *Constituție*, statul recunoaște și protejează dreptul la păstrarea, dezvoltarea și folosirea limbii ruse și a altor limbi vorbite pe teritoriul național al țării.

Sunt limbi minoritare în Transnistria ucraineană (↑Ucraina), cu 600.000 de vorbitori, și rusa (↑Rusia), cu 562.000 de vorbitori, rămasă uzuală și vorbită și ca limba a doua mai ales în orașe, iar în Găgăuzia găgăuza, din familia altaică, ramura turcică, scrisă cu alfabetul chirilic, cu 138.000 de vorbitori; are vorbitori și în Bulgaria, Kazahstan, România, Ucraina.

Bulgara (↑Bulgaria) are 394.688 de vorbitori.

MONACO

Principatul Monaco este situat în Europa Occidentală, pe Coasta de Azur. Se învecinează cu Franța, fiind situat aproape de granița dintre aceasta și Italia. Întemeiat în 1338 și vasal Franței din 1601, principatul, devenit suveran în 1814, a recunoscut pe rând protectoratul Regatului Sardiniei și apoi al Franței, rămânând într-o relație privilegiată cu aceasta. Are 32.671 de locuitori.

Conform *Constituției* (1962), **limba oficială** în Monaco este **franceza** (*français*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul galoromanic (↑Franța), scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 17.400 de locuitori.

În Monaco se vorbesc în principal trei idiomuri, incluzând ligura, dialect italian, cu 5.100 de vorbitori, și provensala, dialect occitan (↑Franța), cu 4.500 de vorbitori. Se vorbesc și engleza, italiana. Numărul de vorbitori ai unor limbi este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut sau nu în vedere și rezidenții cu pașaport străin.

MONGOLIA

Mongolia este situată în Asia Centrală. Se învecinează cu China și Rusia. În sec. 13, sub Ginghis han, a format un mare imperiu

eurasiatic. În sec. 14, Tamerlan (Timur Lenk) a reunit din nou, dar numai temporar, ținuturile din Asia Centrală. Mongolia a fost inclusă din sec. 17 în Imperiul Chinez. Mongolia Exterioară și-a declarat independența în 1921, Republica Populară Mongolă rămânând fidelă URSS. Din 1992 a adoptat denumirea actuală. Are 2.951.786 de locuitori.

Conform *Constituției* (1992), **limba oficială** a Mongoliei este **mongola** (*halh, khalkha, mongola centrală*), din familia altaică, ramura mongolă, prima limbă a 2.329.000 de locuitori, scrisă cu alfabetul chirilic. Se vorbește și în Kârgâzstan și în partea asiatică a Rusiei.

După anumite estimări, în Mongolia se vorbesc 14 idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare. *Constituția* garantează dreptul minorităților cu alte limbi decât mongola să-și folosească limbile materne în învățământ și comunicare și în desfășurarea activităților culturale, artistice și științifice.

Printre aceste idiomuri se numără kazaha (↑Kazahstan), cu 182.000 de vorbitori; buriata (*bur:aad, buriat-mongola, buryat, mongola buriată, mongola de nord*), din familia altaică, ramura mongolă, cu 64.900 de vorbitori; chineza mandarină (↑China), cu 35.000 de vorbitori; tuvina (↑Rusia), cu 27.000 de vorbitori; rusa (↑Rusia), cu 4.000 de vorbitori.

MOZAMBIC

Republica Mozambic este situată în Asia de sud-est. Se învecinează cu R. Africa de Sud, Malawi, Swaziland, Tanzania, Zambia și Zimbabwe. Fostă posesiune portugheză timp de aproape cinci secole, și-a dobândit independența în 1975. Deși nu a fost colonie britanică, a aderat la Commonwealth. Are 20.905.585 de locuitori.

Conform *Constituției* (1990), **limba oficială** a Mozambicului este **portugheza** (*português*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limbă a fostei puteri coloniale

(↑Portugalia). Este prima limbă a 30.000 de locuitori și limbă de comunicare interetnică a 7.363.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Mozambic se vorbesc cel puțin 44 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Conform *Constituției*, statul recunoaște valoarea limbilor naționalităților și promovează dezvoltarea și rolul lor crescând ca limbi folosite în viața cotidiană și în instrucția cetățenilor.

Multe dintre aceste limbi sunt negroafricane: makuwa (*emakuwa, (e)makua, macua, makuwa centrală, makuwa-makhuwana, makuwwa din Nampula, makoane, maquoua*), cu 2,5 mil. de vorbitori; ndau (*chiNdau, ndzawu, njao, shona de sud-est, sofala*), cu 1,9 mil. de vorbitori, vorbită și în Zimbabwe; tsonga (↑Africa de Sud), cu 1,5 mil. de vorbitori; lomwe (*acilowe, alomwe, c(h)iLowe, elomwe, ilomwe, (i)ngulu, lomue, mihavane, mihavani, mihawani, ngurumakua de vest, walomwe*), cu 1,3 mil. de vorbitori; sena (*c(h)iSena*), cu 876.570 de vorbitori; chuwabu (*chiChwabo, chuabo, chu(w)abo, chwabo, ciCuabo, cu(w)abo, echu(w)abo, txuwabo*), cu 786.713 vorbitori.

MUNTENEGRU

Republica Muntenegru este situată în Peninsula Balcanică, în sudul-estul Europei. Se învecinează cu Albania, cu Bosnia și Herțegovina, cu Croația și cu Serbia. Muntenegru a fost inclus formal în Imperiul Otoman și a făcut apoi parte din Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor, devenit în 1929 Iugoslavia și ulterior RSF Iugoslavia. Din 1992 a făcut parte din Republica Federală Iugoslavia, numită apoi Uniunea Serbia și Muntenegru. Și-a dobândit independența în 2006. Are 684.736 de locuitori.

Limba oficială a Muntenegrului este **sârba** (*српски језик, srpski jezik*), sub forma dialectului iekavian. Sârba (↑Serbia) este una din cele două variante principale, alături de croată, ale limbii sârbo-croate, din familia indo-europeană, ramura slavă, grupul meridional, scrisă cu alfabetele chirilic și latin. În cadrul discuțiilor privitoare la proiectul viitoarei *Constituții* a Muntenegrului se preconizează și numirea limbii oficiale ca *muntenegreană*, în acord cu numele statului, ca și în cazul sârbei, croatei și bosniacei, chiar dacă este vorba de una și aceeași limbă.

Prin *Constituția* din 1992 a Muntenegrului din cadrul uniunii cu Serbia era garantat dreptul membrilor grupurilor naționale și etnice de a-și folosi limba maternă în raporturile cu autoritățile.

Alte limbi vorbite în Muntenegru sunt albaneza (↑Albania), bosniaca (↑Bosnia și Herțegovina), croata (↑Croația).

MYANMAR

Uniunea Myanmar (fosta Birmanie) este situată în peninsula Indochina, din sud-estul Asiei. Se învecinează cu Bangladesh, China, India, Laosul și Thailanda. Fostă posesiune britanică încorporată în Vicereatul India, și-a proclamat independența în 1948 ca Uniunea Birmană. Are 47.373.958 de locuitori.

Limba oficială în Myanmar este **birmana** (*bama(chaka), myanmar, myen*), din familia sino-tibetană, ramura tibeto-birmană, scrisă cu alfabetul propriu, prima limbă a 32 mil. de locuitori și limbă de comunicare interetnică a 34.017.000 de locuitori. Are vorbitori și în Bangladesh, Malaysia, SUA, Thailanda.

După anumite estimări, în Myanmar se vorbesc cel puțin 114 idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare. Conform *Constituției* (1974), rasele [sic] naționale se bucură de libertatea de a-și practica religia, de a-și utiliza și dezvolta limba, literatura și cultura, de a-și urma tradițiile și obiceiurile, cu condiția ca faptul de a beneficia de orice astfel de libertăți să nu contravină legilor sau interesului public.

Limbile tibeto-birmane sunt vorbite de 78% din locuitori, printre acestea, karen, cu 14 varietăți, are 2,6 mil. de vorbitori; arakaneza (*magh(i), marma, mash, mogh, morma, rakhain, rakhine, yakan, yakhaing*) are 730.000 de vorbitori, se vorbește și în Bangladesh, India, poate și în China.

Limbile kam-tai totalizează 9,6% din populație, printre ele shan (*mau, ngesam, ngiao, ngiaw, ngio(w), tai luang, (tai) shan, thai mare, t(h)ai yai*) are 3,2 mil. de vorbitori; se vorbește și în China, Thailanda.

Cele din familia austroasiatică sunt vorbite de 6,7% din locuitori, printre care mon (*mun, peguan, talaing*), scrisă cu o veche

scriere de origine indiană derivată din pali, are 742.900 de vorbitori; se vorbește și în Thailanda.

N

NAMIBIA

Republica Namibia este situată în sudul Africii. Se învecinează cu R. Africa de Sud, Angola, Botswana și Zambia. Fosta Africă Germană de Sud-vest și apoi teritoriu administrat și anexat de R. Africa de Sud, numit Namibia din 1968, și-a proclamat independența în 1990. Este membră în Commonwealth. Are 2.055.080 de locuitori.

Conform *Constituției* (1990), **limba oficială** a Namibiei este **engleza** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie). Este prima limbă a 10.941 de locuitori și limba de comunicare interetnică a 370.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Namibia se vorbesc 36 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte).

Sunt considerate limbi *naționale* limbile negroafricane kwanyama (↑Angola), cu 713.919 de vorbitori împreună cu ndonga și kwambi; ndonga (*ambo, ochiNdonga, os(h)iNdonga, oshivambo, o(tji)wambo*), cu 429.541 de vorbitori, vorbită și în Angola; herero (*ochiHerero, otjiHerero*), cu 113.000 de vorbitori, vorbită și în Botswana; kwangali (*kwangare, kwangari, ruKwangali, siKwangali*), cu 73.074 de vorbitori, vorbită și în Angola; diriku (*diriko, gciriku, (shi)mbogedu, rugciriku*), cu 29.400 de vorbitori, vorbită și în Angola, Botswana; lozi, cu 25.200 de vorbitori, vorbită în principal în Zambia; mbukushu (*gova, kusso, mambukush, mampukush, mbukuhu, mbukushi, thimbukushu*), cu 20.000 de vorbitori, vorbită și în Angola, Botswana, Zambia; tswana (↑Botswana), cu 6.050 de vorbitori, precum și o limbă din familia khoisană, nama (*berdama, bergdamara, hotentotă, kakuya bushman nasie, khoekhoegowab, khoekhoegowap, klipkaffer(n), namakwa, naman, (na)maqua, rooi nasie, tamakwa, tam(m)a*), cu 176.201 vorbitori, vorbită și în R. Africa de Sud, Botswana.

Se vorbesc și afrikaans (↑R. Africa de Sud), cu 133.324 de vorbitori, fostă limbă oficială; germana (↑Germania), cu 12.827 de vorbitori.

NAURU

Republica Nauru (fosta Pleasant Island) este situată în Oceania (în Micronezia), pe o insulă din vestul Oceanului Pacific. Fostă colonie germană, apoi teritoriu sub mandatul Australiei, Noii Zeelande și Marii Britanii, și-a proclamat independența în 1968. Este membră în Commonwealth. Are 13.528 de locuitori.

Limba **națională** este în Nauru **nauruana** (*dorerin naoero*), din familia austroneziană, ramura malayo-polineziană, grupul micronezian, scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 6.000 de locuitori și limbă de comunicare interetnică a 11.000 de locuitori.

Engleza (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie), este prima limbă a 714 de locuitori, cu 7.254 de vorbitori inclusiv ca a doua limbă. Este considerată și ea limbă **națională**, fiind limba guvernului și a afacerilor și limba de comunicare interetnică a majorității populației.

După anumite estimări, în Nauru se vorbesc nouă idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), printre care kiribati (↑Kiribati), cu 1.700 de vorbitori; tuvaluana (↑Tuvalu), cu 789 de vorbitori; chineza (↑China), cu 626 de vorbitori; fijiana (↑Fiji), cu 180 de vorbitori.

NEPAL

Regatul Nepal este situat în sudul Asiei. Se învecinează cu China și India. În Evul Mediu a fost puternic influențat de civilizația Indiei și a Chinei. Unitatea Nepalului s-a realizat în 1768, regatul fiind vasal Chinei. În sec. 19, influența engleză a devenit predominantă. Marea Britanie i-a recunoscut independența în 1923. Are 28.901.790 de locuitori.

Conform *Constituției* interimare (2007), limba **oficială** a Nepalului este **nepali**, scrisă cu scrierea devanagari.

Nepali (*gorkhali, gurkhali, khaskura, nepaleza, pahari de est, parbatiya*), din familia indo-europeană, ramura indo-iraniană, grupul indian, este prima limbă a 11.053.255 de locuitori. Se vorbește și în Bhutan, Brunei, India.

Engleza (*English*) este limba de comunicare interetnică a 7.147.000 de locuitori (↑Marea Britanie).

După anumite estimări, în Nepal se vorbesc 124 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Conform *Constituției*, toate limbile vorbite în Nepal ca limbi materne sunt limbi **naționale** ale Nepalului; limbile materne pot fi folosite în serviciile locale, textele în aceste limbi fiind traduse de stat într-o limbă oficială de lucru; fiecare comunitate din Nepal are dreptul de a-și păstra și promova limba, sistemul de scriere, cultura, civilizația și moștenirea culturală; menținând diversitatea culturală a țării, statul promovează relații bazate pe egalitate și coexistență între diferitele religii, culturi, caste, comunități, grupuri lingvistice, sprijinind promovarea limbilor, literaturilor, sistemelor de scriere, artei și culturii acestora.

Unele limbi fac parte din familia indo-europeană: maithili (↑India), cu 2.797.252 de vorbitori; bhojpuri (*bajpuri, bhojapuri, bhozpurī, bihari, deswali, khotla, piscimas*), cu 1.712.582 de vorbitori, vorbită în principal în India; are vorbitori și în Mauritius; tharu (*dagaura/rana*), cu cinci varietăți și 1.202.064 de vorbitori, vorbită și în India; awadi (*awadhi*), cu 560.744 de vorbitori, vorbită în principal în India; rajbansi (*koch(e), rajban(g)si, tajpuria*), cu 129.883 de vorbitori, vorbită în principal în India; hindi (↑India), cu 105.765 de vorbitori; dhanwar (*dhanvar, danuwar (rai), denwar*), cu 31.849 de vorbitori; bangla/bengali (↑Bangladesh), cu 3.602 vorbitori.

Altele sunt limbi din familia tibeto-birmană: tamang, cu cinci varietăți și 1.249.882 de vorbitori; newar (*nepal nhasa, newari*), cu 825.458 de vorbitori, vorbită și în India; magar, cu două varietăți și 498.383 de vorbitori; limbu (*yakthung pan*), cu 333.633 de vorbitori, vorbită și în Bhutan, India; gurgung, cu două varietăți și 177.000 de vorbitori; tibetana (↑China), cu 60.000 de vorbitori; chepang (*tsepang*), cu 36.807 vorbitori; thangmi (*dola, thami*), cu

18.991 de vorbitori, vorbită și în China; thakali (*panchgaunle, tapaang, thaksya*), cu 6.441 de vorbitori.

Santali (↑India), din familia austroasiatică, ramura munda, are 40.260 de vorbitori.

NICARAGUA

Republica Nicaragua este situată în America Centrală. Se învecinează cu Costa Rica și Hondurasul. Fostă posesiune spaniolă în cadrul Căpităniei Generale Guatemala, și-a proclamat independența în 1821. A făcut parte din Imperiul Mexican și din Federația Provinciilor Unite ale Americii Centrale. A devenit stat de sine stătător în 1838. Are 5.675.356 de locuitori.

Conform *Constituției* (1987; revizuită inclusiv în 2005), limba oficială este în Nicaragua **spaniola** (*español*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin (↑Spania), prima limbă a 4.347.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Nicaragua se vorbesc șapte idiomi (limbi și/sau varietăți considerate distincte).

Conform *Constituției*, au utilizare **oficială**, în condițiile legii, limbile din comunitățile de pe țărmul atlantic – limbi amerindiene autohtone: mískito (*marquito, miskitu, misquito, mosquito*), cu 154.400 de vorbitori, vorbită și în Honduras; sumo-mayangna (*s(o)umo, sumoo, sumo tawahka, sumu, taguaca, woolwa*), cu 6.600 de vorbitori, vorbită și în Honduras; rama, cu 24 de vorbitori; garifuna, cu puțini vorbitori în Nicaragua, vorbită în principal în Honduras.

Se vorbesc și o varietate de creolă cu bază lexicală engleză (↑Marea Britanie), cu 30.000 de vorbitori; chineza (↑China), cu 7.000 de vorbitori; araba (↑Arabia Saudită), cu 400 de vorbitori.

NIGER

Republica Niger est situată în Africa de vest. Se învecinează cu Algeria, Beninul, Burkina Faso, Ciadul, Libia, Mali și Nigeria. A făcut parte din Africa Occidentală Franceză. Și-a proclamat independența în 1960. Are 12.894.865 de locuitori.

Conform *Constituției* (1999), în Niger **limba oficială** este **franceza** (*français*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul galoromanic, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și aparținând fostei puteri coloniale (↑Franța). Este prima limbă a 6.000 de locuitori și limba de comunicare interetnică a 1.694.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Niger se vorbesc 20 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Conform *Constituției*, toate comunitățile care formează națiunea Nigerului se bucură de libertatea de a-și folosi limbile, respectând limbile celorlalte comunități; aceste limbi au statutul de limbi naționale, în deplină egalitate; modalitățile de promovare și de dezvoltare a lor sunt stabilite prin lege.

Printre limbile afro-asiatice se numără hausa (↑Nigeria), cu 5 mil. de vorbitori, limba de comunicare interetnică a 8.016.000 de locuitori; araba (↑Arabia Saudită), cu patru varietăți și 30.000 de vorbitori; tamajaq, din ramura libico-berberă, cu 450.000 de vorbitori, vorbită în principal în Algeria.

Dintre limbile negroafricane se vorbesc zarma (*adzerna, (d)jerma, dya(ba)rma, dyerma, za(r)barma, zarmaci*), cu 2,1 mil. de vorbitori, vorbită și în Burkina Faso, Mali, Nigeria; fulfulde, cu două varietăți (dintre care una se vorbește și în Benin, Burkina Faso) și 850.000 de vorbitori; manga kanuri (*kanouri, kanoury, manga*), cu 280.000 de vorbitori, vorbită și în Nigeria; gourmanchéma, cu 30.000 de vorbitori, vorbită în principal în Burkina Faso.

NIGERIA

Republica Federeală Nigeria este situată în Africa de vest. Se învecinează cu Beninul, Camerunul, Ciadul și Nigerul. Cucerită de englezi începând din 1861, și-a proclamat independența în 1960. În 1961, partea de nord a Camerunului Britanic s-a unit cu Nigeria. Este membră în Commonwealth. Are 135.031.164 de locuitori.

Conform *Constituției* (1999), pe lângă **engleză** (*English*), lucrările Adunării Naționale se pot defășura și în hausa, ibo și yoruba, dacă există condițiile adecvate, iar în Adunările statelor

membre – și în una sau mai multe limbi vorbite în statul respectiv, conform rezoluției acestora.

Engleza (↑Marea Britanie), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului, este limba a doua a 1 mil. de vorbitori și limba de comunicare interetnică a 56.943.000 de locuitori împreună cu creola cu bază lexicală engleză.

După anumite estimări, în Nigeria se vorbesc cel puțin 511 idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), în majoritate negroafricane.

Sunt considerate limbi **naționale** și limbile negroafricane yoruba (*yariba, yooba*), scrisă cu alfabetul latin, cu 18.850.000 de vorbitori, limba a doua a 2 mil. de locuitori, limbă oficială regională în sud-vestul Nigeriei, cu vorbitori și în Benin, Marea Britanie, SUA, Togo; ibo (*igbo*), scrisă cu alfabetul latin, cu 18 mil. de vorbitori, limbă oficială în sud-vestul Nigeriei; fulfulde, cu trei varietăți (dintre care una vorbită și în Camerun, Ciad) și 7.611.000 de etnici; kanuri, cu două varietăți și 3 mil. de vorbitori, limba a doua a 500.000 de vorbitori; edo (*addo, benin, bini, oviedo, ovioba*), cu 1 mil. de vorbitori; idoma, cu 600.000 de vorbitori; efik (*calabar*), cu 400.000 de vorbitori, limba a doua a 2 mil. de locuitori, precum și hausa (*abakwariga, habe, haoussa, hausawa, kado, mgbakpa*), din familia afro-asiatică, ramura ciadiană, cu 18.525.000 de vorbitori și limba de comunicare interetnică a 63.044.000 de locuitori, limbă oficială regională în nordul Nigeriei, vorbită și în Benin, Burkina Faso, Camerun, Republica Centrafricană, Ciad, R. Congo, Eritreea, Ghana, Niger, Sudan, Togo și, ca limbă imigrantă, și în Germania.

Se vorbesc și limbile negroafricane tiv (*munshi*), cu 2.212.000 de vorbitori, vorbită și în Camerun; *ibibio*, cu 1,5–2 mil. de vorbitori; *nupe-nupe-tako* (*nufawa, nupe(ci), nupecidji, nupencizi, nupenchi*), cu 800.000 de vorbitori; *idoma*, cu 600.000 de vorbitori; *bura-pabir* (*babir, babur, barburr, bourrah, bur(r)a, huve, huviya, kwojeffa, mya bura, pabir*), cu 250.000 de vorbitori, precum și araba (↑Arabia Saudită), cu 100.00 de vorbitori.

NORVEGIA

Regatul Norvegiei este situat în Peninsula Scandinavă, în nordul Europei. Se învecinează cu Finlanda, Rusia și Suedia. A fost legat printr-o uniune personală cu Suedia în 1319–1380 și 1814–1905, iar în 1380–1814 cu Danemarca. Și-a proclamat independența în 1905. În 2001 a aderat la spațiul Schengen. Are 4.627.926 de locuitori.

Limba oficială a Norvegiei este **norvegiana** (*norsk*), din familia indo-europeană, ramura germanică, grupul scandinav, scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 4.411.000 de locuitori.

Este singura limbă din lume care are două forme standard oficiale, cu drepturi egale: *bokmål* (*bokmaal*), folosită de 99% din populație, mai ales în orașe și în sud-estul țării, și *nynorsk*, folosită de 30% din populație ca principala limbă scrisă.

Din norvegiană provin cuvinte devenite internaționale, dintre care unele au ajuns, indirect, și în română (↑România), ca *fiord*, *iolă*, *ski*, *slalom*.

După anumite estimări, în Norvegia se vorbesc cel puțin 21 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte).

Sami (*lapona*, *saami*), din familia uralică, ramura fino-ugrică, cu trei varietăți și 15.800 de vorbitori, este limbă **oficială** în șase unități administrative; se vorbește și în Finlanda, Suedia. Conform *Constituției* (1814; revizuită de mai multe ori), autorităților statului le revine responsabilitatea de a crea condiții care să permită populației sami să-și păstreze și să-și dezvolte limba, cultura și modul de viață.

Se vorbesc și suedeza (↑Suedia), cu 21.000 de vorbitori; daneza (↑Danemarca), cu 12.000 de vorbitori; finlandeza de nord (*kven*), cu 5.000-8.000 de vorbitori; în urma ratificării, în 1998, de către Parlamentul Norvegiei, a *Convenției-cadru europene pentru protecția minorităților naționale*, etnicii *kven*, considerați până atunci imigranți de către autoritățile norvegiene, au dobândit drepturile unei minorități naționale.

NOUA ZEELANDĂ

Noua Zeelandă cuprinde mai multe insule din Oceania, în sudul Oceanului Pacific. Fostă colonie britanică din 1840, cu o largă auto-

nomie internă din 1852, a devenit dominion britanic independent din 1907. Este membră în Commonwealth. Are 4.115.771 de locuitori.

Noua Zeelandă are două limbi oficiale: **engleza** (*English*) și **maori** (*te reo māori*), ultima declarată ca atare prin *Maori Language Act* (1987; revizuit în 1991).

Engleza (↑Marea Britanie), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului, este prima limbă a 3.213.000 de locuitori.

Maori, din familia austroneziană, ramura malayo-polineziană, grupul polinezian, scrisă cu alfabetul latin, este prima limbă a 50.000–70.000 de locuitori, înțeleasă, fără a fi vorbită, de alți 100.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Noua Zeelandă se vorbesc cel puțin 23 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), printre care alte limbi din Oceania: samoana (↑Samoa), cu 50.000 de vorbitori; rarotongan, cu 25.000 de vorbitori; niue, cu 5.688 de vorbitori; tongana (↑Tonga), cu 3.965 de vorbitori; fijiana (↑Fiji), cu 3.090 de vorbitori; rakahanga-manihiki, cu 2.500 de vorbitori; tokelauana, cu 1.737 de vorbitori; pukapuka, cu 1.050 de vorbitori; tuvaluana (↑Tuvalu), cu 604 vorbitori.

Alte limbi imigrante: varietatea yue de chineză (↑China), cu 20.600 de vorbitori; hindi (↑India), cu 11.200 de vorbitori; alte limbi din India, cu 15.000 de vorbitori; araba (↑Arabia Saudită), cu 4.000 de vorbitori; japoneza, cu 3.000 de vorbitori.

O

OLANDA

Regatul Țărilor de Jos este situat în Europa Occidentală. Se învecinează cu Belgia și Germania. În Evul Mediu a făcut parte, alături de Belgia, Luxemburg și Franța de nord-est, din regiunea istorică numită Țările de Jos. Republica Provinciilor Unite și-a declarat independența față de Spania în 1579. Olanda a format în sec. 17 un mare imperiu colonial. În 1815 a constituit Regatul Țărilor de Jos Unite, împreună cu Belgia (care s-a separat în 1830) și Luxemburgul (care a părăsit-o

în 1890). Din 1947 a format cu aceleași două țări uniunea vamală și economică Benelux. Este membră a Uniunii Europene. Are 16.570.613 locuitori.

Limba oficială a Olandei este **neerlandeza** (*nederlands, olandeza*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 12.360.338 de locuitori; practic toți vorbitorii nativi ai celorlalte idiomuri din Olanda o vorbesc fluent. Este limbă oficială a Uniunii Europene. Se vorbește și în țările vecine (Belgia, Franța, Germania) și are vorbitori și în fostele colonii olandeze (Indonezia, Suriname).

Din neerlandeză provin cuvinte (termeni marinărești etc.) intrate în diverse limbi și ajunse, indirect, și în română (↑România), ca *babord, cambuză, chermeză, dig, matelot, șalupă, vacarm, vrac*.

În Olanda este limbă **cooficială** frizona occidentală (*fries, frysk*), din aceeași ramură, scrisă cu alfabetul latin, cu o ortografie normată, prima limbă a 70.000 de locuitori, limba a doua a aproape 4% din populație, majoritatea bilingvi, vorbind și neerlandeza.

După anumite estimări, în Olanda se vorbesc 37 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul vorbitorilor unor limbi este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut sau nu în vedere și rezidenții cu pașaport străin.

Sunt idiomuri regionale dialectul german limburgic (*Limburgs Plat*), cu 900.000 de vorbitori, vorbit și în Belgia, Germania; graiuri saxono-francone de jos, cu 812.000 de vorbitori; romani, cu două varietăți (printre care sinte) și 2.222 de vorbitori; idiș (↑Israel), cu un număr neprecizat de vorbitori.

Se vorbesc și limbi comune cu statele învecinate, limbi din fostele colonii olandeze și alte limbi imigrante, printre care indoneziana (↑Indonezia), cu 300.000 de vorbitori; tarifit, cu 200.000 de vorbitori; turca (↑Turcia), cu 192.000 de vorbitori; dialectul flamand (*Flemish, vlaams*) al limbii neerlandeze, cu 122.000 de vorbitori, vorbit în principal în ↑Belgia; papiamentu, o varietate creolă cu bază lexicală spaniolă (↑Spania) din Curaçao, cu 80.000 de vorbitori; varietatea yue de chineză (↑China), cu 70.000 de vorbitori; malaeza din Ambon, cu 45.000 de vorbitori; kurda de nord, cu 40.000 de vorbitori; araba vorbită marocană (↑Maroc), cu 30.000 de vorbitori; creola cu bază lexicală portugheză din Capul Verde, cu 20.000 de vorbitori; vietnameza (↑Vietnam), cu 16.000

de vorbitori; javaneza (↑Indonezia), cu 7.500 de vorbitori; tamil (↑India), cu 7.000 de vorbitori; persana (↑Iran), cu 5.000 de vorbitori.

OMAN

Sultanatul Oman este situat în Orientul Mijlociu, în sud-vestul Asiei. Se învecinează cu Arabia Saudită, Emiratele Arabe Unite și Yemenul. A fost înglobat în sec. 7 în Califatul Arab, fiind supus ulterior dominației persane. A cunoscut succesiv expansiunea și decăderea. A fost *de facto* protectorat britanic. A adoptat denumirea actuală în 1970. Folosește un număr foarte mare de muncitori străini. Are 3.204.897 de locuitori.

Conform *Legii fundamentale considerate Constituție* (1996), în Oman **limba oficială** a statului este **araba** (*al-arabiyyah, arabī*), din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul arab.

Araba standard modernă (↑Arabia Saudită), care îndeplinește toate funcțiile unei limbi oficiale, este numai limba a doua.

Araba vorbită din Oman este prima limbă a 1,8 mil. de locuitori; alte varietăți de arabă vorbită au 42.000 de vorbitori

După anumite estimări, în Oman se vorbesc cel puțin 21 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), printre care baluchi de sud, cu 130.000 de vorbitori, vorbită în principal în Pakistan; urdu (↑Pakistan), cu 30.000 de vorbitori; persana (↑Iran), cu 25.000 de vorbitori; swahili (↑Kenya, ↑Tanzania), cu 22.000 de vorbitori; alte limbi imigrante din Bangladesh, Egipt, Filipine, India, Iordania, Marea Britanie, Pakistan, Sri Lanka, Sudan, alte state din Golf.

P

PAKISTAN

Republica Islamică Pakistan este situată în sudul Asiei. Se învecinează cu Afghanistanul, China, India și Iran. Cu 5.000 de ani în urmă, pe teritoriul actualului Pakistan, pornind din valea Indului, s-a dezvoltat una din cele mai vechi civilizații din lume. Pakistanul a fost

islamizat din sec. 12–13. În sec. 18–20 a făcut parte din colonia britanică India, împărțită apoi în două dominioane: Pakistanul (de religie musulmană) și Uniunea Indiană (de religie hindusă), aflate în conflict mai ales pe tema Kașmirului. Pakistanul (cuprinzând Pakistanul de Est și Pakistanul de Vest, situate la mare distanță între ele, separate prin India) și-a declarat independența în 1947. În 1956, dominionul Pakistan s-a proclamat republică (Pakistanul de Est își va proclama independența în 1971 sub numele Bangladesh). Stat federal, cuprinde patru provincii, cu Adunări provinciale proprii. Are 164.741.924 de locuitori.

Conform *Constituției* (1973; suspendări, reinstaurări și revizuri succesive, inclusiv în 2003), **limba națională** a Pakistanului este **urdu** (*urdū*), din familia indo-europeană, ramura indo-iraniană, grupul indian, scrisă cu alfabetul arab, prima limbă a 10.719.000 de locuitori, cu 104 mil. de vorbitori inclusiv ca limba a doua. Are vorbitori și în Afghanistan, R. Africa de Sud, Arabia Saudită, Bahrain, Bangladesh, Botswana, Emiratele Arabe Unite, Fiji, Germania, Guyana, India, Malawi, Marea Britanie, Mauritius, Nepal, Norvegia, Oman, Qatar, Thailanda, Zambia.

Urdu este o variantă, alături de hindi, a aceleiași limbi, hindi-urdu. Aceasta, cu un număr de vorbitori ca prima și a doua limbă evaluat la 250 mil., limbă oficială în India și în Pakistan, este situată pe locul 10 în lume după un complex de criterii: numărul de vorbitori ca prima și a doua limbă, numărul și populația țărilor în care se vorbește, numărul principalelor domenii care o utilizează pe plan internațional, puterea economică a țărilor care o folosesc și prestigiul socio-literar.

Engleza (*English*), limbă cu circulație internațională și aparținând fostei puteri coloniale (↑Marea Britanie), considerată limbă *națională*, este limba de comunicare interetnică a 16.842.000 de locuitori, folosită în **scopuri oficiale** într-o perioadă de tranziție de 15 ani începând din 1973 și până la înlocuirea ei completă cu urdu.

După anumite estimări, în Pakistan se vorbesc 77 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Conform *Constituției*, o Adunare Provincială poate decide, prin lege, măsuri pentru promovarea și utilizarea unei limbi provinciale, pe lângă limba națională, cu condiția de a nu aduce prejudicii statutului limbii naționale; orice categorie de cetățeni având altă limbă, scriere sau

cultură are dreptul să le conserve și să le promoveze și să creeze instituții în acest scop, în condițiile legii.

Astfel, sindhi, din același grup cu urdu, scrisă cu alfabetul arab, cu 18,5 mil. de vorbitori, este limbă **oficială** regională; are vorbitori și în Filipine, India, Marea Britanie, Oman, Singapore, SUA, poate și în Emiratele Arabe Unite.

Printre limbile din același grup cu urdu se numără și panjabi *de vest* (*lah(a)nda, lahndi, punjabi de vest*), scrisă cu alfabetul persano-arab, cu 60.647.207 vorbitori; are vorbitori și în Afghanistan, Canada, Emiratele Arabe Unite, India, Marea Britanie, SUA; seraiki (*bahawalpuri, multani, panjabi de sud, riasiti, saraiki, siraiki*), cu 13.842.106 vorbitori; are vorbitori și în India, Marea Britanie; hindko, cu două varietăți, are 2,5. mil. de vorbitori.

Printre limbile din grupul iranian al aceleiași familii se numără pashto, cu trei varietăți, dintre care una este limbă oficială în Afghanistan; baluchi (*balochi, beluciana*), cu 6.681.000 de vorbitori și trei varietăți, care se vorbesc și în Afghanistan, Emiratele Arabe Unite, India, Iran, Oman, Tadjikistan, Turkmenistan.

Brahui (*birahui, brahuidi, brahuigi, kur galli*), din familia dravidiană, are 2 mil. de vorbitori; se vorbește și în Afghanistan, Iran, Turkmenistan.

Burushaski (*biltum, brushaski, buruca(s)ki, burush(a)ki, khajuna, kunjut*) este o limbă neîncadrată în nicio familie, cu 87.049 de vorbitori, vorbită și în India.

Se vorbesc și araba (↑Arabia Saudită), cu 122.000 de vorbitori; uzbeka de sud, cu 50.000 de vorbitori; persana (↑Iran), cu 20.000 de vorbitori; chineza (↑China), cu 6.000 de vorbitori.

PALAU

Republica Palau, reunind 16 state, este situată în vestul arhipelagului Caroline din Oceania, în partea de centru-vest a Oceanului Pacific. Mai multe insule componente (Sonsorol, Tobi ș.a.) sunt situate la mare distanță de arhipelagul Palau. Teritoriul a fost inclus în Trust Territory of the Pacific Islands, administrat de SUA. Și-a proclamat independența în 1994, dar SUA au rămas răspunzătoare de apărarea și relațiile ei externe. Are 20.842 de locuitori.

Conform *Constituției* (1981), Palau are două **limbi oficiale: palauana și engleza**, al căror uz este precizat de Parlament. Cele două versiuni ale *Constituției* au aceeași valabilitate; în caz de diferențe prevalează versiunea engleză.

Palauana (*belauan, palau*), din familia austroneziană, ramura malayo-polineziană, scrisă cu alfabetul latin, este prima limbă a 14.825 de locuitori.

Engleza (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba statului administrator (↑Marea Britanie), este prima limbă a 600 de locuitori și limba de comunicare interetnică practic a întregii populații.

După anumite estimări, în Palau se vorbesc cel puțin șase idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Conform *Constituției*, limbile tradiționale din Palau sunt limbi naționale, **oficiale** în insulele în care se vorbesc: sonsorol (*sonosoral(eza), sonsoleza*), cu 600 de vorbitori, în ins. Sonsorol; tobi (*hatohobei, tobiană*), 22 de vorbitori, în ins. Tobi, ambele – limbi din aceeași ramură cu palauana; în ins. Angaur este limbă oficială și japoneza (↑Japonia).

Se vorbesc și alte limbi din Asia și din Oceania: chineza (↑China); filipino (↑Filipine); caroliniana, limbă microneziană vorbită în principal în Insulele Mariene de Nord.

PANAMA

Republica Panama este situată în sudul Americii Centrale. Se învecinează cu Columbia și Costa Rica. Fostă colonie spaniolă, și-a proclamat independența față de Spania în 1821 (când a intrat în Republica Federativă Marea Columbie, rămânând din 1831 parte a Columbiei), iar față de Columbia în 1903. La mijlocul sec. 19 au venit pe plantații și, ulterior, la construcția căilor ferate și a canalului Panama, muncitori din Barbados și Jamaica. Are 3.242.173 de locuitori.

Conform *Constituției* (1972; revizuită inclusiv în 2004), **limba oficială** a Republicii este în Panama **spaniola** (*español*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin (↑Spania), prima limbă a 2,1 mil. de locuitori.

După anumite estimări, în Panama se vorbesc 19 idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte).

Majoritatea sunt idiomuri amerindiene autohtone: ngäbere (*chiriqui, guaymí, ngobere, valiente*), cu 128.000 de vorbitori, vorbită și în Costa Rica; emberá, cu două variante și 10.520 de vorbitori, vorbită și în Columbia; teribe (*naso, nortenyo, quequexque, terraba, tir(r)ibi*), vorbită și în Costa Rica, și woun meu (*chanco, chocama, no(a)nama, noenama, waumeo, waunana, waun meo, wounmeu, wounaan*), vorbită și în Columbia, cu câte 3.000 de vorbitori.

Se vorbesc și o varietate de creolă cu bază lexicală engleză (↑Marea Britanie), cu 268.435 de vorbitori, descendenți ai imigranților din Barbados și Jamaica; araba (↑Arabia Saudită), cu 15.000 de vorbitori; chineza (↑China), cu 6.000 de vorbitori.

PAPUA NOUA GUINEE

Statul Independent Papua Noua Guinee este situat în Oceania, în partea de est a insulei Noua Guinee și în alte insule din vestul Oceanului Pacific. Pe insula principală se învecinează cu Indonezia. Acest teritoriu a fost împărțit între Germania și Marea Britanie și administrat ulterior de Australia. Și-a proclamat independența în 1975. Este membru în Commonwealth. Are 5.795.887 de locuitori.

Limba oficială în Papua Noua Guinee este **engleza** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie). Este prima limbă a 50.000 de locuitori și limbă de comunicare interetnică a 159.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Papua Noua Guinee se vorbesc cel puțin 821 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), reprezentând cca o zecime din limbile lumii. Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etno-lingvistice corespunzătoare. Prin *Constituție* (1975) se afirmă respectul și aprecierea pentru modul tradițional de viață și de cultură, incluzând limba, în toată bogăția și varietatea sa, pentru cultivarea dinamică și creatoare, în scopul dezvoltării sale.

Aproape 4/5 din populație au ca primă limbă un idiom din familia papua, iar c. 1 mil. – un idiom din familia austroneziană, ramura melaneziană, printre care *gedaged (bel, graged, mitebog, ragetta, rio, sek, star(-ragetta), szeak-bagili, tiara)*, înțeleasă de cel puțin 60.000 de locuitori.

Sunt considerate limbi naționale și tok pisin (*Neomelanesian, New Guinea Pidgin English, Melanesian English, pidgin, pisin*), o creolă cu bază lexicală engleză (↑Marea Britanie), prima limbă a 121.000 de locuitori, dintre care 50.000 monolingvi, și principala limbă de comunicare interetnică (pentru 3.624.000 de locuitori), limba cea mai folosită în Parlament și comerț; hiri motu (*hiri, pidgin motu, Police Motu*), *pidgin* bazat pe limba indigenă motu, prima limbă a foarte puțini vorbitori și limba a doua a 120.000 de locuitori.

PARAGUAY

Republica Paraguay este situată în centrul Americii de Sud. Se învecinează cu Argentina, Bolivia și Brazilia. Fostă colonie spaniolă, și-a proclamat independența în 1811. Are 6.669.086 de locuitori.

Conform *Constituției* (1992), Paraguayul este un stat bilingv, cu o cultură pluralistă, având două **limbi oficiale: castiliana** (*castellano*), alt nume dat limbii **spaniole** (*español*), și **guaraní** (*avañe'e*), utilizate în condițiile legii; în caz de dubiu în privința interpretării textului *Constituției* are prioritate versiunea în castiliană.

Spaniola (↑Spania), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin, este prima limbă a 186.880 de locuitori.

Guaraní din Paraguay, limbă autohtonă amerindiană, scrisă cu alfabetul latin, este prima limbă a 4.648.000 de locuitori, vorbită ca singura limbă de 52% din locuitorii zonelor rurale. Se vorbește și în Argentina.

Din guaraní provin câteva cuvinte devenite internaționale, dintre care unele au ajuns, indirect, și în română (↑România), ca *ananas, jaguar, manioc, nandu, petunie, tapioca, tapir*.

După anumite estimări, în Paraguay se vorbesc cel puțin 27 de idiomi (limbi și/sau varietăți considerate distincte). 50.000 de

locuitori vorbesc alte limbi amerindiene decât guaraní. Conform *Constituției*, limbile, inclusiv ale celorlalte grupuri minoritare, sunt parte a moștenirii culturale a națiunii; predarea la începutul procesului școlar se face în limba oficială maternă a elevului; se predau și se folosesc de asemenea cele două limbi oficiale ale Republicii; în cazul minorităților etnice a căror limbă maternă nu este guaraní se poate alege una din cele două limbi oficiale.

Se vorbesc și portugheza (↑Portugalia), cu 636.000 de vorbitori; germana standard (↑Germania), cu 166.000 de vorbitori; germana de jos (*Plautdietsch*), cu 38.000 de vorbitori; japoneza (↑Japonia), cu 12.000 de vorbitori.

PERU

Republica Peru este situată pe coasta occidentală a Americii de Sud. Se învecinează cu Bolivia, Brazilia, Chile, Columbia și Ecuadorul. A fost centrul Imperiului Incas, leagănul uneia din cele două mari civilizații precolumbiene, alături de cea aztecă. A devenit centrul puterii coloniale spaniole din America Latină. Și-a proclamat independența în 1821. Are 28.674.757 de locuitori.

Conform *Constituției* (1993), castiliana (*castellano*), alt nume dat limbii **spaniole** (*español*), și, în zonele în care predomină, **quechua** (*runa simi*) și **aymara** și alte limbi indigene sunt limbi oficiale, în condițiile legii.

Spaniola (↑Spania), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin, este prima limbă a 20 mil. de locuitori.

Quechua (cu 31 de varietăți), limbă indigenă amerindiană, este prima limbă a 4.765.648 de locuitori.

Aymara, limbă indigenă amerindiană (oficială și în ↑Bolivia), cu două varietăți, are 441.743 de vorbitori.

După anumite estimări, în Peru se vorbesc 94 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea amerindiene amazoniene. Conform *Constituției*, statul recunoaște și protejează pluralitatea etnică și culturală a națiunii; orice peruan are dreptul de a-și folosi propria limbă în fața oricărei autorități, prin intermediul unui interpret; străinii au același drept când sunt citați de o autoritate.

Se vorbesc și limbi imigrante, printre care chineza (↑China), cu 100.000 de vorbitori.

POLONIA

Republica Polonă este situată în partea de nord a Europei Centrale. Se învecinează cu Belarusul, Cehia, Germania, Lituania, Rusia (cu enclava Kaliningrad), Slovacia și Ucraina. În sec. 14–16 s-a unit cu Lituania. La sfârșitul sec. 18 au avut loc trei împărțiri ale Poloniei, după ultima, Polonia fiind desființată ca stat pentru peste un secol. Și-a proclamat independența în 1918. După al Doilea Război Mondial, frontiera occidentală a Poloniei s-a fixat pe linia Oder-Neisse. Titulatura actuală a fost restabilită în 1989. Este membră a Uniunii Europene. Are 38.518.241 de locuitori.

Conform *Constituției* (1997), limba **oficială** a Poloniei este **polona** (*polski*), această prevedere neîmpietând asupra drepturilor minorităților naționale rezultate din acordurile internaționale ratificate de Polonia.

Polona, din familia indo-europeană, ramura slavă, grupul occidental, scrisă cu alfabetul latin, este prima limbă a 36.554.000 de locuitori. Este limbă oficială a Uniunii Europene. Are vorbitori și în Australia, Austria, Azerbaidjan, Belarus, Canada, Cehia, Emiratele Arabe Unite, Estonia, Finlanda, Germania, Israel, Kazahstan, Letonia, Lituania, România, partea europeană a Rusiei, Slovacia, SUA, Ucraina, Ungaria.

Are c. 100 de împrumuturi din română (↑România), printre care *áfină*, *brânză*, *car*, *față*, *găleată*, *mămăligă*, *putină*, *râpă*, *urdă*, *vătui*. Din polonă provin câteva cuvinte internaționale, ajunse, indirect, și în română, ca *mazurcă*, *polcă*; româna are și împrumuturi directe din polonă, precum *clapon*, *dulău*, *husar*, *marțafoi*, *pan*, *seim*, *zlot*.

După anumite estimări, în Polonia se vorbesc 16 idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), printre care germana (↑Germania), cu 500.000 de vorbitori, și ucraineana (↑Ucraina), cu 150.000 de vorbitori, folosite în unele subdiviziuni administrative; belarusa (↑Belarus), cu 220.000 de vorbitori; lituaniana (↑Lituania), cu 30.000 de vorbitori; *cașuba* (*Cashubian*, *Cassubian*,

Kashubian, kaszubski), limbă slavă independentă sau dialect al limbii polone, cu 3.000 de vorbitori; are vorbitori și în Canada.

PORTUGALIA

Republica Portugheză este situată în Peninsula Iberică, în sud-vestul Europei. Se învecinează cu Spania. Regatul independent portughez a luat naștere în 1139. În sec. 15–16 și-a creat un mare imperiu colonial, care s-a destrămat în cursul celor două secole următoare. În 1974 a recunoscut dreptul coloniilor sale la autodeterminare și suveranitate. Este membră a Uniunii Europene. Are 10.642.836 de locuitori.

Limba **oficială** a Portugaliei este **portugheza** (*português*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin, vorbită de aproape toată populația. Este limbă oficială a Uniunii Europene. Conform *Constituției* (1976; revizuită de mai multe ori), statul trebuie să asigure învățarea limbii portugheze și creșterea permanentă a valorii ei și să apere utilizarea ei. Portugheza are vorbitori și în R. Africa de Sud, Angola, Antigua și Barbuda, Belgia, Brazilia, Canada, Capul Verde, China, R. Congo, Elveția, Franța, Germania, Guineea-Bissau, Guyana, India, Indonezia, Jamaica, Luxemburg, Malawi, Marea Britanie, Mozambic, Namibia, Oman, Paraguay, Saint Vincent și Grenadinele, São Tomé și Príncipe, Spania, SUA, Suriname, Timor, Uruguay. Conform *Constituției*, statul trebuie să promoveze circulația internațională a limbii portugheze și să dezvolte relații culturale cu toate popoarele, în special cu cele lusofone. În mai multe părți ale lumii, portugheza a dat naștere unor varietăți de creolă cu bază lexicală portugheză.

Portugheza, cu un număr de vorbitori ca prima sau a doua limbă evaluat la 188 mil., limbă oficială sau națională în opt țări (Angola, Brazilia, Capul Verde, Guineea-Bissau, Mozambic, Portugalia, Saõ Tomé și Príncipe, Timor-Leste/Timorul de Est), este situată pe locul 9 în lume după un complex de criterii: numărul de vorbitori ca prima și a doua limbă, numărul și populația țărilor în care se vorbește, numărul principalelor domenii care o utilizează pe plan internațional, puterea economică a țărilor care o folosesc și prestigiul socio-literar.

Din portugheză provin cuvinte internaționale, ajunse, indirect, și în română (↑România), ca *autodafe*, *baroc*, *baiaderă*, *caravelă*, *fado*, *fetiș*, *marmeladă*; prin intermediul portughezei s-au răspândit în diverse limbi, ajungând și în română, cuvinte amerindiene, ca *ananas*, *jaguar*, *tapioca*; malaeze (↑Malayia, Indonezia), ca *bambus*, *pagodă*; negroafricane, ca *banană*, *samba*.

După anumite estimări, în Portugalia se vorbesc cel puțin nouă idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), dintre care mirandeza, cu 15.000 de vorbitori, „codialect” portughez (de tranziție spre spaniolă) sau subdialect al limbii spaniole (↑Spania), are drepturi lingvistice în regiunea Miranda do Douro.

Prin *Constituție*, copiii imigranților (africani și de alte origini) sunt sprijiniți să învețe limba portugheză și să aibă acces la cultura portugheză.

Q

QATAR

Statul Qatar este situat în Orientul Mijlociu, în sud-vestul Asiei. Se învecinează cu Arabia Saudită. Teritoriul său a fost înglobat din sec. 7 în Califatul Arab. Fost protectorat britanic, membru al Federației Emiratelor de la Golful Persic, și-a proclamat independența în 1971. Are 907.229 de locuitori.

Conform *Constituției* (2005), limba **oficială** a Qatarului este **araba** (*al-arabiyyah*, *arabī*), din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul arab.

Araba standard modernă (↑Arabia Saudită), care îndeplinește toate funcțiile unei limbi oficiale, este numai limba a doua.

Araba vorbită din Qatar (*khaliji*, *qatari*), varianta din zona Golfului a limbii arabe, este prima limbă a 103.600 de locuitori.

După anumite estimări, în Qatar se vorbesc cel puțin șapte idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), printre care persana (↑Iran), cu 73.000 de vorbitori, urdu (↑Pakistan), cu 19.950 de vorbitori, malayalam (↑India), cu 6.500 de vorbitori, tamil (↑India), cu 2.200 de vorbitori.

R

ROMÂNIA

România este situată în Europa de Est. În Europa ocupă locul 10 ca populație și locul 13 ca suprafață, iar în lume locurile 48 și, respectiv, 80. Se învecinează cu Bulgaria, R. Moldova, Serbia, Ucraina și Ungaria. Dacia a făcut parte, în sec. 2–3, din Imperiul Roman. În Transilvania, peste populația românească s-au suprapus sași și mghiiari. În Evul Mediu, cele trei principate române au recunoscut suzeranitatea Imperiului Otoman, iar din 1699, Transilvania a fost inclusă în Imperiul Habsburgic. Unirea Principatelor Țara Românească și Moldova în 1859 a fost urmată de proclamarea în 1877 a independenței și, în 1918, de Marea Unire cu Transilvania și cu celelalte provincii românești. În 1940, prin pactul Molotov-Ribbentrop, România a fost obligată să cedeze Uniunii Sovietice Basarabia și Bucovina de Nord. Este membră a Uniunii Europene. Are 22.276.056 de locuitori.

Conform *Constituției* (1991; revizuită în 2003), în România, **limba oficială** este limba **română**, din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul balcanoromanic (singura limbă romanică din estul Europei), scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 19.741.356 de locuitori, vorbită de toată populația. Este limbă oficială a Uniunii Europene, a opta limbă ca număr de vorbitori în statele acesteia, după engleză, spaniolă, portugheză, germană, franceză, italiană și polonă. Are vorbitori și în Australia, Azerbaidjan, Canada, Finlanda, Israel, Kazahstan, Kârgâzstan, R. Moldova (sub numele oficial de *limba moldovenească*), partea europeană a Rusiei, Serbia, SUA, Tadjikistan, Turkmenistan, Ucraina, Ungaria, Uzbekistan ș.a., numărul total de vorbitori în lume fiind evaluat între 26 și 32 mil. Aromâna, istroromâna și meglenoromâna sunt dialecte istorice sud-dunărene, vorbite mai ales în Peninsula Balcanică, ultimele cu o poziție destul de precară. Conform

Constituției, statul român „sprijină întărirea legăturilor cu românii din afara frontierelor țării și acționează pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase, cu respectarea legislației statului ai cărui cetățeni sunt”.

După anumite estimări, în România se vorbesc 22 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare. Conform *Constituției*, statul român „recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase. Măsurile de protecție luate de stat pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității persoanelor aparținând minorităților naționale trebuie să fie conforme cu principiile de egalitate și de nediscriminare în raport cu ceilalți cetățeni români”.

Printre aceste idiomuri se numără maghiara (↑Ungaria), cu 1.447.544 de vorbitori; romani (*țigăneasă*), cu 241.617 vorbitori; ucraineana (↑Ucraina), cu 57.593 de vorbitori; germana (↑Germania), cu 45.129 de vorbitori (mai ales graiuri săsești și șvăbești); rusa (↑Rusia), cu 29.890 de vorbitori; turca (↑Turcia), cu 28.714 vorbitori; sârba (↑Serbia), cu 27.001 vorbitori; tătara (↑Rusia), cu 21.482 de vorbitori; slovacă (↑Slovacia), cu 16.108 vorbitori; bulgara (↑Bulgaria), cu 6.747 de vorbitori; greacă (↑Grecia), cu 4.146 de vorbitori; cehă (↑Cehia), cu 3.339 de vorbitori; polonă (↑Polonia), cu 2.755 de vorbitori; albaneză (↑Albania), armeană (↑Armenia), idiș (↑Israel), macedoneană (↑Macedonia)

Albaneza, armeană, bulgara, cehă, graiurile săsești și șvăbești, greacă, idiș, maghiara, romani, rusa, sârba, turca, ucraineana ș.a. (mai ales graiurile lor vorbite pe teritoriul României) au împrumutat din română între câteva și peste 2.000 de cuvinte (dacă se iau în considerare și graiurile; maximul în maghiară), ca *afină*, *baci*, *brânză*, *mămăligă*, *săpun*, *urdă*, *vatră*. Din română a dobândit circulație internațională mai ales denumirea *Securitate*.

Senatul României a ratificat în octombrie 2007 *Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare*, adoptată la Strasbourg la 5 noiembrie 1992.

RUSIA

Federația Rusă este situată în estul Europei (la vest de Munții Urali) și în nordul Asiei. Se învecinează cu Azerbaidjanul, Belarusul, China, Coreea de Nord, Estonia, Finlanda, Georgia, Kazahstanul, Letonia, Lituania (prin enclava Kaliningrad), Mongolia, Norvegia, Polonia (prin enclava Kaliningrad) și Ucraina. Rusia s-a unificat în sec. 14–16 în jurul Marelui Cnezat al Moscovei. Din sec. 17 a devenit un imperiu multinațional (Imperiul Țarist), iar din sec. 19 a început expansiunea ei spre vest, nord și est. În 1922 s-a format URSS, care și-a încetat existența în 1991; 14 foste republici unionale și-au proclamat atunci independența. Federația Rusă cuprinde 21 de republici, o regiune autonomă, 49 de regiuni, zece districte autonome. Face parte din CSI. Are 141.377.752 de locuitori.

Conform *Constituției* (1993), **limba rusă** (*русский язык*) este limba de stat pe tot teritoriul Federației Ruse.

Rusa, din familia indo-europeană, ramura slavă, grupul oriental, scrisă cu alfabetul chirilic, este prima limbă a 117.863.645 de locuitori. Grupurile etnolingvistice, în majoritate bilingve, vorbesc, pe lângă prima lor limbă, și rusa. Rusa are vorbitori și în Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Bulgaria, Canada, Cehia, China, Estonia, Finlanda, Georgia, Germania, Grecia, India, Israel, Kazahstan, Kârgâzstan, Letonia, Lituania, R. Moldova, Mongolia, Norvegia, Polonia, România, Slovacia, SUA, Tadjikistan, Turkmenistan, Ucraina, Uruguay, Uzbekistan.

Rusa, cu un număr total de vorbitori ca prima sau a doua limbă evaluat la 285 mil., limbă oficială în patru state (Belarus, Kazahstan, Kârgâzstan, Rusia) și limbă națională în alte 12, este situată pe locul 4 în lume după un complex de criterii: numărul de vorbitori ca prima și a doua limbă, numărul și populația țărilor în care se vorbește, numărul principalelor domenii care o utilizează pe plan internațional, puterea economică a țărilor care o folosesc și prestigiul socio-literar. Este limbă de lucru a ONU.

Din rusă au intrat în alte limbi, inclusiv în română (↑România), în diverse epoci, numeroase cuvinte, ca *aparatic*, *cavaler*, *franțuz*, *glasnost*, *mojic*, *perestroika*, *poliție*, *poștă*, *rus*, *steag*, unele devenite internaționale. Prin intermediul rusei s-au răspândit și cuvinte din limbi asiatice, precum *ceai*, *hoardă*, din limbi caucaziene, precum *chefir*, din sami (laponă) (↑Norvegia), ca *morsă*.

Româna are și alte împrumuturi directe din rusă, mai vechi (precum *cazon*, *polcovnic*) sau mai noi (ca *agregat*, *combinat*, *partinic*), printre care și cuvinte franceze la origine, intrate în română prin rusă (ca *administrație*, *constituție*, *infanterie*).

După anumite estimări, în Rusia se vorbesc 128 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare. Conform *Constituției*, fiecare are dreptul să-și folosească limba maternă și să aleagă liber limba de comunicare, educație și creație; republicile au dreptul să-și stabilească propriile limbi de stat; în organele autorităților de stat și ale administrației locale și în instituțiile de stat ale republicilor, limbile de stat proprii se folosesc împreună cu limba de stat a Federației Ruse; Federația Rusă garantează tuturor popoarelor sale dreptul de a-și păstra limba maternă și creează condiții pentru învățarea și dezvoltarea ei. În textele oficiale, alfabetul chirilic este obligatoriu și pentru limbile din republici.

Republicile componente au **limbi oficiale proprii**.

Adâghei (*adyghe*, *cerkesă (de jos)*, *cerkesă de vest*, *kiakh*, *kjax*), din familia caucaziană, limbă oficială în R. Adâghei, are 125.000 de vorbitori; are vorbitori și în Australia, Egipt, Franța, Germania, Iordania, Irak, Israel, Macedonia, Olanda, Siria, SUA, partea asiatică a Turciei.

Altai, din familia altaică, ramura turcică, limbă oficială în R. Altai, cu două varietăți, are 49.098 de vorbitori.

Avar (*daghestani*), din familia caucaziană, limbă oficială în R. Daghestan, are 556.000 de vorbitori; se vorbește și în Azerbaidjan, Kazahstan, partea asiatică a Turciei.

Başkira (*basquort*, *bashkort*), din familia altaică, ramura turcică, limbă oficială în R. Başkortostan, are 1,8 mil. de vorbitori, se vorbește și în Kazahstan, Kârgâzstan, Tadjikistan, Turkmenistan, Ucraina, Uzbekistan.

Buriata, din familia altaică, ramura mongolă, limbă oficială în R. Buriatia, are 318.000 de vorbitori.

Cecena (*galancho*, *nokchiin muott*, *nokhchiin*), din familia caucaziană, limbă oficială în R. Cecenia, are 944.600 de vorbitori; are vorbitori și în Georgia, Germania, Iordania, Kazahstan, Kârgâzstan, Siria, partea asiatică a Turciei, Uzbekistan.

Ciuvașa, din familia altaică, ramura turcică, limbă oficială în R. Ciuvașa, cu 1,8 mil. de vorbitori; are vorbitori și în Estonia, Kazahstan, Kârgâzstan, Uzbekistan.

Hakasa (*abakan tatar, khakhas(s), yenisei tatar*), din familia altaică, ramura turcică, limbă oficială în R. Hakasia, are 64.800 de vorbitori; se vorbește și în China.

Iakuta (*(yakut)-sakha*), din familia altaică, ramura turcică, limbă oficială în R. Sakha, are 363.000 de vorbitori.

Ingușa (*ghalghay*), din familia caucaziană, limbă oficială în R. Ingușetia, are 230.315 de vorbitori; se vorbește și în Uzbekistan.

Kabardina (*beslenei, cerkesa de est, cerkesa de sus, kabard(in)o-cerkesa*), din familia caucaziană, limbă oficială în R. Kabardino-Balkaria, are 443.000 de vorbitori; are vorbitori și în Arabia Saudită, SUA, partea asiatică a Turciei.

Kalmâka (*kalmack, khal:mag, kalmu(c)k, kalmyk-oirat, qalmaq, mongola de vest, oirat (de pe Volga), oirat din Europa*), din familia altaică, ramura mogolă, limbă oficială în R. Kalmâkia, are 174.000 de vorbitori; are vorbitori și în China, Germania, Kârgâzstan, Mongolia, SUA.

Karaceai-balkara (*karacaylar, karachai(tsy), karachay(la)*), din familia altaică, ramura turcică, limbă oficială în R. Karaceaevo-Cerkesia, are 236.000 de vorbitori; are vorbitori și în Armenia, Azerbaidjan, Kazahstan, Kârgâzstan, SUA, Uzbekistan.

Karela (*karela de nord, karely*), din familia uralică, ramura finică, limbă oficială în R. Karelia, are 118.000 de vorbitori; se vorbește și în Finlanda.

Mari (*ceremisa*), din familia uralică, limbă oficială în R. Mari-El, are două varietăți și 591.480 de vorbitori; se vorbește și în Kazahstan.

Mordvina (*erzia, erzya, mordvin(-erzya)*), din familia uralică, limbă oficială în R. Mordovia, are 440.000 de vorbitori; se vorbește și în Azerbaidjan, Kazahstan, Kârgâzstan, Turkmenistan, Ucraina, Uzbekistan.

Oseta (*osetina, ossete, ossetian*), din familia indo-europeană, ramura indo-iraniană, grupul iranian, limbă oficială în R. Severnaia Osetia-Alania, are 400.000 de vorbitori; se vorbește în principal în Georgia; are vorbitori și în Azerbaidjan, Germania, Kazahstan, Tadjikistan, partea asiatică a Turciei, Turkmenistan, Ucraina, Uzbekistan.

Tătara (*tartar*), din familia altaică, ramura turcică, limbă oficială în R. Tatarstan, are 464.669 de vorbitori; are vorbitori și în Afghanistan, Azerbaidjan, Belarus, China, Estonia, Finlanda, Georgia, Kazahstan, Kârgâzstan, Letonia, Lituania, R. Moldova, SUA, Tadjikistan, partea europeană a Turciei, Turkmenistan, Ucraina, Uzbekistan.

Tuvina (*diba, kök mungak, soyod, soyon, soyot, tannu-tuva, tofa, tokha, tuba, tuva(n), tuvya, tyva, uriankhai(-monchak), uryankhai*), din familia altaică, ramura turcică, limbă oficială în R. Tuva, are 180.000 de vorbitori; se vorbește și în China, Mongolia.

Udmurta (*votiak, votyak*), din familia uralică, limbă oficială în R. Udmurtia, are 550.000 de vorbitori; se vorbește și în Kazahstan.

Ziriana (*komi*), din familia uralică, limbă oficială în R. Komi, are 262.000 de vorbitori.

În reg. autonomă Evreiskaia are recunoaștere **oficială** limba idiș (↑Israel), cu 701.000 de vorbitori.

Și unele districte autonome au **limbi oficiale proprii**.

Ciukota (*chukcha, chu(k)chee, chukchi, luoravetlan*), limbă paleosiberiană, limbă oficială în distr. Ciukotski, are 10.000 de vorbitori.

Dolgan, din familia altaică, ramura turcică, limbă oficială în distr. Taimârski, are 5.000 de vorbitori.

Evenki (*avanki(l), chapogir, ewenki, khamnigan, solon, tungusă*), din familia altaică, ramura tungusă, limbă oficială în distr. Evenkiiski, are 9.000 de vorbitori; se vorbește în principal în China, precum și în Mongolia

Hantî (*hanty, khanti, ostyak, xanty*), din familia uralică, limbă oficială în distr. Hantî-Mansiiski, are 12.000 de vorbitori.

Koriak (*nymylan*), limbă paleosiberiană, limbă oficială în distr. Koriakski, are 3.500 de vorbitori;

Nenet (*nenec, nenetsy, nentse, yurak (samoedă)*), din familia uralică, ramura samoedă, limbă oficială în distr. Nenețki, are 26.730 de vorbitori.

Permiak (*kama permyak, komi-perm(yat), permyak*), din familia uralică, limbă oficială în distr. Komi Permiatski, are 116.000 de vorbitori.

Se vorbesc și ucraineana (↑Ucraina), cu 4.363.00 de vorbitori; belarusa (↑Belarus), cu 1.206.000 de vorbitori; româna (↑România), cu 178.000 de vorbitori ș.a.

RWANDA

Republica Rwanda (Ruanda, Africa Germană de Est) este situată în Africa Centrală. Se învecinează cu Burundi, R.D. Congo, Tanzania și Uganda. A făcut parte împreună cu statul vecin Burundi din teritoriul Rwanda-Urundi, care s-a aflat sub administrare belgiană. Și-a proclamat independența în 1962. Are 9.907.509 locuitori.

Conform *Constituției* (2003), limba **națională** a Rwandei este kinyarwanda, iar limbile **oficiale** sunt **kinyarwanda, franceza și engleza**.

Kinyarwanda (*(ikinya)rwanda, orunyarwanda, (urunya)ruanda*), limbă negroafricană, scrisă cu alfabetul latin, este prima limbă a 6.491.700 locuitori. Se vorbește și în Burundi, R.D. Congo, Uganda.

Franceza (*français*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul galoromanic, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostului stat administrator (↑Franța), este prima limbă a 2.300 de locuitori și limba de comunicare interetnică a 576.000 de locuitori.

Engleza (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională (↑Marea Britanie), prima limbă a 300 locuitori, este mai ales limba a doua.

Rwanda este unul din puținele state africane omogene din punct de vedere lingvistic, având privilegiul de a avea o limbă proprie comună. În Rwanda se vorbesc cinci idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), printre care swahili (↑Kenya, ↑Tanzania), cu 10.652 de vorbitori, folosită în centrele comerciale.

S

SAINT KITTS ȘI NEVIS

Federația Saint Kitts și Nevis (anterior Federația Saint Christopher și Nevis) cuprinde insulele omonime și câteva insulițe din arhipelagul Antilele Mici din Marea Caraibilor (America Centrală). Fostă colonie engleză, a fost populată cu sclavi negri africani. Și-a proclamat

independența în 1983. Este membră în Commonwealth. Are 39.349 de locuitori.

Limba oficială din Saint Kitts și Nevis este **engleza** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie). Este prima limbă a 200 de locuitori.

În Saint Kitts și Nevis se vorbește și o varietate de creolă cu bază lexicală engleză (↑Antigua și Barbuda), cu 39.000 de vorbitori.

SAINT LUCIA

Saint Lucia este situată pe insula cu același nume din arhipelagul Antilele Mici din Marea Caraibilor (America Centrală). Fostă, alternativ, posesiune britanică și franceză, populată cu sclavi negri africani, și-a proclamat independența în 1979. Este membră în Commonwealth. Are 170.649 de locuitori.

Limba oficială este în Saint Lucia **engleza** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie). Este prima limbă a 1.600 de locuitori.

În Saint Lucia se vorbește și o varietate de creolă cu bază lexicală franceză (*kwéyòl, patois, patwa*), cu 158.178 de vorbitori; comună Antilelor Mici; are vorbitori și în Dominica, Franța, Grenada, Guyana, Trinidad și Tobago.

Franceza (↑ Franța, înțeleasă de 10% din populație, este folosită în unele servicii religioase.

SAINT VINCENT ȘI GRENADINELE

Statul Saint Vincent și Grenadinele cuprinde insula Saint Vincent și insulele Grenadine de Nord din arhipelagul Antilele Mici (America Centrală). Fostă colonie britanică, populată cu sclavi negri africani, a făcut parte, între 1960 și 1962, din Federația Indiilor de Vest. Și-a proclamat independența în 1979. Este membru în Commonwealth. Are 118.149 de locuitori.

Limba oficială din Saint Vincent și Grenadines este **engleza** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie). Este prima limbă a 400 de locuitori.

În Saint Vincent și Grenadines se vorbesc și o varietate de creolă cu bază lexicală engleză, cu 112.000 de vorbitori împreună cu engleza, și portugheza (↑Portugalia), cu 200 de vorbitori.

SAMOA

Statul Independent Samoa este situat în Oceania și cuprinde nouă insule din vestul arhipelagului cu același nume din sud-vestul Oceanului Pacific. Fostă colonie germană, a fost apoi administrat de Noua Zeelandă. Și-a dobândit independența în 1962. S-a numit până în 1997 Samoa de Vest. Este membru în Commonwealth. Are 214.265 de locuitori.

Conform *Constituției* (1962), **limbile** folosite în Adunarea Legislativă sunt **samoana** și **engleza** (*English*).

Samoana, din familia austroneziană, grupul polinezian, scrisă cu alfabetul latin, este prima limbă a 85.000 de locuitori. Are vorbitori și în Fiji, Noua Zeelandă, SUA, Tonga.

Engleza (↑Marea Britanie), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului, este prima limbă a 200 de locuitori, vorbită, împreună cu samoana, de 93.000 de locuitori.

SAN MARINO

Serenissima Republică San Marino este situată în sudul Europei, formând o enclavă în centrul Italiei. Stat fondat, conform tradiției, în 301, este independent din sec 13. S-a aflat sub protectoratul Italiei și a fost inclus în zona ei vamală. Are 29.615 locuitori.

Limba oficială este în San Marino **italiana** (*italiano*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul italoromanice, scrisă cu alfabetul latin (↑Italia), prima limbă a 25.000 de locuitori.

Dialectul italian emiliano-romagnol este vorbit de 20.112 locuitori (numărul de vorbitori al celor două idiomuri este apreciat diferit în diverse surse).

SĂO TOMÉ ȘI PRÍNCIPE

Republica Democratică São Tomé și Príncipe este situată în Africa de vest, cuprinzând șase insule din Oceanul Atlantic (Golful Guineii), aflate la vest de Gabon. Fostă colonie portugheză, populată cu sclavi negri africani, și-a proclamat independența în 1975. Are 199.579 de locuitori.

Limba oficială din São Tomé și Príncipe este **portugheza** (*português*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limbă a fostei puteri coloniale (↑Portugalia). Este prima limbă a 2.580 de locuitori, vorbită și ca limba a doua.

După anumite estimări, în São Tomé și Príncipe se vorbesc cel puțin cinci idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte).

Sunt limbi **naționale** varietățile de creolă cu bază lexicală portugheză săotomense, cu 69.899 de vorbitori, și principense (*lun'gwiye, moncó*), cu 200 de vorbitori.

SENEGAL

Republica Senegal este situată în Africa Occidentală. Se învecinează cu Gambia, Guinea, Guinea-Bissau, Mali și Mauritania. A făcut parte împreună cu Gambia din colonia britanică Senegambia și apoi din Africa Occidentală Franceză. Coloniile franceze Senegal și Sudanul Francez s-au unit în 1959 pentru câteva luni și și-au dobândit independența în 1960 ca Federația Mali. Între 1982 și 1989, Senegalul a fost unit formal cu Gambia (enclavă în teritoriul actual al Senegalului) sub numele de Confederația Senegambia. Are 12.521.851 de locuitori.

Conform *Constituției* (2001), **limba oficială** a Senegalului este **franceza** (*français*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul galoromanic, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație

intrnațională și limbă a fostei puteri coloniale (↑Franța). Este limba de comunicare interetnică a 3.574.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Senegal se vorbesc 41 de idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte), majoritatea negroafricane.

Conform *Constituției*, are mai multe limbi *naționale*, înregistrate aici în ordine alfabetică.

Diola (*diola-fogny, dyola, jola-fogny, jola-fonyi, j(ó)ola, kújoolaak kati fooñi, kujamataak, yola*) are 292.630 de vorbitori; se vorbește și în Gambia, Guineea-Bissau.

Malinké (*malinka, malinke, maninga, maninkakan de vest, maninka-western, malinke de vest*) are 606.645 de vorbitori; este vorbită și în Gambia, Guineea-Bissau, Mali.

Pular (*pulaar (fulfulde), peul(h)*) are 2.387.340 de vorbitori; se vorbește și în Gambia, Guineea, Guineea-Bissau, Mali, Mauritania.

Sérère (*seex, sérère-sine, serer-sin, serer(-sine), ser(r)er, se(e)reer, sine-saloum, sine-sine*) are 1.154.760 de vorbitori; este vorbită și în Gambia.

Soninké (*mar(a)ka, sarahole, sarawule, serahuli, silabe, toubakai, walpre*) are 194.150 de vorbitori; se vorbește în principal în Mali, precum și în Côte d'Ivoire, Gambia, Guineea, Guineea-Bissau, Mauritania.

Wolof (*ouolof, volof, walaf, waro-waró, yalloy*) are 3.568.000 de vorbitori și este limba de comunicare interetnică a 8.108.000 de locuitori; are vorbitori și în Franța, Gambia, Guineea-Bissau, Mali, Mauritania.

Se vorbesc și alte limbi negroafricane: mandinka (*mande, manding(o), mandingue, mandingue, socé*), cu 606.645 vorbitori, vorbită și în Gambia, Guineea-Bissau; balanta-ganja (*alante, balanda, balant(e), ballante, belante, brassa, bulanda, fjaa, fraase*), cu 106.350 de vorbitori; mandjak (*kanyop majak, mandjaque, mandyak, manjaca, manjaco, manjack, manjak(u), ndjak*), cu 95.670 de vorbitori, vorbită în principal în Guineea-Bissau, cu vorbitori și în Franța, Gambia; noon (*non(e), serer-noon*), cu 29.825 de vorbitori; mankanya (*bola, mancagne, mancang, mancanha, mankanha*), cu 26.450 de vorbitori, vorbită în principal în Guineea-Bissau, precum și în Gambia.

Se vorbește și araba hassaniyya (↑Mauritania), cu 6.525 de vorbitori.

SERBIA

Serbia este situată în Peninsula Balcanică din sud-estul Europei. Se învecinează cu Albania, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Croația, Ungaria, Macedonia, Muntenegru și România. A făcut parte din 1918 din Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor, denumit din 1929 Iugoslavia, și apoi din RPF Iugoslavia, proclamată în 1946. După destrămarea acesteia, republicile Serbia și Muntenegru au format în 1992 noua Republică Federală Iugoslavia. Muntenegru și-a dobândit independența în 2006. Serbia are 10.150.265 de locuitori.

Conform *Constituției* (2006), limba **oficială** a Serbiei este **sârba** (*српски језик/srpski jezik*), din familia indo-europeană, ramura slavă, grupul meridional, scrisă oficial cu alfabetul chirilic, prima limbă a majorității populației și limbă de comunicare interetnică pentru toți locuitorii. Are vorbitori și în Albania, Australia, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Canada, Elveția, Emiratele Arabe Unite, Grecia, Macedonia, România, partea europeană a Rusiei, SUA, Suedia, partea europeană a Turciei, Ucraina.

Sârba este una din cele două variante principale, alături de croată, ale sârbo-croatei, din care provin cuvântul *vampir*, devenit internațional și ajuns și în română (↑România), și împrumuturi directe în română, ca *sârb*, *zgomot*, mai numeroase în subdialectul bănățean, ca *dolină*, *duhan*, *lubeniță*, *uică*, *vraniță*.

Conform *Constituției*, utilizarea în scopuri oficiale a altor limbi și alfabete se face în condițiile legii. Sunt limbi **oficiale** în provinciile autonome: în Kosovo și Metohia albaneza (↑Albania), cu 1.743.511 vorbitori în Serbia; în Voievodina croata (↑Croația), maghiara (↑Ungaria), vorbită de 3,8% din populație, româna (↑România), cu 200.000–300.000 de vorbitori, slovaca (↑Slovacia), cu 80.000 de vorbitori, și ucraïneana (↑Ucraina), cu 2.955 de vorbitori (cifrele se referă la fostul stat Serbia și Muntenegru).

SEYCHELLES

Republica Seychelles este situată în arhipelagul cu același nume din Oceanul Indian, la nord-est de Madagascar. A aparținut Franței și apoi Marii Britanii. Și-a proclamat independența în 1976. Este membră în Commonwealth. Are 81.895 de locuitori.

Conform *Constituției* (1993), Seychelles are trei **limbi naționale: creola, engleza și franceza**, ultimele două – limbi cu circulație internațională și limbi ale fostelor puteri coloniale; o persoană poate folosi oricare dintre limbile naționale în orice scop, dar utilizarea uneia sau a mai multora dintre ele în scopuri determinate se face în condițiile legii.

Creola seychelleză (*creole, îlois, kreol, seselwa*) este o varietate de creolă cu bază lexicală franceză (↑Franța), scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 72.200 de locuitori.

Engleza (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie), este prima limbă a 1.601 locuitori și limba de comunicare interetnică a 29.000 de locuitori. Peste o treime din populație o poate vorbi, tinerii o pot și citi; este limba guvernului, a parlamentului și a comerțului.

Franceza (*français*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul galoromanic, scrisă cu alfabetul latin (↑Franța), este prima limbă a 977 de locuitori și limba de comunicare interetnică a 78.000 de locuitori, folosită cu precădere de populația mai în vârstă în corespondență și în împrejurări solemne; mulți locuitori o pot vorbi și înțelege; este limba Bisericii Romano-catolice, utilizată în 40% din emisiunile TV.

SIERRA LEONE

Republica Sierra Leone este situată în Africa occidentală. Se învecinează cu Guinea și Liberia. În 1787, în zona viitoarei capitale Freetown au fost colonizații foști sclavi negri africani eliberați din America de Nord și din zona Caraibilor. Fostă posesiune britanică, și-a proclamat independența în 1961. Este membră în Commonwealth. Are 6.144.562 de locuitori.

Conform *Constituției* (1991; revizuită de mai multe ori), lucrările Parlamentului se desfășoară în **engleză** (*English*), limbă din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie). Este limba de comunicare interetnică a 475.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Sierra Leone se vorbesc cel puțin 24 de idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte), majoritatea negroafricane. Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare. Conform *Constituției*, guvernul promovează învățarea limbilor indigene.

Printre aceste limbi se numără mende (*boumpe, hulo, kossa, kosso*), cu 1.460.000 de vorbitori, principala limbă indigenă din sud; se vorbește și în Liberia; temne (*temen, themne, tim(e)ne, timmannee*), cu 1,2 mil. de vorbitori, principala limbă indigenă din nord; limba de est (*yimba, yumba*), cu 335.000 de vorbitori, vorbită în principal în Guineea; kuranko (*koranko*), cu 250.000 de vorbitori, vorbită și în Guineea; kono (*konnoh*), cu 190.000 de vorbitori; kissi, cu două varietăți (vorbite în principal în Liberia, respectiv în Guineea) și 125.000 de vorbitori; susu (*sose, soso, soussou, susoo*), cu 120.000 de vorbitori, vorbită în principal în Guineea, precum și în Guineea-Bissau; yalunka (*dialonke, djallonke, dyalonke, jalonke, yalunke*), cu 30.000 de vorbitori, vorbită în principal în Guineea, precum și în Mali, Senegal; bullom so (*bolom, bulem, bullin, bullom de nord, bullun, mmani, mandenyi, mandingi*), cu 500 de vorbitori, vorbită și în Guineea.

Krio (*creole, patois*), o varietate de creolă cu bază lexicală engleză (↑Marea Britanie), prima limbă a 472.600 de locuitori (vorbită mai ales de descendenții foștilor sclavi repatriați), este limba de comunicare interetnică a 4.182.000 de locuitori; se vorbește și în Gambia, Guineea, Senegal.

SINGAPORE

Republica Singapore este situată în sud-estul Asiei, cuprinzând insula cu același nume și multe insule mai mici aflate între Malaysia și Indonezia. Fostă colonie britanică din 1819, a făcut parte din 1963 din Federația Malaysia. Și-a proclamat independența în 1965. Este membră în Commonwealth. Are 4.553.009 locuitori.

Conform *Constituției* (1959; revizuită în 1965), în Singapore dezbaterile și discuțiile din parlament se poartă în patru **limbi: malaeză, engleză, chineză mandarină și tamil**, parlamentarii

trebuind să fie capabili de a vorbi, a citi și a scrie cel puțin în una din aceste limbi.

Malaeza (*bahasa melayu*), din familia austroneziană, ramura indoneziană (↑Malaysia), scrisă cu alfabetele latin și arab, este prima limbă a 396.000 de locuitori. Conform *Constituției*, guvernul are responsabilitatea de a proteja, salvarda, sprijini, dezvolta și promova limba malaeză, malaezilor, care formează populația indigenă din Singapore, recunoscându-li-se poziția specială.

Engleza (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie), este prima limbă a 227.000 de locuitori și limba de comunicare interetnică a 1.585.000 de locuitori.

Chineza mandarină (*guoyu, huayu*), din familia sino-tibetană, ramura sinitică, scrisă cu scrierea chineză (↑China), este prima limbă a 201.000 de locuitori și limba de comunicare interetnică a 1.837.000 de locuitori.

Tamil, din familia dravidiană, scrisă cu alfabetul propriu (↑India), este prima limbă a 90.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Singaporese vorbesc cel puțin 29 de idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Pe lângă mandarină se vorbesc alte șase varietăți de chineză, printre care două dialecte ale varietății min nan: hokkien (*amoy, fujian, fukienese, xiamen*), cu 736.000 de vorbitori, și teochew (*chaochow, chaozhou, taechew*), cu 360.000 de vorbitori; yue (*cantoneza*), cu 314.000 de vorbitori.

Se vorbesc și malayalam ((↑India), cu 10.000 de vorbitori; sindhi (↑India, ↑Pakistan) și hindi (↑India), cu câte 5.000 de vorbitori.

SIRIA

Republica Arabă Siriană este situată în Orientul Mijlociu (sud-vestul Asiei), la Marea Mediterană. Se învecinează cu Iordania, Irakul, Israelul, Libanul și Turcia. A fost în sec. 7–8 centrul lumii arabe.

Administrația de Franța, și-a dobândit cu adevărat independența în 1946. Între 1958 și 1961 a format cu Egiptul Republica Arabă Unită. Are 19.314.747 de locuitori.

Conform *Constituției* (1973), **limba oficială** a Siriei este **araba** (*al-arabiyyah, arabī*), din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul arab.

Araba standard modernă, care îndeplinește toate funcțiile unei limbi oficiale, este numai limba a doua.

Araba vorbită din Siria este prima limbă a 11.470.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Siria se vorbesc 18 idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Printre aceste idiomuri se numără kurda de nord (↑Turcia), cu 938.000 de vorbitori; armeană (↑Armenia), cu 320.000 de vorbitori; aramaica (*aisorski, aramaica asiriană, asiriana, lishana aturaya, neoaramaica, neosiriaca, suret(h), suryaya swadaya*), din aceeași ramură cu araba, cu 30.000 de vorbitori, vorbită în principal în Irak, cu vorbitori și în Armenia, Australia, Austria, Azerbaidjan, Belgia, Brazilia, Canada, Cipru, Elveția, Franța, Georgia, Germania, Grecia, Iran, Italia, Liban, Marea Britanie, Noua Zeelandă, Olanda, partea europeană a Rusiei, SUA, Suedia, Siria, partea asiatică a Turciei.

SLOVACIA

Republica Slovacă este situată în Europa Centrală. Se învecinează cu Austria, Cehia, Polonia, Ucraina și Ungaria. În 1918 s-a unit cu Republica Cehoslovacă, iar în 1993 s-a separat de Cehia, proclamându-și independența. Este membră a Uniunii Europene. Are 5.447.502 locuitori.

Conform *Constituției* (1993, revizuită inclusiv în 2001), **limba de stat** pe teritoriul R. Slovace este **slovaca** (*slovenčina*), din familia indo-europeană, ramura slavă, grupul occidental, scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 4.865.450 de locuitori; folosirea

celorlalte limbi în raporturile cu autoritățile este reglementată prin lege. Slovaca este limbă oficială a Uniunii Europene. Are vorbitori și în Canada, Polonia, România, SUA, Ucraina, Ungaria.

Are împrumuturi din română (↑România), ca *brânză, car, față, găleată, mămăligă, plai, scurteică, urdă*.

După anumite estimări, în Slovacia se vorbesc 11 idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare. Conform *Constituției*, folosirea în raporturile cu autoritățile a celorlalte limbi pe lângă slovacă este reglementată prin lege.

Sunt limbi regionale maghiara (↑Ungaria), cu 597.400 de vorbitori; romani, cu două varietăți și 220.200 de vorbitori; ucraineana (↑Ucraina), cu 100.000 de vorbitori; rusyn (*ruteana*), limbă slavă din grupul occidental, cu 50.000 de vorbitori, vorbită în principal în Ucraina.

Se vorbesc și polona (↑Polonia), cu 50.000 de vorbitori; germana (↑Germania), cu 15.000 de vorbitori.

SLOVENIA

Republica Slovenia este situată în Peninsula Balcanică, în sudul Europei. Se învecinează cu Austria, Croația, Italia și Ungaria. A făcut parte din Imperiul Austro-Ungar, iar din 1918 din Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor, denumit din 1929 Regatul Iugoslaviei, și apoi din RPF Iugoslavia, proclamată în 1946. După destrămarea RSF Iugoslavia, și-a proclamat independența în 1991. Are 2.009.245 de locuitori.

Conform *Constituției* (1991; revizuită inclusiv în 2003), **limba oficială** a Sloveniei este **slovena** (*slovenščina*), din familia indo-europeană, ramura slavă, scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 1.727.360 de locuitori. Este limbă oficială a Uniunii Europene. Are vorbitori și în Argentina, Australia, Austria, Canada, Croația, Italia, Muntenegru, Serbia, SUA, Ungaria.

După anumite estimări, în Slovacia se vorbesc nouă idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte), printre care croata (↑Croația), cu 155.013 vorbitori.

Conform *Constituției*, în unitățile administrative în care rezidă comunitățile etnice respective sunt de asemenea **limbi oficiale italiana** (↑Italia), cu 4.009 vorbitori, respectiv **maghiara** (↑Ungaria), cu 9.240 de vorbitori.

Conform *Constituției*, oricine are dreptul de a-și folosi limba și sistemul de scriere, fiecare având dreptul de a le utiliza, în condițiile legii, în exercitarea drepturilor și datoriilor sale și în relațiile cu statul și alte instanțe care îndeplinesc o funcție oficială.

INSULELE SOLOMON

Statul Insulele Solomon este situat în Oceania, în arhipelagul cu același nume din sud-vestul Oceanului Pacific, la est de Papua Noua Guinee. Fost protectorat britanic, și-a proclamat independența în 1978. Este membru în Commonwealth. Are 566.842 de locuitori.

Limba oficială a Insulelor Solomon este **engleza** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie). Este limba de comunicare interetnică a 9.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Insulele Solomon se vorbesc 70 de idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Printre aceste idiomuri se numără limbi din familia austro-neziană, grupul melanezian, cu 385.000 de vorbitori, și grupul polinezian, cu 16.000 de vorbitori, cum și limbi din familia papua, cu 39.000 de vorbitori.

Se vorbesc și un *pidgin* (*pijin, neo-solomonic*) cu bază lexicală engleză, limba de comunicare interetnică a 157.000 de locuitori, în curs de a deveni o limbă creolă (limbă maternă pentru unii vorbitori); chineza (↑China), cu 1.000 de vorbitori.

SOMALIA

Somalia este situată în estul Africii. Se învecinează cu Djibouti, Etiopia și Kenya. Și-a proclamat independența în 1960, prin unirea Somaliei Italiene cu fostul protectorat Somalia Britanică (colonia Coasta Franceză a Somalilor a devenit în 1977 Djibouti). Partea de nord s-a autoproclamat în 1961 Republica Somaliland (fostul protectorat britanic Somaliland), nerecunoscută de niciun guvern, iar o altă parte a Somaliei – statul autonom Puntland, cu autogovernare din 1998. Cu sprijinul unor state vecine s-au creat autorități federale somaleze de tranziție, recunoscute pe plan internațional, dar care încă nu au reușit să se impună pe plan intern. Somalia are 9.118.773 de locuitori.

Somalia are două **limbi oficiale: somaleza și araba.**

Somaleza (*af-soomaali, af-maxaad tiri, somali*), din familia afro-asiatică, ramura cușită, scrisă cu alfabetul latin și cu o scriere proprie (*usmaniană*), este prima limbă a 7.784.434 de locuitori, vorbită de cea mai mare parte a populației. Are vorbitori și în Arabia Saudită, Djibouti, Emiratele Arabe Unite, Etiopia, Finlanda, Italia, Kenya, Marea Britanie, Oman, Suedia, Yemen.

Araba (*al-arabiyyah, arabī*) standard modernă (↑Arabia Saudită), din aceeași familie, ramura semitică, scrisă cu alfabetul arab și care îndeplinește toate funcțiile unei limbi oficiale, este numai limba a doua.

După anumite estimări, în Somalia se vorbesc 13 idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte), majoritatea cușite și câteva negroafricane; engleza este folosită mai ales în nord.

SPANIA

Regatul Spaniei este situat în Peninsula Iberică, în sudul Europei Occidentale, incluzând și insulele Baleare din Marea Mediterană și Canare din Oceanul Atlantic. Se învecinează cu Andorra, Franța și Portugalia, precum și cu Gibraltarul (teritoriu britanic) și cu Marocul, prin orașele spaniole autonome Ceuta și Melilla, enclave pe teritoriul acestuia. Regatul spaniol s-a format în 1479 prin unirea regatelor Aragon și Castilia, care luaseră naștere pe teritoriul recucerit de la arabi în cadrul *Reconquistei*. În sec. 13–17 a înglobat succesiv, dar temporar, în Europa, Milano, Regatul Neapolelui, Sardinia, Sicilia,

de pe teritoriul italian; Portugalia; Țările de Jos. În sec. 15–16, după marile descoperiri geografice, începute prin Cristofor Columb, a pus bazele unui vast imperiu colonial, cuprinzând America Centrală și de Sud și Filipinele. Acest imperiu a început să se destrame la începutul sec. 19. Este membră a Uniunii Europene. Are 40.448.191 de locuitori.

Conform *Constituției* (1978), **castiliana** (*castellano*, nume dat limbii **spaniole** (*español*) după dialectul care stă la baza limbii literare), este **limba oficială** a statului; toți spaniolii au obligația de a o cunoaște și dreptul de a o folosi.

Spaniola, din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin, este prima limbă a 28.173.600 de locuitori. Este limbă oficială a Uniunii Europene și limbă de lucru a ONU. Are vorbitori și în Andorra, Argentina, Australia, Belgia, Belize, Bolivia, Canada, Chile, Columbia, Costa Rica, Cuba, Republica Dominicană, Ecuador, El Salvador, Elveția, Filipine, Finlanda, Franța, Germania, Guatemala, Guineea Ecuatorială, Honduras, Israel, Jamaica, Maroc, Mexic, Nicaragua, Norvegia, Panama, Paraguay, Peru, SUA, Suedia, Trinidad și Tobago, Uruguay, Venezuela.

Spaniola, cu un număr total de vorbitori ca prima sau a doua limbă evaluat la 320 mil., limbă oficială în 20 de state (Argentina, Bolivia, Chile, Columbia, Costa Rica, Cuba, R. Dominicană, Ecuador, El Salvador, Guatemala, Guineea Ecuatorială, Honduras, Mexic, Nicaragua, Panama, Paraguay, Peru, Spania, Uruguay, Venezuela), este situată pe locul 3 în lume după un complex de criterii: numărul de vorbitori ca prima și a doua limbă, numărul și populația țărilor în care se vorbește, numărul principalelor domenii care o utilizează pe plan internațional, puterea economică a țărilor care o folosesc și prestigiul socio-literar.

Din spaniolă provin cuvinte devenite internaționale, ajunse, mai ales indirect, și în română (↑România), ca *armada*, *conchistador*, *fiestă*, *gherilă*, *infantă*, *juntă*, *macho*, *pescador*, *rodeo*, *sarabandă*, *siestă*, *sombrero*, *toreador*, *zarzuelă*. Prin intermediul spaniolei (americane și peninsulare), au devenit internaționale și au ajuns, indirect, și în română cuvinte din limbi amerindiene, ca *batată*, *caiman*, *canoe*, *hamac*, *uragan*, sau cuvinte din bască, precum *bizar*.

După anumite estimări, în Spania se vorbesc cel puțin 22 de idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte). Conform

Constituției, bogăția modalităților lingvistice din Spania este un patrimoniu cultural care formează obiectul unui respect și al unei protecții speciale.

În Spania sunt trei limbi **oficiale regionale**, în comunitățile autonome respective, conform statutelor acestora; din anul 2006, ele au statut special în Uniunea Europeană, în Comitetul Regiunilor.

Catalana, limbă iberoromantică, limbă cooficială în Catalonia, insulele Baleare și Comunitatea Valenciană (unde este numită *valenciană*), are 6.472.828 de vorbitori; este limba oficială a ↑Andorrei.

Galiciana (*gal(l)ego*), limbă iberoromantică, dialect „cultural”, „codialect” portughez (idiom înrudit cu portugheza și care face trecerea spre spaniolă) sau varietate a ansamblului dialectal galiciano-portughez, limbă cooficială în Galicia, are 3.173.400 de vorbitori; este vorbită și în Portugalia.

Basca (*euskera, vascuense*), limbă neindo-europeană, posibilă relicvă mediteraneeană, limbă cooficială în Țara Bascilor și în zone din Navarra, are 580.000 de vorbitori; are vorbitori și în Australia, Costa Rica, Filipine, Mexic, SUA.

În Spania se vorbesc și bable (*asturiana*), limba tradițională în Asturias, cu 100.000 de vorbitori, vorbită și în Portugalia; aragoneza (*aragoieraz, fabla aragonesa, patués*), cu 11.000 de vorbitori; araneza, grai al dialectului gascon al limbii occitane, în Val d’Aran, cu 3.814 vorbitori.

SRI LANKA

Republica Democratică Socialistă Sri Lanka (numită anterior Serendib, Ceylon), este situată în sudul Asiei, pe insula Ceylon din Oceanul Indian, la est de India. Populată de singhalezi, a fost apoi supusă de tamili, conflictele dintre cele două etnii continuând până astăzi. Fostă colonie britanică, și-a proclamat independența în 1948. Este membră în Commonwealth. Are 20.926.315 locuitori.

Conform *Constituției* (1978; revizuită în 2000), **limba oficială** în Singapore este **sinhala**; și **tamil** este limbă oficială, iar engleza (*English*) (↑Marea Britanie), limbă cu circulație internațională și aparținând fostei puteri coloniale, este numită *limbă de legătură*.

Conform *Constituției*, limbile *naționale* sunt sinhala și tamil; *Constituția* stabilește în detaliu condițiile utilizării celor trei limbi.

Sinhala (*cingalese, singhal(ez)a, sinhalese*), din familia indo-europeană, grupul indian, scrisă cu alfabetul propriu, este prima limbă a 13.190.000 de locuitori și limba a doua a 2 mil. de locuitori. Are vorbitori și în Canada, Emiratele Arabe Unite, Maldive, Singapore, Thailanda.

Tamil (*tami*), din familia dravidiană, scrisă cu alfabetul propriu (↑Singapore), este prima limbă a 3 mil. de locuitori.

După anumite estimări, în Sri Lanka se vorbesc 13 idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte).

STATELE UNITE ALE AMERICII

Statele Unite ale Americii (abreviat Statele Unite, SUA) sunt situate în America de Nord. Se învecinează cu Canada și Mexicul. În perioada precolumbiană, teritoriul viitoarelor SUA a fost populat de triburi amerindiene. El a fost supus mai ales colonizării britanice; Louisiana a aparținut Franței, iar Florida – Spaniei, dar au fost cumpărate ulterior de SUA (iar Alaska de la Rusia). SUA și-au declarat independența în 1776. În sud au fost aduși sclavi negri africani. SUA au anexat la rândul lor alte teritorii, dintre care unele au devenit state membre (Hawaii). În SUA s-au stabilit zeci de milioane de imigranți, mai ales din Europa, dar și din toate celelalte continente. Au 301.139.947 de locuitori.

Limba oficială de facto a SUA este **engleza** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 210 mil. de locuitori și limba de comunicare interetnică a 282.724.000 de locuitori. Pentru poziția limbii engleze în lume ↑Marea Britanie.

După anumite estimări, în SUA se vorbesc cel puțin 319 idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte).

Are și limbi **oficiale regionale**.

Spaniola (*español*), din familia indo-europeană, ramura romanică, scrisă cu alfabetul latin (↑Spania), cu 22.400.000 (după alte estimări 31.230.000) de vorbitori, în statul New Mexico și în teritoriul dependent Puerto Rico; spaniola concurează din ce în ce mai mult engleza, mai ales în statele din sud.

Hawaiiana (*'olelo hawai'i (makuahine)*), limbă din familia austoneziană, grupul polinezian, cu 1.000 de vorbitori, în statul Hawaii, situat în Oceanul Pacific.

Puține limbi amerindiene autohtone au supraviețuit, iar unele sunt pe cale de dispariție. Navaho (*diné, navajo*) are cel mai mare număr de vorbitori (148.530), din care peste 7.000 sunt monolingvi. Se vorbesc și cherokee (*ts(a)lagi*), cu 19.900–22.500 de vorbitori, din care 130 sunt monolingvi; choctaw, cu 17.890 de vorbitori; dakota (*sioux*), cu 15.355 de vorbitori, vorbită și în Canada; apache, cu patru varietăți și 14.500 de vorbitori; inupiatun (*eschimosa, inupiat*), cu 6.000 de vorbitori, în Alaska, vorbită și în Canada; cuvinte eschimose au dobândit, prin engleză, răspândire internațională, ajungând, indirect, și în română (↑România), precum *caiac, hanorac, iglu*. Unele nume de locuri din SUA sunt de origine amerindiană: *Mississippi* „apă mare”.

Se vorbesc și polona (↑Polonia), cu 3.398.763 de vorbitori; coreeana (↑Coreea), cu 1,8 mil. de vorbitori; chineza (↑China), cu 1.645.000 de vorbitori; portugheza (↑Portugalia), cu 1.313.424 de vorbitori; franceza (↑Franța), cu 1,1 mil. de vorbitori; italiana (↑Italia), cu 906.000 de vorbitori; vietnameza (↑Vietnam), cu 859.000 de vorbitori; tagalog (↑Filipine), cu 377.000 de vorbitori; româna (România), cu 56.590–85.000 de vorbitori.

SUDAN

Republica Sudan este situată în nord-estul Africii. Se învecinează cu R. Centrafricană, Ciadul, R.D. Congo, Egiptul, Eritreea, Etiopia, Kenya, Libia și Uganda. Dezvoltat pe teritoriul Nubiei antice, fostul Sudan Anglo-Egiptean, ulterior colonie britanică, și-a proclamat independența în 1956. Între populația majoritară arabă musulmană din nord și cea negroidă creștină din sud, conflictul sângeros s-a încheiat printr-un acord de pace. Un alt conflict sângeros a izbucnit în Darfur. Sudanul a fost și destinația multor refugiați din țări vecine (mai ales din Etiopia și Ciad). Are 39.379.358 de locuitori.

Conform *Constituției* interimare (2005) adoptate în urma acordului de pace, **limbile oficiale de lucru** ale guvernului național și de predare în învățământul superior sunt **araba** (*al-arabiyyah, arabī*), din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul

arab, și **engleza** (*English*); nu se admit discriminări față de folosirea arabei sau a englezei la niciun nivel al guvernării și la nicio treaptă de învățământ.

Araba standard modernă (↑Arabia Saudită), care îndeplinește toate funcțiile unei limbi oficiale, este numai limba a doua.

Araba vorbită din Sudan este, conform *Constituției*, limba națională majoră, larg vorbită în Sudan – prima limbă a 15 mil. de locuitori. Araba este limba de comunicare interetnică a 22.816.000 de locuitori.

Engleza (↑Marea Britanie), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și aparținând fostei puteri coloniale, are un număr neprecizat de utilizatori.

După anumite estimări, în Sudan se vorbesc 134 de idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte). Conform *Constituției*, toate limbile indigene din Sudan sunt limbi naționale și sunt respectate, dezvoltate și promovate; pe lângă arabă și engleză, organele de stat de la toate nivelurile inferioare guvernului pot adopta orice altă limbă națională/orice alte limbi naționale ca limbi oficiale de lucru la nivelul respectiv; comunitățile etnice și culturale au dreptul să-și folosească limba. Simultan, un program de arabizare este în curs.

Printre limbile negroafricane se numără dinka, cu cinci varietăți și 1.350.000 de vorbitori; nuer (*naadh, naath*), cu 740.000 de vorbitori, vorbită și în Etiopia; fur (*dala, for(a), fordunga, forok, forta, furakang, furawi, kadirgi, konjara, korra, kungara, kurka, lali, onage, yerge*), cu 500.000 de vorbitori, vorbită și în Ciad; bari (*beri*), cu 420.000 de vorbitori, vorbită și în Uganda; zande (*asande, azande, badjande, bazenda, pazande, sande, zandi*), cu 350.000 de vorbitori, vorbită în principal în R.D. Congo, precum și în R. Centrafricană; kenuzi-dongola (*dongola-kenuz, dongolawi, nubiana de pe Nil*), cu 180.000 de vorbitori, vorbită și în Egipt; shilluk (*chulla, (dho)colo, shulla*), cu 175.000 de vorbitori.

Dintre idiomurile din familia afro-asiatică, ramura cușită, bedawi (*bedauye, bedawiye, bed(j)a, to-bedawie*) are 951.000 de vorbitori; se vorbește și în Egipt, Eritreea.

SUEDIA

Regatul Suediei este situat în Peninsula Scandinavă din Europa de nord, incluzând și numeroase insule din Marea Baltică. Se învecinează cu Finlanda și Norvegia. Locuit din Antichitate de triburi germanice, a luat naștere ca stat unificat în sec. 11. În sec. 12–13 a cucerit Finlanda, pe care a înglobat-o ca ducat până în 1809. În sec. 14 a anexat și Islanda și Norvegia. Între 1397 și 1523, toate aceste țări au făcut parte din Uniunea de la Kalmar, condusă de suveranul danez. În sec. 17 a dominat Peninsula Scandinavă și zona Mării Baltice. Între 1814 și 1905 s-a aflat într-o uniune personală cu Norvegia. Este membră a Uniunii Europene. Are 9.031.088 de locuitori, inclusiv mulți imigranți.

Limba oficială a Suediei este **suedeza** (*svenska*), din familia indo-europeană, ramura germanică, grupul scandinav, scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 7.825.000 de locuitori. Este limbă oficială a Uniunii Europene. Are vorbitori și în Canada, Emiratele Arabe Unite, Estonia, Finlanda, Norvegia, SUA.

După anumite estimări, în Suedia se vorbesc cel puțin 32 de idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Sunt **limbi regionale**, folosite în unele subdiviziuni administrative de serviciile guvernamentale, în justiție, în grădinițe, două limbi din familia uralică, ramura fino-ugrică: finlandeza (↑Finlanda), cu 200.000 vorbitori, și sami (*lapona*), cu cinci varietăți și 5.840 vorbitori, vorbită și în Finlanda, Norvegia.

Sunt considerate **limbi minoritare istorice**, pe care statul are obligația de a le prezerva, idiș (↑Israel), cu un număr de vorbitori neprecizat, și romani, cu trei varietăți și 28.092 de vorbitori.

Se vorbesc și daneza (↑Danemarca) și spaniola (↑Spania), cu câte 35.000 de vorbitori; turca (↑Turcia), limbă imigrantă recentă, cu 20.000 de vorbitori.

SURINAME

Republica Suriname este situată în nordul Americii de Sud. Se învecinează cu Brazilia, Guyana și Guyana Franceză. În fosta Guyană Olandeză au fost aduși la sfârșitul sec. 19, după abolirea sclaviei, muncitori din China, India și Indonezia (Java). Și-a proclamat independența în 1975. Are 470.784 de locuitori.

Limba oficială este în Suriname **neerlandeza** (*nederlands, olandeza*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin (↑Olanda), prima limbă a 200.000 de locuitori; practic toți vorbitorii celorlalte limbi vorbesc fluent și neerlandeza.

După anumite estimări, în Suriname se vorbesc cel puțin 20 de idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte).

Printre acestea se numără varietățile de creolă cu bază lexicală engleză (↑Marea Britanie) din Suriname *sranan (sranan(g) tongo, surinaams, surinameză, taki-taki)*, prima limbă a 120.000 de locuitori și limba a doua a 300.000 de locuitori, limbă de comunicare interetnică a 80% din populație, vorbită și în Guyana Franceză, și *saramaccan*, cu 23.000 de vorbitori, cu vorbitori și în Olanda ș.a.

Alte limbi sunt varietatea caraibă de hindustani (↑India), cu 150.000 de vorbitori, vorbită și în Guyana, Olanda, Trinidad și Tobago, și varietatea caraibă de javaneză (↑Indonezia), cu 60.000 de vorbitori, vorbită și în Guyana Franceză; chineza (↑China), cu 6.000 de vorbitori; limbi amerindiene autohtone, printre care *caraiba*, cu 2.300 de vorbitori, vorbită în principal în Venezuela; engleza.

SWAZILAND

Regatul Swaziland este situat în Africa de sud. Se învecinează cu Mozambicul și R. Africa de Sud. În regiune s-au stabilit în sec. 18 triburi swazi. Fost protectorat britanic, în uniune vamală și monetară cu Uniunea Sud-Africană, și-a proclamat independența în 1968. Este membru în Commonwealth. Are 1.133.066 de locuitori.

Conform *Constituției* (2006), **limbile oficiale** în Swaziland sunt **siSwati și engleza**.

siSwati ((*issi*)Swazi, *siSwati*, *tekela*, *tekeza*), limbă negroafricană, scrisă cu alfabetul latin, este prima limbă a 650.000 de locuitori. Este limbă oficială și în R. Africa de Sud (sub numele swazi); se vorbește și în Lesotho, Mozambic.

Engleza (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie), este limba de comunicare interetnică a 50.000 de locuitori, folosită în activitatea guvernamentală.

În Swaziland se vorbesc patru idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre ele este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Dintre acestea, (isi)zulu (↑Africa de Sud) are 76.000 de vorbitori.

T

TADJIKISTAN

Republica Tadjikistan este situată în Asia Centrală. Se învecinează cu Afghanistanul, China, Kârgâzstanul și Uzbekistanul. Teritoriul Tadjikistanului a făcut parte în Antichitate din Imperiul Persan. La începutul sec. 8 a fost cucerit de arabi, apoi a făcut parte din Imperiul Mongol (sub Gînghis han și Tamerlan) și din emiratul Buhara. Din 1868 a intrat în stăpânirea Rusiei și ulterior a URSS, în cadrul RASS Turkmenistan și apoi al RSS Uzbece, devenind în fine republică separată. Fosta RSS Tadjikă și-a proclamat independența în 1991. Face parte din CSI. Are 7.076.598 de locuitori.

Conform *Constituției* (1994), **limba de stat** a Tadjikistanului este **tadjika** (*galcha tadjik*, *tajiki persian*), din familia indo-europeană, ramura indo-iraniană, grupul iranian (deși tadjicii sunt, din punct de vedere etnic, o populație turcică), scrisă cu alfabetul chirilic, prima limbă a 3.344.720 de locuitori. În 1989, înainte de proclamarea independenței, RSS Tadjikă a declarat tadjika limbă de stat și a revenit la alfabetul arab, care fusese înlocuit în perioada sovietică prin cel chirilic. Are vorbitori și în Iran, Kazahstan,

Kârgâzstan, partea asiatică a Rusiei, Turkmenistan, Ucraina, Uzbekistan.

După anumite estimări, în Tadjikistan se vorbesc 33 de idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte). Conform *Constituției*, toate națiunile și popoarele care rezidă pe teritoriul republicii au dreptul de a-și folosi liber limbile materne.

Rusa (↑Rusia), cu 237.000 de vorbitori, limba fostei URSS și a CSI, este considerată, prin *Constituție*, limbă de comunicare interetnică; este larg folosită de guvern, precum și în afaceri.

Se vorbesc și uzbeka (↑Uzbekistan), cu 873.000 de vorbitori; tătara (↑Rusia) și kârgâza (↑Kârgâzstan), cu câte 64.000 de vorbitori; ucraineana (↑Ucraina), cu 41.000 de vorbitori; româna (↑România), cu 580 de vorbitori.

TANZANIA

Republica Unită Tanzania este situată în estul Africii, incluzând insula Zanzibar din Oceanul Indian. Se învecinează cu Burundi, R.D. Congo, Kenya, Malawi, Mozambicul, Rwanda, Uganda și Zambia. Tanzania provine prin unirea, în 1964, dintre **Tanganika** și **Zanzibar**; Tanganika (colonizată în sec. 7–8 de arabi, iar în sec. 16–18 stăpânită de portughezi, devenită colonie inclusă în Africa Germană de Est și administrată ulterior de Marea Britanie) își proclamase independența în 1961, iar Zanzibarul (sultanat independent și apoi protectorat britanic) în 1963. Este membră în Commonwealth. Are 39.384.223 de locuitori.

Tanzania are două **limbi oficiale: swahili și engleza**.

Swahili (*kiSuaheli, kiSwahili*), numită *kiunguja* în Zanzibar, limbă negroafricană, scrisă cu alfabetul latin, este prima limbă a 540.837 de locuitori, din care 313.200 sunt monolingvi, și limba de comunicare interetnică a 31.790.000 de locuitori. Este limbă oficială și în ↑Kenya. Are vorbitori și în R. Africa de Sud, Burundi, Emiratele Arabe Unite, Mozambic, Oman, Rwanda, Somalia, SUA, Uganda. A devenit limba de comunicare interetnică a Africii centrale și de est.

Engleza (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea

Britanie), este limba a doua a 3.775.000 de locuitori, prima limbă a comerțului, administrației și învățământului superior.

După anumite estimări, în Tanzania se vorbesc cel puțin 131 de idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte), în majoritate negroafricane. Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Printre limbile negroafricane se numără sukuma (*kiSukuma*), cu 3,2 mil. de vorbitori; gogo (*chiGogo, kiGogo*), cu 1,3 mil. de vorbitori; haya (*((e)kiHaya, ruhaya, ziba*) și nyamwezi (*(ki)nyamwezi, (ky)Nyamwesi, namwezi*), cu câte 1,2 mil. de vorbitori; makonde (*chi(ni)Makonde, konde, matambwe*), cu 1.140.000 de vorbitori, vorbită și în Mozambic; ha (*giha, (i)kiha*), cu 990.000 de vorbitori; hehe (*kiHehe*) și nyakusa-ngonde (*((iki)ngonde, (i)kiNyakyusa, kukwe, mombe, (n)konde, nyakusa, nyekyosa, nyikyusa, sochile, sokile, sokili*), vorbită și în Malawi, cu câte 750.000 de vorbitori; luguru (*guru, (iki)Ruguru, kiLuguru, kiKuguru, lugulu*), cu 692.000 de vorbitori; shambala (*((ki)Sambaa, kiShamba(l)a, Sambala, Sambara, Schambala, Shambaa*), cu 664.000 de vorbitori; yao (*achawa, adsawa, adsoa, ajawa, ay(a)o, ayawa, chiYao, djao, h(a)iao, hyao, jao, veiao, wajao*), cu 492.000 de vorbitori, vorbită în principal în Malawi, precum și în Mozambic, Zambia; maasai (*masai*), cu 430.000 de vorbitori, vorbită în principal în Kenya; luo (*dholuo, kavirondo luo, kavirondo nilotic*), cu 280.000 de vorbitori, vorbită în principal în Kenya; ngoni (*angoni, chiNgoni, kiNgoni, (ki)Sutu*), cu 170.000 de vorbitori, vorbită și în Mozambic.

Se vorbesc și gujarati (↑India), cu 250.000 de vorbitori; araba vorbită din Oman, cu 195.000 de vorbitori.

THAILANDA

Regatul Thaiandei este situat în peninsula Indochina din sud-estul Asiei. Se învecinează cu Cambodgia, Laosul, Malaysia și Myanmarul. Triburile thai și pao i-au supus pe autohtonii khmeri și au întemeiat în sec. 13 regatul numit de vecini Siam, care nu a devenit niciodată colonie. A fost denumit Thailanda din 1939. Are 65.068.149 de locuitori.

Limba oficială a Thailandei este **thai** (*siameza, tai, thaiklang, thai standard*), din familia tai-kadai, ramura kam-tai, prima limbă a 20.182.571 de locuitori și limba a doua a 40 mil. de locuitori, scrisă cu alfabetul propriu. Are vorbitori și în Emiratele Arabe Unite, Singapore, SUA.

După anumite estimări, în Thailanda se vorbesc 80 de idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

93,5% din populație vorbesc limbi din familia tai-kadai, ramura kam-tai.

2% din populație vorbesc limbi din familia austroasiatică, printre care khmer de nord (*khmer din Thailanda, khmer lue*), cu 1.117.588 de vorbitori; kuy (*cuoi, khamen-boran, kui (souei), kuoy, kuuy, soai, su(a)i, suay, suoi, suei*), cu 300.000 de vorbitori, vorbită și în Cambodgia, Laos.

Alți 2% din populație vorbesc limbi din familia austroneziană, printre care pattany malay (*thai islam*), cu 3,1 mil. de vorbitori.

1% din populație vorbesc limbi din familia tibeto-birmană, printre care chineza (↑China), cu patru varietăți și 1.177.000 de vorbitori.

0,2% din populație vorbesc limbi hmong-mien.

TIMOR-LESTE/TIMORUL DE EST

Republica Democrată Timor-Leste (Timorul de Est) este situată în sud-estul Asiei, ocupând jumătatea de est a insulei Timor, regiunea Oecussi (Ambeno) din nord-estul aceleiași insule și insulele Pulau Atauro și Pulau Jaco. Se învecinează cu Indonezia pe insula Timor. În timp ce Timorul de Vest, colonie olandeză, a devenit provincie a Indoneziei, Timorul de Est a rămas colonie și apoi teritoriu de peste mări al Portugaliei. Independența fostului Timor Portughez, anexat și el de Indonezia, a fost recunoscută pe plan internațional în 2002, după o perioadă de înverșunate lupte interne. Estimările numărului de locuitori variază între 800.000 și 1.084.971.

Conform *Constituției* (2002), Timor-Leste are două **limbi oficiale: tetum și portugheza**.

Tetum (*belo, fehan, teto, tetu(n) (tetun) belu, tettum, tetung*), din familia austroneziană, ramura malayo-polineziană, scrisă cu alfabetul latin, este prima limbă a 50.000 de locuitori; se vorbește și în Indonezia (în centrul insulei Timor).

Portugheza (*português*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație intrnațională și aparținând fostei puteri coloniale (↑Portugalia), are 80.000 de vorbitori.

Indoneziana (↑Indonezia), limba fostului stat suzeran, și engleza (↑Marea Britanie), limbă cu circulație internațională, sunt limbi *de lucru*.

După anumite estimări, în Timor-Leste se vorbesc 19 idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte). Conform *Constituției*, tetum și celelalte limbi naționale sunt valorizate și dezvoltate de către stat.

Dintre limbile indigene din aceeași ramură cu tetum, mambae (*mambai, manbae*) are 80.000 de vorbitori; are vorbitori și în Australia; galoli (*galole*) și kemak (*ema*) au câte 50.000 de vorbitori.

TOGO

Republica Togoleză este situată în Africa de vest. Se învecinează cu Benin, Burkina Faso și Ghana. Estul teritoriului a fost sub administrare franceză, iar vestul – sub administrare britanică. Fostul Togo Francez și-a proclamat independența în 1960 (fostul Togo Britanic se unise în 1956 cu Ghana). Are 5.701.579 de locuitori.

Conform *Constituției* din 1992, **limba oficială** este în Togo **franceza** (*français*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul galoromanic, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și aparținând fostei puteri coloniale (↑Franța). Este prima limbă a 3.000 de locuitori și limba de comunicare interetnică a 2.704.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Togo se vorbesc cel puțin 41 de idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte), majoritatea negroafricane. Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Sunt considerate limbi **naționale** *éwé* și *kabyé*.

Ewé (*e(h)we, eibe, eve, krepe, krepî, popo, vhe*), cu 861.900 de vorbitori, este limba predominantă în sudul țării, împreună cu gen (*ge(be), gen-gbe, guin, mina(-gen), popo*). Éwé se vorbește în principal în Ghana, iar gen/mina este vorbită și în Benin.

Kabiyé (*cabrai(s), kab(u)re, kabye*), cu 700.000 de vorbitori, este limba predominantă în nordul țării; se vorbește și în Benin, Ghana.

Se vorbesc și tem (*cotocoli, kotokoli, temba, tim(u)*), cu 204.100 de vorbitori, vorbită și în Benin, Ghana; moba (*ben, moa(b), moare*), cu 189.400 de vorbitori, vorbită și în Burkina Fasso; aja (*adja, ajagbe, hwè*), cu 152.300 de vorbitori, vorbită în principal în Benin; gurmanchéma (*gourma(ntche), gurma, (mi)gulimancema*), cu 120.500 de vorbitori, vorbită în principal în Burkina Fasso.

TONGA

Regatul Tonga este situat în Oceania, în arhipelagul cu același nume (cuprinzând 45 de insule locuite și 127 nelocuite) din sud-vestul Oceanului Pacific. Arhipelagul a fost populat de triburi polineziene provenite din Samoa. Insulele s-au unit în 1845 într-un regat care a rămas izolat și nu și-a pierdut niciodată complet guvernarea indigenă, devenind în 1900 numai protectorat britanic. Și-a proclamat independența deplină în 1970. Este membru în Commonwealth. Are 116.921 de locuitori.

Tonga are două **limbi oficiale**: **tongana** (*tonga*), limbă indigenă, și **engleza** (*English*).

Tongana, din familia austroneziană, grupul polinezian, scrisă cu alfabetul latin, este prima limbă a 96.334 de locuitori. Are vorbitori și în Australia, Canada, Fiji, Noua Zeelandă, SUA, Vanuatu.

Engleza (↑Marea Britanie), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului, este limba de comunicare interetnică a 31.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Tonga, stat cu o componentă etnolingvistică deosebit de omogenă, în ciuda fărâmițării geografice, se

vorbesc numai patru idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte).

TRINIDAD ȘI TOBAGO

Republica Trinidad și Tobago este situată în America Centrală, în arhipelagul Antilele Mici. Trinidad a fost colonie spaniolă, ocupată ulterior de englezi, iar Tobago și-a schimbat de mai multe ori apartenența, devenind în cele din urmă colonie britanică; din 1889 s-au aflat sub o administrație unică. Insulele au fost populate cu sclavi negri aduși din Africa și apoi cu muncitori originari din India și China. Și-au proclamat independența în 1962. Statul este membru în Commonwealth. Are 1.056.608 locuitori.

Limba oficială în Trinidad și Tobago este **engleza** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie). Este prima limbă a 2.600 de locuitori.

După anumite estimări, în Trinidad și Tobago se vorbesc opt idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte), printre care o varietate de creolă cu bază lexicală engleză, cu 36.000 de vorbitori; varietatea de hindustani din Caraibi, cu 15.633 de vorbitori, vorbită în principal în Suriname, cu vorbitori și în Guyana, Olanda; chineza (↑China), cu 6.500 de vorbitori; spaniola (↑Spania), cu 4.100 de vorbitori; varietatea de creolă cu bază lexicală franceză din Antilele Mici (*patois, patwa*), cu 3.800 de vorbitori, vorbită în principal în Saint Lucia, cu vorbitori și în Dominica, Franța, Grenada, Guyana.

TUNISIA

Republica Tunisiană este situată în nordul Africii. Se învecinează cu Algeria și Libia. Teritoriul Tunisiei a fost cucerit de arabi în sec. 7. Protectorat francez, și-a obținut independența în 1956. Are 10.276.158 de locuitori.

Conform *Constituției* (1959; revizuită inclusiv în 2002), **limba** Tunisiei este **araba** (*al-arabiyyah, arabī*), din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul arab.

Araba standard modernă (↑Arabia Saudită), care îndeplinește toate funcțiile unei limbi oficiale, este numai limba a doua.

Araba vorbită din Tunisia (*(araba) tunisiană*) este prima limbă a 9 mil. de locuitori. Are vorbitori și în Belgia, Franța, Germania.

După anumite estimări, în Tunisia se vorbesc zece idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte), printre care shilha (*berbera tunisiană, djerbi, (jabal) nafusi*), din familia afro-asiatică, ramura libico-berberă, cu 26.000 de vorbitori, vorbită în principal în Libia; franceza (↑Franța), limba fostei puteri coloniale, cu 11.000 de vorbitori, mulți bilingvi sau trilingvi, vorbind-o ca limba a doua sau a treia; folosită în special în domeniul comerțului.

TURCIA

Republica Turcia este situată în Orientul Apropiat; are o parte europeană (în Europa de sud-est) și una asiatică (în Asia Mică, din sud-vestul Asiei) – în care trăiește cea mai mare parte a populației. În Europa se învecinează cu Bulgaria și Grecia, iar în Asia cu Armenia, Azerbaidjanul, Bulgaria, Georgia, Grecia, Iranul, Irakul și Siria. Turcii au pătruns în Asia Mică în sec. 11–12. Din sec. 14–15, Imperiul Otoman și-a impus succesiv suzeranitatea, în diverse grade, asupra Albaniei, Algeriei, Armeniei, Bosniei, Bulgariei, Egiptului, Greciei, Herțegovinei, Iordaniei, Irakului, Libanului, Muntenegrului, Serbiei, Siriei, Tunisului, țărilor române și Ungariei, pe care le-a pierdut apoi. S-a proclamat republică în 1923. Sub președintele Mustafa Kemal, supranumit Atatürk, „tatăl turcilor”, Turcia, țară islamică, s-a modernizat. Membru asociat al Comunității Europene din 1963, face parte din 1999 dintre statele candidate la admiterea în Uniunea Europeană. Are 71.158.647 de locuitori.

Conform *Constituției* (1982), **limba** Turciei este **turca** (*anatoliana, türkçe*), din familia altaică, ramura turcică, scrisă cu alfabetul latin (anterior reformelor lui Atatürk s-a scris cu alfabetul arab), prima limbă a 46.278.000 de locuitori. Este limbă oficială și în ↑Cipru. Are vorbitori și în Australia, Austria, Azerbaidjan, Belgia, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Canada, Danemarca, El Salvador, Elveția, Emiratele Arabe Unite, Finlanda, Franța, Georgia, Germania, Grecia, Honduras, Iran, Irak, Israel, Kazahstan, Kârgâzstan, Macedonia, Marea Britanie, Muntenegru, Olanda,

România, partea asiatică a Rusiei, Serbia, SUA, Suedia, Tadjikistan, Ucraina, Uzbekistan.

Româna (↑România) are împrumuturi directe din turcă, precum *ageamiu*, *bamă*, *cafea*, *dușman*, *fotă*, *geam*, *halva*, *iatac*, *lichea*, *murdar*, *năframă*, *odaie*, *perdea*, *raft*, *sobă*, *tutun*, *zambilă*. Unele, ca *agă*, *caftan*, *vizir*, au corespondente și în limbi romanice occidentale.

După anumite estimări, în Turcia se vorbesc 45 de idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Dintre aceste limbi, kurda (*de nord*) (*kermancî*, *kirmancî*, *kurdi*, *kurdî*, *kurmancî*, *kurmanji*), din familia indo-europeană, ramura indo-iraniană, grupul iranian, are 3.950.000 de vorbitori, reprezentând, după alte estimări, între 6 și 20–25% din populație; are vorbitori și în Armenia, Australia, Austria, Azerbaidjan, Bahrain, Belgia, Canada, Danemarca, Elveția, Finlanda, Franța, Georgia, Germania, Grecia, Iran, Irak, Italia, Iordania, Kazahstan, Kârgâzstan, Kuwait, Liban, Marea Britanie, Olanda, Norvegia, partea europeană a Rusiei, Siria, SUA, Suedia, Turkmenistan.

Se vorbesc și araba (↑Arabia Saudită), cu trei varietăți și 1 mil. de vorbitori; dimli (*dimili*, *zaza* (*de sud*), *zazaki*), din familia indo-europeană, ramura indo-iraniană, grupul iranian, cu 1 mil. de vorbitori; are vorbitori și în Germania; kabardina, din familia caucaziană, cu 550.000 de vorbitori, vorbită în principal în Rusia; azerbaidjana de sud (*azeri*), din familia altaică, ramura turcică, cu 530.000 de vorbitori, vorbită în principal în Iran; găgăuza (*găgăuza turcică*, *turca balcanică găgăuză*), din aceeași ramură cu turca, cu 327.000 de vorbitori în partea europeană a Turciei, vorbită și în Grecia, Macedonia; armeană (↑Armenia), ai cărei vorbitori s-au împuținat drastic după uciderea în masă a armenilor la începutul sec. 20, și georgiana (↑Georgia), cu câte 40.000 de vorbitori; greaca (↑Grecia), cu 4.000 de vorbitori.

TURKMENISTAN

Turkmenistanul este situat în Asia Centrală. Se învecinează cu Afghanistanul, Iranul, Kazahstanul și Uzbekistanul. Turkmenii, care aveau să devină o etnie distinctă în sec. 15, își trag originea din triburile turcilor oguzi nomazi stabiliți în Asia Centrală în sec. 10–11. Turkmenistanul a făcut parte din sau a fost dominat de hanate uzebece, apoi a fost anexat de Rusia și de URSS. Și-a proclamat independența în 1991. Face parte din CSI. Are 5.097.028 de locuitori.

Conform *Constituției* (1992), limba **de stat** a Turkmenistanului este **turkmena** (*trukhmen, trukhmeny, turkmani(an), turkmenler, turkomans*), din familia altaică, ramura turcică, scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 3.430.000 de locuitori. Are vorbitori și în Afghanistan, Germania, Iran, Irak, Kazahstan, Kârgâzstan, Pakistan, partea asiatică a Rusiei, SUA, Tadjikistan, partea asiatică a Turciei, Uzbekistan.

După anumite estimări, în Turkmenistan se vorbesc 27 de idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Printre aceste limbi se numără mai ales limbi din fosta URSS: rusa (↑Rusia), cu 349.000 de vorbitori; uzbeka (↑Uzbekistan), cu 317.000 de vorbitori; kazaha (↑Kazahstan), cu 88.000 de vorbitori; tătara (↑Rusia), cu 40.434 de vorbitori; ucraineana (↑Ucraina), cu 37.118 vorbitori; armeană (↑Armenia), cu 32.000 de vorbitori; româna (↑România), cu 1.561 de vorbitori.

Baluchi/beluciana are 28.000 de vorbitori; se vorbește în principal în Pakistan.

TUVALU

Tuvalu este situat în Oceania, pe cele opt (*tuvalu* înseamnă „grup de opt”) insule locuite din arhipelagul cu același nume din partea de centru-vest a Oceanului Pacific. Fostă colonie britanică împreună cu insulele Gilbert, după separarea acestora în 1974 s-a numit Insulele Ellice până în 1978, când și-a proclamat independența. Este membru în Commonwealth. Are 11.992 de locuitori.

Limba **națională** este în Tuvalu **tuvaluana** (*ellice, elliceana, tuvalu*), din familia austroneziană, grupul polinezian, scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 10.670 de locuitori. Are vorbitori și în Fiji, Kiribati, Nauru, Noua Zeelandă.

În Tuvalu, în care domină tuvaluanii, se vorbesc și kiribati (↑Kiribati), cu 870 de vorbitori în insula Nui; engleza (↑Marea Britanie) și samoana (↑Samoa), cu un număr neprecizat de vorbitori.

U

UCRAINA

Ucraina este situată în Europa de Est. Se învecinează cu Belarusul, R. Moldova, Polonia, România, Rusia, Slovacia și Ungaria. A fost populată de slavii de răsărit după mijlocul mileniului I d.H. Rusia Kieveană a fost primul stat rus (sec. 9–11), încorporat ulterior în Marele Ducat al Lituaniei și în Uniunea Polono-Lituaniană. Hatmanatul Kazak, creat la mijlocul sec. 17, a rămas independent timp de 100 de ani. Multe zone din Ucraina au fost anexate de Rusia, făcând ulterior parte din URSS. Și-a proclamat independența în 1991. Face parte din CSI. Are 46.299.862 de locuitori.

Conform *Constituției* (1996), **limba de stat** a Ucrainei este **ucraineana**, din familia indo-europeană, ramura slavă, grupul oriental, scrisă cu alfabetul chirilic, prima limbă a 31.058.000 de locuitori; statul asigură largă dezvoltare și funcționare a limbii ucrainene în toate sferele vieții sociale pe întreg teritoriul Ucrainei.

Are vorbitori și în Argentina, Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Brazilia, Canada, Estonia, Georgia, Kazahstan, Kârgâzstan, Letonia, Lituania, R. Moldova, Muntenegru, Paraguay, Polonia, România, partea asiatică a Rusiei, Serbia, Slovacia, SUA, Tadjikistan, Turkmenistan, Ungaria, Uzbekistan. Conform *Constituției*, Ucraina se îngrijește și de satisfacerea nevoilor lingvistice ale ucrainenilor rezidenți în afara granițelor statului.

Ucraineana are câteva sute de împrumuturi din română (↑România), ca *áfină, brânză, cam, față, găleată, lup, mămăligă, oare, a păți, râpă, trifoi, țăran, urât, vătui*. Din ucraineană au intrat

în română (unele în dialecte) o serie de cuvinte, ca *borș*, *calic*, *drâmbă*, *horn*, *prostire*, *rostopască*.

După anumite estimări, în Ucraina se vorbesc 38 de idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte), printre care rusa (↑Rusia), cu 11.335.000 de vorbitori; polona (↑Polonia), cu 1.140.068 de vorbitori; belarusa (↑Belarus), cu 440.000 de vorbitori; româna (↑România), cu 250.000 de vorbitori, în special în Bucovina de nord și în sudul Basarabiei, anexate de URSS de la România prin pactul Molotov-Ribbentrop; bulgara (↑Bulgaria), cu 234.000 de vorbitori; maghiara (↑Ungaria), cu 176.000 de vorbitori.

Constituția garantează dezvoltarea liberă, folosirea și protecția limbii ruse și a altor limbi ale minorităților naționale, în condițiile legii; statul promovează dezvoltarea identității etnice, culturale, lingvistice și religioase a tuturor popoarelor indigene și a minorităților naționale.

UGANDA

Republica Uganda este situată în estul Africii. Se învecinează cu R.D. Congo, Kenya, Rwanda, Sudanul și Tanzania. Fost protectorat britanic care a grupat numeroase grupuri etnice, cu diferite culturi, și-a proclamat independența în 1962. Este membră în Commonwealth. Are 30.262.610 locuitori.

Conform *Constituției* (1995; revizuită în 2005), limba oficială a Ugandei este **engleza** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostului stat sub al cărui protectorat s-a aflat Uganda și a Commonwealthului (↑Marea Britanie). Este limba de comunicare interetnică a 2.727.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Uganda se vorbesc cel puțin 45 de idiomuri (limbi și varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Majoritatea limbilor sunt negroafricane, printre care ganda (*luganda*), cu 3.015.980 de vorbitori, care poate fi predată în școală și este limba indigenă preferată în publicații; nyankore (*nkole*, (*ru*)*nyaKkole*, *ulunyaNkole*, *ulunyaNkore*), cu 1.643.193 de

vorbitori; chiga (*ciga, oluChiga, oruKiga, (ru)Kiga*), cu 1.391.442 de vorbitori; soga (*(o)lusoga*), cu 1.370.845 de vorbitori; teso (*ateso, bakedi, bakidi, elgumi, etossio, ikumama, wamia*), cu 999.537 de vorbitori, vorbită și în Kenya; lango (*langi, leb-lano, lwo(o)*), cu 977.680 de vorbitori; masaba (*(lu)gisu, lumasaba, masaaba*), cu 751.253 de vorbitori; acholi (*aco(o)li, akoli, atscholi, dok acoli, gang, log acoli, lwo(o), shuli*), cu 746.796 de vorbitori, vorbită și în Sudan; lugbara, cu 200.000 de vorbitori, vorbită și în R.D. Congo.

Se vorbesc și swahili (↑Kenya, ↑Tanzania), cu 2.330 de vorbitori, și araba (↑Arabia Saudită), cu un număr neprecizat de vorbitori.

Conform *Constituției*, pe lângă engleză, orice limbă poate fi folosită ca limbă de predare în instituții de învățământ sau în activitatea legislativă, administrativă ori judecătorească, în condițiile legii; fiecare persoană are dreptul să practice, să profeseze, să păstreze și să promoveze orice limbă, în comun cu alții; statul încurajează dezvoltarea, păstrarea și îmbogățirea tuturor limbilor din Uganda și dezvoltarea unei limbi naționale sau a mai multora.

UNGARIA

Republica Ungară este situată în Europa Centrală. Se învecinează cu Austria, Croația, România, Serbia, Slovacia, Slovenia și Ucraina. Triburile ungarilor, originare din Urali, s-au stabilit în Panonia la sfârșitul sec. 9. Regatul Ungar a inclus în sec. 11–13 Croația, Dalmația și voievodatul autonom al Transilvaniei. Până la Primul Război Mondial, a fost regat în cadrul Imperiului Austro-Ungar, ducând o politică de maghiarizare forțată a popoarelor de pe teritoriul său. Este membră a Uniunii Europene. Are 9.956.108 de locuitori.

Limba **oficială** a Ungariei este **maghiara** (*magyar*), din familia uralică, ramura fino-ugrică, scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a majorității locuitorilor. Înconjurată de limbi din familia indo-europeană, maghiara este considerată o „insulă” fino-ugrică într-o „mare” indo-europeană. Este limbă oficială a Uniunii Europene.

Are vorbitori și în Australia, Austria, Canada, Israel, Muntenegru, România, Serbia, Slovacia, Slovenia, SUA, Ucraina. Parla-

mentul a adoptat în 2001, fără consultarea statelor implicate, criticata lege a statutului maghiarilor, prin care se acordă maghiarilor din Iugoslavia (la acea dată), România, Slovacia și Ucraina facilități culturale, economice și sociale.

Maghiara (inclusiv dialectele ei) a împrumutat c. 2.000 de cuvinte din română (↑România), ca *áfină, brânză, cumătru, frică, masă, a păți, râpă, scurteică, țăran, urdă, vătui*. Și româna a împrumutat din maghiară cuvinte ca *a alcătui, a bănui, a cheltui, dijmă, fel, gingaș, hotar, iobag, a îngădui, lacăt, marfă, neam, oraș, pahar, seamă, șoim, tâlhar, uliu, văiugă*. Unele cuvinte maghiare (prezente și în română), precum *gulaș, paprica*, au ajuns și în alte limbi.

După anumite estimări, în Ungaria se vorbesc 19 idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Sunt limbi regionale germana (↑Germania), cu 250.000 de vorbitori; româna (↑România), cu 100.000 de vorbitori; croata (↑Croatia), cu 32.130 de vorbitori; slovacă (↑Slovacia), cu 11.562 de vorbitori; slovena (↑Slovenia), cu 4.984 de vorbitori.

URUGUAY

Republica Orientală a Uruguayului este situată în sud-estul Americii de Sud. Se învecinează cu Argentina și Brazilia. Fostă posesiune spaniolă, a fost inclusă în Viceregatul Río de la Plata sub numele Banda Oriental. Și-a proclamat independența în 1825. Are 3.460.607 locuitori.

Limba **oficială** a Uruguayului este **spaniola** (*español*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin (↑Spania), prima limbă a 3 mil. de locuitori.

După anumite estimări, în Uruguay se vorbesc zece idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), printre care idiomurile imigrante italiană (↑Italia), cu 79.000 de vorbitori; germană (↑Germania) și portugheză (↑Portugalia), cu 28.000 de vorbitori fiecare; rusă (↑Rusia), cu 14.000 de vorbitori; germană de jos (*Plautdietsch*) (↑Germania), cu 1.200 de vorbitori.

UZBEKISTAN

Republica Uzbekistan este situată în Asia Centrală. Se învecinează cu Afghanistanul, Kazahstanul, Kârgâzstanul, Tadjikistanul și Turkmenistanul. Teritoriul ei a fost cucerit de arabi în sec. 7. Uzbekii, numiți astfel după hanul Hoardei de Aur Uzbek/Özbek, sunt descendenții unor triburi mongole. Hanatele de pe teritoriul Uzbekistanului au fost incluse în Imperiul Rus, dar au păstrat o anumită autonomie. O mare parte din teritoriul Uzbekistanului a fost inclus de URSS în RSSA Turkestan; RSS Uzbekă a cuprins o vreme și RSSA Tadjikă. Și-a proclamat independența în 1991. Face parte din CSI. Are 27.780.059 de locuitori.

Conform *Constituției* (1992), limba de stat a Uzbekistanului (declarată ca atare din 1989) este **uzbeka** (*özbek, uzbeka de nord*), din familia altaică, ramura turcică, prima limbă a 16.539.000 de locuitori. Alfabetul latin l-a înlocuit în 1993 pe cel chirilic, introdus în perioada sovietică.

Are vorbitori și în Australia, China, Israel, Kazahstan, Kârgâzstan, partea asiatică a Rusiei, SUA, Tadjikistan, partea asiatică a Turciei, Turkmenistan, Ucraina.

După anumite estimări, în Uzbekistan se vorbesc 40 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare. Conform *Constituției*, Republica asigură respectul pentru limbile, obiceiurile și tradițiile tuturor naționalităților și grupurilor etnice care trăiesc pe teritoriul ei și creează condițiile necesare dezvoltării lor.

Printre aceste limbi se numără rusa (↑Rusia), cu 1.661.000 de vorbitori; tadjika (↑Tadjikistan), cu 934.000 de vorbitori; kazaha (↑Kazahstan), cu 808.000 de vorbitori; tătara (↑Rusia), cu 468.000 de vorbitori; karakalpak (*karaklobuk, klobouki, tchorny*), din aceeași ramură cu uzbeka, cu 407.000 de vorbitori, vorbită și în Afghanistan, Kazahstan, Kârgâzstan, Turkmenistan; kârgâza (↑Kârgâzstan), cu 175.776 de vorbitori; ucraineana (↑Ucraina), cu 153.000 de vorbitori; turkmena (↑Turkmenistan), cu 228.000 de vorbitori; germana (↑Germania), cu 40.000 de vorbitori; româna (↑România), cu 3.152 de vorbitori.

V

VANUATU

Republica Vanuatu este situată în Oceania, în arhipelagul cu același nume însemnând „insula de deasupra mării” (numit anterior Noile Hebride) din sud-vestul Oceanului Pacific. În mileniile care au precedat explorarea sa de către europeni în sec. 18, mai multe valuri de populații vorbind extrem de numeroase limbi diferite s-a stabilit în arhipelag. Fost condominium franco-britanic, și-a proclamat independența în 1980. Este membră în Commonwealth. Are 211.971 de locuitori.

Conform *Constituției* (1980), limbile **oficiale** sunt în Vanuatu **bislama, engleza și franceza**. Principalele limbi ale învățământului sunt ultimele două, limbi cu circulație internațională și ale fostelor puteri coloniale; engleza este și limba Commonwealthului. O parte din locuitori vorbesc mai mult de una din aceste trei limbi.

Bislama (*bichelamar*), limba *națională*, o varietate de creolă cu bază lexicală engleză, este prima limbă a 5.000 de locuitori și limba de comunicare interetnică a majorității populației, limba Parlamentului, Guvernului, afacerilor interne, comerțului. Numele provine de la denumirea unui animal marin comestibil, foarte apreciat în zonă, deoarece acest idiom a fost utilizat inițial ca mijloc de comunicare între marinarii străini și pescarii și scufundătorii indigeni care îl pescuiau. Se vorbește și în Noua Caledonie.

Engleza (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin (↑Marea Britanie), este prima limbă a 1.900 de locuitori britanici.

Franceza (*français*), din familia indo-europeană, ramura romanică, scrisă cu alfabetul latin (↑Franța), este prima limbă a 6.300 de locuitori.

După anumite estimări, în Vanuatu se vorbesc 116 idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Conform *Constituției*, Republica protejează diferitele limbi locale, care sunt parte a moștenirii naționale, și poate declara una dintre ele limbă națională.

Pe lângă limbile locale, se vorbesc și wallisiana, limbă polineziană, cu 775 de vorbitori, vorbită în principal în insulele Wallis și Futuna (teritoriu de peste mări al Franței); vietnameza

(↑Vietnam), cu 770 de vorbitori; kiribati (↑Kiribati), cu 370 de vorbitori; fijiana (↑Fiji), cu 350 de vorbitori; chineza (↑China), cu 300 de vorbitori.

VATICAN

Statul-oraș Vatican, suportul laic al Sfântului Scaun, este situat în sudul Europei; este o enclavă în nord-vestul capitalei Italiei, Roma. Statul papal a luat naștere în sec. 8, iar statul Vatican în 1929, prin tratatul de la Laterano cu Italia. Are 821 de locuitori.

Limba **oficială** a statului Vatican este **italiana** (*italiano*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul italoroman, scrisă cu alfabetul latin (↑Italia).

Limba Bisericii Romano-Catolice este **latina**. Această limbă „moartă”, din familia indo-europeană, grupul italic, a fost în Antichitate limba Imperiului Roman și a dat naștere limbilor romanice. Forma ei savantă a supraviețuit în Evul Mediu ca limbă de cult a Europei occidentale și ca limbă a științei. Îmbogățită cu elemente care desemnează realități contemporane, latina a rămas în uz și după ce în serviciul religios s-a introdus în fiecare țară limba națională. Pe lângă elementele moștenite din latină de limbile romanice, există în diverse limbi și numeroase împrumuturi ulterioare din latină, mai ales în vocabularul abstract, religios sau științific, dintre care unele au ajuns și în română (↑România) direct sau mai ales indirect, ca *abil, acid, acțiune, administrație, a aproba, bacil, binom, celebru, circumferință, coleg, a se complăcea, constelație, constituție, contradicție, a decerna, a decurge, demn, dilemă, direct, a dispărea, efect, emisie/emisiune, erată, femur, fisiune, formulă, a ignora, instrucție/instrucțiune, insulă, interpret, literă, mediu, a nara, a naviga, a nega, a obliga, ostentație, pețiol, pianist, pictor, poet, porție/porțiune, a pretinde, problemă, rație/rațiune, rege, spirit, stație/stațiune, a sustrage, a traduce, virtute*. Unele cuvinte și expresii latine se folosesc în forma originală, ca *ad hoc, alias, idem, index, statu quo, terminus*. S-au împrumutat și prefixe, printre care *com-, dis-, ex-, extra-, in-, intra-, re-, supra-, ultra-*, prefixoide, ca *acva-, bi-*, sufixe, ca *-abil, -al, -esă, -itate*, sufixoide, ca *-fer, -fica*.

Se vorbesc și franceza (↑Franța), cu un număr neprecizat de vorbitori, ș.a.

VENEZUELA

Republica Bolivariană Venezuela (după numele lui Simon Bolivar, eroul independenței Americii Latine) este situată în nordul Americii de Sud. Se învecinează cu Brazilia, Columbia și Guyana. Fostă posesiune spaniolă, a făcut parte din Vicereatul Peru și a fost numită apoi Căpitănia Generală a Venezuelei. A devenit independentă în 1811 în cadrul Republicii Federative Marea Columbia (împreună cu Ecuadorul și Noua Granada, devenită Columbia) și a redevenit din 1830 de sine stătătoare. Are 26.023.528 de locuitori.

Conform *Constituției* (1999), limba **oficială** a Venezuelei este castiliana (*castellano*), alt nume dat limbii **spaniole** (*español*), din familia indo-europeană, ramura romanică, grupul iberoromanic, scrisă cu alfabetul latin (↑Spania), prima limbă a 21.480.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Venezuela se vorbesc 47 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea amerindiene autohtone (din care 31 sunt idiomuri recunoscute), printre care warao (*guarao, guarauno, warrau*), cu 18.000 de vorbitori, din care 10.000 sunt monolingvi, vorbită și în Guyana și Suriname; guahibo (*guajibo, wahibo*), cu 5.000 de vorbitori, vorbită în principal în Columbia.

Conform *Constituției*, folosirea limbilor materne are, ca și a spaniolei, statut oficial pentru popoarele indigene și trebuie respectată pe teritoriul Republicii, constituind o parte a moștenirii culturale a națiunii și a umanității.

Se vorbesc și limbi imigrante, printre care chineza (↑China), cu 400.000 de vorbitori; araba (↑Arabia Saudită), cu 110.000 de vorbitori; engleza (↑Marea Britanie), cu 20.000 de vorbitori.

VIETNAM

Republica Socialistă Vietnam este situată în sud-estul Asiei. Se învecinează cu Cambodgia, China și Laosul. A făcut parte din

Imperiul Chinez. A devenit protectorat francez, inclus în Indochina Franceză. Și-a proclamat independența după al Doilea Război Mondial. Vietnamul, împărțit în 1954 în Vietnamul de Nord și Vietnamul de Sud, pe linia paralelei de 17°, s-a reunificat în 1975. Are 85.262.356 de locuitori.

Conform *Constituției* (1992), limba **oficială** a Vietnamului este **vietnameza** (*anameza, ching, gin, jing, kinh, viet*), din familia austroasiatică, ramura mon-khmer, scrisă cu alfabetul latin, prima limbă a 65.795.718 de locuitori.

Are vorbitori și în Australia, Cambodgia, Canada, China, Côte d'Ivoire, Filipine, Finlanda, Franța, Germania, Laos, Marea Britanie, Olanda, Norvegia, Senegal, SUA, Thailanda, Vanuatu.

După anumite estimări, în Vietnam se vorbesc 101 idiomi (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Conform *Constituției*, fiecare naționalitate are dreptul să-și folosească propria limbă și propriul sistem de scriere.

Limbile din familia austroasiatică sunt vorbite de 94% din locuitori; dintre acestea, khmer centrală (↑Cambodgia) are 1.055.174 de vorbitori.

Limbile din familia tai-kadai, ramura kam-tai sunt vorbite de 3,7% din populație; printre ele se numără *tày (ngan, phen, tai tho, thô, thu lao, t'o)*, cu 1.477.514 vorbitori; are vorbitori și în Franța, SUA, poate și în Laos; *nung ((bu-)nong, tai nung, tay, tàynùng)*, cu 856.412 vorbitori; are vorbitori și în Australia, Canada, Laos, SUA.

Limbile miao-yao sunt vorbite de 1,1% din populație, cele din familia austroneziană – de 0,8%, iar cele din familia tibeto-birmană – de 40.000 de locuitori.

Varietatea de chineză yue (↑China) are 862.371 de vorbitori.

Franceza (↑Franța) este limbă de comunicare interetnică a 395.000 de locuitori.

Y

YEMEN

Republica Yemen este situată în Orientul Mijlociu, în peninsula Arabia din sud-vestul Asiei. Se învecinează cu Arabia Saudită și Omanul. Yemenul de Nord (Yemen (Sanaa)), care făcuse parte până în 1918 din Imperiul Otoman, a devenit în 1962 Republica Arabă Yemen, iar Yemenul de Sud (Yemen (Aden)) și-a proclamat independența față de Marea Britanie în 1967 ca Republica Populară a Yemenului de Sud, numită din 1970 Republica Democratică Populară a Yemenului. Republica (Arabă) Yemen a rezultat prin unirea formală, în 1990, a acestor două state. Are 22.230.531 de locuitori.

Conform *Constituției* (1991; revizuită inclusiv în 2001), **limba oficială** a Yemenului este **araba** (*al-arabiyyah, arabī*), din familia afro-asiatică, ramura semitică, scrisă cu alfabetul arab.

Araba standard modernă, care îndeplinește toate funcțiile unei limbi oficiale, este numai limba a doua.

Araba vorbită din Yemen, cu șase varietăți, este prima limbă a 14.680.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Yemen se vorbesc cel puțin 14 idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte). Numărul de vorbitori ai unora dintre acestea este apreciat diferit în diverse surse, după cum s-au avut în vedere vorbitorii nativi sau grupurile etnolingvistice corespunzătoare.

Printre limbile vorbite în Yemen se numără somaleza (↑Somalia), cu 678.904 vorbitori; hindi (↑India), cu 232.760 de vorbitori.

Z

ZAMBIA

Republica Zambia (fosta Rhodesia de Nord) este situată în centrul Africii de sud. Se învecinează cu Angola, R.D. Congo, Malawi, Mozambicul, Namibia, Tanzania și Zimbabwe. Fostă colonie britanică, a făcut parte scurtă vreme din Federația

Rhodesia-Nyassaland (Federația Africii Centrale), împreună cu Rhodesia de Sud (actualmente Zimbabwe) și Nyassaland (actualmente Malawi). Și-a proclamat independența în 1964. Este membră în Commonwealth. Are 11.477.447 de locuitori.

Conform *Constituției* (1991; revizuită în 1996), **limba oficială** a Zambiei este **engleza** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie). Este prima limbă a 41.434 de locuitori (mai ales europeni, puțini africani zambieni) și limba de comunicare interetnică a 2.032.000 de locuitori.

După anumite estimări, în Zambia se vorbesc cel puțin 42 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), aproape toate negroafricane: bemba (*(i)chiBemba, (chi)Wemba*), cu 3,3 mil. de vorbitori și limba de comunicare interetnică a 5.643.000 de locuitori, vorbită și în Botswana, R.D. Congo, Malawi, poate și în Zimbabwe; nyanja (↑Malawi), cu 1,6 mil. de vorbitori și limba de comunicare interetnică a 2.822.000 de locuitori, limbă a poliției, armatei, educației, administrației; tonga (*chitonga, zambezi, Plateau Tonga*), cu 1.380.000 de vorbitori, vorbită și în Zimbabwe; lozi (*kololo, rotse, rozi, rutse, siLozi, tozvi*), cu 473.000 de vorbitori, vorbită și în Botswana, Namibia, Zimbabwe; kaonde (*chiKa(h)onde, kawonde, luba Kaonde*), cu 248.000 de vorbitori, vorbită și în R.D. Congo; lunda (*chiLunda*), cu 222.000 de vorbitori, vorbită și în Angola, R.D. Congo; luvale (*chiLuvale, lovale, lubale, luena, lwena*), cu 205.000 de vorbitori, vorbită și în Angola.

ZIMBABWE

Republica Zimbabwe este situată în Africa de sud-vest. Se învecinează cu R. Africa de Sud, Botswana, Mozambicul și Zambia. Fosta colonie britanică Rhodesia de Sud, care a făcut parte scurtă vreme din Federația Rhodesia-Nyassaland (Federația Africii Centrale), împreună cu Rhodesia de Nord (actualmente Zambia) și Nyassaland (actualmente Malawi), și-a proclamat independența în 1965, luând din 1970 numele de Republica Rhodesia, însă independența i-a fost recunoscută abia în 1980. Este membră în Commonwealth. Are 12.311.143 de locuitori.

Limba oficială în Zimbabwe este **engleza** (*English*), din familia indo-europeană, ramura germanică, scrisă cu alfabetul latin, limbă cu circulație internațională și limba fostei puteri coloniale și a Commonwealthului (↑Marea Britanie). Este prima limbă a 375.490 de locuitori și limba de comunicare interetnică a 5.477.000 de locuitori, vorbită mai ales de europeni, dar și de un număr crescând de africani, și limbă a învățământului.

După anumite estimări, în Zimbabwe se vorbesc cel puțin 21 de idiomuri (limbi și/sau varietăți considerate distincte), majoritatea negroafricane: shona (*chiShona, swina*), cu 10.663.000 de vorbitori, vorbită și în Botswana, Malawi, Zambia; ndebele (*isinde'bele, ndebele de nord, sindebele, tabele, tebele*), cu 1.550.000 de vorbitori, vorbită și în Botswana; manyika (*bamanyeka, chiManyika, manika, wa(ma)nyika*), cu 861.180 de vorbitori, vorbită și în Mozambic; ndau (*chiNdau, ndzawu, njao, shona de sud-est, sofala*), cu 800.000 de vorbitori, vorbită în principal în Mozambic; nyanja (↑Malawi), cu 251.800 de vorbitori; tonga, cu 137.000 de vorbitori, vorbită în principal în Zambia; venda (↑Africa de Sud), cu 84.000 de vorbitori.

IV. ANEXE

1. PRINCIPALELE LIMBI ALE LUMII

Ordinea în clasamente este diferită dacă se iau în calcul numai un criteriu sau altul – cel mai des, criteriul strict cantitativ, privind numărul de vorbitori ca prima limbă sau numărul total de vorbitori, și ele apreciate destul de relativ.

Prezentul clasament are la bază următoarele șase criterii, atât cantitative, cât și calitative: 1. numărul total de vorbitori (ca prima și a doua limbă), 2. numărul statelor în care se vorbește fiecare limbă (în special numărul statelor în care este limbă oficială și/sau națională), 3. populația acestora, 4. numărul principalelor domenii care o utilizează pe plan internațional, 5. puterea economică a statelor care o folosesc și 6. prestigiul socio-literar. Dintre acestea, numai criteriile 1. și 2. sunt reprezentate în tabel.

Locul	Limba	Numărul vorb. ca prima și a doua limbă	Nr. statelor în care este limbă oficială/ națională	Țările de origine
1	engleza	480 mil.	54/115	Marea Britanie, SUA
2	franceza	265 mil.	28/35	Franța, Belgia, Elveția
3	spaniola	320 mil.	20	Spania
4	rusa	285 mil.	4/16	Rusia
5	araba	221 mil.	24	Arabia Saudită etc.
6	chineza	1,12 md.	2	China
7	germana	109 mil.	5/9	Germania
8	japoneza	133 mil.	1	Japonia
9	portugheza	188 mil.	8	Portugalia
10	hindi-urdu	250 mil.	2	India, Pakistan

2. LIMBILE OFICIALE ALE STATELOR LUMII

Limba	Statele în care este limbă oficială (sau asimilată) la nivelul statului
afrikaans	R. Africa de Sud
albaneza	Albania
amhara	Etiopia
araba	24: Algeria, Arabia Saudită , Bahrain, Ciad, Comore, Djibouti, Egipt, Emiratele Arabe Unite, Eritreea, Iordania, Irak, Israel, Kuwait, Liban, Libia, Maroc, Mauritania, Oman, Qatar, Siria, Somalia, Sudan, Tunisia, Yemen
armeană	Armenia
aymara	2: Bolivia, Peru
azerbaidjana/azera	Azerbaidjan
bangla/bengali	Bangladesh
belarusa	Belarus
birmana	Myanmar
bislama	Vanuatu
bosniacă	Bosnia și Herțegovina
bulgară	Bulgaria
catalană	Andorra
cehă	Cehia
chineză	2: China , Singapore
coreeană	2: R. Coreea, R.P.D. Coreeană
creola (franceză haitiană)	Haiti
creola (franceză seychelleză)	Seychelles
croată	2: Bosnia și Herțegovina, Croația
daneză	Danemarca
dari	Afghanistan
dhivehi	Maldiva
dzongkha	Bhutan
ebraică (modernă)/ivrit	Israel

Limba	Statele în care este limbă oficială (sau asimilată) la nivelul statului
engleza	54: R. Africa de Sud, Antigua și Barbuda, Australia, Bahamas, Barbados, Belize, Botswana, Camerun, Canada, Dominica, Eritreea, Fiji, Filipine, Gambia, Ghana, Grenada, Guyana, Irlanda, Jamaica, Kenya, Kiribati, Lesotho, Liberia, Malawi, Malta, Marea Britanie , Insulele Marshall, Mauritius, Micronezia, Namibia, Nauru, Nigeria, Noua Zeelandă, Palau, Papua Noua Guinee, Rwanda, Saint Kitts și Nevis, Saint Lucia, Saint Vincent și Grenadinele, Samoa, Seychelles, Sierra Leone, Singapore, Insulele Solomon, SUA, Sudan, Swaziland, Tanzania, Tonga, Trinidad și Tobago, Uganda, Vanuatu, Zambia, Zimbabwe
estona/estoniana	Estonia
fijiana	Fiji
filipino	Filipine
finlandeza	Finlanda
franceza	28: Belgia, Benin, Burkina Faso, Camerun, Canada, R. Centrafricană, Ciad, Comore, R. Congo, R.D. Congo, Côte d'Ivoire, Djibouti, Elveția, Franța , Gabon, Guineea, Guineea Ecuatorială, Haiti, Luxemburg, Madagascar, Mali, Monaco, Niger, Rwanda, Senegal, Seychelles, Togo, Vanuatu
georgiana	Georgia
germana	5: Austria, Belgia, Elveția, Germania , Liechtenstein
greaca	2: Cipru, Grecia
guaraní	Paraguay
hindi	India
hindustani din Fiji	Fiji
indoneziana	Indonezia

Limba	Statele în care este limbă oficială (sau asimilată) la nivelul statului
irlandeza	Irlanda
islandeza	Islanda
italiana	4: Elveția, Italia , San Marino, Vatican
japoneza	Japonia
kazaha	Kazahstan
kârgâza	Kârgâzstan
khmer	Cambodgia
kinyarwanda	Rwanda
kirundi	Burundi
kurda	Irak
lao/laoțiana	Laos
letona	Letonia
lituaniana	Lituania
luxemburgheza	Luxemburg
macedoneana	Macedonia
maghiara	Ungaria
malaeza	3: Brunei, Malaysia , Singapore
malgașa	Madagascar
malteza	Malta
maori	Noua Zeelandă
marshalleza	Insulele Marshall
mongola	Mongolia
nauruana	Nauru
ndebele	R. Africa de Sud
neerlandeza	3: Belgia (flamanda), Olanda (olandeza), Suriname
nepali/nepaleza	Nepal
norvegiana	Norvegia
palauana	Palau
pashtu	Afghanistan
pedi	R. Africa de Sud
persana	Iran

Limba	Statele în care este limbă oficială (sau asimilată) la nivelul statului
polona/poloneza	Polonia
portugheza	8: Angola, Brazilia, Capul Verde, Guineea-Bissau, Mozambic, Portugalia , São Tomé și Príncipe, Timor-Leste/Timorul de Est
quechua	2: Bolivia, Peru
română	Elveția
româna	2: R. Moldova, România
rusa	4: Belarus, Kazahstan, Kârgâzstan, Rusia
samoana	Samoa
sango	R. Centrafricană
sârba	3: Bosnia și Herțegovina, Muntenegru, Serbia
shikomor/comoriana	Comore
sinhala/singhaleza	Sri Lanka
slovaca	Slovacia
slovena	Slovenia
somaleza	Somalia
sotho/sesotho	2: R. Africa de Sud, Lesotho
spaniola (castiliana)	20: Argentina, Bolivia, Chile, Columbia, Costa Rica, Cuba, R. Dominicană, Ecuador, El Salvador, Guatemala, Guineea Ecuatorială, Honduras, Mexic, Nicaragua, Panama, Paraguay, Peru, Spania , Uruguay, Venezuela
suedeza	2: Finlanda, Suedia
swahili	2: Kenya, Tanzania
swazi/siSwati	2: R. Africa de Sud (swazi), Swaziland (siSwati)
tadjika	Tadjikistan
tamil	2: Singapore, Sri Lanka
tetum	Timor-Leste/Timorul de Est
thai/thailandeza	Thailanda
tigrinya	Eritreea

Limba	Statele în care este limbă oficială (sau asimilată) la nivelul statului
tongana	Tonga
tsonga	R. Africa de Sud
tswana	R. Africa de Sud
turca	2: Cipru, Turcia
turkmena	Turkmenistan
tuvaluana	Tuvalu
ucraineana	Ucraina
urdu	Pakistan
uzbeka	Uzbekistan
venda	R. Africa de Sud
vietnameza	Vietnam
(isi)xhosa	R. Africa de Sud
(isi)zulu	R. Africa de Sud

3. NUME DE LIMBI SINONIME/ CORESPONDENȚE NUME DE LIMBI – NUME DE STATE

Numele limbii	Sinonim curent/numele statului
amhara	Etiopia
bangla	bengali
baluchi	belușiană
birmană	Myanmar
bislama	Vanuatu
castiliană	spaniolă
creolă	Haiti ; Seychelles
dari	Afghanistan
ebraică (modernă)	Israel
engleză	Marea Britanie
farsi	persană
fasih	Bahrain
flamandă	neerlandeză
gruzină	georgiană
ivrit	ebraică (modernă)
khmer	Cambodgia
kinyarwanda	Rwanda
kirundi	Rundi
maghiară	Ungaria
malgașă	Madagascar
maori	Noua Zeelandă
moldovenească	română
ndebele	R. Africa de Sud
neerlandeză	olandeză; Belgia, Olanda, Suriname
pashtu	afghană; Afghanistan
pedi	R. Africa de Sud
persană	Iran
romani	țigănească
sango	R. Centrafricană

Numele limbii	Sinonim curent/numele statului
shikomor	comoriană; Comore
sinhala/singhaleza	Sri Lanka
sinti	țiḡănească
siswati	Swaziland; ↑swazi
sesotho	sotho
sotho	R. Africa de Sud, Lesotho
swahili	Kenya, Tanzania
swazi	R. Africa de Sud; ↑siSwati
tamil	Singapore, Sri Lanka
tetum	Timor-Leste/Timorul de Est
tigrinya	Eritreea
tsonga	R. Africa de Sud
tswana	R. Africa de Sud
urdu	Pakistan
venda	R. Africa de Sud
(isi)xhosa	R. Africa de Sud
(isi)zulu	R. Africa de Sud

4. PRINCIPALELE SISTEME DE SCRIERE*

Sistemul de scriere	Tipul	Principalele limbi oficiale notate	Nr. de utilizatori
1. latin	alfabetic	l. baltice, ceha, l. celtice, croata, filipino, l. germanice, indoneziana, latina, malaeza (Malaysia), malteza, polona, l. romanice, slovacă, slovena, turca, vietnameza	3 md.
2. chinez	ideografic	chineza	950 mil.
3. chirilic	alfabetic	azerbaidjana, bulgara, kazaha, kârgâza, mongola (înainte de 1990), rusa, sârba, tadjika, turkmena, uzbeka	280 mil.
4. a. arab	alfabetic	araba, malaeza (Singapore), persana, urdu	180 mil.
b. devanagari	alfabetic	nepali	
5. a. kana	silabic	japoneza	110 mil.
b. bengali	alfabetic	bangla	
6. telugu-kannada	alfabetic	kannada, telugu	85 mil.
7. gurmukhi	alfabetic	gurmukhi	65 mil.
8. a. hankul	alfabetic	coreeana	50 mil.
b. tamil	alfabetic	tamil	
9. a. thai-lao	alfabetic	lao, thai	30 mil.
b. gujarati	alfabetic	gujarati	
10. a. birman	alfabetic	birmana	22 mil.
b. malayalam	alfabetic	malayalam	
c. oriya	alfabetic	oriya	
11. grecesc	alfabetic	greacă	9 mil.
12. khmer	alfabetic	khmer	6 mil.
13. georgian	alfabetic	georgiana	5,5 mil.
14. a. armean	alfabetic	armeană	4 mil.
b. ebraic	alfabetic	ebraică/ivrit, idiș	
15. tibetan	alfabetic	tibetana	3 mil.
16. mongol	alfabetic	mongola	1 mil.

* În tabel sunt date principalele sisteme de scriere actuale, în ordinea descrescătoare a numărului aproximativ de utilizatori.

5. NUME VECHI ȘI ACTUALE ALE UNOR TERITORII

Nume vechi	Nume actuale
Abisinia	Etiopia
Africa Centrală	Republica Centrafricană
Africa Centrală Britanică	Malawi
ins. Annobón	ins. Fernando Póo
Africa Germană de Sud-vest	Namibia
Aztec, Imperiul ~	Mexic
Basutoland	Lesotho
Banda Oriental	Uruguay
Benelux	Belgia, Olanda, Luxemburg
Bengalul de Est	Bangladesh
Bielorusia	Belarus
ins. Bioko	ins. Pagalu
Birmania (engl. <i>Burma</i>)	Myanmar
ins. Borneo	ins. Kalimantan
ins. Celebes	ins. Sulawesi
Ceylon	Sri Lanka
engl. Channel Islands	Insulele Normande
Coasta de Fildeș	Côte d'Ivoire
Coasta Franceză a Somalilor	Djibouti
Congo Belgian	R. D. Congo
Congo-Brazzaville/Congo Francez	R. Congo
Congo-Kinshasa/Congo-Léopoldville	R.D. Congo
Dahomey	Benin
Ellice, Insulele ~	Tuvalu
reg. Fergana	Kârgâzstan
Gilbert, Insulele ~	Kiribati, Tuvalu
Gruzia	Georgia
Guinea Franceză	Guinea
Guinea Portugheză	Guinea-Bissau
Guinea Spaniolă	Guinea Ecuatorială

Nume vechi	Nume actuale
Guyana Olandeză	Suriname
Habsburgic, Imperiul ~	Austria, Ungaria
ins. Hispaniola	ins. Haiti
Hondurasul Britanic	Belize
Kampuchia	Cambodgia
Karakârgâză, RA ~	Kârgâzstan
Kârgâză, RSSA ~	Kazahstan
Kirghizstan	Kârgâzstan
Lützelburg	Luxemburg
Malgașă, Republica ~	Madagascar
Marea Columbie, Republica Federativă ~	Columbia
Marele Cnezat al Moscovei	Rusia
Mesopotamia	Irak
Noile Hebride	Vanuatu
Noua Granada	Columbia
Iacul Nyassa	Iacul Malawi
Nubia	Sudan
Nyassaland	Malawi
Otoman, Imperiul ~	Turcia
Oubangi-Chari	R. Centrafricană
Pakistanul de Est	Bangladesh
Pakistanul de Vest	Pakistan
Persia	Iran
Pleasant Island	Nauru
Quito	Ecuador
Regatul Unit al Țărilor de Jos	Belgia, Olanda, Luxemburg
Republica Arabă Unită	Egipt, Siria
Republica Khmeră	Cambodgia
Republica Malgașă	Madagascar
Rhodesia de Nord	Zambia
Rhodesia de Sud	Zimbabwe
Río Muni	Mbini

Nume vechi	Nume actuale
Sahara Spaniolă	Sahara Occidentală
Samoa de Vest	Samoa
Santo Domingo	R. Dominicană
Senegambia	Senegal, Gambia
Serendib	Sri Lanka
Siam	Thailanda
Straits Settlements	Singapore, Malacca, Penang
Sudan, Republica ~	Mali
ins. Sumatra	ins. Sumatera
Tanganika (+ Zanzibar)	Tanzania
Timorul Portughez	Timor-Leste/Timorul de Est
Togo Britanic/Togoland	Ghana (+ Coasta de Aur)
Transiordaniei, Emiratul ~	Iordania
Tripolitania	Libia
Țarist, Imperiul ~	Rusia
Țările de Jos	Belgia, Olanda, Luxemburg, Franța de nord-est
Uniunea de la Kalmar	Finlanda, Islanda, Norvegia, Suedia
Uniunea Sud-Africană	Republica Africa de Sud
Volta Superioară	Burkina Fasso
Zair	Republica Congo
Zanzibar (+ Tanganika)	Tanzania

6. MIC GLOSAR

Prezentul glosar conține explicarea sumară a unor termeni frecvent folosiți în prezentarea limbilor statelor lumii. Pentru detalii și sensul altor termeni a se vedea secțiunea introductivă a volumului.

bilingv(ă)	(persoană sau comunitate) care folosește alternativ două limbi; ↑trilingv; ↑plurilingvism
bilingvism	folosirea alternativă a două limbi de către o persoană sau comunitate
colonie	teritoriu ocupat și administrat de o altă națiune, de care acesta depinde pe plan politic, economic, cultural etc.
Commonwealth	comunitate de națiuni cu 53 de state membre (Marea Britanie, majoritatea fostelor colonii, teritorii și state asociate ale Marii Britanii, Australiei și Noii Zeelande), reprezentând aproape 1/4 din populația globului; începuturile sale datează din sec. 19, dar a fost fondată oficial în 1931 în scopul unor consultări și schimburi de opinii; ca șef al ~ a fost recunoscut în 1949 suveranul Marii Britanii, care este șeful statului și în 15 dintre statele membre; limba oficială: engleza
condominium	drept de suveranitate asupra unei țări exercitat în comun de mai multe puteri
cooficială, limbă ~	limbă care are statutul de limbă oficială ↑ împreună cu altă limbă/alte limbi
CSI (Comunitatea Statelor Independente)	organizație fondată în 1991, cu 12 state membre care făcuseră parte din fosta Uniune Sovietică (Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Kazahstan, Kârgâzstan, R. Moldova, Rusia, Tadjikistan, Turkmenistan, Ucraina și Uzbekistan); menține un spațiu militar-strategic comun, sub comandă unică, și are ca scop dezvoltarea relațiilor de prietenie, bună vecinătate și cooperare reciproc avantajoasă în diverse domenii, inclusiv în acela al politicii externe
creolă, limbă ~	limbă maternă provenită cel mai adesea dintr-un <i>pidgin</i> ↑; v.și I.5.
dialect	varietate geografică imediat inferioară unei limbi

dominion	statut al unor posesiuni engleze care au beneficiat, începând din a doua jumătate a sec. 19, de o independență parțială (și care au devenit state independente și suverane membre în Commonwealth)
etimologic, sistem ortografic cu caracter (preponderent) ~	sistem ortografic în care modul de scriere ține seama în principal de originea cuvintelor
fonetic, sistem ortografic cu caracter (preponderent) ~	sistem ortografic în care scrierea redă în general rostirea
imigrantă, limbă ~ monolingv(ă)	limbă vorbită de comunități/grupuri de imigranți (persoană sau comunitate) care vorbește o singură limbă
multilingvism nativ, vorbitor ~	existența mai multor limbi într-o comunitate persoană care vorbește o limbă ca prima limbă (maternă)
națională, limbă ~	1. (în accepția din prezentul volum) limba oricărei naționalități al cărei uz este recunoscut legal în statul în care trăiesc membrii săi 2. limba națiunii (dominante)
oficială, limbă ~	limbă a cărei folosire este recunoscută de către autoritățile în drept ale unui stat sau ale unui organism (prin <i>Constituție</i> sau legi speciale, respectiv prin statut, ori <i>de facto</i>), pentru redactarea textelor sale oficiale; utilizată în general de parlament, guvern, justiție, învățământul de stat, mass-media națională ș.a.
ONU (Organizația Națiunilor Unite)	organizație fondată în 1942, prin <i>Declarația Națiunilor Unite</i> , și care are ca scop menținerea păcii și securității internaționale și promovarea cooperării în domeniile economic, social, cultural și umanitar; are actualmente 192 de membri; limbile de lucru: araba, chineza, engleza, franceza, rusa, spaniola.
<i>pidgin</i>	limbă nonmaternă de comunicare interetnică; v și I.4.
<i>pidgin-English</i>	↑ <i>pidgin</i> cu bază lexicală engleză
plurilingvism	folosirea alternativă a mai multor limbi de către o persoană sau o comunitate

protectorat	regim juridic caracterizat prin protecția exercitată (în virtutea unei convenții sau a unui act unilateral) de un stat puternic asupra unui stat slab
romani	limbă nonteritorială din familia indo-europeană, ramura indo-iraniană, grupul indian; numită în trecut în România <i>figănească</i>
sinti	dialect al limbii ↑romani
trilingv(ă)	(persoană sau comunitate) care folosește alternativ trei limbi
uniune personală	asociație între state care își mențin calitatea de subiect de drept internațional distinct și organizarea separată, dar sunt legate prin persoana șefului de stat
uniune vamală	convenție între state de liber schimb între ele și prevăzând unificarea tarifelor vamale față de alte state
Uniunea Europeană	organizație internațională reunind actualmente 27 de state europene, al cărei obiectiv este o politică europeană comună în domeniul comercial, monetar, al educației, transportului, telecomunicațiilor, sănătății, energiei și drepturilor cetățenilor; 23 de limbi oficiale: bulgara, ceha, daneza, engleza, estona, finlandeza, franceza, germana, greaca, irlandeza, italiana, letona, lituaniana, maghiara, malteza, neerlandeza/olandeză, polona, portugheza, româna, slovacă, slovena, spaniola, suedeza

7. BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Enciclopedia limbii române*, Ediția a II-a. Coordonator: acad. Marius Sala, București, Univers Enciclopedic, 2006.

Calendario Atlante de Agostini 2007, Novara, Istituto Geografico de Agostini, 2006.

CIA = Central Intelligence Agency, *The World Factbook 2007*, <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/>

Constituțiile statelor lumii (internet).

DOOM¹ = Academia R.S.R., Institutul de Lingvistică al Universității București, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*. Redator responsabil: Mioara Avram, București, Editura Academiei, 1982.

DOOM² = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*. Ediția a II-a revăzută și adăugită. Coordonator: Ioana Vintilă-Rădulescu, București, Univers Enciclopedic, 2005.

Enciclopedia limbilor romanice. Coordonator: acad. Marius Sala, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.

Enciclopedia Uniunii Europene. Coordonator: Luciana-Alexandra Ghica. Ediția a III-a, București, Editura Meronia, 2007.

Encyclopaedia Britannica, *2007 Britannica Book of the Year*, Chicago etc., 2007.

Dominique et Michèle Frémy, *Quid 2007*, [Paris], Editions Robert Lafont, 2006; www.quid.fr

Raymond G. Gordon, Jr. (ed.), *Ethnologue: Languages of the World*, Ediția a 15-a, Tex.: SIL International, 2005, <http://www.ethnologue.com/>

Joshua Project 2000 – People's List <http://www.ad2000.org/people/index.htm>

Living Languages of the Americas <http://www.sil.org/lla>

Horia C. Matei, *Statele lumii. Enciclopedie de istorie*. Ediția a III-a, București, Editura Meronia, 2007.

Horia C. Matei, Silviu Neguț, Ion Nicolae, *Enciclopedia statelor lumii*. Ediția a X-a, București, Editura Meronia, 2005.

Horia C. Matei, Silviu Neguț, Ion Nicolae, Caterina Radu, Ioana Vintilă-Rădulescu, *Enciclopedia Africii*, București, Editura Meronia, 2002.

Horia C. Matei, Silviu Neguț, Ion Nicolae, Caterina Radu, Ioana Vintilă-Rădulescu, *Enciclopedia Americilor*, București, Editura Meronia, 2003.

Horia C. Matei, Silviu Neguț, Ion Nicolae, Ioana Vintilă-Rădulescu, Caterina Radu, *Enciclopedia Europei*. Ediția a III-a, București, Editura Meronia, 2005.

Silviu Neguț, Horia C. Matei, Ion Nicolae, Caterina Radu, *Enciclopedia Asiei*, București, Editura Meronia, 1999.

Horia C. Matei, Silviu Neguț, Ion Nicolae, Caterina Radu, *Enciclopedia Australiei și Oceaniei*. Ediția a II-a, Editura Meronia, București, 2002.

Marius Sala, Ioana Vintilă-Rădulescu, *Limbile Europei*, București, Univers Enciclopedic, 2001.

Marius Sala, Ioana Vintilă-Rădulescu, *Limbile lumii. Mică enciclopedie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.

Marius Sala, Ioana Vintilă-Rădulescu, *Les langues du monde. Petite Encyclopédie*, București – Paris, Editura Științifică și Enciclopedică – Société d’Edition «Les Belles Lettres», 1984.

site-urile oficiale ale statelor lumii

SR ISO 9:1997 = *Informare și documentare. Transliterarea caracterelor chirilice în caractere latine. Limbi slave și neslave*.

STAS 5309/2/78 *Transliterarea caracterelor grecești în alfabetul latin*.

U.S. Census Bureau = <http://www.census.gov/ftp/pub/ipc/www/idbcof.html>

Ioana Vintilă-Rădulescu, *Sociolingvistică și globalizare*, București, Editura Oscar Print, 2001.

Ioana Vintilă-Rădulescu, *Introducere în lingvistica generală*. Ediția a III-a, București, Editura Pro Universitaria, 2007.

Tiparul executat la **S.C. LUMINA TIPO s.r.l.**
str. Luigi Galvani nr. 20 bis, sect. 2, București
tel./fax 211.32.60; tel. 212.29.27
E-mail: **office@luminatipo.com**
www.luminatipo.com